

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Historický ústav FF

Diplomová práce

Zdeněk Holenka

Bojová cesta Bohumila Snížka. Z Protektorátu
a zpět do ČSR

(5. květen 1941 - 20. květen 1945)

Vedoucí diplomové práce: PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.

České Budějovice 2008

Bohumil Snížek

(1914 - 1959)

Anotace

Ve své diplomové práci se věnuji osobě a životu Bohumila Snížka, člověka, který se jako jeden z mnoha československých občanů nesmířil s okupací Československa vojsky nacistického Německa. Bohumil Snížek se rozhodl aktivně podílet na obnovení své vlasti, ale okolnosti ho donutily podniknout dlouhou cestu přes celou Evropu s cílem ve Velké Británii. Po dramatickém pobytu ve Švýcarsku u Dr. Kopeckého a věznění ve španělském koncentračním táboře Miranda de Ebro se přes Gibraltar po roce a půl skutečně dostal až na místo určení. Zde vstoupil do nově se rodícího československého zahraničního vojska. Sloužil u československé brigády, která se prakticky od svého založení připravovala na boj s nepřítelem, ale nebylo jí umožněno významnější měrou zasáhnout do boje za osvobození Evropy. Bohumil Snížek byl do Evropy převelen s Československou samostatnou obrněnou brigádou teprve koncem září 1944, kdy došlo k obléhání francouzského přístavu Dunkerque, který však českoslovenští vojáci považovali za bojiště druhé třídy. Největším vojenským úspěchem jednotky v boji se tak stal útok z 28. října 1944, naplánovaný k výročí založení ČSR. Bitvy se zúčastnil i poručík Bohumil Snížek, který byl za svou osobní statečnost oceněn Československým válečným křížem. Až do konce války se sice už Čechoslováci nijak významněji neprojeвили, ale to je netrápilo tak, jako bezmocnost, s níž museli v květnu 1945 přihlížet dění v Praze. Spolu s ostatními přijel Bohumil Snížek do osvobozeného Československa v polovině května 1945. Jeho poválečný osud byl podobný jako většiny „Západáků“; snad jen odchod z armády v roce 1947 do západního pohraničí ho uchránil od větších potíží. Režim ho odsoudil „jen“ k upadnutí do zapomnění. Bohumil Snížek zemřel v Aši roku 1959 na následky zranění u Dunkerque.

Annotation

In my thesis I deal with the personality and life of Bohumil Snížek. He was one of those who did not reconcile themselves to the fascist Germany occupation of Czechoslovakia. Bohumil Snížek decided to take part actively in the restoration of his motherland. The circumstances compelled him to undertake a long journey through all Europe whose final destination was Great Britain. After a dramatic stay in Switzerland at Dr. Kopecky's place and imprisonment in the concentration camp Miranda de Ebro he really managed to achieve his final destination via Gibraltar. It took him nearly one and half years. He joined there the newly being born Czechoslovak Foreign Army. He went to the Czechoslovak brigade which was trained for the fight with the enemy from its very establishment. Yet, the Czechoslovak brigade was not provided with the possibility of at least a little intervention in fighting for the liberation of Europe. Bohumil Snížek was detached to Europe by the end of the September 1944 together with the 2nd Armoured Regiment Czechoslovak Brigade. It was the time of the siege of a French port Dunkerque which was considered the battlefield of the second rank by the Czech soldiers. There was an attack on 28th October 1944 planned for the anniversary of the establishment of Czechoslovakia which became the greatest success of the Czech Army in combat. Bohumil Snížek also took part in this battle and was awarded the Czechoslovak Military Cross for his personal bravery. The Czechoslovaks would not mind that they did not manifest themselves in combat after this great success anymore but what they did mind was to connive helplessly at the events happening in Prag in May 1945. Along with the others, Bohumil Snížek came to the liberated Czechoslovakia in the middle of May 1945. His postwar destiny was quite similar to the destiny of the rest of „those from the West”. The regime condemned him „only” to be rolled over by the waters of oblivion. Essentially, only his withdrawal from the Army and departure for the West borderland might have rescued him from even severer sanctions. Bohumil Snížek died of the sequel of injuries from Dunkerque in Aš 1959.

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 15. dubna 2008

.....

Podpis

Poděkování

Na tomto místě bych rád v první řadě vyjádřil poděkování panu doktorovi Jiřímu Dvořákovi za jeho trpělivost a přátelskou pomoc při tvorbě mé diplomové práce, kolektivu vědeckých pracovníků Historického ústavu FF za odbornou přípravu, a všem, kteří mi věnovali svůj čas i úsilí. Zvláštní dík patří rovněž paní Marii Tesařové, bez níž by mnozí z nás již nestudovali. Děkuji rovněž panu Pavlu Snížkovi za důvěru a poskytnuté materiály k osobě jeho otce.

Tato práce by nikdy nemohla vzniknout bez podpory mých rodičů, kteří mi svou obětavou prací umožnili studium na Jihočeské univerzitě.

Obsah

ÚVOD	10
1. NA CESTĚ Z PROTEKTORÁTU (KVĚTEN - SRPEN 1941)	16
1. 1 K OSOBE A ŽIVOTU BOHUMILA SNÍŽKA (1914 - 1959).....	16
1. 2 MOŽNOSTI ODCHODU Z PROTEKTORÁTU	19
1. 2. 1 „Západní cesta“ - přes Polsko do Francie	20
1. 2. 2 „Východní cesta“ - přes Polsko do Ruska	21
1. 2. 3 „Jižní cesta“ - přes Slovensko a Maďarsko do Jugoslávie.....	22
1. 3 NEZDAŘENÝ PŘECHOD PŘES SLOVENSKO (5. KVĚTEN - 22. SRPEN 1941).....	23
1. 4 PŘES ŘÍŠI DO ŠVÝCARSKA (23. - 26. SRPEN 1941)	25
2. PŮL ROKU VE ŠVÝCARSKU (SRPEN 1941 - DUBEN 1942)	30
2. 1 ZATČENÍ A POBYT VE VĚZENÍ ST. GALLEN (26. SRPEN - 17. ŘÍJEN 1941)	30
2. 2 U JUDR. JAROMÍRA KOPECKÉHO (18. ŘÍJEN 1941 - 15. DUBEN 1942)	36
2. 2. 1 Kdo byl JUDr. Jaromír Kopecký	36
2. 2. 2 Kopeckého informační činnost.....	38
2. 2. 3 Pomoc uprchlíkům	41
2. 3 ŠVÝCARSKO OČIMA BOHUMILA SNÍŽKA.....	43
2. 3. 1 Švýcarsko jako „neutrální pozorovatel“?.....	43
2. 3. 2 Švýcarsko jako „přestupní stanice“?.....	45
2. 3. 3 Realita a válečná „omezení“ ve Švýcarsku	48
3. PŘES FRANCII SMĚREM DO ŠPANĚLSKA (DUBEN - KVĚTEN 1942) .	53
3. 1 ČECHOSLOVÁCI SE „VRACÍ“ DO FRANCIE	53
3. 2 DVOJÍ FRANCIE A POMOC DR. DUBINY V MARSEILLE	54
3. 3 CESTA K PODHŮŘÍ PYRENEJÍ.....	57
4. RUDÉ ŠPANĚLSKO V ŽALÁŘÍCH (KVĚTEN - ZÁŘÍ 1942)	59
4. 1 PŘECHOD PYRENEJÍ DO ŠPANĚLSKA (2. - 3. KVĚTEN 1942)	59
4. 2 PŘEDVÁLEČNÉ POMĚRY VE ŠPANĚLSKU	60
4. 3 NA BRITSKÝ KONZULÁT DO BARCELONY (KVĚTEN 1942).....	64

4. 4 DVA MĚSÍCE V CASELA MODELO (KVĚTEN 1942 - 1. ČERVENEC 1942)	66
4. 5 KONCENTRAČNÍ TÁBOR MIRANDA DE EBRO (4. ČERVENEC - 26. SRPEN 1942) .	68
4. 5. 1 Založení a historie koncentračního tábora	69
4. 5. 2 Kdo byl vězněn	72
4. 5. 3 Život v táboře	78
4. 6 NA LISTINĚ OSVOBOZENÝCH A POBYT V MADRIDU (27. SRPEN - 6. ZÁŘÍ 1942)	80
5. GIBRALTAR A PŘESUN DO VELKÉ BRITÁNIE (7. ZÁŘÍ - 27. ŘÍJEN 1942)	82
6. DVA ROKY VE VELKÉ BRITÁNII (ŘÍJEN 1942 - SRPEN 1944)	88
6. 1 ZÁCHRANA S NEDŮVĚROU - PŘÍJEZD DO VELKÉ BRITÁNIE (28. ŘÍJEN 1942).....	88
6. 2 ZFORMOVÁNÍ ČS. ARMÁDY VE VELKÉ BRITÁNII (DO ŘÍJNA 1942)	90
6. 3 DVA ROKY V BRITÁNII (29. ŘÍJEN 1942 - 30. ČERVENEC 1944)	94
6. 3. 1 Lowestoft - příchod k brigádě (září 1942 - únor 1943)	94
6. 3. 2 Harwich (únor - září 1943)	97
6. 3. 3 Northampton (září 1943 - květen 1944)	101
6. 3. 4 Galashiels (květen - srpen 1944).....	102
6. 3. 5 Bridlington (srpen 1944).....	103
6. 4 VOJÁKEM NA BRITSKÝCH OSTROVECH	104
7. EVROPSKÉ BOJIŠTĚ (SRPEN 1944 - KVĚTEN 1945)	117
7. 1 VYLODĚNÍ NA EVROPSKÉM KONTINENTU (SRPEN 1944)	117
7. 2 PŘESUN K DUNKERQUE - ZAPOMENUTÉ BOJIŠTĚ (ŘÍJEN 1944).....	121
7. 3 ZAUJmutí pozic a kontakt s nepřítelem	123
7. 4 BOJOVÁ AKCE Z 28. ŘÍJNA 1944	128
7. 4. 1 Plán a přípravy útoku.....	128
7. 4. 2 Poprvé v bitvě.....	130
7. 4. 3 Stahování jednotek a ztráty	132
7. 4. 4 Kdo byl npor. Ludvík Burel nebo také „Ludvík Dunkerský“	134
7. 5 NEZDAŘENÝ VÝPAD Z 5. LISTOPADU 1944.....	136
7. 6 „UDRŽOVACÍ VÁLKA“ (LISTOPAD 1944 - LEDEN 1945).....	138
7. 7 JARNÍ BEZNADĚJ (ÚNOR - DUBEN 1945)	140

7. 8 OBLEHATELEM U DUNKERQUE	143
7. 9 POSLEDNÍ VÝSTŘEL A ZPÁTKY DO ČESKOSLOVENSKA (KVĚTEN 1945)	149
ZÁVĚR	152
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	154
1. <i>Nevydané prameny</i>	154
2. <i>Vydané prameny</i>	155
3. <i>Literatura</i>	156
4. <i>Články z periodik a sborníků</i>	159
5. <i>Internetové zdroje</i>	160
SEZNAM ZKRATEK	161
SEZNAM PŘÍLOH	164
TEXTOVÉ PŘÍLOHY	166
MAPOVÉ PŘÍLOHY	173
OBRAZOVÉ PŘÍLOHY	178

Úvod

Ztráta pohraničí a pocit křivdy v září 1938, bezmoc při vstupu cizích vojsk v březnu 1939 či hnus a odpor ke všemu německému se na dlouhá desetiletí hluboce vryly do myslí všech československých občanů. Drtivá většina z nich se s tímto stavem smířit sice nehodlala, ale aktivně zasáhnout proti okupantům jim buďto nebylo umožněno (tak jako čs. vojákům v pohraničních opevněních), nebo si i s ohledem na své bližní netroufali. Snad o to více je třeba smeknout před těmi, jež proti režimu vystoupit dokázali!

Byl jím i Bohumil Snížek, který podle slov jeho syna Pavla „*Němce nemohl ani cítit, a proto se rozhodl jít něco změnit. Nebylo to ani dobrodružství, ani recese; byla to povinnost!*“¹ Jeho osud byl osudem jednoho z tisíců československých občanů, a i přesto si pozornost zaslouží, neboť je dalším z oněch tisíců příběhů do mozaiky českých (i slovenských) dějin.

Teprve při sepisování diplomové práce jsem si uvědomil tu obrovskou vzdálenost mezi tím, co se říká, co se tím myslí, a tím, co se koná. Cílem mé práce by proto měla být čtenářova odpověď na trvale přítomnou otázku, kterou jsem si bez přestání kladl i já: „*Našel bych v sobě tu stejnou odvahu postavit se bezpráví čelem, anebo bych jen zbaběle přihlížel v ústraní?*“ Jakkoli je moje metodologické východisko nevědecké, pevně věřím, že právě to dokáže poskytnout specifický obraz o té velice složité (a někdy tak protichůdné) době. V neposlední řadě bych si přál, aby má práce posloužila alespoň minimálnímu uvědomění si oné zvláštní (a v dějinách vskutku ojedinělé) výsady žít ve specificky demokratické společnosti, vyslovit beze strachu svůj názor nebo vyznávat jakoukoli víru.

Primární pramen pro mou diplomovou práci představovaly Snížkovy válečné paměti na léta 1941 až 1945, jež byly ale sepsány až „ex post“ v padesátých letech, a i vzhledem k tehdejší atmosféře ve společnosti nebyly samozřejmě nikdy publikovány.² „*Cesta naděje*“, jak byla tato kniha vzpomínek nazvána, je posledním z celkem tří zápisníků. První dva jsou, bohužel, pravděpodobně již nadobro ztracené.

¹ Cituji rozhovor s Pavlem Snížkem, zaznamenaný v Aši dne 15. 7. 2007.

² Uvádím dále jako Paul SNOW, *Cesta naděje*, III, Aš, b. d.

Ještě před svou smrtí pracoval na konci padesátých let Bohumil Snížek v ústraní svého ašského bytu na čtvrtém, ovšem ten zůstal nedokončený, pouze ve stádiu poznámek.³

Kdo vůbec Bohumil Snížek byl a proč se k odchodu do zahraničí rozhodl, by mělo nastínit vyprávění v první kapitole, ve které zároveň popisují dramatické okolnosti přechodu hranic do Švýcarska v létě 1941. Jednou z největších obtíží při sepisování Snížkových vzpomínek se při tom stal výše zmíněný relativně velký časový odstup, kvůli němuž jsem při vyhodnocování poznatků musel postupovat velmi obezřetně a jednotlivé informace podrobit důsledné kritice. Při jejich porovnávání s dostupnou literaturou jsem narazil na některé anachronismy, které v určitých případech znemožňovaly rekonstruovat časový rámec (nejasnosti v textu nebo absence časových údajů) či toto alespoň velmi znesnadňovaly (např. evidentní rozporuplnost při uvádění časových rovin). Všechny takové případy důsledně uvádím v poznámkovém aparátu.

Druhá kapitola líčí Snížkův bezmála půlroční pobyt ve Švýcarsku u doktora Kopeckého, jenž spolupracoval s československým exilovým vedením v Londýně a mimo jiné představoval také důležitý článek v organizování odchodu československých občanů do Velké Británie. Pozornost je věnována i švýcarské roli na mezinárodní scéně, pojetí „neutrality“ a také obyčejnému životu tak, jak si ho uchoval Bohumil Snížek ve své paměti.

Pátrání po osudech Bohumila Snízka mě přivedlo až do Vojenského ústředního archivu, kde mi prostudování fondu „Vojenská kancelář prezidenta republiky-Londýn“,⁴ a zejména „Tankový prapor 2-Velká Británie“⁵ spolu s tzv. „Sbírkou 24“⁶ umožnilo doplnit dílčí nejasnosti, popř. alespoň potvrdit či vyvrátit některé (s)myšlenky. Zvláště důležitý se ukázal být zápis londýnského výsledku na Ministerstvu národní obrany z 30. října 1942, který pomohl vyjasnit otazníky

³ Tyto informace jsem získal od Pavla Snízka, syna Bohumila Snízka.

⁴ Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv, fond Vojenská kancelář prezidenta republiky-Londýn, inv. č. 80-81, karton 24 (dále jen VÚA-VHA Praha, f. VKPR-Londýn, inv. č. 80-81, kart. 24).

⁵ VÚA-VHA Praha, f. Tankový prapor 2-Velká Británie, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45 (dále jen f. TP 2-VB, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45).

⁶ VÚA-VHA Praha, sb. 24, sign. 2775/42, Snížek Bohumil (Kvalifikační listina, Kvalifikační listina válečná, Odvodní lístek, Osobní vložka ke kmenovému listu, Vložka kvalifikační listiny, Výkaz o prospěchu, Vysvědčení dospělosti).

především okolo záměru a cíle Snížkovy odchodu do zahraničí.⁷ Cennými podklady byly rovněž válečné deníky (včetně příloh) 1. roty tankového praporu 2 Československé samostatné obrněné brigády u Dunkerque.⁸ Doplnující informace ke Snížkovu pobytu ve Švýcarsku jsem našel ve fondu „Jaromír Kopecký“, nacházejícím se v témž archivu.⁹

Tématem třetí kapitoly je rozdělená Francie a okolnosti (včetně dobrovolné pomoci Francouzů), za jakých se Bohumilu Snížkovi podařilo dostat se do Marseille, kde se o něj již postaral bývalý československý konzul doktor Dubina. V této souvislosti musím uvést, že velkým problémem během psaní diplomové práce se ukázaly být geografické reálie, jelikož ve Snížkově knize „*Cesta naděje*“ byly někdy nepřesné. Tak, aby byla zaručena možnost jejich pozdějšího dohledání, ponechávám geografické názvy v originálním znění (pokud neuvádím jinak). I s ohledem na tuto skutečnost jsem se rozhodl pro využití moderní aplikace Google Earth 4.2.0181.2634 (beta), která umožňuje nejenom určit polohu dané lokality, ale poskytne (v závislosti na kvalitě satelitních map) i představu o terénu, okolí, vzdálenostech apod.¹⁰ Tohoto programu jsem využíval zejména při rekonstrukci Snížkovy cesty po západní Evropě.

Na otázky spojené se Snížkovým zatčením ve Španělsku by měla odpovědět čtvrtá kapitola, která pojednává o tehdejší mezinárodní situaci, ale např. i o vydávání se za britské či kanadské příslušníky. Bohumil Snížek proto přijal pseudonym Paul Snow a pro všechny se stal Britem i kvůli jeho výborným jazykovým znalostem. Spolu s ještě několika Čechoslováky byl necelé dva měsíce zavřený v koncentračním táboře Miranda de Ebro,¹¹ kde se dokonce setkal s československým pilotem RAF Františkem Fajtlm.¹² Zasluhou bývalého československého diplomata, doktora Formánka, byl on a ještě několik dalších vojáků propuštěn na svobodu. Tato kapitola by měla být asi nejprínosnější částí mé práce, neboť fakt, že koncentrační tábory

⁷ Úplný přepis tohoto zápisu uvádím v Textové příloze č. 1.

⁸ VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, sign. Tankový prapor 2-1. rota, inv. č. 277-290, kart. 45.

⁹ VÚA-VHA Praha, f. Jaromír Kopecký.

¹⁰ V textu uvádím jako aplikace Google Earth 4.2.0181.2634 (beta).

¹¹ K tomu jsem využil hlavně vzpomínek pamětníků vydaných ve sborníku Na všech frontách od V. N. Dubna. V. N. DUBEN - Barbara Lee PODOSKI (edd.): *Na všech frontách. Čechoslováci ve II. světové válce*, Praha 2001.

¹² František Fajtl své vzpomínky vydal v knize *Sestřelen!* poprvé již v roce 1947. František FAJTL: *Sestřelen!*, Praha 1969.

existovaly i ve frankistickém Španělsku, není příliš známý.¹³ V úvodu této kapitoly bych rád zmínil předválečné poměry ve Španělsku a zvláště občanskou válku, která i po třech letech od jejího ukončení stále ovlivňovala životy mnoha Španělů. Za důležité považuji přiblížit historii a důvod vzniku koncentračního tábora Miranda de Ebro, podmínky, které v něm panovaly, a také vysvětlení rozdílů mezi vězni, jež měly podstatný vliv na zacházení s nimi. Neopomenu ani osudy skupiny zhruba dvaceti Čechoslováků, které doktor Formánek chránil před nacisty.

Po vyčerpávajícím pobytu ve Španělsku se Bohumil Snížek, tedy Paul Snow, 7. září 1942 konečně dostal na bezpečnou půdu Gibraltar. Pátá kapitola bude mimo jiné věnována přípravám na vyloďení v severní Africe, které proběhlo zhruba týden po jeho odletu do Velké Británie. Zajímavé bylo také zjištění, že českoslovenští piloti nesloužili jen u bojových jednotek, ale například i jako piloti dopravních letadel. Jedním z nich byl i Eduard Prchal.

Kapitola šestá je zaměřena na Snížkův takřka dvouletý pobyt ve Velké Británii. Po rok a půl trvající anabázi mohl konečně koncem října 1942 vstoupit do nově formované československé jednotky - Československé samostatné brigády.¹⁴ Mým záměrem bylo shrnout vznik Československé samostatné obrněné brigády, postihnout chronologicky místa, kde Bohumil Snížek sloužil, a také soudobou světovou situaci s ohledem na dění v jednotce. Záměrně jsem každodenní (resp. nekaždodenní) život československého vojáka oddělil do samostatné podkapitoly.

V sedmé, a poslední kapitole, se 30. srpna 1944 Bohumil Snížek se svou jednotkou konečně přesunul na evropský kontinent. Vyloďování spojeneckých jednotek pokračovalo i po bezmála dvou měsících od invaze a v okolí Falaise někteří vojáci poprvé viděli hrůzy války, včetně zbytků německých vojsk, kterými bylo město velmi dlouho poznamenáno. Československá obrněná brigáda byla ovšem opět přidělena do zápolí, a i přes intervence generála Lišky, trvalo bezmála měsíc, než jednotka dostala skutečný bojový úkol - obléhání francouzského přístavu Dunkerque. Prakticky to ovšem bylo něco zcela jiného, než si českoslovenští vojáci přáli, nehledě

¹³ Obsáhlou literaturu uvádím v kapitole 4.

¹⁴ Za stěžejní práce jsem považoval Eduard ČEJKA: *Československý odboj na Západě (1939 - 1945)*, II, Praha 1991; Vilém FENCL - Martin ŘÍHA: *Československá armáda ve Velké Británii*, I., Praha 2003; Tomáš JAKL: *Boj za svobodu 1938 - 1945*, Praha 2005; Toman BROD - Eduard ČEJKA: *Na západní frontě. Historie československých vojenských jednotek na západě v letech druhé světové války*, Praha 1965.

na skutečnost, že na tento způsob boje nebyli ani připraveni. Popisují proto, jak se s touto situací vyrovnávali a které obtíže to způsobovalo. Dále se zajímám o dvě největší bojové akce ČSOB za celou válku z 28. října a 5. listopadu 1944, i když (a to je nutno si přiznat) svým rozsahem měly v celoevropském měřítku zanedbatelný význam.¹⁵ Činnost se poté až do konce války v květnu 1945 omezovala spíše na zadržování nepřítele a svým způsobem se na vojáky okolo Dunkerque zapomnělo. Proto jsem se rozhodl do poslední podkapitoly začlenit ještě jednou vyličení, jak probíhal život československého vojáka, tentokrát na bojišti u Dunkerque.

Literatura k problematice československého západního odboje (a druhé světové války obecně) je velmi obsáhlá a vzhledem k poměrně široké základně militaristicky založených čtenářů i autorů jsem se mohl opřít také o úryvky článků z některých u nás vycházejících časopisů. Daleko častěji ovšem vyvstávala otázka, zda publikace sepsané těsně po skončení války jsou stále ještě literaturou v pravém slova smyslu, či zda již nepřevážila jejich vypovídací hodnota o době vzniku nad vlastním tématem, díky čemuž by volně přešly mezi prameny.¹⁶ I s ohledem na množství zemí, kudy se Bohumil Snížek ubíral, jsem se ale musel vyrovnávat s exponenciálně rostoucím množstvím literatury v jazyce německém, anglickém, španělském a francouzském, což představovalo další velkou výzvu pro úspěšné dokončení práce. Také proto v poznámkovém aparátu uvádím cizojazyčnou literaturu všude tam, kde neexistuje odpovídající titul v českém jazyce. Za nedílnou součást moderních informačních zdrojů považuji internet, kde odkazy vždy cituji i s časovým údajem o jeho nalezení.

Svou práci jsem vystavěl na kombinaci biografické a komparativní metody, ovšem původně zamýšlená „oral history“ ani v jednom případě nemohla být použita, jelikož se buď nepodařilo dohledat Snížkovy pamětníky, anebo ti ještě žijící byli už příliš mladí a na události si nepamatují (tak jako v případě jeho syna Pavla). Namísto toho mi Pavel Snížek poskytl nepřeborné množství bohatého fotografického

¹⁵ Velmi detailně popisuje bojiště u Dunkerque Ivan PROCHÁZKA (ed.): *Dunkerque. Válečný deník Československé samostatné obrněné brigády (říjen 1944 - květen 1945)*, Praha 2006.

¹⁶ Sem řadím zejm. práce vyšlé před rokem 1989, jako např. Jan SÝKORA: *Slavná bojová cesta československé vojenské jednotky v SSSR*, Praha 1955; Ludvík SVOBODA: *Z Buzuluku do Prahy*, Praha 1985; AMORT, Č.: *Cesta ke svobodě*, Praha 1970; z prací vztahujících se k západnímu odboji bylo nutné řádně porovnat informace zejm. v Toman BROD - Eduard ČEJKA: *Na západní frontě. Historie československých vojenských jednotek na západě v letech druhé světové války*, Praha 1965.

materiálu, korespondence a dokumentů jiné provenience, převážně v angličtině z let 1944 - 1945.¹⁷

I přes veškeré nedostatky českoslovenští vojáci svůj úkol splnili a v květnu 1945 se mohl rovněž Bohumil Snížek vrátit zpět do osvobozeného Československa, s pocitem hrdosti, že i svým dílem přispěl k ukončení války.¹⁸

¹⁷ Cituji jako Soukromý archiv Pavla Snížka a pokud neuvádím jinak, všechny materiály jsou zachyceny v digitální formě na přiloženém DVD. Jako zajímavý doprovodný materiál považuji rovněž originální vyobrazení operačních map od Dunkerque a okolí, fotky dochované uniformy příslušníka Československé samostatné obrněné brigády a záznam rozhovoru s gen. Františkem Fajtlem nacházejícím se také na DVD v příloze diplomové práce.

¹⁸ KOLEKTIV: *Demokratické principy vzniku Československa (Sborník referátů z vědecko-osvětové konference k 80. výročí vzniku ČSR pořádané Českým svazem bojovníků za svobodu dne 22. 10. 1998 v Brně)*, Praha 2001.

1. Na cestě z Protektorátu (květen - srpen 1941)

1. 1 K osobě a životu Bohumila Snížky (1914 - 1959)

Vlastním jménem Bohumil Pavel Snížek se narodil 28. června 1914 v Chrástu u Kutné Hory jako prostřední z pěti synů Josefa Snížky a Boženy Břízové.¹⁹ V Kutné Hoře vychodil reálné gymnázium, po jehož absolvování v roce 1932 byl od října 1933 přijat na České vysoké učení technické v Praze,²⁰ kde se stal řádným posluchačem Vysoké školy obchodní.²¹ Jeho doménou se nestaly ekonomické obory, ale oblibu naopak našel ve studiu cizích jazyků. Kromě nutné němčiny ovládal slovem i písmem angličtinu (ze které měl státní jazykovou zkoušku), k nimž na vysoké škole přibýly také francouzština, polština a rumunština. Mimo to se zajímal o tehdy tak populární Esperanto,²² do jehož klubu Esperantistů rovněž patřil. Angažoval se i v různých mezinárodních dobročinných organizacích, zejména IVS,²³ díky níž se mu podařilo v létě 1934 (červenec až říjen) dostat se do Velké Británie a dále rozvíjet své jazykové znalosti angličtiny. V neposlední řadě tím také získal spoustu přátel a kontaktů, v Anglii například rodinu Morganových z Bleanevonu,²⁴ Bullových z Yorku,²⁵ a jak vyplývá z jeho poznámek i svou první větší lásku, jistou Joan Barham z Herefordu,²⁶ kterou poznal díky dobrovolnické práci u IVS. Stojí jistě

¹⁹ VÚA-VHA Praha, sb. 24, sign. 2775/42, Snížek Bohumil, Osobní vložka ke kmenovému listu.

²⁰ České vysoké učení technické v Praze (dále jen ČVUT).

²¹ Soukromý archiv Pavla Snížky, Dokumenty a průkazy, Výkaz studií řádného posluchače ČVUT a Průkazní list řádného posluchače ČVUT; Soukromý archiv Pavla Snížky (dále jen SA P. Snížky).

²² Esperanto je nejrozšířenějším mezinárodním umělým jazykem. Jeho tvůrcem byl polský lékař Ludvík Lazar Zamenhof, který publikoval 1887 základy této řeči. Jeho záměrem bylo vytvořit snadno naučitelný, neutrální jazyk, vhodný pro použití v mezinárodní komunikaci. Zlatou érou se stala právě dvacátá a třicátá léta 20. století. Podrobněji viz <http://en.wikipedia.org/wiki/Esperanto> z 6. 3. 2008.

²³ IVS (International Voluntary Service) nebo také SCI (Service Civil International) byla jednou z prvních mezinárodních mírových organizací založených po první světové válce. IVS vznikla z iniciativy Paula Ceresola během roku 1920 ve francouzském Verdunu na podporu válkou zničené Evropy. Před druhou světovou válkou se její sídlo přesunulo do švýcarského města La Chaux-de-Fonds, nacházejícího se poblíž Bernu, které se zároveň stalo mezinárodním centrem hnutí Esperantistů, jež mělo být ztělesněním ušlechtilých myšlenek, humanity a vyjádřením snahy po rovnoprávnosti mezi národy. Koncem třicátých let se organizace zaměřila na pomoc obětem občanské války ve Španělsku a po druhé světové válce se podílela na obnově Německa. Organizace existuje dodnes. Podrobněji viz <http://www.service-civil-international.org> z 6. 3. 2008.

²⁴ Paul SNOW, *Cesta naděje*, III, Aš, b. d., s. 174, 260.

²⁵ TAMTÉŽ, s. 177, 263.

²⁶ TAMTÉŽ, s. 174-175.

za povšimnutí, že svou cestu z Československa do Anglie a zpět vykonal na kole (!),²⁷ čímž získal cenné zkušenosti s cestováním po Evropě.

Po nevydařených státních zkouškách v únoru 1936 ještě dalšího půl roku studoval, ovšem neúspěšně; své studium již nedokončil. 1. října 1936 proto nastoupil vojenskou prezenční službu u 6. roty 42. pěšího pluku v Terezíně.²⁸ Během roku 1937 byl přijat do školy důstojníků pěchoty v záloze v Mladé Boleslavi, po jejímž absolvování byl vyřazen v hodnosti podporučíka.²⁹ Přišel nešťastný podzim 1938 a Bohumil Snížek byl spolu s tisíci dalších mladých mužů převelen do československých³⁰ opevnění k Mělníku ve středních Čechách.³¹ K 6. prosinci 1938 byl propuštěn z armády a od května 1939 až do konce ledna 1941 pracoval jako zaměstnanec firmy Baťa ve Zlíně.³² Z jeho pamětí také vyplývá, že byl již za války krátce vězněn na Pankráci, co se ale konkrétně dělo mezi únorem a dubnem 1941, zůstává i přes dílčí poznatky nejasné.³³

Mé vlastní pátrání po válečných osudech Bohumila Snízka začíná až květnem 1941, kdy se neúspěšně pokusil přejít Slovensko a dostat se tak „jižní cestou“ přes Jugoslávii mimo dosah Třetí říše. Namísto toho musel v srpnu 1941 zvolit cestu náročnější s cílem ve Švýcarsku. Shodou šťastných okolností se dostal do péče JUDr. Kopeckého v Ženevě, který jako jeden z mála čs. diplomatických pracovníků pomáhal československým utečencům i během války. Organizoval ilegální přechody přes Francii a Španělsko do Velké Británie, kde se mohli uprchlíci hlásit do služby

²⁷ SA P. Snížka, Fotky, Cesta na kole 1934.

²⁸ TAMTÉŽ, Dokumenty a průkazy, Vojenská knížka.

²⁹ VÚA-VHA Praha, sb. 24, sign. 2775/42, Snížek Bohumil, Výkaz o prospěchu - Výcvik na důstojníka v záloze ze září 1937.

³⁰ Československý (dále jen čs.).

³¹ VÚA-VHA Praha, sb. 24, sign. 2775/42, Snížek Bohumil, Kvalifikační listina válečná: „Podporučík pěch. v zál. Snížek Bohumil konal službu u 6/92 roty v době od 25. září do 13. října 1938. Zařazen byl jako velitel 2. pěší čety s výsledkem dobrým. Nymburk, 19./10. 1938. Podepsán velitel p.pl. 92 pplk. Doležal.“; detailní představu o tom, kde Bohumil Snížek strávil září a říjen 1938 poskytne TAMTÉŽ, Osobní vložka ke kmenovému listu - Zápis londýnského výsledku na MNO z 30. 10. 1942, s. 1; viz Textová příloha DP č. 1; srov. např. Jiří MACOUN: *Československé pevnosti*, Brno 1995; *Vojenské dějiny Československa (1918 - 1939)*, III., Praha 1987.

³² SA P. Snížka, Dokumenty a průkazy (Pracovní průkaz); k tomu zajímavý pohled na Baťovo „impérium“ podává např. John PATRICK: *Čechoslováci, evropští Yankeeové*, in: Tomáš TUREČEK (ed.): *The National Geographic Society*, Praha 2007, s. 63-66.

³³ Ve své druhé výpovědi na MNO v Londýně z listopadu 1942 uvedl, že byl Gestapem „zatčen v Kolíně počátkem února 1940 v prodejně Baťa“, převezen do pražského Petschkova paláce (zvaný „Pečkárna“) a tam vyslýchán, „poněvadž zjistili můj úmysl odejít z vlasti.“ VÚA-VHA Praha, sb. 24, sign. 2775/42, Snížek Bohumil, Osobní vložka ke kmenovému listu - Zápis londýnského výsledku na MNO z 19. 11. 1942; viz Textová příloha DP č. 2.

v armádě. Bohumil Snížek ovšem jistě netušil, že cesta mu potrvá více než rok a půl a za tu dobu bude několikrát vězněný. Snad i jeho nesmírné jazykové nadání mu zachránilo život, když se po celou dobu pobytu ve Španělsku vydával za Angličana jménem Paul Snow.³⁴

Až v říjnu 1942 se přes Gibraltar konečně dostal do Londýna na exilové Ministerstvo národní obrany,³⁵ kde ihned vstoupil do československého zahraničního vojska, tehdy ještě pod názvem Čs. samostatná brigáda.³⁶ Bohumil Snížek se ve Velké Británii na rozdíl od jiných vojáků ale necítil jako cizí, těžil i z jeho výborných jazykových znalostí a předválečných kontaktů. Dva roky v Anglii byly vyplněny nejenom službou ve vojsku, ale i poznáváním hostitelské země, cestováním a navazováním nových vztahů.

Prvního bojového úkolu se čs. vojáci dočkali teprve v závěru roku 1944, kdy se ČSOB přesunula na evropské bojiště k francouzskému přístavu Dunkerque, kde také zůstala až do konce války.

V poválečném Československu se Bohumil Snížek stal instruktorem tankového vojska a v listopadu 1945 se v Kasejovicích oženil. V hodnosti kapitána vystřídal několik působišť, mezi nimi Olomouc, Moravskou Třebovou, Brno a naposledy Český Krumlov. Neustálé přesuny se neblaze projevovaly na jeho manželství a i s ohledem na čekající rodinu proto koncem roku 1947 odešel z armády do Aše, díky čemuž o vlasek unikl čistkám v armádě během padesátých let.³⁷ Od prosince 1947 nastoupil do textilní firmy H. Korndörfer v Aši,³⁸ kde na barvírně pracoval až do své smrti v roce 1959.

³⁴ Viz kap. 4. 3, s. 65.

³⁵ Ministerstvo národní obrany dále jen MNO.

³⁶ Od roku 1943 přejmenována na Čs. samostatnou obrněnou brigádu (dále jen ČSOB).

³⁷ SA P. Snížka, Dokumenty a průkazy, Žádost o výměnu přidělení a přemístění - Moravská Třebová 2. 8. 1947; k tomu např. Karel KAPLAN: *Československý osud po druhé světové válce*, in: Jindřich DREBOTA - Miroslav MOULIS (edd.): *Národ žije 1918 - 1998*, Praha 1998, s. 63-74.

³⁸ Tato textilní firma byla později známá jako TOSTA.

1. 2 Možnosti odchodu z Protektorátu

Podzim roku 1938 byl neradostný.³⁹ Smutná mnichovská kapitola znamenala konec svobodného a demokratického Československa bez jakékoli šance postavit se na odpor. Zatímco jedni se radovali, druzí se nevzdali a rozhodli se jednat.

Je nepopíratelným faktem, že bezprostředně po 30. září 1938 se zejména československá armáda cítila frustrována nečinností; znamenitá výzbroj a morálka jí totiž dodávala odvalu, že je možné postavit se na odpor.⁴⁰ Vzdát se bez boje bylo pro její příslušníky nepřijatelné. Bohužel prezidentu republiky Dr. Edvardu Benešovi bylo tou dobou již jasné, že Československo se dlouho neudrží a větší válečný konflikt na sebe nenechá dlouho čekat. Rozhodl se proto 5. října 1938 pro odchod ze svého úřadu,⁴¹ a stejně jako za první světové války odešel do exilu, aby koordinoval obnovení Československa odtamtud. Bezmocnost nově dosazeného prezidenta Emila Háchy, nerozhodná činnost Beranovy vlády Národní jednoty spolu s proněmecky orientovanou zahraniční politikou Františka Chvalkovského mezitím nahrávaly německým snahám rozbít i to, co ještě z Československa zbylo. Pod nátlakem nacistického Německa rozhodla vláda Národní jednoty dnem 1. března 1939 zrušit brannou pohotovost státu, čímž se už tak okleštěná druhá republika stala ještě bezmocnější. Přípravy na definitivní obsazení zbytku republiky ale nezůstaly utajeny československé vojenské zpravodajské službě. Přednosta jejího druhého oddělení plukovník František Moravec společně s jedenácti nejbližšími

³⁹ V noci z 29. na 30. září 1938 podepsali zástupci Velké Británie, Francie, Německa a Itálie v Mnichově dohodu, která ukládala čs. vládě odstoupení pohraničních oblastí o rozloze 26 700 km², kde žila většina německy hovořících československých občanů hlásících se k nacistické Třetí říši. Spojenci Československa - Francie a Velká Británie - se nechali ovlivnit propagandou a hrozbami hitlerovského Německa, a proto donutili československou vládu (v zájmu světového míru) mezi 1. a 10. říjnem 1938 postoupit Hitlerovi požadovaná pohraniční území. Srov. např. Jan GEBHART: *Rok zkoušek a zklamání. Československo od jara 1938 do jara 1939*, Praha 1990; Robert KVAČEK: *Tragédie nejen Československa*, in: Jindřich DREBOTA - Miroslav MOULIS a KOLEKTIV: *Národ se ubránil 1939 - 1945 (Sborník prací historiků a pamětníků)*, Praha 1995, s. 9-15; J. GEBHART - J. KUKLÍK: *Okupace českého pohraničí a jeho začlenění do Německé říše*. In: *Pocta Zdeňku Jelínkovi. Sborník k nedožitým 65. narozeninám Zdeňka Jelínka CSc. (1936 - 1994)*, Kolín 2001, s. 62-76.

⁴⁰ Koncem září 1938 dosáhla vojenská síla Československé republiky svého absolutního vrcholu. 23. září bylo zmobilizováno přes jeden milion čs. vojáků a drtivá většina jich byla odhodlána republiku ubránit. Tento pocit umocňovala rozsáhlá pohraniční opevnění mající poskytnout armádě možnost účinně odolávat či alespoň koordinovaně ustupovat směrem na východ. Je nutno podotknout, že na „věčnou otázku“: „Bránit či nikoli?“ neexistuje jednoznačná odpověď. *Vojenské dějiny Československa (1918 - 1939)*, III., Praha 1987, s. 517-518; Srov. např. bleskové dobytí belgické pevnosti Eben-Emael německým výsadem v květnu 1940. Antony SHAW: *Druhá světová válka den po dni*, Praha 2004, s. 20; J. MACOUN: *Československé pevnosti*, s. 89-90.

⁴¹ Edvard BENEŠ: *Paměti. Část II. Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*, Praha 1947.

spolupracovníky a nejdůležitějšími dokumenty odletěl odpoledne 14. března 1939 holandským letadlem z Prahy do Londýna.⁴² Příjezd dvaceti německých divizí 15. března 1939 znamenal konec Československa a také konec možnosti legálně opustit území republiky.

Ukázalo se, že příležitost aktivně se zapojit do boje proti nacistickému agresorovi povede za hranice Protektorátu.⁴³ Nyní neodcházeli již jen vrcholní politici,⁴⁴ ale i řadoví vojáci, kteří měli představu vytvořit zahraniční vojsko, které by se po vzoru legionářů stalo oporou nového Československa.

1. 2. 1 „Západní cesta“ - přes Polsko do Francie (později až do VB)

Jedna z prvních cest mimo území Protektorátu vedla do Polska. I po zablokování hraničních přechodů začátkem roku 1939 se našly skulinky, kterými se dostávali českoslovenští občané ven z Protektorátu.⁴⁵ Byli to převážně vojáci, kteří chtěli bránit svou zem, ale jimž předešlého podzimu nebylo dopřáno dokázat to činy.⁴⁶ Z nich se počátkem dubna 1939 při československém konzulátu

⁴² Tato událost vešla do dějin jako „Operace Transfer“. Srov. František MORAVEC: *Špión, jemuž nevěřili*, Praha 1990, s. 221. Zmiňují se o ní i s ohledem na vyslýchání Bohumila Snížka ve Švýcarsku v kap. 2.1 na s. 33.

⁴³ Konec státní samostatnosti znamenal i ukončení existence Československa jako zahraničněpolitického subjektu. Na základě prvních zpráv z Berlína vláda ČSR na svém zasedání v noci ze 14. na 15. března 1939 mj. rozhodla i o zrušení zahraniční služby, načež o den později vydal ministr zahraniční Chvalkovský pokyn k předání velvyslanectví Němcům. Ve svém důsledku se tím faktická obnova Československa značně komplikovala a boj o její obnovení musel být veden za hranicemi. Jan NĚMEČEK: *Východiska, možnosti a realita druhého československého zahraničního odboje*, in: *Česká společnost za velkých válek 20. století. (Pokus o komparaci)*, Praha 2003, s. 253-264; TÝŽ: *Rok 1942 v československém zahraničním odboji*, in: *Rok 1942 v českém odboji. Sborník příspěvků z vědecké konference*, Praha 1999, s. 19-24; Srov. <http://www.mzv.cz> z 5. 2. 2008.

⁴⁴ Kromě Beneše odešli do londýnské emigrace ještě J. Šrámek, R. Bechyně, J. Stránský, H. Ripka, E. Outrata.

⁴⁵ František Moravec např. píše, že „... před pádem Polska většina lidí odcházela na severovýchodní Moravu do oblasti kolem Těšína a Moravské Ostravy.“ F. MORAVEC: *Špión, jemuž nevěřili*, s. 240; srov. Jan NĚMEČEK: *Československý odboj v Polsku a Francii 1939 - 1940*, in: DREBOTA, J. - MOULIS, M. a KOLEKTIV: *Národ*, s. 23-29.

⁴⁶ Jedním z nich byl například i Alois Vašátko. Srov. Eduard ČEJKA: *Zlomená křídla*, Praha 1991, s. 15; srov. Dagmar BLÜMLOVÁ (ed.): *Válečný zápisník Rudolfa Hrubce 15. 3. 1939 - 21. 3. 1941*, Pelhřimov 2001, s. 31-42; Jan KŘEN, *Do emigrace*, Praha 1963; TÝŽ, *V emigraci: Západní odboj 1939 - 1940*, Praha 1969; Josef BENEŠ: *Život v odboji. Autentické svědectví o osudech čs. vojáků za druhé světové války*, Olomouc 1999; E. ČEJKA: *Kapitoly z dějin čs. zahraničního odboje 1939 - 1945. Čs. zahraniční odboj na Západě (březen - červenec 1939)*, HaV 39, 1990, č. 1, s. 17-33; Jaroslav ČVANČARA: *Někomu život, někomu smrt. Československý odboj a nacistická okupační moc 1941-1943*, Praha 1997; Jozef BOBOK: *Politický odboj na Západě*, in: *Československý boj*

v Krakově ustanovil zárodek československého vojska. V táboře Malé Bronowice přijetí ale nebylo zrovna srdečné. Polská vláda ani úřady totiž ani neměly v úmyslu podporovat československý odboj, který by se neřídil „velkopolskou“ myšlenkou, anebo který by dokonce usiloval o navrácení území, jež po mnichovském diktátu získalo Polsko z okleštěného Československa.⁴⁷ Nepřispívalo to bohužel ani bojové morálce pololegální československé jednotky, která byla bez uniforem a beze zbraní. Naivní představy Poláků o hrozbě nacistů spolu s neschopností zajistit základní potřeby pro rodící se „legie“ vedly nakonec československé zahraniční ústředí k přesunutí většiny československých vojáků z Polska do Francie.⁴⁸

1. 2. 2 „Východní cesta“ - přes Polsko do Ruska (popř. dál přes Blízký východ do Francie a VB)

Podobným směrem (t.j. pryč z Polska) se ubírali i českoslovenští občané, kteří během roku 1939 rovněž prošli polským táborem v Malých Bronowicích, ale na rozdíl od skupiny asi 1200 dobrovolníků, kteří odjeli do Francie, se tito 30. srpna 1939 přepravili do Leszna, nedaleko osady Baranowicze. Vojenská jednotka českých a slovenských dobrovolníků o velikosti asi jednoho praporu pod velením pplk. Ludvíka Svobody měla v plánu přemístit se k rumunským hranicím.⁴⁹ Po pádu Polska bylo už jasné, že se záměr nezdaří, a proto 17. září 1939 plk. Svoboda navázal styky se Sověty, kam „legion“ přešel do internace.⁵⁰

za svobodu (1939-1945), Říčany u Prahy 2000, s. 21-44; J. NĚMEČEK: *Východiska*, s. 253-264; TÝŽ: *Rok 1942*, Praha 1999, s. 19-24.

⁴⁷ Erich KULKA: *Židé v československém vojsku na západě*, Praha 1992, s. 14: „Polská vláda v souvislosti s odstoupením pohraničí nacistickému Německu v roce 1938 využila příhodné situace a vynutila si odstoupení těšínského Slezska, později obsadila území na Oravě a Spiši. Podobně se zachovali i Maďaři, podporováni Německem a Itálií. Ti získali vídeňskou arbitráží v listopadu 1938 území s maďarskou menšinou na jihovýchodním a východním Slovensku.“

⁴⁸ O přesun čs. vojáků do Francie se patrně nejvíce zasloužil velvyslanec v Paříži Štefan Osuský, který vyjednal s francouzským Ministerstvem války úmluvu o zařazení československých vojáků do cizinecké legie a koloniálního vojska s tím, že jakmile vypukne válka, čs. vojáci se zařadí po bok francouzské armády. E. ČEJKA: *Zlomená křídla*, s. 18.

⁴⁹ O pplk. Ludvíku Svobodovi např. Miroslav KERNER: *Generál Ludvík Svoboda. Vlastenec nebo komunistický kolaborant*, in: V. N. DUBEN - B. L. PODOSKI (edd.): *Na všech frontách. Čechoslováci ve II. světové válce*, Praha 2001, s. 202-210.

⁵⁰ Srov. Jan SÝKORA: *Slavná bojová cesta československé vojenské jednotky v SSSR*, Praha 1955, s. 17: „Mnozí příslušníci skupiny, ovlivnění živou propagandou o Sovětském svazu, hodnotili s obavami novou situaci. Brzy se však přesvědčili, jaký je ve skutečnosti sovětský člověk, sovětské zřízení a jakou sílu představuje Sovětský svaz. Protisovětským ideologům již v prvních dnech pobytu

Od března 1940 měli někteří postupně možnost dostávat se v menších skupinkách přes Moskvu a Kyjev do Oděsy, kde se v dubnu 1940 nalodili na loď do Istanbulu a odtamtud pokračovali vlakem přes celé Turecko a Sýrii až do Bejrútu. Na začátku května 1940 přistáli konečně v Marseille na jihu Francie, aby byli umístěni do čs. vojenského tábora v Agde.⁵¹

1. 2. 3 „Jižní cesta“ - přes Slovensko a Maďarsko do Jugoslávie (popř. dále přes Blízký východ do Francie a Velké Británie)

Jiné únikové cesty vedly na jih, do Rumunska, Maďarska, a odtamtud do Jugoslávie. Přestože Maďarsko nebylo Československu ani před válkou přátelsky nakloněno, nebylo jiné cesty než ho překročit na cestě do Jugoslávie. Asi právě nejnebezpečnější část cesty byl přechod z Maďarska do Jugoslávie, kde bylo zadrženo mnoho československých uprchlíků.⁵² Mezi jinými vykonal tuto cestu např. i František Loucký,⁵³ který se po zadržení v Budapešti dostal vlakem přes Bělehrad, Soluň, Istanbul a Ankaru až do Bejrútu a odtud lodí přes Haifu, Alexandrii až do Francie. Po její kapitulaci v polovině června 1940 byli českoslovenští vojáci nuceni uprchnout až do Velké Británie.⁵⁴ Z Protektorátu se v létě 1941 poprvé snažil tímto směrem dostat i Bohumil Snížek.

na sovětském území přestávala pomalu pšenice kvést.“; Ludvík SVOBODA: *Z Buzuluku do Prahy*, Praha 1985, s. 21. „... sešli jsme se s přáteli nejvěrnějšími, se sovětskými lidmi. Srdečně nás vítali a pozdravovali.“; František Z. OSTRÝ, *Přes hory a vody*, in: V. N. DUBEN - B. L. PODOSKI (edd.): *Na všech frontách*, s. 37: „Pak přišel listopad a náš osvětový důstojník dr. František Polák a osm dalších příslušníků čs. útvaru náhle zmizeli - přišlo si pro ně NKVD. Což byla pro nás velmi těžká rána.“; Miroslav F. KAŠPAR: *Polské tažení v září 1939*, in: V. N. DUBEN - B. L. PODOSKI (edd.): *Na všech frontách*, s. 19: „Netušili jsme tehdy, že Stalin do několika měsíců překoná sám sebe a dá NKVD rozkaz k vyhlazení 14 500 zajatých polských důstojníků z táborů v Ostaškově, Kozialsku a Starobielsku.“; k tomu např. Karel RICHTER, *Válka začala v Polsku. Utajovaná fakta o německo-sovětské agresii*, Praha 2004; Melchior WAŃKOWITCZ., *Westerplatte. Zpěv o Kubalovi*, Praha 1979.

⁵¹ F. Z. OSTRÝ, *Přes hory*, s. 37; F. MORAVEC: *Špión*, s. 232; Ladislav SITENSKÝ: *Z válečného deníku*, Praha 1991.

⁵² Srov. F. MORAVEC: *Špión*, s. 246-247.

⁵³ František LOUCKÝ: *Mnozí nedoletěli*, Praha 1989.

⁵⁴ Antonín ŠNEJDÁREK: *Druhá světová válka*, Praha 1963.

1. 3 Nezdařený přechod přes Slovensko (5. květen - 22. srpen 1941)

Dá se zjednodušeně shrnout, že během přelomu roku 1939/40 tedy existovaly tři hlavní směry, kudy se organizované skupiny Čechoslováků mohly dostat do zahraničí. Krom toho existovaly ještě jiné trasy,⁵⁵ ty byly ale záležitostí spíše jednotlivců. Právě jedním z nich byl i Bohumil Snížek, který se k odchodu odhodlal až v průběhu roku 1941, tedy v době, kdy přechod do zahraničí byl již velmi obtížný.

Poprvé se snažil překročit hranice na Slovensko v pondělí 5. května 1941,⁵⁶ když byl na návštěvě u jisté rodiny Kokešových ve Starém Hrozenkově.⁵⁷ Z jeho zápisků vyplývá, že vojáci znali patrně pana Kokeše velmi dobře už kvůli jeho dospívajícím dcerám, což byla výhoda při případné kontrole. Radost Bohumila Snízka z relativně snadného přechodu hranice byla přesto veliká: „*Tehdy, když jsem se ocitl v lese na slovenské straně, měl jsem radost, že se to tak snadno podařilo a že se nemusím tlouci po nocích.*“⁵⁸

Bohužel radost to byla předčasná.⁵⁹ V březnu a dubnu 1941 se mezitím situace na Balkáně dramaticky změnila. Oficiální jugoslávští představitelé, vladař Pavel a předseda vlády Cvetkovic, se sice ještě v březnu 1941 přidali k táboru Mocností osy,⁶⁰ ale vzápětí došlo 26. března 1941 v Bělehradě k převratu. Novou oficiální hlavou státu se stal král Petr II. a předsedou vlády generál Dusan Simovic.

⁵⁵ Zejména „jižní cesta“ byla hodně různorodá, existovalo hodně větších či menších skupinek a úspěch často záležel na jejich odvaze, schopnostech a štěstí. Představu o trasách útěků poskytují mapky např.: F. LOUCKÝ: *Mnozí nedoletěli*, s. 38; Tomáš JAKL: *Boj za svobodu 1938 - 1945*, Praha 2005, s. 11.

⁵⁶ O okolnostech jeho přechodu na Slovensko nejsou známy žádné větší podrobnosti, zmiňuje se o něm spíše jen okrajově a ani archivní materiál neposkytuje žádnou větší pramenný základ.

⁵⁷ Paul SNOW, *Cesta*, s. 8-9: „*Po obědě jsem s panem Kokešem vyrazil ze Starého Hrozenkova. (...) Plán byl jednoduchý, jdeme nakupovat nějaká prasata na Kopaniny, kde malé a menší chalupy byly roztroušeny až k hranicím. Kdyby nás kontrolovali, jsem u nich na návštěvě.*“

⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 9.

⁵⁹ Bohumil Snížek se ve svých pamětech o jakémkoli dalším plánu postupu nezmiňuje, ale podle nalezených archivních materiálů hodlal opustit Protektorát jako mnozí jiní před ním „jižní cestou“ přes Jugoslávii do Sýrie, což byl i důvod, kvůli kterému se vydal na Slovensko. VÚA-VHA Praha, sb. 24, sign. 2775/42, Snížek Bohumil, Osobní vložka ke kmenovému listu - Zápis londýnského výsledku na MNO z 19. 11. 1942; Viz Textová příloha DP č. 2.

⁶⁰ Dne 25. března podepsali jugoslávští zástupci ve Vídni přistoupení Jugoslávie k fašistickému paktu. Podle této smlouvy mohla německá vojska projít územím Jugoslávie při provádění operací, které měly „zabránit rozšíření války na Balkán“. Protože německá propaganda líčila v té době jako pokus o rozšíření války na Balkán především přítomnost britských vojsk v Řecku, bylo zřejmé, že německá vojska měla Jugoslávii projít při útoku proti Řecku. Přítomnost německých divizí v Jugoslávii však měla hlavně zajistit Německu nástupiště útoku proti SSSR. Srov. A. ŠNEJDÁREK: *Druhá světová válka*, s. 71.

V reakci na to zahájilo německé velení (zneklidněné i výsledky italských akcí na Balkáně) 6. dubna 1941 operaci proti Jugoslávii a Řecku.⁶¹ Vojska Osy postupovala velmi rychle a po odstoupení Simovicovy vlády byla 17. dubna 1941 podepsána dohoda o příměří, která vstoupila v platnost 18. dubna 1941.⁶² Tím se tato cesta zavřela.⁶³

Zatímco v půlce července již první čs. jednotka - Čs. pěší prapor 11 -Východní - bojoval v Libanonu proti vichystickým Francouzům,⁶⁴ Bohumil Snížek trávil čas stále na Slovensku v Trnavě u příbuzných jeho švagrové, jisté Štěpánky Durdové. Vystupoval zprvu pod jménem Martin Martinovič, později Martin Bobák a ve svých pamětech si poznamenal, že „*nebylo lehké hrát si na Slováka*“.⁶⁵

Pokud jsem v předchozím bodu 1. 2 mé práce tvrdil, že možnost aktivního boje proti okupantům vedla jen za hranice Protektorátu, neměl bych zapomínat na ty, kteří zůstali a pomáhali lidem prchajícím z Protektorátu.⁶⁶ Jednalo se zpravidla o zaměstnance státních organizací (např. železničáři, učitelé, zaměstnanci pošt či bývalí legionáři), kteří se velmi dobře vyznali v místních poměrech. Tito lidé byli nezřídka příslušníci různých odbojových organizací,⁶⁷ a mohli tak řídit proud

⁶¹ Provedena byla pod krycím názvem „Marita“ a byla spíše logickým vyústěním reakce na Mussoliniho neúspěšné tažení do Řecka v říjnu a listopadu 1940, kterým chtěl pozdvihnout také svou prestiž, otřesenou neúspěchem italské ofenzívy proti Francii. Viz A. SHAW: *Druhá světová válka*, s. 42.

⁶² Srov. A. ŠNEJDÁREK: *Druhá světová válka*, s. 72.

⁶³ Tuto informaci poskytl Bohumilu Snížkovi jistý strážmistr Slovák, který mu doporučil setrvat na Slovensku s tím, že „... se čeká válka s Ruskem a že čekají, že co nejdříve Rusové přijdou na Slovensko.“ Dokonce mu onen strážmistr sjednal možnost odletu do Sovětského svazu, ovšem kvůli malému počtu letadel a jejich vysoké poruchovosti nikam neodletěl. VÚA-VHA Praha, sb. 24, sign. 2775/42, Snížek Bohumil, Osobní vložka - Zápis londýnského výslechu na MNO z 30. 10. 1942, s. 1; Viz Textová příloha DP č. 1.

⁶⁴ T. JAKL: *Boj*, s. 18.

⁶⁵ Paul SNOW, *Cesta*, s. 15.

⁶⁶ K tomu např. Jan GEBHART: Česká rezistence na domácí frontě, in: J. DREBOTA - M. MOULIS (edd.): *Národ*, s. 37-49; Jiří ŠOLC: *Podpalte Československo! Kapitoly z historie československého zahraničního a domácího odboje (1939 - 1945)*, Praha 2005.

⁶⁷ Jednou z prvních reakcí československých občanů na německou okupaci byla organizace únikových cest pro ilegální odchod za hranice, čehož zprvu využívaly hlavně vojenské osoby. V prvních dobách okupace nebylo příliš složité napojit se na ilegální síť. Využívaly se známosti ze Svazu letců, z vojenských i civilních klubů, spolehlivé informace dodávala i tzv. „šeptaná propaganda“. Srov. E. ČEJKA: *Zlomená křídla*, s. 16. Vlastní přechod přes hranice pak zajišťovala síť ilegálních organizací, k jejichž nejvýznamnějším patřila Obrana národa. Její příslušníci organizovali odchody čs. dobrovolníků do zahraničí, zřizovali záchytné body, budovali tajná spojení, hledali spolehlivé průvodce a cesty či prováděli různou sabotážní činnost s cílem připravit ozbrojené povstání. Právě jim patří dík za udržování ilegálních „exportních cest“. Viz Zdenek KORDINA: *Začátky ve Francii*, in: V. N. DUBEN - B. L. PODOSKI (edd.): *Na všech frontách*, s. 29; F. MORAVEC: *Špión*, s. 240; Karel

uprchlíků únikovými cestami, obstarávat prozatímní ubytování či je převést přes horská pásma a lesy přímo před nosem pohraničních stráží. Bez těchto osob, jejich osobních kontaktů a znalostí místních poměrů by přechody přes hranice byly jen velmi obtížné.

Když už bylo jasné, že cesta přes Jugoslávii do zahraničí je uzavřená definitivně, rozhodl se Bohumil Snížek vrátit se 3. srpna 1941 ze Slovenska zpět na území Protektorátu.⁶⁸

1. 4 Přes Říši do Švýcarska (23. - 26. srpen 1941)

Za posledního čtvrt roku to měl být již Snížkův třetí přechod přes hranice, pochopitelně „načerno“. Po neúspěšném pokusu dostat se do Jugoslávie se rozhodl, že z Protektorátu odejde do Švýcarska.⁶⁹ Znamenalo to ovšem překročit dvě hranice; první mezi Protektorátem a Německem, druhou do Švýcarska samotného. V úvahu připadalo překročit hranice někde mezi Plzní a Domažlicemi, do Švýcarska to bylo ovšem podstatně komplikovanější. „Protože jsem je [místo a okolnosti vhodné pro přechod - pozn. autora] neznal a nemohl spoléhat ani na naleznutí pomoci v blízkosti hranic, rozhodl jsem se pro přechod v noci.“⁷⁰ Jeho prvním záchytným bodem měl být Zürich-Kilchberg Alte Landstrasse 110, kde chtěl vyhledat svého starého známého Karla Stutze a pak podle možností pokračovat do Velké Británie.⁷¹ Už předem si proto na mapě vyhlédl místo „asi 15 kilometrů proti proudu Rýna nad

RICHTER: *Druhý odboj a československá státnost*, in: J. DREBOTA - M. MOULIS (edd.): *Národ*, s. 49-63; *Odboj a revoluce 1938 - 1945: Nástin dějin československého odboje*, Praha 1965.

⁶⁸ Paul SNOW, *Cesta*, s. 9: „Když jsem se potom vracel přes Horní Sůč, pomohli pak známí Růženky Durdové z Trnavy. To jsme šli kupovat dříví do lesa. Slovenskou občanskou legitimaci jsem měl u sebe, českou pak měl můj průvodce. Na hranicích jsme zalehli, můj průvodce zavolal do chalupy asi padesát metrů od hranic, kde bydlel jeho bratranec na moravské straně. Zjistil tak, že Němci nejsou v dohledu, vyměnili jsme si legitimace a šel jsem, proplétal se vlastně mlázím do lesa na moravské straně.“

⁶⁹ Nutno poznamenat, že k tomu byl donucen z větší části okolnostmi: „Jelikož k mému odletu nedošlo a místo příchodu Rusů postupovali Němci a na Slovensku nastalo rozsáhlé zatýkání Slováků, cítících Československy, rozhodl jsem se k návratu do Čech a vybral jsem si Plzeň, kde jsem měl známé a odkud jsem chtěl přejít přes Německo do Švýcar.“ VÚA-VHA Praha, sb. 24, sign. 2775/42, Snížek Bohumil, Osobní vložka - Zápis londýnského výslechu na MNO z 30. 10. 1942, s. 1; Viz Textová příloha DP č. 1.

⁷⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 8.

⁷¹ Ze Snížkových pamětí vyplývá, že uvažoval také o pomoci jistého Franze Hillera z Mnichova, ale podle jeho vlastních slov ho za takových poměrů vyhledat nechtěl. Byl si pravděpodobně vědom nepřijemností, které mu mohl způsobit. TAMTÉŽ, s. 11, 24.

*Bodamským jezerem. Zde jde hranice řekou, přesně tedy budu vědět kde hranice je. Hlídána bude pravděpodobně těsně u řeky. Za tmavé noci nějak vklouznu do řeky a přeplavu. Vyhnu se tím drátům nabitým elektrickým proudem a snad i vojákům se psy.*⁷²

V sobotu 23. srpna 1941 kolem deváté hodiny dopoledne přijel Bohumil Snížek do Plzně. Byl to normální den jako každý jiný, a tak jako ostatní si i on nenápadně prohlížel vlaková spojení na Cheb, přestože už s jistotou věděl, že z Plzně vlakem nepojede. Tato západočeská metropole byla od roku 1938 obchvacována výběžky Třetí říše. Litice na jihu již nebyly v Čechách, Malesice, Kozolupy a Touškov rovněž ne, na severu zasahovala Říše až k Bolevci. „*Nebyl to přirozený stav a nedýchal se dobře v tomto obklopení*“.⁷³

Zbývalo už „jen“ zjistit konkrétní možnosti přechodu přes hranice Protektorátu. Přemýšlel ještě, zda vyhledat příbuzné paní Šindelářové z Jemnic a požádat je o radu, ale za dané situace to nebyl nejlepší nápad; uvažoval logicky - čím méně lidí o něm ví, tím lépe. Ještě před polednem se pustil po silnici do Radčic a za nádražím v Křimicích si vyhlédl místo, kde by ještě týž večer přešel hranici.⁷⁴ V plánu měl jít na západ směrem do Kozolup a asi po 10 až 15 kilometrech vyhledat tamní nádraží, již na druhé straně hranice.⁷⁵

Okolo poledne se vrátil zpět do Plzně, aby se najedl za zbylé potravinové lístky. Jakékoli zásoby stejně byly zbytečné, neboť by byl příliš nápadný. Zbytek dne strávil odpočinkem. „*Zašel jsem do kina, k večeru pak do menší restaurace v ulici za Škodovkou. Dvě housky jsem vstrčil do kapsy, a vedle dvou kousků švýcarského*

⁷² Paul SNOW, *Cesta*, s. 8.

⁷³ TAMTÉŽ, s. 7.

⁷⁴ TAMTÉŽ, s. 7: „*Asi 500 metrů za vesnicí je odbočka silnice do Křimic. Na silnici k Malesicům stojí budka hraniční stráže, do Malesic to může být tak jeden kilometr. Zabočuji doleva a pozoruji hranici. Táhne se směrem k jihu přes přehledná pole, přes louky kolem řeky. Zde by se dalo nějak projít! Na poli pracuje člověk. Osměluji se a dávám se s ním do hovoru. Snad ho ani neudivovalo, že chci na druhou stranu... (...) Jdu dále do Křimic, doleva kolem nádraží po silnici, za vesnicí vpravo je kaplička, pak už lány polí. Na západ zde musí procházet hranice asi ve vzdálenosti jednoho kilometru.*“

⁷⁵ Bohumil Snížek v jeho pamětech uvádí 10 až 15 km, ovšem podle nástroje Měření vzdálenosti na <http://www.mapy.cz> z 11. 11. 2007 může být vzdálenost max. cca 5 km. Tento poznatek uvádím i s ohledem na možnou rekonstrukci jeho cesty. Ověřeno i v aplikaci Google Earth 4.2.0181.2634 (beta).

sýra, který jsem s sebou nosil ještě z Trnavy, to byla jediná zásoba stravy na cestu přes Německo.“⁷⁶

K večeru se Bohumil Snížek vydal cestou směrem na Křimice, jejichž okolí si prohlédl už dopoledne.⁷⁷ Došel na konec polí k lesu, ovšem po tmě se mu jít nechtělo, udělal si tedy opět přestávku. Houkání vlaků spolu se stále zřetelnějším klapotem kolejnic signalizovalo blízkost kozolupského nádraží.

Po bezesné noci Bohumila Snížka probudil v neděli 24. srpna 1941 ráno drobný vytrvalý déšť, a k tomu nepříjemné překvapení: „Ještě za šera prolézám houštím a hledám cestu, tu mé zraky strnuly. Dvě stíhací letadla přikrytá plachetkami.“⁷⁸ Musím co nejrychleji pryč. (...) Déšť houstne. Nepromokavý plášť koná však dobrou službu, boty jsou však po chvíli plné.“⁷⁹ Nemělo příliš cenu schovávat se pod stromy, rozhodl se jít podél železniční trati a u nádraží v Kozolupech se již setkával s prvními lidmi. Co by normální cestující si prohlédl jízdní řád, koupil lístek na vlak a po půlhodině čekání odjel směrem na Cheb.

Do Chebu přijel vlak okolo druhé hodiny. Bylo nutné zvážit další postup: „Rozhoduji se pro zrychlený dělnický vlak do Mnichova, do večera⁸⁰ se pak jistě dostanu k Bodamskému jezeru. Co ale s časem? Jdu do města, na ulici vybírají na Winterhilfe,⁸¹ dávám jim dvě Marky do pokladničky. Čtu programy kin a rozhoduji se pro kino. (...) K večeru se vracím směrem k nádraží, někde se musím

⁷⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 8.

⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 8-9: „Stmívalo se, když jsem prošel Křimicemi a zamířil na silnici k jihu, u kapličky byla již tma. Několik pohledů na všechny strany a přeskakují příkop a dávám se podle plánu směrem na západ. Tma rychle houstne... (...) Zde krácím sám teplou srpnovou nocí, společníky jsou mi jen hvězdy a život připomíná občasné houknutí vlaku vzadu od Plzně nebo vpravo od Křimic. Asi po dvou hodinách chůze, většinou po strništích, se rozhoduji k přestávce. Trochu si odpočinu, snad i zdřímnu. Musím už být stejně na druhé straně, další kus urazím pak k ránu. Nebylo vidět na krok, hmatem jsem našel panák obilí. Jak jsme dělávali jako děti, sedl jsem si na jeden snop a trochu zalezl do panáku. Všude ticho, náhle slyším pravidelný šustot a kolem přejde postava. Trochu mě to vylekalo, půjdu raději dále.“

⁷⁸ Německá Luftwaffe začala již od června 1941 shromažďovat letecké svazy k polnímu tažení na východ. Viz např. Janusz PIEKALKIEWICZ: *Letecká válka 1939 - 1945*, Plzeň 1995, s. 146.

⁷⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 10.

⁸⁰ Bohumil Snížek uvádí „do večera“, ale jistě myslel „zítra do večera“, neboť vzdálenost Cheb - Bodamské jezero by ještě ten samý den stihnout nemohl. Orientačně odkazují opět na nástroj Měření vzdáleností na <http://www.mapy.cz> z 11. 11. 2007.

⁸¹ „Winterhilfe“, neboli „Zimní pomoc“, představovala organizovanou sbírku zejména zimního oblečení pro německé vojáky těžce zkoušející na ruské frontě během let 1942 - 1944. Zde se patrně jedná o nepřesnost, neboť Snížkovy paměti byly psány „ex post“ a nelze předpokládat, že během léta 1941 by už podobné akce byly organizovány.

prospat.“⁸² Bohumil Snížek se vydal od nádraží směrem z města ven, na zahradách uviděl pole a panáky obilí, ve kterých našel útočiště podobné tomu z minulé noci.

V pondělí 25. srpna 1941 se ještě za šera vrátil k chebskému nádraží. Cesta vlakem vedla přes Marktredwitz a Řezno do Mnichova. Bylo to dva měsíce od zahájení Hitlerovy ofenzívy na Sovětský svaz⁸³ a německý průmysl chrlil všechny prostředky na východ, čehož si Bohumil Snížek nemohl nevšimnout. „*V Řezně stál dlouhý vlak s kanony, směřoval k východu. Jeden starší voják vyprávěl zážitky z východní fronty. Jistě neřekl všechno co si myslel, bylo však cítit, že se většina německých vojáků domnívala, že pochod na východ bude skutečně jen pochodem.*“⁸⁴ Po příjezdu do Mnichova okolo poledne si mohl koupit jen špatné pivo, lístky na potraviny již stejně neměl. Daleko větší starosti mu způsoboval strach z odhalení.⁸⁵ Taky poslal dva lístky domů, jeden do Jemnic, druhý do Zlína. Měl tak vzniknout dojem, že je v Německu na práci. Ideální zametení stop.

U pokladny na mnichovském nádraží si koupil lístek na osobní vlak do Lindau s přestupem v Memmingen. Cesta probíhala klidně, ovšem čím blíže se nacházel švýcarským hranicím, o to více byli podle jeho slov lidé nedůvěřiví. „*Jedna žena si mě pohledem změřila až mě zamrazilo. (...) V Lindau stál u východu vedle nádražního zřízence ještě voják s puškou, snad kontroloval vojáky.*“⁸⁶ Jeho cíl už byl ale skoro na dosah, na druhé straně Bodamského jezera se třpytila světla švýcarského Rorschachu a „*Alpy jsou cítit studeným vzduchem.*“⁸⁷ Pozdě večer si koupil jízdenku

⁸² Paul SNOW, *Cesta*, s. 10.

⁸³ 22. června 1941 zahájila německá armáda tažení do Sovětského svazu na frontě široké bezmála 3000 km. Tato operace s krycím názvem „Barbarossa“ se uskutečnila i přes uzavřenou smlouvu o neútočení (Pakt Ribentropp - Molotov) a zpočátku se pro Hitlera opravdu vyvíjela slibně. Sovětské velení bylo kromě momentu překvapení i ochromeno vyvražděním důstojnického aparátu v Katyni. Přípravy této akce započaly v německém generálním štábu už na konci července 1940 v souvislosti s ovládnutím velkých průmyslových center v severní Francii, Belgii a Holandsku, což spolu s dodávkami železné rudy ze Švédska vytvořilo klíčové předpoklady k úspěchu tažení na východ. K tomu více např. A. ŠNEJDÁREK: *Druhá světová válka*, s. 83; srov. Philippe MASSON, *Historie německé armády 1939 - 1945*, Praha 1995; Paul CARELL, *Sláva a pád 6. armády*, Praha 1994; TÝŽ, *Operace Barbarossa. Tažení na Rusko*, Praha 2003; TÝŽ, *Spálená země*, Praha 2003.

⁸⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 11.

⁸⁵ TAMTÉŽ, „*Prošel jsem několik ulic, občas mne při tom pojal pocit hrůzy, zda nebudu odhalen. Kolem chodili totiž jen staří lidé nebo děti, jistě by mě někdo mohl zastavit a aspoň se zeptat, proč nejsem na frontě.*“

⁸⁶ TAMTÉŽ.

⁸⁷ TAMTÉŽ.

na poslední vlak směrem na Bludenz, přičemž věděl, že na osmé stanici musí vystoupit. Seskočil z vlaku a vrátil se kousek podél tratě.⁸⁸

Úterý 26. srpna 1941 po půlnoci. Asi po třech hodinách chůze tmou se Bohumil Snížek již výrazně přiblížil k řece Rýnu.⁸⁹ Bylo nutno dbát ostražitosti a postupoval proto velmi opatrně. Vstoupil na cestu, kterou dělilo jen husté houští od řeky napravo. „*Tiše prolézám houští. Břeh řeky je regulovaný, vyšlapaná cestička prozrazuje, že tudy často chodí vojáci hlídající hranici. Chvilí čekám, odvažuji se až k řece, rychle se však vracím.*“⁹⁰ Svlékl si šaty a zabalil je i s hodinkami do nepromokavého pláště a čekal v houští, když tu najednou uslyšel jakési zvuky.⁹¹ Času na zdlouhavé přemýšlení nebylo nazbyt, musel rychle využít příznivé situace. Ted' a nebo nikdy! „*Rychle ale tiše vklouznu do vody a plavu, ranec šatů uvázaný páskem kolem krku plave na vodě. Jsem již uprostřed řeky. Sluch je napjatý, jakmile by se ozvala palba, musím se potopit. Blížím se již ke druhému břehu, napětí povoluje. Vystupuji z mělkého břehu a oddychuji si. Snažím se pohledět zpátky, zdá se mi, že se již rozednívá. Nad řekou se válí mlha. Stírám ze sebe vodu a oblékám se. Zmocňuje se mne zvláštní pocit. Jsem mimo dosah moci Velkoněmecké říše!*“⁹²

⁸⁸ Paul SNOW, *Cesta*, s. 12: „Orientuji se, hledám Severku na obloze. I přes tmavou noc tuším na západě vysoké hory, číší z nich zima. Pod nimi je slyšet hučení řeky, kraj se zvolna svažuje k řece, může to být deset, nejvýše patnáct kilometrů. Mám již praxi v chůzi terénem a jdu proto přímoú čarou. Narážím na obytné budovy, procházím sady, domy jsou poměrně daleko od sebe, obcházet by nemělo smyslu. Dva psi štěkají, rychle odtud!“

⁸⁹ S využitím aplikace Google Earth 4.2.0181.2634 (beta) bylo zjištěno, že onou řekou pravděpodobně nebyl Rýn, nýbrž (již v roce 1941) slepé rameno zvané „Alter Rhein“. <http://de.wikipedia.org/wiki/Diepoldsau> z 11. 10. 2007; Viz kap. 2. 1, s. 30.

⁹⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 12.

⁹¹ TAMTÉŽ: „Strnul jsem a nemohl se ani pohnout. Bylo to tak nejlépe, když zprava se zjevila ohromná postava s bodákem na pušce, jak volným krokem přechází. Postava byla tím větší, že jsem se díval od země. Kdyby chtěl trochu pátrat pohledem, jistě by i v této tmě na těch šest kroků mohl spatřit světlé tělo. Bylo však k ránu a jistě se zabýval jinými myšlenkami, snad na rodinu, na děvče, na konec služby.“

⁹² TAMTÉŽ, s. 12-13.

2. Půl roku ve Švýcarsku (srpen 1941 - duben 1942)

2. 1 Zatčení a pobyt ve vězení St. Gallen (26. srpen - 17. říjen 1941)

S nepromokavým pláštěm přes ruku přišel Bohumil Snížek v úterý 26. srpna 1941 brzy ráno k prvním švýcarským domům ve vesnici Diepoldsau,⁹³ která ještě spala. „*Svítá. Přes kanál most, na mostě voják s puškou. Trochu to se mnou trhlo. Jdu dále podél kanálu, asi 200 metrů další most a další voják s puškou.*“⁹⁴ Prošel kolem něj na deset kroků, ale ten si ho nevšímal a naopak dělal, že ho nevidí. Třetí most. Voják se procházel, ale Bohumil Snížek věděl, že kanál⁹⁵ přejít musí. „*Točím se na most, připadám si, že jdu na ranní vlak, snad totéž si myslí voják. Jistě si nemyslel, že by to byl cizinec, kterého by měl zadržet. Přes Rýn totiž není v těchto místech most, nikdo zde normálně nepřecházel.*“⁹⁶

V další vesnici Oberriet se svět už probudil. Zdravily ho školní děti, které byly na cestě do školy. Působil celkem normálně, zdravil se i s ostatními lidmi na ulici, což byl „*hřejivý balzám na podrápanou duši. (...) Cítím vůni pravé kávy s tučným mlékem, vůni čerstvě se pečícího pečiva z pekárny. Nejedl jsem vlastně už třetí den, dráždí mě to.*“⁹⁷ Nicméně švýcarské peníze neměl a musel proto jít dále od hranic, Rýn byl ještě stále velmi blízko. Jeho cílem bylo stále dostat se do Curychu ke Karlu Stutzovi, ale podle směrovky to bylo ještě 102 km. Musel stoupat serpentínami nahoru do výšky asi 2400 metrů. „*Rozhled je typicky švýcarský. Celé Lichtenštejnsko jako na dlani na druhé straně širokého údolí Rýna, vlevo*

⁹³ Po celou druhou světovou válku měla vesnice Diepoldsau pověst „Brány do Švýcarska“, čehož dokázalo využít množství uprchlíků, z velké části židovského původu. <http://de.wikipedia.org/wiki/Diepoldsau> z 11. 10. 2007.

⁹⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 23.

⁹⁵ S využitím aplikace Google Earth 4.2.0181.2634 (beta) se domnívám, že oné noci, kdy Bohumil Snížek přeploval „Rýn“ do Švýcarska, se s největší pravděpodobností jednalo nikoli o Rýn, nýbrž o jeho původní koryto, které bylo v rámci regulace a napřimování říčního toku během roku 1923 přeměněno ve slepé rameno nazývané se dnes „Alt Rhein“ (Starý Rýn). Spolu s městy Lustenau, Hohenems a obcí Altach tvoří dodnes státní hranici mezi Švýcarskem a Rakouskem. Naopak „kanálem“ musela být skutečná řeka Rýn, přes kterou Bohumil Snížek byl nucen přejít most, aby mohl pokračovat na cestě do vlastního Švýcarska. <http://de.wikipedia.org/wiki/Diepoldsau> z 11. 10. 2007; <http://www.diepoldsau.ch/de/> z 10. 03. 2008; Viz Mapová příloha DP č. 4.

⁹⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 23.

⁹⁷ TAMTÉŽ.

za Rýnem rakouský Vorarlberg, vpravo hřeben Alp 3000 metrů vysoký dělí Švýcarsko od Rakouska, dále vpravo Glarnské Alpy 3600 metrů.“⁹⁸ Záviděl turistům v pohodlných vozech, jimž patřila asfaltová silnice i terasy restaurantů a hotelů se svým občerstvením a pohodlím. Velkým problémem se ale stávala únava. V jeho vzpomínkách si to poznamenal takto: „*Nespál jsem a nejedl pořádně od soboty, je úterý 26. srpen. Den pokračuje, cesta ubíhá stále pomaleji, přestávky odpočinku se prodlužují.*“⁹⁹ Curych byl ještě daleko, ale naději mu dávaly britské konzuláty, o kterých věděl, že mu jistě pomohou.

ZADRŽENÍ

Hlad se ale začal ozývat čím dál tím více a u jedné ženy dostal krajíc namazaného chleba s tím, že ho ale přespat nechat nemůže. V dalším stavení zkusil štěstí ještě jednou a představil se jako Čech z Prahy s příbuznými v Americe, který je na cestě na americký konsulat v Curychu. To už ovšem byli na cestě policisté,¹⁰⁰ Bohumil Snížek ještě stačil poděkovat za pohoštění a s policistou se vydal asi 3 kroky vpřed do místní šatlavy. „*Nepřátelské napětí je značné.*“¹⁰¹ a tak příslušník švýcarské policie vedoucí kolo v jedné ruce spolu se zbraní třímající v druhé, byl při sebemenším úskoku připraven střílet. Nicméně jeho zvědavost byla silnější a chtěl sám pro sebe zjistit, jak důležitý nepřítel že to Bohumil Snížek skutečně je.¹⁰²

V KARANTÉNĚ

Ještě týž den k večeru (t.j. úterý 26. srpna 1941) přišel Bohumil Snížek se „svým“ policistou do tábora pro dělníky pracující na stavbě vojenského opevnění.

⁹⁸ Paul SNOW, *Cesta*, s. 24.

⁹⁹ TAMTÉŽ.

¹⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 25: „Muž mě zve do světnice, žena přináší hrnek kávy, chléb, sýr, později vejce. Pozorují mne, když dojím, přináší další. Muž mezitím zmizel, žena se na mne dívá, snad abych nedojedl, nepoděkoval a neodešel. Tuším, že se za tím něco skrývá. Ano, muž je starosta obce, jistě že telefonoval na policii. Jsem již rádně najeden, dveře se otvírají, vstupuje uniformovaný policista, míří na mne pistolí. «Hände hoch!» prohledává odborně mé kapsy, zda nemám zbraň, ani se mě neptá, zda mám cestovní pas. Vidím ulehčení v jednání muže a ženy, jsou v pásmu, kde se staví opevnění, vykonali vlasteneckou povinnost. «Možná že to je špion, který se právě zajímá o naše opevnění!» mohlo je napadnout.“

¹⁰¹ TAMTÉŽ.

¹⁰² TAMTÉŽ: „Zdá se, že pomalu uvěřuje, že jsem skutečně Čech, který utíká z okupované vlasti. V této krajině nepamatuje ale dva roky podobný případ ilegálního přechodu do Švýcar, snad mě vyšetří a za tři dny pustí do Curychu, neví to ale jistě. Vyptává se na situaci v Německu a u nás.“

Jednalo se svým způsobem o obdobu karanténního tábora pro čerstvě zadržené uprchlíky, kteří takto měli strávit několik dní pod dohledem vojenské správy, než se dostali pod civilní dozor.¹⁰³ Tábor podle slov Bohumila Snížka ve srovnání s Pankrácí¹⁰⁴ nevypadal ani jako věznice a po třídní cestě to bylo první místo, kde si mohl odpočinout.

Druhý den, ve středu 27. srpna 1941, po vydatném spánku dostal i bohatý oběd a poté si ho vyzvedl „jeho“ uniformovaný policista, se kterým se vydal na cestu do údolí. Cesta vedla mírně z kopce, přesto policista neváhal a nabídl mu, aby si sedl na rám kola. Takto dojeli na nádraží, policista mu koupil lístek a ve vlaku ho odvedl do služebního vozu zřízení, který ho zavřel do malého oddělení se zamřížovaným okénkem. Po několika stanicích jízdy mu zřízenec otevřel a vyzval ho, aby vystoupil. Samotný měl pak paradoxně počkat na dalším nádraží na vlak do vězení v Sankt Gallen.¹⁰⁵

VĚZENÍ V ST. GALLEN

Odpoledne 27. srpna 1941 byl Bohumil Snížek z nádraží doprovázen policistou do kantonálního vězení v St. Gallen k výslechu.¹⁰⁶ Nezávisle na tom byla prověřována jeho totožnost a pak zejména Karl Stutz z Kilchbergu, za kterým se chtěl dostat. Ten byl pravděpodobně překvapen, ale švýcarské policii potvrdil, že Bohumila Snížka skutečně zná. Následoval už jen přesun do vězeňské cely. Svým charakterem se jednalo o obdobu vojenských sběrných táborů, ve kterých uprchlíci

¹⁰³ Je nutné ovšem zdůraznit, že systém a celý postup při zadržení ilegálních uprchlíků byl po dobu války často měněn a vylepšován. Viz *Flüchtlinge und Flüchtlingspolitik*, in: KOLEKTIV: *Die Schweiz, der Nationalsozialismus und der Zweite Weltkrieg*, Zürich 2002, s. 107-167.

¹⁰⁴ Bohumil Snížek se ve svých pamětech sice zmínil, že byl zavřený i na Pankráci, ovšem detailnější poznatky chybí. Částečnou představu snad může poskytnou zápis z výslechu po příchodu do Londýna. VÚA-VHA Praha, sb. 24, sign. 2775/42, Snížek Bohumil, Osobní vložka ke kmenovému listu - Zápis londýnského výslechu na MNO z 19. 11. 1942; Viz Textová příloha DP č. 2.

¹⁰⁵ Paul SNOW, *Cesta*, s. 28: „Co kdybych utekl? Nikdo mě snad ani nehlídá a nepozoruje. Právě proto (...) to nebude tak zlé a jistě mě brzo pustí. A pak, kam bych utíkal? Jistě by mě brzo chytili a potom bych si to musel odpykat. Když přijel «můj» vlak, hrnu si to se samozřejmostí ke služebnímu vozu se zamřížovaným okénkem a hlásím se u zřízence ve službě. «Ach, vy už v tom umíte chodit!», ulevil si spokojeně zřízenec a zamkl mě do malé místnůstky.“

¹⁰⁶ TAMTÉŽ: s. 29: „Posadili mne do velké místnosti. Dva úředníci se mnou sepsali přijímací protokol do vězení. Prohlíželi bedlivě moji občanskou legitimaci z Protektorátu. Byla psána německy a česky, nemohli pochopit, že na první stránce bylo moje jméno uvedeno Snížek a na jiné stránce pak Snížka. (...) Jistě se domnívali, že našli stopu k tomu, že legitimace není pravá a že jsem jistě špion, obzvláště když moje němčina nebyla nejhorší.“

čekali někdy až půl roku než byla k dispozici volná místa v civilních pracovních táborech. Vybavenost takových vězení samozřejmě nebyla nejlepší, místnosti nebyly vytápěny, sanitární zařízení bylo nevyhovující a rovněž strava byla nedostatečná.¹⁰⁷ Pociťl to i Bohumil Snížek.¹⁰⁸

Denní pořádek v takovém vězení byl jednoduchý a poněkud monotónní. Ráno se otevřely dveře, po „uvítání“ a povelu „ausschütten“¹⁰⁹ se podávala snídaně a dopoledne klid. V poledne se opět otevřelo okénko a „servíroval“ se oběd, tedy polévka, brambory, zelenina, nikdy však maso. „*Maso mi nescházelo. Vzhledem k tomu, že jsem nekonal žádnou práci, byla strava i dostačující co do množství.*“¹¹⁰ Odpoledne pak byl na programu povinný nástup na procházku po vězeňském dvoru s vysokou zdí. „*Chodili jsme za sebou v kruhu a nesměli spolu mluvit.*“¹¹¹

VÝSLECHY A ZPRAVODAJSKÁ SLUŽBA

Za dva dny, 30. srpna 1941, následovalo další z řady vyšetřování a výslechů. Bohumil Snížek byl doveden k důstojníkovi ve vojenské uniformě. „*Vyptával se mě zběžně na vojenské věci u nás doma, např. které bylo druhé oddělení hlavního štábu*¹¹² *a jiné otázky. Nečekal jsem takové otázky a neodpověděl jsem mu ani, které druhé oddělení hlavního štábu bylo.*“¹¹³ Druhý den byl přemístěn z cely do místnosti, jež vlastně byla skladem matrací a prostěradel, přičemž čas si krátil

¹⁰⁷ Srov. Flüchtlinge, in: KOLEKTIV: Die Schweiz, s. 156.

¹⁰⁸ Paul SNOW, Cesta, s. 29: „Toto bylo již doopravdivké vězení se silnými zdmi, docela malými okénky, těžkými okovanými dveřmi s malými sklápěcími okénky, chodba kamenná, vše ponuré. Postel, spíše palanda, v cele docela jednoduchá, z dalšího nábytku pak jakási uzavřená židle, v které byl nočník, sloužící jako záchod. V tom ohledu primitivnější než na Pankráci, usoudil jsem už jako zkušený žalářník.“

¹⁰⁹ V překladu „vylít“, což znamenalo odnést nočník na záchod.

¹¹⁰ TAMTÉŽ.

¹¹¹ TAMTÉŽ.

¹¹² Na mysli měl zpravodajské oddělení pod vedením plukovníka Moravce, který 14. března 1939 se skupinou svých zpravodajských důstojníků a nejdůležitějším zpravodajským materiálem odletěl do Velké Británie. Zde během celé války pracovalo v Londýně v úzké spolupráci se spojeneckými zpravodajskými službami a prezidentem Benešem. F. MORAVEC: Špión.

¹¹³ Paul SNOW, Cesta, s. 30-32: „Zajímali se o vše, co jsem viděl po své cestě. Slíbil jsem, že vše napíši, případně zakreslím podle mapy. Půjčili mi pěknou mapu, podle které jsem pak označil, kde jsem viděl u lesa letadla za Plzní, co jsem slyšel o podzemních letištích v Plzni a na Českomoravské vysočině, o pohybech německé armády na východ, o náladě německých vojáků, jak jsem slyšel vyprávění ve vlaku z jejich tažení proti Sovětskému svazu.“. Takový rozhovor se svým obsahem dotýkal některých dílčích údajů o pohybech a přesunech německých jednotek na území protektorátu, zaznamenával stručnou formou proměny nálad obyvatelstva či signalizoval přechody vojáků i politiků do emigrace. Zřejmou nevýhodou tohoto informačního zdroje byla neexistující zpětná vazba.

čtením a opisováním zapůjčených receptů jídel. „*Dělal jsem si tak chuti, jak by který chutnal.*“¹¹⁴ Následující den, 1. září 1941, se konal další výslech, tentokrát již za účasti opravdových vojenských zpravodajů, kteří ho ale již nepovažovali za žádného zločince,¹¹⁵ a tak snad i kvůli tomu byl o týden později přidělen zbrojíři do vězeňské zbrojnice. „*Rád jsem souhlasil a na odpoledne si mě vždy vyzvedl zbrojír, odvedl přes otevřený dvůr do své zbrojnice, kde jsme pak čistili staré zbraně a debatovali.*“¹¹⁶

To se už blížil říjen a Bohumil Snížek stále nevěděl nic konkrétního o svém příštím osudu. Již pět týdnů byl ve vězení a jedinou možností jak na sebe upozornit byla hladovka, která ovšem kýžený výsledek nepřinesla. Místo toho se konal začátkem října 1941 další výslech,¹¹⁷ během něhož mu vyšetřující důstojník vylíčil poslední informace z domova: tragické zprávy o střílení a popravování československých občanů v Protektorátu i o Eliášově procesu, o kterém podrobně informoval švýcarský a švédský tisk.¹¹⁸ „*Bylo velké zatýkání a vraždění v Praze. Cítili se mnou a věřil jsem, že by mi pomohli.*“¹¹⁹

¹¹⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 31.

¹¹⁵ TAMTÉŽ, s. 32: „*Mluvili se mnou jako s kolegou a otevřen jsem s nimi též debatoval. Snad abych spíše rozvázal jazyk nebo to bylo jejich zvykem, nabízeli mi cigarety, ovoce, čokoládu. Odmítl jsem cigarety, přijal však ovoce a čokoládu. Ten mladík to doběhl koupit.*“

¹¹⁶ TAMTÉŽ, s. 31.

¹¹⁷ Bohumil Snížek tento již několikátý výslech v řadě klade na začátek září, ovšem pravděpodobně se jedná o omyl; z chronologického hlediska se musel konat skutečně začátkem října 1941, čemuž nasvědčuje i skutečnost, že se dozvěděl o nelidském uvedení Reinharda Heydricha do úřadu.

¹¹⁸ 28. září 1941 nastoupil Reinhard Heydrich do funkce Říšského protektora v Praze. Ještě též samý den vstoupilo v platnost vyhlášení civilního výjimečného stavu ve vybraných okresech. Zaváděla se policejní uzavírací hodina v hostincích, hotelích, biografech a všem českém, s výjimkou německých divadel a koncertů. Už druhý den se český lid dozvídal jak z tisku, tak z plakátů na nárožích, že stanné soudy a popravčí čtyři zahájily včera svou katovskou práci. Heydrich hodlal uskutečnit jeho představu týkající se „řešení české otázky“ - cílem bylo srazit Čechy na kolena, zejména jejich předáky. Počet zatýkaných se vyšplhal na 4 - 5 tisíc. Srov. Jan GEBHART - Jan KUKLÍK: *Dramatické i všední dny protektorátu*, Praha 1996, s. 184-198; Miloš HEYDUK - Karel SÝS: *Protektorát ve fotografiích*, Praha 2006; Václav KURAL: *První stanné právo*, in: DREBOTA, J. - MOULIS, M. a KOLEKTIV: *Národ*, s. 35-40.

¹¹⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 32; k tomu srov. Čestmír AMORT, *Heydrichiáda*, Praha 1965; Callum MACDONALD, *Úder z Londýna. Atentát na Obergruppenführera SS Reinharda Heydricha*, Praha 1996; Michal BURIAN a kol., *Atentát. Operace Anthropoid 1941 – 1942*. Praha 2002; Ladislav ŠÍMA, *Ležáky. Vražda mužů a žen. Odvláčení dětí do ciziny. Srovnání osady se zemí*, Praha 1947; František ŤOPEK, *Údolí výstrahy*, Havlíčkův Brod 1960; František SCHILDBERGER, *Ležáky. 24. června 1942*, Praha 1982; Miroslav IVANOV, *A hořel snad i kámen*, Praha 1982; Josef SEDLÁK, *Ležáky varují*, Chrudim 1987; Karel JIČÍNSKÝ, *Zámeček. Historie národního odboje za Heydrichiády na Pardubicku*, Pardubice 1989; Vojtěch KYNCL, *Akce Ležáky. 24. 6. 1942*, Měřítec 2002.

PROPUŠTĚNÍ

„17. října 1941 jsem si půjčil knihu *Eugenie Grandet*. Chystal jsem se do čtení, když pro mě přišel dozorce a odvedl mě do kanceláře správce vězení. Tam si mě správce prohlížel, v jakém jsem stavu. Košile byla už roztržená na loktech a rukávech i límečku, kalhoty na mně visely dosti volně.“¹²⁰ Bylo rozhodnuto, že druhý den bude poslán do Ženevy, a proto musel vypadat upraveně. Od správce dostal tři košile, vázanku a jiné drobnosti, včetně stofrankové bankovky na cestu. „Byl jsem trochu u zjevení. Tak dlouho mě tedy drží jako bůhvíjak nebezpečného zločince a teď tolik starostí, abych slušně vypadal na další cestu.“¹²¹ 18. října ráno si Bohumila Snížka vyzvedl policista v civilu a na kousku papíru stála adresa, kam se měl dostavit: *Dr. Jaromír Kopecký, 39, Avenue de Champelle, Geneve*. Policista mu ještě koupil jízdenku, doprovodil ho k vlaku a popřál šťastnou cestu. Jediný pokyn pro cestu byl „nikde se nezdržovat“ a „jet přímo do Ženevy“. Přesto se zastavil v Curychu,¹²² kde ovšem kromě vstřícnosti v jednání pomoc nenašel. Zklamán přístupem britského konzulátu jel tedy dále kolem zasněžených vrcholů Alp, hlavního města Bernu, pak jezera Lac Léman, Lausanne a Montreux s konečnou zastávkou v Ženevě. „Zde je to město, kde se scházela Společnost národů. Těsně kolem jsou hranice Švýcarska, jak se asi dostanu dále? Bude to snad již zítra?“¹²³ Jistě netušil, že toto město mu poskytne pohostinství takřka na půl roku. Hned u nádraží uviděl jméno ulice *Champelle*. Už se šel, když našel velký blok domů s číslem 39 a ve druhém poschodí pak vizitku *Dr. Jaromír Kopecký*.

¹²⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 34.

¹²¹ TAMTÉŽ, s. 34.

¹²² TAMTÉŽ, s. 35: „Byl jsem dojat a nemohl pochopit, že nastupuji do vlaku sám, že jsem vlastně volný. (...) Již po cestě jsem uvažoval, zda mám dodržet to jejich přání a nikde se nezastavovat. Proč to ale říkali? Zastavím se na anglickém konzulátu v Curychu, jistě mi pomohou. Ta adresa do Ženevy mi neříkala mnoho. Snad ten doktor, protože je Čech, mi pomůže dostat se do Francie. Angličané by mi však mohli pomoci přímo do Anglie. Rozhodl jsem se proto pevně se u nich zastavit. Curych. Pozoruje mě někdo? Vystoupil jsem a dal se do města. (...) Našel jsem konzulát a vstoupil do budovy. Na dveřích čtu nápis „Dobrovolníci pro britskou armádu se uctivě odmítají.“

¹²³ TAMTÉŽ, s. 36.

2. 2 U JUDr. Jaromíra Kopeckého (18. říjen 1941 - 15. duben 1942)

18. října 1941 v odpoledních hodinách Bohumil Snížek zaklepal na dveře Kopeckého kanceláře. Jako první ho přišel uvítat mladší muž, jistý Jan Královec,¹²⁴ bývalý student, který bydlel u JUDr. Kopeckého a snažil se dostat ze Švýcarska dále do zahraničí.¹²⁵ Po chvíli přišel i sám JUDr. Kopecký. „Muž prostřední postavy, vyššího čela, zavalitý, bezvadně ustrojen, s úsměvem mi podává pravici a vítá mě v Ženevě.“¹²⁶

2. 2. 1 Kdo byl JUDr. Jaromír Kopecký

Jaromír Kopecký (1899 - 1977),¹²⁷ do jehož studií razantně vstoupila první světová válka, v červnu 1923 úspěšně vystudoval Právnickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze a po letech působení v různých studentských organizacích vstoupil

¹²⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 38: „Přichází mladší muž, představuje se jako Jan Královec, je z Plzně. Studoval na polytechnice v Curychu, zůstal ve Švýcarsku, má starý československý pas, který Švýcaři uznávají, přesto se pokouší dostat se dále ze země. Nemá finanční prostředky, zde u doktora Kopeckého vypomáhá v kanceláři. Jinak musí do pracovního tábora, aby si na sebe vydělal, protože nemá zaměstnání.“ Od jara 1940 platilo pro všechny imigranty ve Švýcarsku nařízení o povinné práci. Za tím účelem byly zřízeny civilní internační tábory, kde byli tito lidé soustředěni. Většina utečenců ovšem vnímala přechod z vojenských věznic do civilních táborů jako osvobození. Také možnost dovolené a vycházek do nejbližšího okolí jim dovozovala zapomenout monotónní život v táboře. Zřízením pracovních táborů se chtělo dosáhnout jednak zamezení nelegálního zaměstnávání utečenců, jednak zapojení emigrantů do práce ve prospěch Švýcarska a konec konců i umístění v táboře bylo nejefektivnější prostředkem kontroly a disciplíny. Bydlet a pracovat u JUDr. Kopeckého, tedy u civilní osoby, bylo jistou výsadou!

¹²⁵ Otázka národní i mezinárodní bezpečnosti hrála centrální roli švýcarské „Flüchtlingspolitik“. General Guisan byl velmi znepokojený přítomností cizích státních příslušníků na území Švýcarska, protože v případě jakéhokoli vojenského konfliktu by tito lidé znamenali dodatečné riziko. Aby vzbudil pozornost vlády ohledně nebezpečí plynoucí ze špionáže, sabotáží a infiltrací nepřátelských agentů, dal k dispozici spolkové radě 4. května 1940 dlouhou zprávu, ve které doporučuje zavést řadu preventivních obranných opatření - tyto byly v první řadě zamýšleny proti Němcům ve Švýcarsku, ale samozřejmě i proti uprchlíkům z okolních států. Protože z výše zmíněných důvodů byli emigranti považováni za významné bezpečnostní riziko, objevovaly se snahy, aby se jejich počet omezil především přísnou imigrační politikou již hranici při celní kontrole. Stejně tak všichni ostatní uprchlíci stávající měli být podřízeni přísné kontrole. K tomu náležely vedle běžné identifikační procedury i omezení volnosti pohybu, dohled a cenzura poštovního styku stejně tak, jako další opatření, která vedla ke ztížení pobytu ve Švýcarsku. KOLEKTIV: *Die Schweiz*, s. 111-117, 157; srov. Willi GAUTSCHI: *General Henri Guisan: die schweizerische Armeeführung im Zweiten Weltkrieg*, Zürich 2001; Henri GUIAN: *Bericht an die Bundesversammlung über den Aktivdienst 1939 - 1945*, Bern 1946.

¹²⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 38.

¹²⁷ VÚA-VHA Praha, f. J. Kopecký, kart. 1; Jan NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký, Ženeva. Politické paměti 1939 - 1945*, Praha 1999; Jaromír KOPECKÝ: *Paměti diplomata*, Praha 2004.

na dráhu žurnalistiky. Právě novinářská práce a četné kontakty s významnými osobami jej předurčily k dráze diplomata a už v roce 1933 tak obdržel místo pracovníka Ministerstva zahraničních věcí¹²⁸ v Jugoslávii s úkolem „(...) *podávat hlavně důvěrné zprávy*“¹²⁹.

Zpráva o 29. září 1938 ho zastihla už v Ženevě. Stala se pro něj přelomem, dramatickým obdobím a jeho slovy vyloženě „*velmi nepříjemným obdobím*“¹³⁰, ale jako jeden z mála diplomatů našel odvahu prostřednictvím švýcarských, anglických a francouzských novinářů Mnichovskou dohodu kritizovat. Ještě horší ovšem situace nastala 15. března 1939, kdy na základě prvních zpráv z Berlína vláda ČSR na svém zasedání mj. rozhodla i o zrušení zahraniční služby. Likvidace československé diplomacie znamenala nejen zrušení MZV v Praze, ale zahrnovala v sobě i ukončení činnosti zastupitelských úřadů Československa v zahraničí.¹³¹ Nicméně JUDr. Jaromír Kopecký v březnu 1939 nerezignoval jako jiní¹³² a nepředal svůj úřad německé říši. Snažil se především o udržení kontinuity svého úřadu.¹³³

Během Snížkova ženevského pobytu ve Švýcarsku vykonával JUDr. Kopecký funkci stálého delegáta při Mezinárodním úřadu práce a od 17. listopadu 1942 byl jmenován československou exilovou vládou i Stálým delegátem Společnosti národů.¹³⁴ V průběhu války se stal diplomatickým zástupcem londýnské vlády ve Švýcarsku,¹³⁵ mlčky trpěn tamními úřady.¹³⁶ Kromě tohoto úřadu připadlo

¹²⁸ Ministerstvo zahraničních věcí (dále jen MZV).

¹²⁹ Jaromír KOPECKÝ, *Vzpomínky, kapitola II. (Studie, studentské hnutí a politika, novinářství)*, s. 23. Ve vlastnictví Radima Kopeckého. Citace převzata z J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 8.

¹³⁰ TAMTÉŽ: s. 10.

¹³¹ Viz kap. 1. 2, s. 19.

¹³² Např. čs. generální konzul v Curychu Jan Laška na příkaz z pražského ústředí předal takřka obratem svůj úřad Němcům již 17. března 1938. AMZV Praha, f. Protektorát, sign. 202, kart. 56, Předávací protokol z 22. března 1938.

¹³³ Jeho nespornou výhodou byla skutečnost, že nebyl akreditován u švýcarské vlády, nýbrž u Společnosti národů, takže nespadal pod nótu vyslance Štréra, jíž se likvidovaly československé zastupitelské úřady ve Švýcarsku. Nepochybně se protektorátní úřady chovaly ke Kopeckému benevolentně také z toho důvodu, že jeho postavení nebylo tak exponované jako tomu bylo například u Štefana Osuského v Paříži. V poválečné zprávě J. Kopecký napsal, že se „*mohl opřít o článek 7 Paktu Společnosti národů, který zajišťuje možnost fungování reprezentace členských států Společnosti národů u jeho sekretariátu.*“ VÚA-VHA Praha, f. J. Kopecký, sign. 89, kart. 9.

¹³⁴ Do té doby byl jenom zástupce, ale tehdy stálý delegát Dr. Heidrich pobýval jenom v Praze, tudíž Kopecký byl v podstatě delegátem. J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 19; Společnost národů (dále jen SN).

¹³⁵ Paul SNOW, *Cesta*, s. 43: „*Dr. Kopecký nenadělal mnoho řečí, sám jsem se rovněž nevyptával. Do začátku války byl v Ženevě jako náš diplomatický úředník u Společnosti národů. Ta přestala*

Kopeckému také vedení Československé tiskové kanceláře, jejímž úkolem bylo informovat švýcarské a zahraniční novináře. V tomto složitém procesu našel uplatnění i Bohumil Snížek.¹³⁷

Po válce byl Jaromír Kopecký za svou odbojovou činnost (důvěrník, posléze zástupce čs. exilové vlády v Ženevě) „odměněn“ dlouholetým vězněním. 8. srpna 1949 byl zatčen a uvězněn v pověstné mladoboleslavské věznici. Trvalé fyzické i psychické týrání JUDr. Kopeckého naprosto zlomilo, zvláště pak spolupráce s Allanem Dullesem¹³⁸ se stala podkladem pro vykonstruovaná obvinění nejen v procesu s Dr. Miladou Horákovou, ale paradoxně i s Rudolfem Slánským. Jeho vynucené výpovědi pak usvědčovaly obviněné ze spolupráce se zpravodajskými službami USA a západoevropských zemí. Odsouzen byl však až v tajném procesu v roce 1951 spolu s Janem Bydžovským na 11 let, propuštěn byl na amnestii v roce 1960.¹³⁹ Sovětská invaze spolu s normalizací definitivně zmařily jeho návrat do diplomatických služeb. Zemřel v Praze 6. května 1977.

2. 2. 2 Kopeckého informační činnost

Vedle Kopeckého aktivit u SN byla stejně významná (a pro domácí odboj možná vůbec nejvýznamnější) jeho činnost zpravodajská, a to zejména po pádu Polska a poté i Francie, kdy neutrální Ženeva zůstala jedním z mála kanálů, kterými mohly proudit zprávy na Západ.¹⁴⁰ „*Po pádu Francie spojení Čechoslováků z této*

existovat. Mezinárodní úřad práce, který byl v úzkém vztahu ke Společnosti však měl svoji firmu dále a pokračoval v omezeném měřítku v práci. Švýcarské úřady trpěly, že dr. Kopecký byl delegátem u tohoto úřadu, o který ostatně Němci neměli zájem, a proto jim to nevadilo. Snad to byl jakýsi důvod k volnému pobytu dr. Kopeckého v Ženevě.“

¹³⁶ Udržení československého zastoupení u Společnosti národů sehrálo významnou roli: vzhledem k tomu, že nikdo nezpochybnil členství Československa v této mezinárodní organizaci, pokračovalo právně ve své existenci jako samostatný a suverénní stát. J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 12.

¹³⁷ Paul SNOW, *Cesta*, s. 50: „*Můj čas v kanceláři Československého bureau při Mezinárodním úřadu práce, kterýžto byl Švýcary mlčky trpěn, byl vyplněn korespondencí, vyřizováním menších záležitostí osobních, pochůzkami, opisováním článků z protektorátního tisku, který pravidelně a celkem rychle docházel do Ženevy pro další potřeby v Americe.*“

¹³⁸ TAMTĚŽ: „*Dr. Kopecký měl jisté styky s různými osobami zastupitelských úřadů ve Švýcarsku i se Švýcary, do těch záležitostí mě však nezasvěcoval. (...) Měl jisté styky i s americkou tajnou službou, řízenou Allanem Dullesem.*“

¹³⁹ Srov. J. KOPECKÝ: *Paměti*.

¹⁴⁰ Styk s domácím a zahraničním odbojem se odehrával převážně formou kurýrního spojení do doby, než bylo navázáno fungujícího radiospojení. Četné zdroje informací z domova pocházely i od emigrantů opouštějících Protektorát. Nemohu si neodpustit zmínit asi nejznámější depeši z Prahy

země, a to i z její zatím neobsazené jižní části, s Londýnem se stávalo stále obtížnější. Proto navázali spojení s námi v Ženevě a my jsme zprostředkovali často dodávání jejich zpráv do Londýna a naopak.“¹⁴¹ JUDr. Kopecký proto také někdy Bohumila Snížka přímo pověřil vyřizováním telefonických záležitostí či odesíláním protektorátního tisku do zahraničí.¹⁴²

Pro československou státnost měla Ženeva v čele s JUDr. Kopeckým velký význam, neboť se po pádu Francie stala jediným zbylým centrem československého zahraničního odboje uprostřed Evropy. Vedle péče o československé státní příslušníky ve Švýcarsku, organizace zpravodajství z domova pro vedení našeho zahraničního odboje a československou vládu v Londýně, Ženeva sledovala i situaci našich krajanů v sousedních státech.¹⁴³ Nebylo pochyb o tom, že „Dr. Kopecký byl spojkou londýnské vlády. Dostával odtamtud peníze, vyřizoval různé záležitosti.“¹⁴⁴

Doménou Kopeckého jako zkušeného diplomata bylo také politické zpravodajství, které dokumentují jeho zprávy ze Ženevy,¹⁴⁵ zasílané nejprve v písemné podobě, po pádu Francie pak formou telegramů.¹⁴⁶

Je potřeba zdůraznit, že během války se Švýcarsko stalo centrem mezinárodních intrik a špionáže,¹⁴⁷ díky čemuž z něho proudilo na Západ velké

do tehdy ještě neobsazeného Polska 30. srpna 1939: „Nálada je výborná. Protektorát je zemí úsměvů. Němci nás jmenují Lachende Bestien.“ J. GEBHART - J. KUKLÍK: *Dramatické i všední dny*, s. 58-63.

¹⁴¹ J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 100; Jako jeden z informačních kanálů do Velké Británie zmiňuje Švýcarsko i F. MORAVEC: *Špión*, s. 238-239; srov. Jan MASARYK: *Volá Londýn*, Praha 1990.

¹⁴² Paul SNOW, *Cesta*, s. 44-45: „Někdy mi dal dr. Kopecký vyřídit telefonický rozhovor s Bernem, někdy i s dr. Formánkem v Madridu. Občas jsem došel s jakousi zprávou na anglický konzulát nebo k Polákům, se kterými tehdy naše vláda v Londýně navazovala přátelské styky. Dohodu o přátelství a spolupráci jsme pak opisovali a dávali na vědomí zastupitelským úřadům v Ženevě. (...) Jednou týdně jsem opisoval s devíti průklepy zprávy z novin z domova, jak je dr. Kopecký zaškrtl. Zprávy z německých novin jsem překládal. Tyto zprávy jsme pak zasílali na několik adres, zejména do Ameriky. Noviny z Prahy chodily pravidelně a nejdéle třetí den byly v Ženevě.“

¹⁴³ Jednalo se zejména o Itálii a od června 1940 informovala Londýn i o dění ve Francii. Srov. J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 100.

¹⁴⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 43.

¹⁴⁵ TAMTĚŽ: s. 44: „Kancelář byla docela malá místnost hned proti vchodu. Vedl jsem kartotéku podle jmen a zařazoval korespondenci. Nejvíce dopisů šlo na Jaroslava Stránského, Acting Foreign Minister, Fursecroft, London, které jsme začínali vždy: „Milý příteli“. Bylo to v době, kdy Jan Masaryk byl na cestách ve Spojených státech.“

¹⁴⁶ Politické zprávy J. Kopeckého jsou uloženy v řadě archivů. Mimo již citovaný osobní fond J. Kopeckého, uložený ve VÚA-VHA Praha (kde jsou kompletně loženy v chronologickém pořadí v kart. 1) je nutno citovat AÚTGM Praha (f. 40, f. 38), Archiv Národního muzea Praha (pozůstalost Z. Fierlingera), NA Praha (f. č. 1 - H. Ripka a další). Telegramy ze Ženevy jsou uloženy v AMZV Praha, f. depeší došlých; srov. J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 100.

množství kvalitních zpráv. Ty se získávaly převážně od osob prchajících z území obsazených Němci.¹⁴⁸ Přes JUDr. Kopeckého se na Západ dostala i jedna z nejobsáhlejších zpráv o hrůzách a zvěrstvech páchaných ve vyhlazovacím táboře v Osvětimi.¹⁴⁹ Úřadu Stálého delegáta ČSR při SN se do Ženevy dostávaly zprávy i přes francouzský odboj. Obětavostí jistého Francouze Boizarda tak Spojencům putovaly zprávy nejen o pobytu a pohybech německých jednotek ve Francii, několik plánů letišť, ale také v srpnu 1942 podrobná zpráva československého důstojníka Rybáka o létajících bombách, později známých pod jménem V-1.¹⁵⁰

Od roku 1942 působil ve švýcarském v Bernu i Allen Dulles, který i díky spolupráci s dnes takřka neznámým českým studentem Václavem Hradeckým¹⁵¹ podnikl úspěšnou operaci „Sunrise“,¹⁵² v jejímž důsledku německá vojska v Itálii kapitulovala už 2. května 1945. S pozdějším šéfem americké CIA navázal kontakt i JUDr. Kopecký, což zajisté neušlo ani Bohumilu Snížkovi: „Měl jisté styky

¹⁴⁷ V Curychu působil například i jistý Karel Sedláček (alias Thomas Selzinger, ale vystupoval také jako Charles Simpson z Jižní Afriky), který získával cenné informace z protektorátu a ze Slovenska převážně od lidí přijíždějících legálně nebo z dopisů psaných neviditelným inkoustem. V podstatě náhodou se mu dostaly do rukou i německé přísně tajné informace, které zachytila švýcarská zpravodajská služba, ale z důvodu zachování „neutrálního postoje“ vůči Německu si je nemohla dovolit předat Spojencům přímo. Jelikož britská odposlouchávací služba „Ultra“ ještě nebyla plně operační, informace proudící ze Švýcarska značně přispěly k reputaci plukovníka Moravce a čs. zpravodajské služby v exilu. Zdenek KORDINA: *Začátky*, s. 28; srov. F. MORAVEC: *Špión*, s. 263.

¹⁴⁸ Paul SNOW, *Cesta*, s. 50: „Jednou přivedl [JUDr. Kopecký - pozn. autora] jistého mladého muže, který mluvil lánanou češtinou. Předali mu ho Švýcaři. Přišel z Itálie, prohlásil nejprve, že je Kanadán. Britové, kteří ho od Švýcarů hned dostali, zjistili, že je synem poslance bývalé Henleinovy strany, že byl v diplomatických službách v Bukurešti a v Jugoslávii. Vypovídal, že se mu zhnusila zvěřta páchaná za válečného tažení v Jugoslávii.“

¹⁴⁹ Kopecký v dopise Ing. Ulrychové z 3. 3. 1976 k tomu napsal: „První zpráva, která došla do Švýcar o táboru Osvětim byla ta, o níž píše v příloze «Činnost plynových komor v koncentračním táboře Osvětim». Oni dva slovenští židovští uprchlíci se jmenovali Alfréd WETZLER, č. v táboře 29162 a Walter ROSENBERG, č. 44070 (obecně zvaný Rudolf Vrba). Oba uprchli z Birkenau-Osvětim dne 7. dubna 1944 a na Slovensku podali svůj výklad o situaci v táboře svému rabínovi (a také papežskému nunciu Giuseppe Burziovi) a ten mně zprávu poslal přes naše spojení do Ženevy.“ VÚA-VHA Praha, f. J. Kopecký, sign. 6, kart. 1; srov. Toman BROD: *Genocida českých Židů za nacistické okupace*, in: DREBOTA, J. - MOULIS, M. a KOLEKTIV: *Národ*, s. 47-54.

¹⁵⁰ J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 109-110.

¹⁵¹ Václav Hradecký, známý pod krycím jménem Little Wally (Malý Vašek) byl radista, který z Bolzana obsluhoval vysílačku. K tomu více V. N. DUBEN: *Little Wally. Český student, který uspíšil konec války*, in: V. N. DUBEN - B. L. PODOSKI (edd.): *Na všech frontách*, s. 191-200.

¹⁵² V překladu „Východ slunce“. V podstatě jediným zdrojem informací je Allen W. DULLES, *Secret Surrender*, New York 1966; William J. CASEY: *The Secret War Against Hitler*, Washington 1988; Bradley F. SMITH - Elena AGAROSI: *Operation Sunrise. The Secret Surrender*, New York 1979; Burton HERSCH: *The Old Boys*, New York 1992.

i s americkou tajnou službou, řízenou Allanem Dullesem. Nezasvěcoval mne však do těchto záležitostí.“¹⁵³

2. 2. 3 Pomoc uprchlíkům

Neméně důležitá byla i Kopeckého pomoc československým uprchlíkům, kteří se dostávali do Švýcarska v celém průběhu druhé světové války, zejména však po pádu Francie, kdy v neutrálním Švýcarsku našlo útočiště na 1500 československých občanů. Jeho pomoc byla účinná mj. i proto, že Kopecký navázal spolupráci s organizacemi jako byl Mezinárodní červený kříž, Světový židovský kongres nebo Křesťanské sdružení mladých mužů (YMCA).¹⁵⁴ Svou roli sehrály bezesporu i jeho osobní kontakty se švýcarskými úřady.¹⁵⁵ Zcela mimořádné bylo jeho porozumění si s představiteli židovských organizací¹⁵⁶ v Ženevě i Londýně.¹⁵⁷ Kromě toho kancelář JUDr. Kopeckého pomáhala zaopatřovat i spoustu československých příslušníků žijících ve Švýcarsku, zejména když potřebovali vystavit nový pas.¹⁵⁸

Jak sám Bohumil Snížek poznamenal, „bylo štěstí, že jsem se dostal do Sankt Gallen, [Kopecký - pozn. autora] má spojení s tamní službou a dostal o mě zprávu.“¹⁵⁹ Díky tomu se i on dostal do bezpečí, měl čas si odpočinout a trochu se

¹⁵³ Paul SNOW, *Cesta*, s. 50.

¹⁵⁴ Více na <http://en.wikipedia.org/wiki/YMCA> z 11. 3. 2008.

¹⁵⁵ Měl spojení na výše citovaného Karla Sedláčka („Charles Simpson“), který pobýval na východě Švýcarska v St. Gallen a na jistého mjr. Gouyu. Srov. J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 13-14, 100.

¹⁵⁶ Byli jimi zejména Dr. Fritz Ullmann, zástupce vedoucího ženevské pobočky židovské agentury, Dr. Gerhart Riegner, tamní zástupce Světového židovského kongresu a Ing. Ernest Arnošt Frischer, člen Státní rady v Londýně, který tu měl na starosti záležitosti židovské minority. Miroslav KRYL: *Mezinárodní ohlas genocidní politiky nacistů v českých zemích*, in: *Sborník mezinárodní vědecké konference Fenomén holocaust*, Terezín 1999, s. 31.

¹⁵⁷ Paul SNOW, *Cesta*, s. 45: „Mnoho Židů se obracelo na dr. Kopeckého, aby jim pomohl dostat se dál z Evropy, necítily se zde dosti bezpečni. Jednou přišel bývalý továrník z Prostějova, neuměl mnoho česky, chtěl do Ameriky. Jihoamerické státy chtěly však potvrzení, že přistěhovalec není Žid. Továrník se ptal, kolik takové potvrzení stojí, že ho zaplatí. Stalo se, že bratři Khonové z Olomouce si takové potvrzení opatřili.“

¹⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 44: „Českoslovenští občané usedlí ve Švýcarsku měli většinou starý pas. Když potřebovali prodloužení, nebo nějaké potvrzení, používali jsme k tomu razítka Československého konzulátu v Marseille. Neptal jsem se proč, bylo mi to trochu divné, že to pro Švýcary stačí. Jednou přišel pas, kde bylo na jedné stránce též razítko s hákovým křížem. Měli jsme zásobu čistých cestovních pasů, proto jsem vyměnil tuto stránku za stránku novou se stejným číslem. Dalo mi to půl dne práce, oddělal jsem pečeť a znovu vše přidělal.“

¹⁵⁹ TAMTÉŽ, s. 38.

zotavit. Spolu s Čechoslovákem Janem Královcem se ubytoval v ženevském Pensionu Hauteville. Podobným způsobem se dostal do Švýcarska další uprchlík Jan Kocmánek.¹⁶⁰

Ihned po příchodu do Ženevy dal JUDr. Kopecký Bohumilu Snížkovi adresu na civilní úřad, kam si měl zajít pro potravinové lístky, ačkoli se ve skutečnosti jednalo o úřad vojenské policie (Police Militaire), který nad ním po dohodě s JUDr. Kopeckým držel ochrannou ruku.¹⁶¹ Zároveň ovšem dostal od JUDr. Kopeckého instrukce, aby se v Ženevě s nikým nestýkal a příliš tak neupozorňoval na svůj pobyt. Vojenská policie rozhodně nestála o problémy. Prvních čtrnáct dní (t.j. do konce října 1941) Bohumil Snížek trávil svůj čas procházkami po městě nebo do parku a neměl žádné povinnosti mimo dostavování se pravidelně k jídlu do Pensionu Hauteville. Po odchodu Jana Královce ze Švýcarska převzal v prosinci 1941 jeho místo a stal se tak nedílnou součástí Kopeckého úřadu.

¹⁶⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 58: „Jan Kocmánek byl lesník od Třebíče na Moravě. Stalo se, že se dostal do sporu s Velkoněmeckou říší a ocitl se v žaláři v Kaunickách a na Špilberku. Musel opustit vlast, aby se zachránil. Bylo to v létě 1941, když již na východ hořela fronta a cesta přes Balkán byla uzavřena před tím. Přátelé mu doporučili Švýcarsko. Dostal podrobné pokyny, aby se ihned jakmile přejde do Švýcarska hlásil jako československý důstojník - jedině tak ho Švýcaři nevrátí zpět. Odjel do Vídně a přes Vorarlberg se dostal k hranicím Švýcarska. U města Feldkirchen pozoroval hranice, zda-li je možné přejít hranice právě na tomto místě. Odejel do Kostnice za Bodamským jezerem. Přijel v noci, na nádraží se ptal po noclehu, ale marně. Přespál u nějaké paní, která mu nabídla ubytování. Její manžel byl na východní frontě a ona byla doma sama s dcerou. Druhý den si obhlížel za doprovodu dcery hranice. Zadíval se do Švýcarska natolik, že ho oslovil strážce hranic a bylo z toho vyšetřování a výsledk. Byl ale úžasně pohotový. Pozdravil Heil Hitler a tím vyhrával jednu větu za druhou. Vymyslel si, že má dovolenou, proto jezdí po Německu a učí se německy. Zkoprnělé Němce asi ani nenapadlo, že se přišel učit německy právě do Kostnice, kousek od švýcarských hranic. Další výsledek už by ale asi tak dobře nedopadl. K večeru proto šel na procházku už sám. Ostaný drát nabitý elektrinou byl překážkou nepřekonatelnou, rozhodl se proto přeplavat řeku. Na ní však hlídávaly čluny se světly. Za dramatických okolností se musel dokonce potopit, ale ztratil při tom šaty. Jen ve spodkách se dostal na druhý břeh. Došel k prvnímu domu a zazvonil na zvonek. Otevřel mu muž v uniformě, kterého se pro jistotu zeptal, zda je opravdu ve Švýcarsku. Když zjistil, že je to celnice, oznámil, že se přišel hlásit. (...)Dr. Kopecký se o Kocmánkovi dozvěděl poněkud později. Pozval ho do Ženevy. Snad mi Kocmánek záviděl život na svobodě a plně své svobody využíval. Musel se však do tábora vrátit, než dr. Kopecký zařídí další.“; viz VÚA-VHA Praha, sb. 24, sign. 2749/42, Kocmánek Jan; TAMTÉŽ, sign. 3567/42, TÝŽ.

¹⁶¹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 46: „Uvědomil jsem si, že nade mnou převzali jakýsi patronát po dobu mého pobytu ve Švýcarsku. Dr. Kopecký se s nimi pak smluvil, že se postará o mé zaopatření. Chodil jsem tam pravidelně každý měsíc pro lístky. Když pak přišla zima, dali mi lístky na ošacení.“

2. 3 Švýcarsko očima Bohumila Snížka

2. 3. 1 Švýcarsko jako „neutrální pozorovatel“?¹⁶²

Otázka Švýcarska a jeho neutrality během druhé světové války¹⁶³ byla, je a zůstane pravděpodobně navždy složitá a nejednoznačná. Sami švýcarští historikové přiznávají, že pohled švýcarské veřejnosti na zločiny spáchané jedním z největších evropských národů se liší od pohledu na jejich vlastní minulost.¹⁶⁴

I po roce 1945 Švýcarsko samo sebe vidělo jako neutrální zemi, která jedinečně na základě své odhodlanosti a obratné zahraniční politiky nebyla zatažena do války a uchovala si svou neutralitu. Jak si poznamenal JUDr. Kopecký v roce 1939 „vypuknutí války znamenalo značný mezník v názorech švýcarské veřejnosti i tisku. Sympatie, zejména v německé části Švýcarska, jsou na straně Francie a Anglie a nálada zřejmě proti Hitlerismu. Tisk jednoznačně označuje v té době Německo za útočníka. Bylo přirozené, že země chce zůstat neutrální a nechce být zatažena do konfliktu.“¹⁶⁵ Švýcarsko vsledku nikdy během války obsazeno nebylo a svou samostatnost si jako právní a demokratický stát v moři nacionálněsocialistického obklíčení udrželo.¹⁶⁶

¹⁶² K tomu srov. J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 102.

¹⁶³ Počátky švýcarské neutrality je možno vysledovat už v 16. století, ale teprve za třicetileté války se jednotlivé suverénní kantony odhodlaly využít rovnováhy sil mezi koalicemi ke svému prospěchu pomocí systému vzájemných smluv. Poprvé se dá mluvit o švýcarské neutralitě v souvislosti s uzavřením tzv. druhého pařížského míru z 20. listopadu 1815, kdy se pět velmocí - Rakousko, Francie, Velká Británie, Prusko a Rusko - dohodlo na respektování neutrality jeho území. Pavel DUFEK: *Švýcarsko v počátečním období II. světové války*, *Historický Obzor* 9, 1998, č. 1-2, s. 11.

¹⁶⁴ Švýcarsko během druhé světové války a jeho postavení v rámci Evropy bylo předmětem několik let trvajícího (1996 - 2002) výzkumu nezávislé komise (UEK - Unabhängige Expertenkommission) švýcarských, německých, francouzských, izraelských, polských a britských historiků, kteří si kladli za cíl „objektivně“ či alespoň nově zhodnotit sporné momenty z období druhé světové války vážící se ke Švýcarsku. Na projektu se podíleli mj. Jacques PICARD, Marc PERRENOUD, Benedikt HAUSER, Stefan KARLEN, Martin MEIER, Gregor SPUHLER aj.; KOLEKTIV: *Die Schweiz; Ulrich IM HOF: Mythos Schweiz. Identität - Nation - Geschichte 1291 - 1991*, Zürich 1991; Peter DÜRRENMATT: *Schweizer Geschichte*, Zürich 1963.

<http://www.uek.ch/> z 11. 3. 2008.

¹⁶⁵ VÚA-VHA Praha, f. J. Kopecký, sign. 18, kart. 1, Politická zpráva č. 19 ze 17. 9. 1939.

¹⁶⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 54: „Švýcarsko zachovávalo neutralitu. Přesto válečný světový konflikt působil i na život v této zemi. Především se to projevovalo v národním duchodu. Značné příjmy, plynoucí z cizineckého ruchu za války ustaly.“

Podle Raula Hilberga bylo Švýcarsko jen „v oku hurikánu“ - pouhý „pozorovatel“, ¹⁶⁷ ušetřený jakýchkoli válečných škod, ale i morálního zničení. Od léta 1940 do podzimu 1944 se Švýcarsko, neprodyšně uzavřené Mocnostmi osy, přesto cítilo ohrožené válkou ve znamení rasové ideologie a honby za „životním prostorem“¹⁶⁸ agresivně se rozpínajícího hitlerovského Německa. Nezbývalo mu nic jiného, než zaujmout neurčitou pozici mezi dvěma naprosto odlišnými systémy.

Pro švýcarskou politiku v období druhé světové války balancující na hraně mezi Německem a Velkou Británií, bylo příznačné i tzv. „*Taktik des Temporisierens*“¹⁶⁹, jak tuto taktiku pravděpodobně nejvýstižněji formuloval švýcarský spolkový rada Robert Kohli. Byl to on, kdo hrál vůdčí roli při obchodních jednáních s nacistickým Německem a v říjnu 1943 se při příležitosti odjezdu obchodní delegace do Londýna vyjádřil v tom smyslu, „...*celá politika bude spočívat v získání co nejvíce času*“.¹⁷⁰

Neméně výstižně hodnotil postavení Švýcarska na mezinárodní scéně několik dní před koncem války, 4. května 1945, Heinrich Homberger, který se rovněž zúčastnil zahraničních delegací do Velké Británie s Kohlim: „*Je jednou z charakteristik tvorby neutrální politiky přizpůsobovat se neustále okolnostem. To ale předpokládá, že člověk ponechá okolnosti čas uzrát.*“¹⁷¹ Tato „taktika vyčkávání“ byla tedy ve švýcarské politice velmi rozšířená a i její obyvatelstvo přiměla nepřímo

¹⁶⁷ Raul HILBERG: *Täter, Opfer, Zuschauer. Die Vernichtung der Juden 1933 - 1945*, Frankfurt am Main 1996, s. 280.

¹⁶⁸ *Die Schweiz während des Nationalsozialismus als Problem der Gegenwart*, in: KOLEKTIV: *Die Schweiz*, s. 20.

¹⁶⁹ V překladu „Taktika vyčkávání“.

¹⁷⁰ Marc PERRENOUD: *Banques et diplomatie suisse à la fin de la Deuxième Guerre mondiale. Politique de neutralité et relations financières internationales*, in: *Studien und Quellen* 13/14, b. m. 1988, s. 79.

¹⁷¹ BAR, E 2800 (-) 1967/61, Bd. 101, Protokoll der 160. Sitzung der Schweizerischen Handelskammer vom 4. Mai 1945, S. 21. Citováno dle *Die Schweiz*, in: KOLEKTIV: *Die Schweiz*, s. 20.

pěstovat jistou míru nečinnosti.¹⁷² Ve svém důsledku tedy opravdu odsouvala Švýcarsko na „lavici pozorovatele“.¹⁷³

Na druhou stranu ovšem Švýcarsko nebylo jenom pouhým pasivním spoluhráčem. Životní úroveň obyvatelstva byla široce spjata s hospodářstvím v Zámorí a Evropě, přirozeně ale asi nejvíce s okolními státy. Bohužel po roce 1940 došlo k značnému nárůstu obchodních styků s Německem, a tak se dá více než o propojenosti mluvit spíše o jistém druhu závislosti.¹⁷⁴ Švýcarsko navíc disponovalo stabilní měnou, která lákala samozřejmě Třetí říši, trpící chronickým nedostatkem deviz. Rovněž velmi atraktivní možnost využívání kratších dopravních spojení s Itálií nebyla k zahození. A v neposlední řadě i na poli vědy a kultury bylo německy mluvící Švýcarsko vždy silně spjata s Německem. Přestože se po roce 1933 objevila řada pokusů se od něj distancovat, tato pouta se nikdy nezpřetrhala úplně.

2. 3. 2 Švýcarsko jako „přestupní stanice“?¹⁷⁵

Během dvanáct let trvající nacionálně-socialistické nadvlády v Německu hledaly desetitisíce uprchlíků útočiště ve Švýcarsku. Velkou část z nich tvořili z politických, náboženských a rasistických důvodů pronásledovaní lidé, stejně jako příslušníci armád okupovaných států. Utíkali rovněž civilisté z pohraničních oblastí nebo přesvědčení nacisté, kteří krátce před skončením války hledali ve Švýcarsku záchranu. Naprostá většina lidí ale prchala před nacismem, jenž pro ně představoval bezprostřední nebezpečí. Problémem se ukázala být geografická poloha Švýcarska, která spolu s jeho snahou o zachovávání neutrality nedovolovala provádět neuvážené

¹⁷² V den Snízkova zatčení 26. srpna 1941 si toto uvědomil i on poté, co mu policista vysvětlil roli Švýcarska ve válce: „Říkám mu nahlas svoje myšlenky, trochu rozhorleně říká něco o rozdílu mezi Němcem a německy, vlastně jinak mluvícím Švýcarem. Oni jsou vlastně spíše příbuzní Severanů, Švédů, Norů a Dánů, též spíše si rozumějí s Holanďany. Asi měl na mysli především tu vlastnost oněch národů, že právě jako Švýcaři, vždy stáli mimo válečný konflikt a měli rádi svoji mírovou pohodu.“ Paul SNOW, *Cesta*, s. 26.

¹⁷³ Velmi výstižně vystihl situaci Švýcarska francouzský historik Pierre BÉGUIN, který jej nazval „pavlačí Evropy“ („Balcon sur l'Europe“) nebo také „pozorovatelem běhu světových dějin“ („Zuschauerbank der Weltgeschichte“). Pierre BÉGUIN: *Le Balcon sur l'Europe. Petite Histoire de la Suisse pendant la guerre 1939 - 1945*, Neuchatel 1951.

¹⁷⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 54: „Přemysl se musel často přeorientovat, ne že by nechtěl dodávat pro kohokoliv, ale byly žádány i jiné věci. Například do Německa dodávali [Švýcaři - pozn. autora] elektrický proud vyrobený z vodní síly. Mnoho lidí pracovalo v Německu. To však nevylučovalo spolupráci i s druhou válečnou stranou. Mnohdy se i stalo, že přes Švýcarsko Němci dostali potřebné věci od nepřítele.“

¹⁷⁵ Srov. *Flüchtlinge*, s. 107-180; <http://www.geschichte-schweiz.ch/fluchtlingsspolitik> z 11. 03. 2008.

kroky, a tím si znepřátelil mocného souseda. Možnosti i-/emigrace se během let 1933 - 1942 zásadně změnily.

Je nutné zdůraznit, že Švýcarsko od konce první světové války praktikovalo přísnou imigrační politiku, která cizincům v meziválečném období prakticky vylučovala možnost trvalého pobytu na jeho území. Krátce po převzetí moci nacisty v lednu 1933 začaly opouštět Německo velké masy politicky pronásledovaného obyvatelstva,¹⁷⁶ jejichž jedinou možností jak se dostat mimo dosah Německa, bylo vydání povolení k přechodnému pobytu. Platnost takového „Tolleranzbewilligung“¹⁷⁷ byla ale zpravidla omezena jen na několik měsíců s doložkou, že jakmile to bude možné, žadatel neprodleně opustí Švýcarsko. Jakákoli politická činnost, chování odporující neutralitě Švýcarska a vykonávání podnikání jim bylo zakázáno pod trestem vyhoštění. Švýcarsko samo sebe chápalo tedy spíše jako tranzitní zemi, mezistanici pro uprchlíky, kteří odtud dále budou pokračovat do Francie nebo USA.

Koncem roku 1938, v souvislosti se zhoršující se situací Židů v Německu, Rakousku a zbytku Československa, se zvyšoval i příliv uprchlíků z těchto oblastí do Švýcarska.¹⁷⁸ Pro jeho imigrační politiku nabyla zásadního významu mezinárodní konference v Evianu,¹⁷⁹ konající se na francouzské straně Ženevského jezera. Místo řešení svízelné situace uprchlíků se mnoho zemí včetně samotného Švýcarska

¹⁷⁶ Jednalo se v podstatě o dvě skupiny; a sice na jedné straně o politicky pronásledované komunisty a sociální demokraty, na straně druhé o ohrožené obyvatelstvo židovské víry či jen původu.

¹⁷⁷ Statut politického uprchlíka, tedy azyl, dostalo ve Švýcarsku mezi lety 1933 - 1945 jen 644 osob, z toho po dobu trvání války jen 252 osob. I tak ale během pěti let do roku 1938 uniklo smrti kolem 10 000 lidí, převážnou měrou židovského původu. Carl LUDWIG: *Die Flüchtlingspolitik der Schweiz in den Jahren 1933 bis 1955. Bericht an den Bundesrat zuhanden der eidgenössischen Räte*, Bern 1957, s. 24-27; Raul HILBERG, *Pachatelé, oběti, diváci. Židovská katastrofa 1933 - 1945*, Praha 2002; Richard BREITMAN, *Architekt „konečného řešení“. Himmler a vyvraždění evropských Židů*, Praha 2004; Jicchak ARAD, *Belzec, Sobibor, Treblinka. Vyhlašovací tábory akce Reinhard*, Praha 2006; Deborah E. LIPSTADTOVÁ, *Popírání holocaustu. Sílící útok na pravdu a paměť*, Praha 2006; Wolfgang SOFSKY, *Řád teroru. Koncentrační tábory*, Praha 2006.

¹⁷⁸ Např. odliv československých Židů do pohraničí se odhaduje až na 25 000 osob, ovšem toto číslo je ryze orientační, neboť je komplikováno faktem, že velká část židovského obyvatelstva se hlásila k německé národnosti. Josef BARTOŠ: *Okupované pohraničí a české obyvatelstvo 1938 - 1945*, Praha 1986, s. 22; srov. Konrad HENLEIN: *Angliederung des Sudetenlandes*, Berlín - Vídeň 1940, s. 11.

¹⁷⁹ Podnět ke svolání konference do tohoto lázeňského městečka během roku 1938 zavládl osud více než 200 000 Židů prchajících z Hitlerem ovládaného Německa a Rakouska, ovšem klíčovou problematikou se paradoxně staly „nikoli osudy pronásledovaných, nýbrž potenciální ohrožení cílových zemí kvůli přílivu uprchlíků v důsledku jejich hromadného útěku (*Massenvertreibung*)“. Výsledky jednání byly chabé a většinou jen prohloubily zoufalství těch, kterým konference měla pomoci. Christian SCHÜTT - Bernhard POLLMANN: *Chronik der Schweiz*, Zürich 1987, s. 532; srov. fejeton *Politicky pragmaticky* od Leo Pavláta <http://www.bbc.co.uk/czech> z 27. 12. 2007.

dohodlo na omezení dalšího přijímání uprchlíků. Konkrétně Švýcarsko zesílilo ostrahu státní hranice a zavedlo vízovou povinnost. Přitom se dohodlo s Německem na označení pasů židovských držitelů zvláštním razítkem tzv. „J-Stempel“!¹⁸⁰

Vypuknutí války v září 1939 znamenalo zásadní změnu podmínek. Válečné události jednak přispěly k přílivu lidí do Švýcarska, na druhé straně se ale podstatně ztížila možnost uprchlíků odjet do třetí země. Kromě toho tehdy hledaly útočiště ve Švýcarsku i desítky tisíc švýcarských státních příslušníků žijících do té doby v zahraničí.¹⁸¹

V souvislosti s deportací Židů z Francie (a v podstatě z celé obsazené Evropy) do polských vyhlazovacích táborů¹⁸² na konci března 1942 zbývaly už jen dvě možnosti jak uniknout moci Třetí říše; přes Španělsko do zámoří anebo do Švýcarska.¹⁸³ Jestliže ovšem ve třicátých letech byla švýcarská imigrační politika výlučnou záležitostí civilních orgánů, potom během války se stala na prvním místě armáda garantem národní bezpečnosti. Vojenské velení nekompromisně požadovalo omezit příliv uprchlíků na naprosté minimum.¹⁸⁴ Právě kvůli vzrůstajícímu počtu prchajících Židů (a s tím související vnitro- i mezistátní situaci) byly 13. srpna 1942 uzavřeny švýcarské hranice, zesíleny hlídky a osoby zadržené při nelegálním vstupu na území Švýcarska se měly přímo předávat německé správě!¹⁸⁵

¹⁸⁰ „Judenstempel“ neboli „Židovské razítko“. *Flüchtlinge*, s. 110.

¹⁸¹ Celkově se do května 1945 vrátilo do vlasti na 50 000 „Auslandschweizer“. TAMTÉŽ, s. 111.

¹⁸² Opatření proti Židům byla zaváděna v Říši už od roku 1938, od 1940 na obsazených územích a po přepadení SSSR v létě 1941 se přešlo k systematickému vyhlazování. Od října 1941 se začalo s plánovaným vysídlováním Židů a Romů z Německa, bylo prováděno vyvlastňování majetků a odnímání občanství. Od jara 1942 začaly být tisíce občanů židovského původu deportovány na Východ, kde se od května začalo s jejich hromadným vyvražďování v koncentračním táboře Osvětim. V červenci 1942 pronikly do Švýcarska zprávy o zatýkání a deportacích tisíců pařížských Židů. Ch. SCHÜTT - B. POLLMANN: *Chronik*, s. 540; srov. J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 112; Jerzy EISLER: *Philippe Pétain*, Wrocław 1991.

¹⁸³ *Flüchtlinge*, s. 115.

¹⁸⁴ Krátce před porážkou Francie se postavil generál Henri Guisan proti příjmu uprchlíků a toto odůvodnil 16. června 1940 různými politickými a vojenskými hrozbami. 18. a 19. června 1940 poslalo vrchní armádní velení jednotlivým kantonům, celním orgánům a vojenským jednotkám různé oběžníky a direktiva, ve kterých se mělo „bez slitování zasáhnout proti přílivu ilegálních francouzských, španělských a polských uprchlíků“. TAMTÉŽ, s. 136-137; Paul SNOW, *Cesta*, s. 20: „... neboť jim byla známa praxe Švýcarů. Ti ponechávali v zemi jen důstojníky, nižší hodnosti vraceli. Stalo se jednou že polský desátník dvakrát uprchl z vojenského zajetí do Švýcar, dvakrát byl vrácen. Když se však potřetí ohlásil jako polský poručík, Švýcaři ho v zemi nechali, aniž by musel nějak zvlášť svoje tvrzení dokazovat.“

¹⁸⁵ Tváří v tvář německé hrozbě obsazení Švýcarska reagovaly švýcarské úřady na stále se zvyšující počet ilegálních imigrantů nikoli uvolněním hranic, ale naopak - 13. srpna 1942 vydal šéf policie Heinrich Rothmund (Šéf policejního oddělení EJPD - Federálního departementu spravedlnosti

A tak zatímco ještě ve třicátých letech bylo Švýcarsko jedním ze států, kde mohli pronásledovaní najít útočiště, pro ty, kteří stáli v roce 1942 na hranici se jednalo v mnoha případech o jedinou a poslední šanci na přežití.¹⁸⁶ Bohumil Snížek byl jedním z pár set šťastlivců, kterým se podařilo projet dál do zahraničí ještě před uzavřením hranic. V následujících dvou letech byl jakýkoli pohyb zcela vyloučen.

2. 3. 3 Realita a válečná „omezení“ ve Švýcarsku¹⁸⁷

VOJENSKÁ PŘIPRAVENOST

Ačkoli kořeny švýcarské neutrality je možno vysledovat až do 16. století, i ono samo si velmi dobře uvědomovalo, že suverenita nespočívá jen na blahovůli a slibech okolních velmocí. Ulrich Wille, velitel švýcarské armády během první světové války si již v roce 1892 poznamenal: „*Naše obrana musí být zaměřena tak, že každý náš soused, který mohl plánovat porušení naší neutrality (...) by měl na základě vlastního vnitřního přesvědčení dospět k názoru, že výhoda, kterou by tím mohl získat není tak velká, jako oběti, které by pro to (...) musel postoupit.*“¹⁸⁸ Nástup Hitlera k moci v roce 1933 velmi zhoršil postavení mnohonárodní Švýcarské konfederace, která se znepokojením sledovala uzavírající se kruh kolem jejich země.¹⁸⁹ Přes ujišťování Německa švýcarští představitelé na tuto potenciální hrozbu reagovali posilováním vlastní obranyschopnosti.

a policie) rozkaz k jejich totálnímu uzavření pro uprchlíky! Ch. SCHÜTT - B. POLLMANN: *Chronik*, s. 540; Přesto se ozývaly hlasy po nápravě, které ze spolehlivých zdrojů popisovaly podmínky v židovských čtvrtích na Východě jako natolik otřesné, že zoufalé pokusy uprchlíků uniknout svému osudu jsou nanejvýš pochopitelné. Nicméně podle Roberta Jezlera, zástupce Rothmunda, bylo odmítnutí na hranici sice stěžejí ospravedlnitelné, ale přesto v dnešní výjimečné době Švýcarsko nesmí být „*zimperlich*“, obzvláště když v jistém slova smyslu i ono samo bojuje o svou existenci. Doporučení tedy znělo naučit se „*velké zdrženlivosti*“. Carl LUDWIG: *Die Flüchtlingspolitik der Schweiz in den Jahren 1933 bis 1955. Bericht an den Bundesrat zuhanden der eidgenössischen Räte*, Bern 1957, s. 202; srov. J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 160.

¹⁸⁶ Do konce války v květnu 1945 dosáhl počet uprchlíků cca 295 tisíc, z čehož bylo 103 tisíc internováno a okolo 66 tisíc tvořilo takzvaní „Grenzflüchtlinge“, kteří se zdrželi jen omezenou dobu, a pro které bylo Švýcarsko jen přestupní zemí. Ch. SCHÜTT - B. POLLMANN: *Chronik*, s. 544.

¹⁸⁷ Pojem „realita“ je jen odrazem vybraných skutečností, které jsou v případě Švýcarska jen dokladem jeho jisté rozpolcenosti a výrazem nejednoznačnosti situace, která panovala.

¹⁸⁸ Edgar SCHUMACHER (Hg.): *General Wille. Gesammelte Schriften*, Zürich 1941, s. 138.

¹⁸⁹ Švýcarsko muselo čelit nejenom hrozbě fašismu přicházejícího z Itálie ve dvacátých letech, ale i nacionálně socialistické ideologii šířící se z Německa. Navíc během třicátých let stoupal i vliv stoupenců anšlusu v Rakousku, a tak jedinou zcela demokratickou zemí, s níž Švýcarsko sousedilo,

Vytvořil se tak typický švýcarský miliční systém, v němž měl každý voják svou osobní výzbroj doma a z pravidelných cvičení přesně věděl, co v případě mobilizace dělat. Také přidělená obranná postavení byla zpravidla vzdálena jen několik kilometrů od jejich domovů, proto případná mobilizace mohla proběhnout velmi rychle. Jiná zvláštnost tohoto systému spočívala ve faktu, že vrchní velitel švýcarské armády Henry Guisan byl jediným příslušníkem vojska v hodnosti generála, neboť tato hodnost byla zpravidla propůjčována jen ve válečných dobách.¹⁹⁰

Švýcarsko bylo ale ještě na podzim roku 1939 prakticky nepřipravené na jakékoli vojenské střetnutí. Dělostřelecká výzbroj částečně pocházela ještě z 19. století, panoval nedostatek munice, neexistovaly sklady pohonných hmot a rovněž stav letectva byl tristní.¹⁹¹ I proto bylo během třicátých let (podobně jako v Československu) započato s projektováním pásma pohraničních pevností,¹⁹² která byla neustále i během války zesilována.¹⁹³ Páteř této strategické linie měla představovat oblast alpských průsmyků a tunelů, kde by německý Wehrmacht mohl jen obtížně využít své převahy v tancích a letadlech.¹⁹⁴

byla Francie. Podepsání tzv. Ocelového paktu mezi Německem a Itálií z 22. května 1939 pak Švýcarsko postavilo do ještě nevýhodnější situace. P. DUFEK: *Švýcarsko*, s. 12-13.

¹⁹⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 54: „Armáda žije zvýšeným tempem, cvičení jsou častá, prakticky každý švýcarský občan má doma pušku a může každou minutu hájit na místě svou vlast. V čele armády stojí generál Guisan, jinak v míru prý ani generála nemají.“

¹⁹¹ Např. z celkového počtu 54 stíhacích letounů bylo jen 18 moderních jednoplošníků, zbývajících 80 letounů byly neozbrojené pozorovací stroje. Srov. Werner RINGS: *Schweiz im Krieg 1933 - 45*, Zürich 1985, s. 150-156; srov. např. J. PIEKALKIEWICZ: *Tanková válka 1939 - 1945*, Plzeň 1995; TÝŽ: *Letecká válka 1939 - 1945*; Eric BROWN: *Křídla Luftwaffe*, Plzeň 1998, s. 149-158.

¹⁹² Viz např. J. MACOUN: *Československé pevnosti*; Václav KAPLAN - Jaroslav BROŽ: *Opevnění na Náchodsku. Skutečnost a vzpomínky*, Náchod 1988; *Vojenské dějiny Československa (1918 - 1939)*.

¹⁹³ Paul SNOW, *Cesta*, s. 24, 27-28: „V údolí se strmými boky vládne podivný stavební ruch. Ano, opevňovací práce v pásmu s nedobytnými pevnostkami a ostnatým drátem. Tento lid, hrdý na svoji svobodu, se připravuje svobodu skutečně hájit, bude-li třeba. (...) Strážce pořádku byl velice hovorný, vyzvěděl na mně vše, co se vyzvědět dalo a sám mi prozradil mnoho věcí. Když mi vykládal kolik kanonů mají ve skalách a přímo mi ukazoval místa opevnění, chtěl jsem ho varovat, aby neprozrazoval vojenská tajemství. Cítil jsem však z jeho slov zaujaté vlastenectví pro tuto malou zem, která se po staletí držela mimo válku a která přesto byla připravena bránit se proti případnému zavlečení do světového válečného konfliktu.“

¹⁹⁴ Na východě začínalo bráněné území u pevnosti Sargans, ve středu bylo opevněná oblast kolem masivu Sv. Gottharda, západní část se opírala o pevnost Sv. Mořice. Přijetí této koncepce, pro níž se vžilo označení *Reduit national* („Národní pevnost“), ovšem znamenalo, že nebudou vlastně bráněny hospodářsky nejdůležitější oblasti Švýcarska v okolí Curychu, Bernu, Fribourgu a Ženevy, kde žila většina obyvatelstva, ale řídké obydlená lesnatá údolí, hospodářsky obtížně využitelné horské louky a skály pokryté valnou částí roku sněhem. Politický význam tohoto neobsazeného území byl ale značný a měl umožnit přežití Švýcarska po nezbytně nutnou dobu. S. GONNARD: *Strategische*

NAPĚTÍ NA HRANICÍCH

Odrazem přetrvávajícího švýcarsko-německého napětí se na počátku června 1940 staly menší bojové střety, které byly vyprovokovány německými piloty zkracujícími si od května let na frontu do Francie a zpět právě přes Švýcarsko. Švýcarští stíhači na letounech Me 109 ovšem Hitlerovi demonstrovali odhodlanost jejich země bránit se a několik německých strojů skutečně sestřelili.¹⁹⁵ Nicméně během války se Švýcarsko samo spíše než aktérem stalo jen jakýmsi němým svědkem přistávání cizích letadel na svém území,¹⁹⁶ na což upozorňovaly všudypřítomné tabulky „ATTENTION AUX AVIONS“.¹⁹⁷ Na druhou stranu od roku 1943 spojenecké bombardovací svazy využívaly výhodné švýcarské polohy a útočily na Německo od jihu, protože zpravidla přes Ženevu nemohly být leteckou varovnou službou na německém území včas zachyceny.

„VÁLEČNÉ STRÁDÁNÍ“

Ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi se Švýcarska komplikace spojené s válkou dotkly jen nepřímo a zprostředkovaně, ale např. otázka znesnadněného zásobování země potravinami a zbožím byla neustále používána jako argument pro omezení počtu přijímaných uprchlíků.¹⁹⁸ Spolkový rada Eduard von Steiger ospravedlňoval jednání ohledně uzavření hranic v srpnu 1942 tím, že Švýcarsko přirovnal k plně obsazené záchranné bádce, přičemž se odvolával na „omezené zdroje a zásoby“¹⁹⁹ a tvrdil, že situace země je vskutku vážná. Je sice

Probleme der Schweiz im zweiten Weltkrieg, in: Hans Rudolf KURZ (Hg.): *Die Schweiz im zweiten Weltkrieg*, Basel 1959.

¹⁹⁵ Stroje Messerschmitt Me 109 byly paradoxně stroje německé výroby objednané švýcarskou vládou ještě před vypuknutím války.

¹⁹⁶ Např. v říjnu 1943 přistála u Basileje poškozená létající pevnost B-17F. V dubnu 1944 přistálo na curyšském letišti Dübendorf hned celkem čtrnáct spojeneckých bombardérů, jejichž piloti dali přednost internaci před nasazením proti nepřátelům. O pár dní později na tom samém letišti omylem přistála supermoderní německá noční stíhačka Bf 110 G-4 „s parohy“ (rádiový zaměřovací přístroj), která ovšem byla v rámci zachování neutrality Švýcarsky raději zničena. J. PIEKALKIEWICZ: *Letecká válka*, s. 274, 346-347, 418.

¹⁹⁷ „Pozor na letadla“. Paul SNOW, *Cesta*, s. 65.

¹⁹⁸ *Flüchtlinge*, s. 128.

¹⁹⁹ Jeho výrok, který zazněl 30. srpna 1942 na setkání „Junge Kirche“ v Zurichu-Oerlikon, se stal slavným teprve později v jeho zkrácené podobě „Lod' je plná“ („Das Boot ist voll“). Citováno dle Carl LUDWIG: *Die Flüchtlingspolitik der Schweiz in den Jahren 1933 bis 1955. Bericht an den Bundesrat zuhanden der eidgenössischen Räte*, Bern 1957, s. 394.

pravdou, že pro obyvatele Švýcarska určitá omezení představoval zavedený příděl paliva na zimu²⁰⁰ nebo vzácnost cukru,²⁰¹ ovšem i taková nařízení byla velice mírná: „Curych. Vystoupil jsem a dal se do města. Bohaté výklady byly nápadné proti válečné chudobě u nás doma.“²⁰²

VÁLEČNÁ OPATŘENÍ

V reakci na von Steigerův výrok prohlásil ještě v srpnu 1942 farář Walther Luthi, že je „vysoce bezcitné několik desetitisíc utečenců považovat za neúnosné pro národní hospodářství a současně se dělit o potravu s možná sto tisíci psy“.²⁰³ Spolkový rada Pilet-Golaz si později ve svých osobních poznámkách poznamenal, že „toho času to nejsou potraviny, které by nám dělaly problém“²⁰⁴ a odmítl potravinovou pomoc, kterou nabízela americká strana výměnou za zvýšený příjem uprchlíků. Ukázalo se, že opatření učiněná v souvislosti s válkou²⁰⁵ budou ve skutečnosti minimální.²⁰⁶

²⁰⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 54: „Pro omezení ve vytápění se do hotelů stěhovaly na zimu bohaté rodiny Švýcarů. Zavřeli prostě svůj bohatý byt, odstěhovali se i se služebnictvem do hotelu, které měly přiděl paliva neomezen.“

²⁰¹ TAMTÉŽ, s. 55, 40-41: „Cukr je omezen, potraviny s cukrem jako čokoláda, pečivo, je však volné, i když ne v přebytku. (...) Zajímavé bylo, že se prodávaly sáčky na několik kostek cukru, který si známi brali s sebou když šli na návštěvu, aby ani těm nejlepším známým neujádali cukr, který měli třeba pro děti, když si nemohli odpustit tradiční návštěvy.“

²⁰² TAMTÉŽ, s. 35.

²⁰³ Georg KREIS: *Die schweizerische Flüchtlingspolitik der Jahre 1933 - 45*, in: Georg KREIS - Bertrand MÜLLER (Hrsg.): *Die Schweiz und der Zweite Weltkrieg*, Basel 1997, s. 570.

²⁰⁴ BAR, E 2001 (D) 1968/74, Bd. 10, Vlastnoruční poznámky Pilet-Golaze v záležitosti „Projet de contribution américaine“ ze 20. září 1942. Citováno dle *Flüchtlinge*, s. 128-129.

²⁰⁵ J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 162: „Katastrofa 15. března 1939 sice byla katastrofou, ale zjedнала jasno. (...) Ukázal jsem na tom, jak jsme měli pravdu my, když jsme říkali, že Československo musilo podstoupit svou oběť, aby se ukázalo, jak katastrofální je politika appeasementu a že se to odrazí ještě jednou na osudech Francie a Anglie. (...) Reakce švýcarských kruhů na tuto katastrofu byla velmi příznačná. Zřejmě chápaly příští vývoj mezinárodní situace podobným způsobem jako my, neboť v zápětí nařídily soupis všech zásob po celém Švýcarsku za tím účelem, aby připravily zavedení lístkového zásobovacího systému. To se stalo několik týdnů po obsazení Československa.“

²⁰⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 54-55: „Maso je volné na prodej, dva dny v týdnu se však neprodává a ani se nesmí připravovat k jídlu. To je jediné omezení. Jak se dá zkontrolovat, že si někdo nekoupí maso dopředu... Zde musí nastoupit dobrovolná kázeň, na kterou se v této praktické zemi spoléhají více než těžkopádný lístkový systém. Pečivo je volné, ovoce a zeleniny je dostatek po celý rok. Přitom zeleniny mnoho druhů, u nás neznámých. Mléko je omezeno tím způsobem, že příděl je řízen podle odběru před válkou. Kdo odebíral více mléka, dostane ho více i nyní, kdo nepil mléko před válkou, nepotřebuje ho ani nyní. (...) Chodíval jsem si kupovat čokoládu v určité dny, kdy obchody dostávaly přiděly. Když prodavačka zjistila, že jsem cizinec, Čech, přidala mi ještě jednu, ačkoliv prodávala každému jen jednu. Na ošacení a boty byly kupony. Přepychové hodinářské a zlatnické obchody hýřily množstvím šperků a hodinek. Víno bylo poměrně laciné, jeden frank domácí, dva franky cizí, např. španělské.“

Je tedy zřejmé, že otázka soběstačnosti potravinového zásobování obyvatelstva byla posuzována všelijak a že tyto odhady souvisely ani ne tak s aktuální či těžce předvídatelnou zásobovací situací, jako spíše s postojem odpovědných úředníků k imigrační politice! I zavedení přídělu chleba z 16. října 1942 je nutno považovat za zlomek obětí toho, co musely vytrpět jiné národy. „*Dámy se vyptávaly, jak je u nás. Jednou jsme měli sýr. Ačkoliv Švýcarsko je zemí sýra, elektřiny, vyvážely se tyto věci do Německa a spotřeba v zemi se omezovala. Sýr byl proto na příděl i když v dostatečném množství. «U nás není sýr na příděl», říkám. Nastalo divení, které jsem rozřešil tím, že u nás vlastně vůbec sýr není.*“²⁰⁷

²⁰⁷ Paul SNOW, *Cesta*, s. 42.

3. Přes Francii směrem do Španělska (duben - květen 1942)

3. 1 Čechoslováci se „vrací“ do Francie

Na jaře 1942 se chýlil Snížkův bezmála půlroční pobyt ve Švýcarsku ke konci. JUDr. Kopecký ve spolupráci s bývalým čs. konzulátem v Marseille²⁰⁸ pod taktovkou Dr. Dubiny organizoval přesuny československých vojáků přes Francii do Londýna. Využíval k tomu svých bohatých kontaktů, mezi nimi i na jistého Pisaríka v Annemasse na hranicích u Ženevy (Francie), který jako zaměstnanec města Evian-Les-Bains na jižní straně ženevského jezera měl možnost volného pohybu po jihu Francie.²⁰⁹ Kromě toho, že se postaral o bezproblémový přechod hranice pro Snížka s Kocmánkem, zajišťoval proudění informací přes hranice i po obsazení jižní Francie Němci koncem roku 1942.²¹⁰

15. dubna 1942 se oba dostavili do kanceláře JUDr. Kopeckého naposledy a rozloučili se s ním. Do Francie se měli „vrátit“²¹¹ jako příslušníci čs. armády,²¹² kteří zde bojovali v roce 1940 s tím, že jim zde bude poskytnut azyl.²¹³ Bylo předem dohodnuto, že Vojská policie oba oficiálně předá na celnici v Annemasse, kde již

²⁰⁸ Viz kap. 3. 2, s. 54.

²⁰⁹ J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 100; Paradoxně i po obsazení Francie německými vojsky zůstalo pozemní spojení Švýcarska s neokupovanou Francií zachováno! Trať Ženeva - Annemasse - La Roche - Annecy, stejně jako silniční tahy v této oblasti Wehrmacht nekontroloval, přesto v létě 1940 byla švýcarská nezávislost velmi ohrožena, aniž si to však Švýcaři uvědomovali. P. DUFEK: *Švýcarsko*, s. 15.

²¹⁰ Viz kap. 3. 2, 55.

²¹¹ V červnu 1940, krátce před porážkou Francie, bylo Švýcarskem přijato 42 000 vojáků, převážně Francouzů a Poláků. Další příliv příslušníků cizích armád nastal na podzim 1943. V souvislosti s blížící se kapitulací Itálie se okolo 21000 Italů dostalo na švýcarskou půdu. Přijímání válečných zajatců ovšem představovalo problém; podle Haagské úmluvy mohl neutrální stát tyto osoby přijmout - nebyl k tomu ale zavázán! Švýcarsko si tímto článkem nechalo otevřená vrátka a mohlo tak rozhodovat koho přijme a koho ne. Například francouzští vojáci uprchlí z německého zajetí mohli až do roku 1942 pokračovat v cestě do neobsazené části Francie, jelikož maršál Pétain nedopustil, aby někdo, kdo bojoval za Francii, byl internován. Snížek s Kocmánkem měli samozřejmě také výmluvu, že se vracejí z německého zajetí! *Flüchtlinge*, s. 112.

²¹² Paul SNOW, *Cesta*, s. 66: „V Ženevě bylo často vidět dlouhé průvody francouzských válečných zajatců, kteří se vraceli z německého zajetí, když uprchli a podařilo se jim dostat se do Švýcarska. Nevypadali nejlépe živeni a oblečení, mnoho lidí, zejména ženy, jim podávali občerstvení, když se na pochodu zastavovali. (...) Všichni, kteří bojovali za Francii mají právo se vrátit do Francie!“

²¹³ K tomu a zřízení Centre d'Aide J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 104, 109.

další Kopeckého spolupracovník, jistý Francouz Lemonier,²¹⁴ vše potřebné zařídil. Ale asi nejdůležitější poznámka v souvislosti s jejich dalším postupem zněla: „Angličané slíbili, že nám zaručí přechod přes Španělsko, jakmile se dostaneme na britský konzulát v Barceloně. (...) Dr. Kopecký mi dal vyplnit jakýsi tiskopis, že po příchodu do Anglie vstoupím do armády.“²¹⁵ Cestovní horečkou přitom rozhodně netrpěl ani jeden z nich a také nastal vhodný čas pro zopakování španělštiny.²¹⁶

Na francouzské straně v Annemasse už byli přijati jako skuteční zajatci. Dva dny na to (tzn. 17. dubna 1942) dostali vzkaz, podle kterého měli jet do Annecy a obdržet průvodní tiskopisy na cestu do demobilizačního střediska v Montpellier, ačkoli skutečným cílem měl být bývalý československý konzulát v Marseille. Bohumil Snížek si poznamenal: „Nebyli jsme ještě na vojně v této válce, musíme být ale dříve demobilisováni, abychom se na vojnu dostali.“²¹⁷ Druhý den dopoledne (tzn. 18. dubna 1942) se hlásili na velitelství v Annecy u jistého kapitána Gramota, který jim sdělil další podrobné instrukce.²¹⁸ Večer 19. dubna 1942 v půl sedmé přišli na nádraží, kde již stála „spojka“ - starší muž s děvčátkem. Cesta vedla přes Grenoble, Valence a Avignon, kde měli přestupovat na Montpellier, ale „omylem“ jeli až do Marseille, kam dorazili v neděli 20. dubna 1942 ráno.

3. 2 Dvojí Francie a pomoc dr. Dubiny v Marseille

Po příjezdu do Francie si Bohumil Snížek s Janem Kocmánkem nemohli nevšimnout všudypřítomných vlasteneckých plakátů, které hlásaly „*Travail Patrie Famille!*“²¹⁹ Na tato hesla se měla soustředit mysl kdysi tak hrdé Francie, nyní

²¹⁴ Jméno „Lemonier“ nebylo možno dohledat v žádných jiných pramenech kromě Snížkových pamětí. Vzhledem k francouzské výslovnosti není možno vyloučit jinou psanou podobu jména.

²¹⁵ Paul SNOW, *Cesta*, s. 65, 44.

²¹⁶ TAMTÉŽ, s. 65: „Vyměnili jsme si francouzské franky, na cestu vzali čokoládu, cigarety pro Kocmánka a pro strýčka Příhodu, jinak zavazadla žádná. Na sebe jsem však navlékl tři košile a dvoje trenýrky, rezervní ponožky do kapsy.“

²¹⁷ TAMTÉŽ, s. 71.

²¹⁸ TAMTÉŽ: „Zítra navečer v půl sedmé půjdeme na nádraží, před nádražím bude čekat pán s holčičkou asi osmiletou. Řekneme mu *Bon jour*, dobrý den. Pojede s námi do Marseille, aby se nám nic nepříhodovalo.“

²¹⁹ V originále „*Travail, famille, patrie*“ („Práce, rodina, vlast“) bylo oficiální heslo francouzské vichystické vlády během druhé světové války. Bylo vlastně snahou o jakousi pseudo-kontinualitu v duchu „*Liberté, égalité, fraternité*“ („Volnost, rovnost, bratrství“), jež měla nahradit tradici francouzské třetí republiky. Ovšem i s ohledem na zhoršující se životní podmínky během vlády

strádající pod botou okupanta. Nestal se zázrak jako v první světové válce, francouzský voutsák²²⁰ vlast neubráníl. Země byla rozdělena na onu okupovanou a neokupovanou - svobodnou. Rozdíl byl asi ten, že tady strádali Francouzi svobodně.“²²¹

Jakkoli byla situace Čechoslováků po pádu Francie v červnu 1940 složitá,²²² odchodem Dr. Štefana Osuského z Paříže ovšem ještě nic ztraceno nebylo. Jakýmsi nedopatřením, snad „hybridním spojením francouzského bordelu a německé organizace“,²²³ došlo k tomu, že se na začátku války zapomnělo, že Československo má konzulát nejen v Paříži, ale i v Marseille.²²⁴ Právě ten fungoval pod vedením čs. konzula Dr. Vladimíra Vochoče až do 24. března 1942, kdy mu byla pozastavena činnost a on sám byl vyhoštěn z Francie.²²⁵ Za takové situace se spojení s československými orgány v Ženevě ujal český právník Oldřich Dubina, který

kolaborantského režimu se rozšířilo heslo „Trouvailles, famine, patrouilles“, jež stávající situaci parodovalo („Prohlídky, hlad, vězení“). http://fr.wikipedia.org/wiki/Travail,_Famille,_Patrie z 29. 06. 2007.

²²⁰ Míněn maršál Philippe Pétain. J. EISLER: *Philippe Pétain.*; Radka LAINOVÁ: *Mezi „národní revolucí“ a kolaborací. Režim ve Vichy (1940 - 1944)*, Historický Obzor 11, 2000, č. 9-10, s. 211-217.

²²¹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 68.

²²² Naivní představa Francie, že dostatečnou zárukou před napadením Hitlerem mu bude Maginotova linie, neprostupné pohoří Arden a neutralita Belgie a Holandska, skončila 10. května 1940. Bez jakéhokoli vážnějšího odporu se německým tankovým svazům pod velením gen. Heinze Guderiana a gen. Erwina Rommela podařilo obejít Maginotovu linii, proniknout Ardenami a přerušit spojenecké komunikační a zásobovací linie. Francouzské vojenské velení se sice ještě pokusilo svoji rozbitou armádu reorganizovat, ale její odpor se rychle zhroutil tváří v tvář dobře zorganizovanému německému útoku, který 14. června dobyl hlavní město Paříž. Na místo předsedy vlády nastoupil maršál Henri-Philippe Pétain, který 17. června 1940 požádal Německo o jednání o uzavření příměří a souhlasil s tím, že k němu dojde 22. června v Compiègne, na místě, kde došlo k uzavření příměří v době první světové války. Do 22. června Němci stihli okupovat dvě třetiny území Francie, v tom i celé atlantické pobřeží včetně kanálu La Manche. Jih, který se pak stal známý pod pojmenováním vichystická Francie, byl pod autonomní francouzskou správou a podržel si i svoje kolonie. Proti kolaborantskému Pétainovu režimu se však ještě koncem června postavil brigádní generál Charles de Gaulle s prohlášením, že bude bojovat za osvobození své vlasti. Německé senzační vítězství nad Francií, Belgií, Holandskem a Lucemburskem bylo vyvrcholením úspěchů německé strategie Blitzkrieg a Hitlerovi dalo do rukou vládu nad celou západní Evropou. A. SHAW: *Druhá světová válka*, s. 23-26.

²²³ Citováno z rozhovoru s Jiřím Slavičkem pro www.reflex.cz 26/2006, někdejší dlouholetý zpravodajem Rádia Svobodná Evropa v Paříži a zaměstnancem Radia France. <http://www.reflex.cz/Clanek24258.html> z 27. 10. 2007.

²²⁴ V létě 1940 vláda ve Vichy prohlásila, že na francouzském území není ani Národní výbor československý, ani čs. vyslanectví. Francouzi považovali odjezdem Dr. Osuského z Francie československé vyslanectví za zaniklé, naproti tomu však paradoxně neměli námitek, aby konzulát v Marseille fungoval jako dříve! J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 101-104; J. KUKLÍK: *Londýnský exil a obnova československého státu 1938 - 1945. Právní a politické aspekty obnovy Československa z hlediska prozatímního státního zřízení ČSR v emigraci*, Praha 1998.

²²⁵ K tomu více VÚA-VHA Praha, f. J. Kopecký, sign. 18, kart. 1, Politická zpráva č. 53 o vyhoštění Dr. Vochoče z Francie z 10. 8. 1940; srov. J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 101.

v Marseille již předtím řídil Centre d'Aide Tchecoslovaque,²²⁶ z velké části podporovaný americkými krajany. Tato soukromá organizace poskytovala pomoc hlavně demobilizovaným vojákům, pilotům a různým technickým odborníkům při útěku přes hranice, zejména do Španělska. Nespornou výhodou byla podle JUDr. Kopeckého i skutečnost, že „vliv, který měli Němci na vládu ve Vichy, nepronikal bohudík celou administrativní soupravou. Nebylo příliš nesnadné najít na každém stupni úřední hierarchie úředníka, který byl Čechoslovákům nakloněn nebo si oblíbil funkcionáře ilegálního Centre d'Aide.“²²⁷

Kromě odbojové činnosti se Oldřich Dubina spolu se svou manželkou Marií podíleli rovněž na zajišťování úkrytů pro desítky Židů ze střední Evropy.²²⁸ Rostoucí počet uprchlíků přiměl manžele Dubinovy postupně nakupovat opuštěné farmy, kde bylo možné za jídlo a nocleh pracovat. Právě tyto farmy byly jakési průchodní stanice pro Čechoslováky před dalším odchodem do zahraničí; a sice do Španělska.

Bohumilu Snížkovi a Janu Kocmánekovi se dostalo přístřeší na jedné takové v Chateau Blanche,²²⁹ bývalém šlechtickém sídle s rozsáhlou zahradou, kde žila i skupinka Čechoslováků. Podmínky zdaleka nebyly ideální, ale vzhledem k okolnostem pochopitelné; podplácení a korupce byly jevy, do kterých byl podle Bohumila Snížka zatažen i Dr. Dubina.²³⁰

²²⁶ Koncem roku 1940 bylo z iniciativy představitele organizace YMCA Donalda A. Lowrieho zřízeno Centre d'Aide Tchecoslovaque (Středisko československé pomoci), které se kromě Čechoslováků staralo i o stovky prchajících osob jiných národností, jež se pokoušely uniknout z neobsazené části Francie. Po uzavření čs. konzulátu v Marseille se Centre d'Aide Tchecoslovaque stalo vůdčí organizací, která byla schopna pomoci prchajícím Čechoslovákům hlavně díky skutečnosti, že byla považována za soukromý dobročinný podnik řízený Američanem. TAMTÉŽ, s. 104.

²²⁷ VÚA-VHA Praha, f. J. Kopecký, sign. 52, kart. 4, Zpráva o činnosti Centre d'Aide tchecoslovaque od prosince 1942 do konce září 1944.

²²⁸ Koncem roku 1940 se Marie Dubinová zapojila do činnosti odbojové skupiny Réseau Rossi, kterou řídil JUDr. Dubina a Antonín Rybák, vyslaný čs. vládou v Londýně a která byla napojena na další francouzské a britské odbojové skupiny. Síť Réseau Rossi dodávala spojencům zprávy vojenského charakteru, vyráběla doklady pro uprchlíky z koncentračních táborů a organizovala jejich útěk přes Španělsko či Portugalsko. <http://www.czech.cz/ceske-listy> z 31. 5. 2007.

²²⁹ Přesnou polohu se zjistit nepodařilo, ale Bohumil Snížek Chateau Blanche popisuje jako místo „půl hodiny pouliční drahou na předměstí [Marseilles - pozn. autora]“. Paul SNOW, *Cesta*, s. 75; V ostatních případech se jednalo o farmy v departementech Corrèze a Cantal. J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 107.

²³⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 75-76: „Obyvatelé, bývalí vojáci, vypadali nuzně, podvyživeně. Uchýlili se sem zřejmě ti, kteří pro podlomené zdraví nebo pracovní neschopnost neměli odvahu nebo možnost najít si zaměstnání. Ponejvíce to byli Židé. (...) Stáli obyvatelé Chateau Blanche, pokud neměli práci mimo, měli povinnost pracovat v zahradě. Připojili jsme se a připravovali záhony pro zeleninu a sázeli. (...) S americkými i s jinými vízy se v Marseille dělají slušné obchody, 20.000 franků je normální sazba. (...) A zásilky potravin, cigaret, peněz z Ameriky? To má v rukou Dr. Dubina se svojí

Okupace jižní Francie koncem roku 1942 ovšem dramaticky změnila situaci Čechoslováků.²³¹ Dr. Dubina spolu se svou manželkou Marií a několika spolupracovníky byli zatčeni gestapem a posláni do „ozdravoven“ v Buchenwaldu a Ravensbrücku.²³² Činnost Centre d'Aide Tchecoslovaque byla podstatně ztížena a o ilegální odchody československých vojáků z Francie se dále starali Dubinovi spolupracovníci Brzák a Štůla.²³³

3. 3 Cesta k podhůří Pyrenejí

Po čtyřech dnech strávených na farmě Dr. Dubiny v Chateau Blanche byli 25. dubna 1942 Snížek s Kocmánekem a několika Poláky pod dohledem francouzské spojky Philippa po trase Montpellier, Sète, Agde, Béziers, Narbonne a Carcassonne dopraveni do Toulouse, kde byli ubytováni v místním hotelu.

I díky spolupráci s francouzskou rezistencí,²³⁴ s níž byli činitelé Centre d'Aide ve styku již od roku 1940, existoval dostatek francouzsky mluvících

sekretářkou, se kterou žije. Prý musí občas podplácet francouzské úřady, když něco potřebuje. Naše vláda v Londýně dostala stížnosti na špatnou správu našich věcí v Marseille. Vláda to dala dr. Kopeckému do Ženevy k vyšetření. Dr. Kopecký poslal stížnost k vyšetření dr. Dubinovi, vše úředním postupem! Vše bylo v naprostém pořádku, aspoň za daných okolností. Proč by nebylo, když stížnost vyřizoval dr. Dubina a byly myšleny proti němu!“

²³¹ V souvislosti s uskutečněním spojenecké invaze v severní Africe pod krycím názvem „Torch“ z 5. listopadu 1942 mocnosti Osy přistoupily 11. listopadu 1942 k okupaci doposud neobsazené zóny Francie. Tato operace „Anton“ ovšem ve svém důsledku ještě zhoršila situaci německých jednotek u Stalingradu, kterým se nedostávalo tolik potřebných posil. Zároveň obsadila německá vojska Korsiku, výsadkové útvary se zmocnily Bizerty a Tunisu. Teprve nyní dovolil Hitler Mussolinimu obsadit Nizzu se Savojskem. Měla tím být zvýšena prestiž italského fašismu. Avšak tato akce se v široké italské veřejnosti přes velkou fašistickou propagační kampaň nesetkala s žádným ohlasem a ve Francii jen zhoršila pozici stoupenců spolupráce s mocnostmi Osy. Činitelé Pétainova režimu se začali stále více orientovat na západní spojence, především na USA. A. ŠNEJDÁREK: *Druhá světová válka*, s. 169-170.

²³² Internaci se jim podařilo přežít, po osvobození Oldřich Dubina odmítl ministerský post v první československé vládě a namísto toho se rozhodl s manželkou zůstat ve Francii. Usadili se na venkovské farmě v departementu Correze ve střední Francii, kde zůstali do roku 1963, načež se poté přestěhovali natrvalo do Paříže. Po srpnových událostech roku 1968 se Dubinovi stali jedním z hlavních záchytných bodů pro československé emigranty ve Francii. Na konci sedmdesátých let založili fond československé solidarity a později nadaci pro české studenty v zahraničí. Oldřich Dubina zemřel v roce 1987, jeho manželka Marie v květnu 2007. <http://www.czech.cz/ceske-listy/z 31. 5. 2007>.

²³³ Od prosince 1942 do září 1944 počet těch, kteří přešli přes Pyreneje, nedosáhl ani 50 (z čehož dva Čechoslováci F. Freund a H. Švéd byli chyceni), kdežto počet přeběhlíků do Švýcarska byl desetkrát větší. VÚA-VHA Praha, f. J. Kopecký, sign. 52, kart. 4, Zpráva o činnosti Centre d'Aide tchecoslovaque od prosince 1942 do konce září 1944.

²³⁴ „La Résistance française“ (Francouzské hnutí odporu). Viz http://fr.wikipedia.org/wiki/Portail:Résistance_française z 12. 2. 2008.

spolupracovníků, z nichž nikoli malé procento představovalo právě příslušníky oficiálních orgánů vichystické Francie. Tito lidé nesouhlasili se zřízením profašistické loutkové vlády, která sice měla zdání svrchovanosti, prakticky ale následovala Hitlera. Svůj odpor dávali najevo tím, že dbali o bezpečí uprchlíků, zajišťovali ubytování či vyráběli nezbytné doklady pro další cestu. 28. dubna 1942 se s nimi setkal i Bohumil Snížek osobně.²³⁵

V sobotu 1. května tak vyrazila skupina asi 10 lidí z Toulouse již směrem ke španělským hranicím. Bohumilu Snížkovi byl vystaven průkaz na jméno Hanuš Berger z Prahy-Vinohrad a cílem cesty mělo být malé městečko Banyuls na samém úpatí Pyrenejí. „*V Banyuls bylo středisko pro Poláky, jeli jsme tam na návštěvu známých Poláků, to byl důvod naší cesty. Že středisko bylo na samých hranicích Španělska a že tam na návštěvu jezdilo poměrně dost lidí, to byla jiná věc...*“²³⁶ Poslední odpoledne trávili všelijak, především odpočinkem, úvahami a popíjením francouzského vína.

²³⁵ Paul SNOW, *Cesta*, s. 83: „Neznal jsem je. Mluvili s přízvukem, který připomínal silně blízké Katalánsko. Zprvu jsem si nebyl jist, na kterou stranu patří, zda to nejsou lidé současné vlády, či zda spolupracují se spojenci. Postupně jsem nabýval vědomí, že to jsou naši. (...) Musíme se dát vyfotografovat pro povelní k jízdě vlakem na další cestu. Tito muži patřili k druhé Francii. Jako v každé okupované zemi, lidé se rozdělili na dva tábory. Jedni se smířili s okupací, někteří dokonce vlivně se účastnili i proti zájmům vlastního národa, ti druzí nepřestali bojovat. Bojovali pak prostředky, jaké byly po ruce. Úkoly se často měnily. Zde v Toulouse bylo důležité udržovat linku přes Francii a tito muži z policejní prefektury tak plnili svůj válečný úkol. Měli proto nejlepší předpoklad, že sami měli být strážci „nového“ pořádku. Pod svícem bývá největší tma.“

²³⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 84.

4. Rudé Španělsko v žalářích (květen - září 1942)

4. 1 Přejít Pyreneje do Španělska (2. - 3. květen 1942)

Poté, co nacisté koncem června 1940 obsadili téměř polovinu Evropy,²³⁷ mnoho Francouzů (téměř 33 000 lidí) začínalo kvapem opouštět Francii. Tisíce se jich rozhodly pro ilegální přechod Pyrenejí, doprovázeni ještě mnoha dalšími cizinci. Všichni totiž doufali v nalezení pomoci a vycestování mimo hranice okupované Evropy, k čemuž jim v severovýchodním Španělsku zpravidla pomáhala hustá síť španělských převaděčů - republikánů - z katalánské zóny. Asi nejvýstižněji to vyličil list „Diario de Burgos“ z 22. června 1940: *„Lavina uprchlíků, která dorazila k francouzsko-španělské hranici, se výrazně zvyšuje. Přejít do Španělska nyní dosáhl enormních rozměrů. Na druhé straně hranice se soustřeďují tisíce lidí, kteří hledají útočiště v posledních francouzských vesnicích. Pociťují narůstající úzkost umocněnou tím, jak se neustále a nezadržitelně přibližují zástupy Němců a ohrožují přechod Pyrenejí.“*²³⁸

Ani v létě 1942 nebyla situace o tolik jiná, snad s výjimkou lepší organizace takových výprav. Je nutno zdůraznit, že podle instrukcí ze Švýcarska se Snížkovi s Kocmánkem stačilo dostat na britský konzulát do Barcelony, kde už měli slíbenou přepravu přes Španělsko do Velké Británie. V neděli 2. května 1942 stála jejich skupinka pod dohledem zkušeného převaděče na španělsko-francouzské hranici. Navzdory stálému nebezpečí vyličil Bohumil Snížek samotný přechod Pyrenejí jako podivuhodně snadný.²³⁹ Stmívalo se, když se začaly objevovat první známky civilizace.

²³⁷ Viz A. ŠNEJDÁREK: *Druhá světová válka*; A. SHAW: *Druhá světová válka*.

²³⁸ Citováno dle Diego GUIJARRO RODRIGUEZ: *Trabajo sobre el Campo de Concentración de Miranda de Ebro (1937 - 1947)*, Burgos 2004, s. 11.

²³⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 85, 87: *„Cesta, kterou jsme měli před sebou, i když znamenala výstup asi 1000 metrů a pochod celý den a půl noci, připadala nám jako školní výlet. Neměli jsme starosti s legitimacemi, jak se budeme jmenovat, nestarali jsme se o to, co kdyby nás chytili. (...) Ani jsem nezpozoroval, že už jsme museli přejít hranice. Byli jsme už ve Španělsku? Zastavili jsme u křišťálového potůčku a dva britští Commandos od St. Nazaire měli ještě zásobu konzerv, mezi nimi velkou konzervu japonského lososa. Padla poznámka, jak Japončáci svým lososem pomáhají žít nás, abychom načerpali sílu i proti nim.“*

4. 2 Předválečné poměry ve Španělsku

Role Španělska na mezinárodní scéně druhé světové války se začala psát na přelomu 19. a 20. století. Kdysi tak mocnou monarchii velmi poznamenala definitivní ztráta zámořského impéria,²⁴⁰ což s sebou přineslo sice konec starostí s jeho správou, ale také problémy, které předurčily španělské směřování v první třetině 20. století.

Izolacionistická politika vyústila během první světové války v zaujetí vysoce prestižního mezinárodně-politického postoje, totiž ve vyhlášení neutrality. Zatímco Marocký konflikt²⁴¹ pro Španělsko znamenal zatažení do hry dvou mocných sousedů, Velké Británie a Francie, na evropském kontinentu se snažilo udržet svou jistou pozici. Uvědomovalo si totiž pozbytí své důležitosti v celosvětovém měřítku a neutralita²⁴² se zdála být vhodnou kompenzací tohoto „*pocitu malosti*“.²⁴³

Poválečná hospodářská krize jen urychlila zánik monarchie ve Španělsku; 13. září 1923 byl proveden státní převrat a k moci se dostal generál Primo de Rivera, který nastolil totalitní režim vojensko-monarchistické diktatury, mnohdy hodnocený již jako fašistický. Vyhlášením tzv. druhé republiky 14. dubna 1931 se sice Španělsko posunulo opět směrem k demokratickému zřízení, ale „*liberální, demokratická a parlamentní republika byla v tehdejší Evropě čímsi cizorodým, již předem odsouzeným k zániku*.“²⁴⁴

Nejednota španělské společnosti se projevila už v prvních všeobecných volbách ve Španělsku z 19. listopadu 1933. Kvůli roztržitosti levice zvítězily

²⁴⁰ Viz Antonio UBIETO - Juan REGLÁ - José María JOVER - Carlos SECO: *Dějiny Španělska*, Praha 1995, s. 553-574.

²⁴¹ TAMTÉŽ, s. 633, 665.

²⁴² V potaz lze vzít i aspekt geografický, a sice že neutralita Španělska mohla být založena na jeho periferní, ale přitom strategické poloze v Evropě. Místo mezi Středozemím mořem a Atlantikem se zásobou velkého množství rud během třicátých let 20. století neušlo ani Hitlerovi, ovšem bylo prakticky nehájitelné. Na druhé straně se o něj zajímali i Spojenci, neboť v případě jakékoli vyloďovací operace tvořilo jistý „neuralgický bod“ na okraji jihozápadní Evropy. Srov. Walther L. BERNECKER: *Franco - „Retter der spanischen Neutralität“ im Zweiten Weltkrieg?*, in: Volker DOTTERWEICH (Hg.): *Mythen und Legenden in der Geschichte*, München 2004, s. 243-266.

²⁴³ A. UBIETO - J. REGLÁ - J. M. JOVER - C. SECO: *Dějiny*, s. 664.

²⁴⁴ Citováno dle TAMTÉŽ, s. 679; srov. S. PAYNE: *Unión Soviética, comunismo y revolución de Espana 1931 - 1939*, Barcelona 2003.

pravicové strany seskupené v hnutí CEDA,²⁴⁵ které utvořily středo-pravou koalici. Ovšem nikoli s vítězným vůdcem Gilem Roblesem v čele, nýbrž s vůdcem druhé nejsilnější strany Alejandrem Lerrouxem, což ještě zvýšilo napětí nejen na politické scéně.

Po několika vládních krizích byly na 16. února 1936 vypsané nové volby, které přinesly velký úspěch levici sdružené do tzv. Lidové fronty.²⁴⁶ Vláda pod taktovkou vůdce levého křídla republikánské strany Manuela Azañi však byla nestabilní a stala se terčem kritiky jak pravice tak levice. Ve společnosti však toto volební vítězství Lidové fronty odstartovalo výbuch násilí,²⁴⁷ které bezprostředně vedlo k vypuknutí konfliktu dnes označovaného jako Španělská občanská válka.²⁴⁸

Byl to konflikt co do rozsahu sice geograficky omezený prostorem Pyrenejského poloostrova, nikoli ale počtem bojujících stran, které navzájem a přitom proti sobě utvářely různé spojenecké bloky.²⁴⁹ Jedna z nejkrvavějších válek vůbec skončila jasným vítězstvím lépe organizovaných frankistů, po němž

²⁴⁵ „Confederación Española de las Derechas Autónomas“ („Španělská konfederace nezávislých pravicových stran“) v čele s předsedou Gilem Roblesem, který se nechal inspirovat italským fašismem a později i německým nacismem. Jeho vzorem byl též rakouský kancléř Engelbert Dolfuss.

²⁴⁶ K tomu více Miloš KOSINA: „Černé dvouletí“ *Španělské republiky (1933 - 1935). Příspěvek k politickým dějinám Španělska*, Historický Obzor 17, 2006, č. 11-12, s. 259-267.

²⁴⁷ Manuel Azaña se rozhodl napjatému stavu čelit rázným vystupováním proti fašistickým organizacím a nechal zatknout přes tisíc lidí, mezi nimi i vysoké důstojníky. Tato akce však násilnosti v ulicích spíše zvýšila. Do této situace se parlament ovládaný pravicí rozhodl odvolat prezidenta Nicetu Alcalá-Zamoru, ten se na oplátku pokusil rozpustit parlament. Do toho všeho proti demokraticky zvolené republikánské vládě vojensky vystoupila armáda, do jejíhož čela se později postavil generál Francisco Franco.

²⁴⁸ Španělská občanská válka (17. června 1936 - 1. dubna 1939) patří k nejkrvavějším, ale i nejméně přehledným konfliktům 20. století, svými důsledky na velmi dlouhou dobu hluboce rozdělila španělskou společnost. Gen. Francisco Franco se jako diktátor udržel u moci až do své smrti v roce 1975. Srov. např. A. UBIETO - J. REGLÁ - J. M. JOVER - C. SECO: *Dějiny*, s. 699-757; Miroslav ŠNAJDR: *Soumrak stíhacích dvouplošníků. Španělsko 1936 - 1937*, Olomouc 2001; TÝŽ: *Hořící Španělsko*, Olomouc 2001.

J. LAST: *V zákopech u Madridu*, Praha 1937.

²⁴⁹ Ve válce se z nepřehledného společenského a politického spektra španělské společnosti vyprofilovaly dvě proti sobě stojící skupiny. Na straně jedné to byli pravicoví povstalci (fašisté, španělští nacionalisté, křesťanští demokraté a royalisté), kteří byli později nazýváni frankisté podle generála Franka, jenž se v průběhu války vyprofiloval jako hlavní povstalecký vůdce; v druhém táboře převážně levicoví republikáni bojující na straně oficiální vlády druhé španělské republiky (zejména socialisté, komunisté, trockisté a anarchisté), k nimž se z pragmatických důvodů připojili baskičtí a katalánští nacionalisté sledující své vlastní separatistické cíle. V souvislosti s interbrigádami je nutno zmínit i zhruba 570 Čechoslováků, kteří uposlechli výzvy KSČ k účasti ve španělské občanské válce a vstoupili k oddílům tzv. interbrigád. Po pádu Katalánie byli zprvu internováni ve francouzských táborech Argeles a St. Cyprien, v květnu 1939 byli pak převezeni do tábora Gurs v Départementu Pau. Srov. Z. KORDINA: *Začátky*, s. 23; FRIEDL, J.: „Španěláci“ z tábora Gurs. (Ke vstupu čs. interbrigadistů do naší armády ve Francii 1939 - 40), HaV 49, 2000, č. 4, s. 806-827.

následovala konsolidace poměrů spojená s pronásledováním a zabíjením všeho, co mělo spojitost s druhou republikou.

Občanská válka ve Španělsku rovněž jakoby předznamenala cestu, kterou se bude ubírat Evropa v následujících letech. Jestliže ve své první fázi měla ještě do značné míry podobu starých koloniálních tažení, od roku 1938 přerostla do rozměrů, které se staly předzvěstí blížícího se mezinárodního konfliktu. Byla v podstatě jen jakousi „generální zkouškou války“, ²⁵⁰ ve které si jak síly Osy, tak Sovětský svaz poprvé vyzkoušely svoji techniku, bojové doktríny a získaným zkušenostem přizpůsobily výcvik vojáků a zbrojní programy. ²⁵¹

Měla v neposlední řadě vliv na směřování a postoj Španělska v čele s Frankem, kterého nacistické Německo v podstatě „vyhouplo do sedla“ a tím si tak zajistilo jeho „vděčnost“, která během války oscilovala mezi neutralitou, neválčícím státem na straně Mocností Osy ²⁵² a opět „neutralidad vigilante“ (neboli jakousi „ostrážitou neutralitou“). Hitler se dokonce v září 1940 vyjádřil v rozhovoru s italským ministrem zahraničí Galeazzem Cianem na adresu možného vstupu Španělska do války v tom smyslu, ²⁵³ „*Itálie a Německo učinily v roce 1936 pro Španělsko velmi mnoho (...) Bez pomoci obou zemí by dnes žádný Franco neexistoval.*“ ²⁵⁴ Poukazoval zároveň i na to, že Španělsku chybí fašistická strana, která by se svou soudržností vyrovnala NSDAP. Krom toho se sám Caudillo ²⁵⁵ musel

²⁵⁰ Srov. např. nálet tzv. Legie Kondor na španělskou vesnici Guernica Bohuslav ŠNAJDR: *Tisíc tváří odvahy. Slavní váleční korespondenti*, Praha 1990, s. 140.

²⁵¹ Ačkoli SN hájila politiku nezasahování a vyhlásila i zbrojní embargo, do konfliktu na obou stranách významně zasáhly zahraniční síly. Na straně frankistů to byly Německo a Itálie, na straně republikánů pak SSSR a Mexiko. Mimo to na straně republikánů působily i dobrovolnické jednotky z dalších států - interbrigády. František HRBATA: *Berlín a Burgos v době španělské války (1936 - 1939)*, Historický Obzor 7, 1996, č. 9-10, s. 209-215.

²⁵² Mocnosti Osy bylo označení pro koalici mezi Němci, Italy a Japonci bojující proti Spojencům. Za její oficiální vznik je považováno podepsání tzv. Osy Berlín-Rím-Tokio v září 1940. Podrobněji A. ŠNEJDÁREK: *Druhá světová válka*, s. 86.

²⁵³ Přestože Španělsko díky své „neutralitě“ a výhodné geografické poloze tvořilo jakýsi pomyslný spojovací článek mezi jižní částí Francie, britským Gibraltarem a francouzskými koloniemi v severní Africe, sebejistě Německo jeho aktivní podporu v srpnu 1939 nepotřebovalo. Hitler ještě v červnu 1940 dokonce odmítl nabídku Španělska na vstup do války s odůvodněním, že by to znamenalo jen dodatečné výdaje, ovšem zároveň s tím, jak se rozplynuly plány na dobytí Velké Británie (akce Seelöwe byla odložena a letecká válka byla neúspěšná) se už v červenci 1940 začal o Španělsko zajímat.

²⁵⁴ Jedná se o přepis záznamu mezi Hitlerem a Cianem z 28. září 1940. Citováno dle W. L. BERNECKER: *Franco*, s. 244.

²⁵⁵ Vlastním jménem Francisco Franco y Bahamonde (celým jménem Francisco Paulino Hermengildo Teóduło Franco y Bahamonde), španělský politik, generalissimus a diktátor. 29. září 1936 jmenovali

vypořádat nejenom se silným vlivem armády (která se viděla jako garant „Nového státu“), ale i řešit rozpory mezi skupinami v rámci Falangy.²⁵⁶

Přestože občanská válka trvala jen tři roky, poznamenala Španělsko na velmi dlouhou dobu a jeho populace i ekonomika se vzpamatovávala ještě mnoho let.²⁵⁷ Při pohledu na katastrofální stav země Franco počítal, že Španělsko potřebuje minimálně 5 let míru, aby se dostalo z toho nejhoršího, přestože i toto období vnímalo mnoho pozorovatelů jako nedostatečné. Právě to Hitlera velmi odrazovalo od jakékoli těsnější spolupráce, neboť občanská válka byla oficiálně ukončena až 1. dubna 1939. Španělsko navíc nemělo schopnou armádu, která by spolehlivě uchránila své vlastní hranice, natož aby pomáhala Hitlerovi dobývat svět.

Asi zásadní problém ale představovala skutečnost, že španělská společnost i po válce zůstala rozdělena na dva tábory; zatímco republikánští bojovníci konflikt označovali za zápas mezi „tyranií a demokracií“ nebo „fašismem a svobodou“, Francovi stoupenci zase tuto válku vnímali jako boj mezi „rudými hordami“ a „křesťanskou civilizací“. Rozpolcenost země přetrvávala i po vypuknutí druhé světové války, neboť na jedné straně se projevoval Francův odpor proti vstupu Španělska do války, naproti tomu ho snahy německé NSDAP spolu s opozičníky ve španělské Falange nutily zatáhnout Španělsko do války.²⁵⁸ Z balancování na tenké

povstalečtí konzervativci na svém (dobytém) území vlastní vládu a do jejího čela se postavil Francisco Franco jako „šéf státu“ (Jefe de Estado), „Vůdce“ (caudillo) a generalissimus.

²⁵⁶ Zjednodušeně lze popsat situaci jako soupeření o moc mezi „Starofalangisty“ („Camisas viejas“), rozhořčenými nuceným sjednocením s Karlisty a jinými pravicovými uskupeními, a „Novofalangisty“ („Camisas nuevas“) v čele s Ramónem Serrano Sunerem, kteří chtěli organizovat stát podle modelu katolického korporativismu. Po skončení občanské války museli Starofalangisté ustoupit do pozadí, čímž se cítili dotčeni, ale později tato strana cítila šanci v prosazení jejich sociálně revolučních požadavků ve spojení s německou NSDAP. Klaus-Jörg RUHL: *Spanien im Zweiten Weltkrieg*, Kevelaer 1975, s. 22-23; o hnutí Falanga např. Sheelagh ELLWOOD: *Prietas las filas. Historia de Falange Espanola 1933 - 1983*, Barcelona 1984.

²⁵⁷ Španělsko bylo v létě 1939 ve všech ohledech zničené. Ztráty lidských životů šly do stovek tisíc. Minimálně 400 000 Španělů odešlo po roce 1939 do exilu a z demografického hlediska navíc klesla i porodnost asi o 20%! Hmotné škody v důsledku občanské války, zvláště na infrastrukturu, zatěžovaly velmi Španělsko po jejím ukončení v roce 1939. Náklady spojené s celou válkou udávala Francova vláda na bezmála 36 mld. peset. Celkově byla země v roce 1941 na úrovni, které dosáhla v roce 1914. Srov. W. L. BERNECKER: *Krieg in Spanien 1936 - 1939*, Darmstadt 2005; Manuel TUÑÓN: *La crisis del Estado: Dictadura, República y Guerra 1923 - 1939*, Barcelona 1981.

²⁵⁸ Částečně se to zástupcům celé Falangy i přátelům německé armády podařilo v červnu 1941, když Třetí říše napadla SSSR. Frankovi se dostalo jeho „křížové výpravy“ proti komunismu a s nadšením reagující dobrovolnické jednotky (převážně z příznivců Falangy) vytvořily tzv. „Division Azul“ („Modrá divize“), která se od podzimu 1941 pod velením generála Agustína Munoze Granda účastnila bojů. W. L. BERNECKER: *Franco*, s. 262; Srov. Klaus-Jörg RUHL: *Spanien*, s. 27-34; Raymond

linii mezi Osou a Spojenci mohl ovšem těžít Bohumil Snížek i všichni, kdo se chtěli dostat pryč z Evropy.²⁵⁹

4. 3 Na britský konzulát do Barcelony (květen 1942)

Byl večer 2. května 1942. Na španělské straně Pyrenejí průvodci změnili taktiku a byli už ostražitější než ve Francii. Aby zahladili stopy, skupina šla asi sto metrů potokem, načež poté zamířili přímo přes pole k nádraží. Druhý průvodce pak Snížka s Kocmánkem schoval v nádražním skladišti, které bylo jakousi „čekárnou“. „Bylo věcí našich průvodců, jak nás dopraví z Banyuls ve Francii do Barcelony na anglický konzulát. (...) Že však museli spolupracovat s osobami, to bylo vidět z toho, že nyní jsme byli vlastně pod ochranou zaměstnanců železnice.“²⁶⁰ Po asi dvouhodinovém odpočinku všichni nastoupili v menších skupinkách do vlaku s upozorněním, že jakmile přijde kontrola, budou dělat že spí.

Do Barcelony vlak dorazil brzy ráno 3. května 1942. Z nádraží je na konzulát měla odvézt drožka vždy po čtyřech najednou a vypukl samozřejmě spor o to, kdo pojedje jako první: „Vy jste pěkní spojenci, Angličané! Co se vám může stát, když vás tady chytanou?“²⁶¹ Máte tady zastoupení, konzul vás dostane ven! Belgičani a Poláci jsou na tom podobně. Kdyžto my, Češi, my nesmíme být chyceni!“²⁶² Snížek s Kocmánkem se po tahanicích dostali na řadu jako druhí, ale po příjezdu k britskému konzulátu vycítili, že něco nebylo v pořádku. „Vystupujeme a zaráží mne, že po každé straně vchodu do normálního domu, kde je britský konzulát, stojí

PROCTOR: *Aginía de un neutral (Las relaciones hispanoalemanas durante la segunda guerra mundial y la División Azul)*, Madrid 1972.

²⁵⁹ K tomu více Klaus-Jörg RUHL: *Spanien*, s. 13.

²⁶⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 89.

²⁶¹ Protektorátní vláda vydala 8. září 1939 pod německým nátlakem oficiální prohlášení, v němž se upozorňovalo, že „každý příslušník této země, který vstoupí do zahraničních vojenských formací, bude v každém případě považován za zrádce“. Výzvu komentovaly Národní listy a v poznámce dodávaly, že každý Čech, ať žije kdekoli na světě, si musí být vědom toho, pokud se dostane do německého zajetí, že „jeho osud je zpečetěn (...), když přispěje k tomu, aby byl rušen pokojný vývoj v Čechách a na Moravě“. Citováno dle J. GEBHART - J. KUKLÍK: *Dramatické i všední dny*, s. 83; L. SITENSKÝ: *Z válečného deníku*, s. 32: „Zajetí znamenalo pro čs. vojáky smrt a v nejlepším případě těžký koncentrační tábor, protože příslušníci čs. armády byli v očích německých úřadů vlastizrádci a nepřátelé Říše.“

²⁶² Paul SNOW, *Cesta*, s. 91.

dva uniformovaní policisté, rozumí se že španělští.“²⁶³ Nicméně vešli a shromáždili se v místnosti s občerstvením, kde měli vyplnit různé tiskopisy, především svoje data a okolnosti vojenské služby.

Asi po dvou hodinách jim byl představen další španělský průvodce. *„Na konzulátu jistě vědí, jak to mají udělat, aby nás přes Španělsko dostali.*“²⁶⁴ Byli odvezeni k obvyklému několikapatrovému domu v Barceloně, kde už byli ubytovaní další tři Poláci. *„Tady zůstanete až dojdou další instrukce z konzulátu. Rozumí se že nemůžeme vycházet, protože... » a Španěl nám krátce ukázal prstem přes krk.“* Denní program byl jednoduchý. *„Zprvu jsme počítali hodiny, které zde strávíme. Potom rostly dny, zprávy z konzulátu? Žádné. «Zítřka, zítra snad - maňana...».*²⁶⁵ Neměli jsme se ale špatně.“²⁶⁶

Asi po týdnu přišel Španěl a s patřičnou opatrností je dovedl opět na konzulát. *„Vedro se nám zdá k zalknutí. Zvětšuje je tak okolnost, že jsme celý týden nebyli na slunci ani na vzduchu a na sobě mám stále tři košile z důvodu, abych neměl zavazadlo a nevypadal nápadně.“*²⁶⁷ Ovšem žádné přijetí konzulem ani tajemníkem se nekonalo - bylo pozdě odpoledne a navíc po úředních hodinách. Přišla jediné sekretářka, která jim sdělila, že pojedou vlakem dále do Valencie. *„Čekal jsem trochu více, právě teď, když vzpomínám na ty dva u vchodu. Proč nás sem dvakrát tahali, když ta slečna říká, že nesmíme říci, že jsme byli na britském konzulátu v Barceloně? «A co když nás chytanou?»“*, na což odpověděla blondýnka *„«Vy mluvíte anglicky, řeknete, že jste Angličan, váš kamarád že je třeba z Jižní Afriky. Vy se budete jmenovat Snow, váš kamarád King.* »“²⁶⁸

Za necelou hodinu byli oba na nádraží zatčeni, odvedeni na prefekturu, a přestože s nimi bylo zacházeno slušně, bylo nutné připravit se na výsledky týkající se příchodu do Španělska. *„Mluvím španělsky, Španělé se spíše baví a při otázce zda-li jsme byli na anglickém konzulátu se usmívají a zdvořile přijímají naši odpověď“*

²⁶³ Paul SNOW, *Cesta*, s. 92.

²⁶⁴ TAMTÉŽ.

²⁶⁵ František FAJTL: *Sestřelen!*, Praha 1969, s. 158: *„«Maňana» znamená zítra, ale ve Španělsku se měří na týdny a častěji na neurčito.“*

²⁶⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 95.

²⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 96.

²⁶⁸ TAMTÉŽ, s. 96.

že ne.²⁶⁹ Bohumil Snížek s Janem Kocmánkem (tedy již Paul Snow s Johnem Kingem) ještě požádali, aby byl anglický konzul upozorněn na jejich přítomnost, poté je dozorčí policista odvedl do cely. Byli vyfoceni a dostali pruhovaná trička s číslem.

4. 4 Dva měsíce v Casela Modelo (květen 1942 - 1. červenec 1942)

Další den již byli Snow s Kingem převezeni do barcelonského vězení Casela Modelo. To bylo spíše než starý klášterní komplex vnímáno jako obávaný symbol potlačení příznivců republiky,²⁷⁰ neboť právě „*Barcelona byla v občanské válce rudá a je prý dodnes*“.²⁷¹ Na rozdíl od španělských vězňů měli „*estranjeros*“ (cizinci) ovšem různé výsady, například „*prostřednictvím konzulátu potraviny na přilepšenou a třicet pět pesos. Pro každého značné množství ovoce, třešně, banány, olivy, pomeranče, fíky, datle, ořechy. Ne, nikdy v životě jsem na týden neměl tolik tak vzácného ovoce. Uvědomuji si však, že tady ve Španělsku to znamená jako u nás doma jablka a švestky.*“²⁷²

Snow s Kingem ale za žádných okolností nesměli zapomenout na svou novou identitu, a proto se spolu domlouvali nanejvýše německy. Neustálé psychické vypětí se projevilo přibližně v půlce května, kdy mezi oběma došlo ke rvačce. Výsledkem bylo pouze to, že King se od té doby přátelil jen s Poláky, zatímco Snow si více rozuměl s Belgičany a Kanadany. Ani po čtyřech týdnech pobytu za mřížemi se nic nedělo, snad jenom na cele bylo čím dál více vězňů...

5. června 1942 byli oba předvedeni na další výslech. Starosti si dělal hlavně King, který jako „*Jihoafričan*“ neuměl anglicky, ovšem fascinující španělská mašinérie nezklamala a na nic se jako obvykle nepřišlo.²⁷³ Místo toho se dozvěděli,

²⁶⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 99.

²⁷⁰ Srov. Ramon TAMAMES: *La República. La era de Franco*, Madrid 1988; Javier TUSELL: *La Segunda República*, Madrid 1997.

²⁷¹ F. FAJTL: *Sestřelen!*, s. 162.

²⁷² Paul SNOW, *Cesta*, s. 102.

²⁷³ TAMTÉŽ, s. 111: „*K výslechu jsme nebyli voláni všichni. Pozdě odpoledne přinesl úředník protokoly. Zase vyvolával jména. Mne jmenoval se třemi Poláky. Všichni čtyři jsme měli podepsat protokol, který udělali se dvěma Poláky. Osmělil jsem se anglicky namítat, že nepatřím do jejich skupin, že mám jinou historii. Mávl rukou, abych podepsal. Nerozuměl jsem způsobu vyšetřování...*“

že v brzké době budou převezeni do koncentračního tábora Miranda de Ebro. Obvyklé čekání v rotundě kláštera bylo 6. června 1942 zpestřeno příchodem větší skupiny Kanad'anů, v drtivé většině ale jen osob se za ně vydávajících.

28. června 1942 oslavil Paul Snow v tichosti dvacáté osmé narozeniny a již 1. července se po vydání osobních předmětů začali vězni přesouvat do Mirandy.²⁷⁴ Z vězení byli jako normální cestující během půl hodiny s typickou španělskou netečností převezeni tramvajemi na nádraží, kde nastoupili do běžného vlaku směrem na Léridu. V noci dorazili do Zaragozy, ale s odůvodněním, že vlak už dál nejede, si celá skupina vězňů měla vystoupit. Bylo rozhodnuto přenocovat v místním vězení, které je ovšem odmítlo, a proto všichni šli zase zpět na nádraží.

S tím, jak 3. července 1942 během dne stoupala teplota, úměrně tomu klesalo nadšení Španělů pro svou práci.²⁷⁵ K večeru vlak pomalu klesal krajem Basků k San Sebastianu směrem na Irún, neboť tam se nacházela stanice německé kontroly.²⁷⁶ V Irúnu již nastal totální rozklad morálky španělských dozorců: „*Jeden seděl u zadního vchodu do zahrady. Mohli jsme tam vycházet. Voják se vyhříval na odpoledním slunci, s hlídáním si velké starosti nedělal. Přeskočit nízkou zídku z narovnaných kamenů by nebyl problém, kam ale dál? Sta kilometrů pěšky bez peněz, zesláblý měsíčním pobytem ve vězení, byla jediná vyhlídka.*“²⁷⁷ Miranda ovšem byla pro cizince v porovnání s Casela Modelo celkem vytouženým cílem, kde byl relativní dostatek všeho, nebylo tedy potřeba utíkat.

Druhý den ráno (4. července 1942) byli Snow s Kingem odvedeni ke kontrole. Na základě španělských údajů Němci nic neodhalili a asi po dvaceti minutách již všichni vyrazili osobním vlakem do Mirandy de Ebro.

²⁷⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 119: „*Příprava k transportu začíná. Objevuje se dlouhé lano. Je nás větší skupina, kolem čtyřiceti. Řadí nás po dvou podél lana. Guardia civil v uniformách přinášejí pouta. Jsou různá, vždy dva a dva poutají k sobě. Povedou nás jako těžké zločince v poutech! Je to potřeba? Vždyť jsme slyšeli, že jsme na cestě do koncentračního tábora Miranda, kde svítí slunce, kde je větší možnost pohybu a odkud budeme co nejdříve dopraveni ze Španělska. Není to proti mezinárodnímu právu? kdosi namítne, nechceš, zůstaň si tady a třeba shnij, říká pokrčování ramen guardia civil.*“

²⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 121: „*K ránu jsem našli do dvou vagonů nákladního vlaku směrem na Pamplonu. Kázeň se uvolňuje s nastávajícím vedrem během dne. Guardia nevádí, že pouta už nejsou v pořádku. Sami podřimují. Na malých zastávkách sami vystupujeme za malou potřebou nebo doběhnout pro vodu.*“

²⁷⁶ Viz kap. 4. 5. 2, s. 77.

²⁷⁷ Paul SNOW, *Cesta*, s. 123-124.

4. 5 Koncentrační tábor Miranda de Ebro (4. červenec - 26. srpen 1942)

Do koncentračního tábora Miranda de Ebro, ve kterém ještě před několika roky bylo několik tisíců válečných zajatců,²⁷⁸ přijeli Snow s Kingem odpoledne 4. července 1942. Tábor nyní sloužil bez ohledu na národnost výhradně uprchlíkům z Hitlerem obsazených území, byl přísně střežen ozbrojenými dozorci a obehnan ostnatým drátem.²⁷⁹

Na nádraží si skupinu vězňů převzali vojáci a po zaprášené cestě brzy došli do tábora. „Cizinci podle národností mají své skupiny a svá velitelství. «Snow, Angličan na anglické velitelství, na baráku číslo osmnáct, hned po pravé straně za vchodem. King? Z Jižní Afriky? Také tam».“²⁸⁰ Bohumil Snížek tam nahlásil své nacionále - Paul Snow, četař, 111th Royal Infantry Regiment - a ačkoli bylo zvyklostí, že tyto „kanceláře“ byly čistě věcí vězňů, bylo potřeba být velmi obezřetný. Nedůvěra k zástupci britského velitele přetrvávala, a proto se měl k večeru dostavit až přímo k veliteli. Snížkovy překvapení a radost zároveň byla nepopsatelná;²⁸¹ oním velitelem britských vězňů byl S/L František Fajtl,²⁸²

²⁷⁸ Město Miranda de Ebro, nacházející se v severní části Iberského poloostrova provincie Burgos, zaujímalo strategickou polohu vůči Francii, a proto mělo hned z několika hledisek výjimečné postavení. Ve volbách z 16. února 1936, tedy ještě před vypuknutím povstání, hlasovala Miranda de Ebro oproti zbytku provincie Burgos naprostou většinou pro Lidovou stranu. Tím, že zachovala jako jediná v celé provincii věrnost Republice, stala se zároveň místem, které si vzbouřenci nemohli nechat uniknout. 19. července 1936, v den vypuknutí povstání, přišly síly Civilní obrany (Guardia Civil) poslané z města Burgos, aby po několika vzpourách obyvatel Mirandy převzaly kontrolu nad městem. Frankistické jednotky zadržely mnoho občanů, mezi nimiž se nacházeli i členové městské rady, a ti byli ještě spolu s dalšími osobnostmi města popraveni za to, že se postavili proti povstání. Po převzetí pozicí nedaleko severní fronty se Miranda de Ebro stala důležitým zázemím povstaleckého vojska. Až do června 1937, kdy byla dobyta i severní fronta, sloužila jako základna pro všechny vojenské operace. Byla v něm zařízena nemocnice pro válečné raněné, poskytovala ubytování milicím při cestě na frontu a byl zde také umístěn hlavní stan italských vojsk, které do Španělska poslal Mussolini. D. GUIJARRO RODRIGUEZ: *Trabajo sobre el Campo de Concentración*, s. 10.

²⁷⁹ Jedna z mála fotek např. TĚŠÍNSKÝ, Z.: *Hrdinové mlčí*, Most 2005, s. 60.

²⁸⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 125.

²⁸¹ TAMTĚŽ, s. 126-127: „Vstupuji znovu do kanceláře Angličanů. Za stolem sedí tentokrát jiný muž, velitel. Představuji se, pobídl mne, abych se usadil na stoličku naproti. Říkám mu skutečnou historii. «Říkáte, že jste Čech. Umíte německy? Řekněte česky, kdy a kde jste se narodil.» Podobné otázky se mi zdají od Angličana divné. Je to snad formalita výslechu? Jistě si musí ověřovat, v mém případě by se ale mohl spokojit s tím, že jsem už vyšetřován byl. (V St. Gallen se mne ale ptali, abych přečetl česky z legitimace.) Pozoruji, že velitel velice pozorně mne sleduje, když říkám české věty. Kolem očí mu hraje úsměv. Tu najednou slyším česky: «Tak vás vítám, já jsem taky Čech!» Vyprávěl mi svou historii. Pochází z Donína u Loun, studoval na obchodní akademii v Teplících Šanově, sloužil u letectva. Byl sestřelen nad severní Francií jako Squadron Leader britského letectva.“

Čechoslovák sestřelený v květnu 1942 nad Francií. Setkání se Snížkem a Kocmánkem popsal takto: „V neděli 5. července²⁸³ přišli do mé «kanceláře» dva zakuklení «Angličané», Mr. King a Mr. Snow. Snow uměl dobře anglicky, King naproti tomu ani slovo. Nevěděli, že jsem Čech, protože nikdo v campu mě nesměl prozradit a jenom dobří přátelé znali mou totožnost. Vyslychal jsem jednoho po druhém anglicky a německy. Najednou povídám Kingovi: «Tak vás vítám, já jsem taky Čech.» King byl překvapen a měl velikou radost, protože nyní mohl vyprávět všechno podrobně. Byl zavřen s kamarády na Špilberku. Pak jsem zavola Mr. Snowa a hra se opakovala. Byl jsem zvědav na poměry doma, mnoho jsme si vyprávěli.“²⁸⁴ Vyzval oba k opatrnosti a všichni se dohodli, že mezi sebou budou mluvit jen anglicky, protože pouze několik zasvěcenců vědělo o Fajtlově pravé historii.

4. 5. 1 Založení a historie koncentračního tábora

Po pádu Severní fronty v červnu roku 1937 v Euskadii, Kantábrii a v Asturii byli po několik měsíců nato (celé léto a začátek podzimu 1937) ve zvýšeném počtu uvěznění vojáci a kolaboranti, kteří museli být zadržováni v provizorních vězeních jako např. v klášterech, v ubytovnách, v divadlech apod.²⁸⁵ V důsledku značných mezinárodních tlaků evropských vlád a Vatikánu na zmírnění nedůstojné situace

²⁸² 5. května 1942 byl František Fajtl při doprovodu bombardérů sestřelen nad Francií. S hořícím strojem se mu podařilo nouzově přistát, pronásledovatelům unikl a za pomoci francouzských vlastenců se dostal do Paříže k rodině Viktora Formánka, Fajtlova rodáka z Donína. 26. května 1942 se s falešnými doklady vydal přes Bourges, Montlucon do Vichy a odtud přes Lyon, Montpellier, Bezières a Argèles-sur-Mer do Španělska. Při přechodu Pyrenejí se zranil a 4. června ho zatkl španělský vojáci. Vězněn byl ve Figueras, Barcelonské Casella Modelo, Zaragoze, a nakonec od 11. června do 12. srpna v koncentračním táboře v Miranda de Ebro. Celou dobu se vydával za britského pilota Franka Fattlea. Propuštěn byl díky britskému konzulovi v Madridu, kam poté odjel a následně se přes Gibraltar dostal zpět do Velké Británie. Srov. František FAJTL: *Přítel mraků, českoslovenští stíhači ve Velké Británii*, Praha 1991; TÝŽ: *Generál nebe (Podle vzpomínek Františka Peřiny)*, Praha 1992; TÝŽ: *Létal jsem s Třistatřináctkou*, Praha 1991; TÝŽ: *Velel jsem stíhačům (Podle pamětí generála Karla Mrázka)*, Cheb 1997; TÝŽ: *První doma*, Praha 1980; TÝŽ: *Podruhé doma*, Praha 1984; TÝŽ: *Vzpomínky na padlé kamarády*, Praha 1991; TÝŽ: *Boje a návraty*, Praha 1987; TÝŽ: *Bitva o Británii*, Cheb 1991.

²⁸³ Datum ve Snížkových pamětech a Fajtlově knize *Sestřelen!* se neshoduje. Za pravděpodobnější lze považovat 5. července 1942, jelikož Bohumil Snížek své paměti zpracovával až „ex post“ během 50. let.

²⁸⁴ F. FAJTL: *Sestřelen!*, s. 158.

²⁸⁵ V Mirandě de Ebro byli vězni až do založení tábora nedůstojně drženi na Náměstí býků (Plaza de toros), kde žili v nelidských a místy až drastických podmínkách.

těchto osob se Španělsko rozhodlo řešit problém prostřednictvím vzniku desítek koncentračních táborů po celém území země.

Poloha Mirandy de Ebro přímo nahrávala vzniku jednoho z nich,²⁸⁶ přičemž v průběhu 10 let se stal jedním z největších. 5. července 1937 se v oficiálním věstníku státu²⁸⁷ objevil rozkaz k založení komise,²⁸⁸ která by tato internační centra vybudovala. Protože jeho poloha počítala s přítomností železnice a také s nedalekou řekou Bayas, bylo rozhodnuto, že se tábor bude nacházet v bezprostřední blízkosti města Miranda de Ebro.

Jako místo jeho vybudování posloužily pozemky bývalého závodu na výrobu síranu, k tomu byly ještě zabírány i okolní hospodářské pozemky, čímž bylo dosaženo celkové plochy cca. 42 tisíc m². Ještě v červenci 1937 se přistoupilo k oplocení i k zařízení strážnic a kancelářských budov sloužících správě koncentračního tábora. Další materiál byl získáván ve městě, mimoto mnozí obyvatelé města byli přinuceni pomáhat při jeho stavbě, a to jak stroji, tak i svými vlastníma rukama. Tábor se podařilo vystavět v rekordním čase za pouhé tři měsíce do září 1937, čemuž ovšem odpovídalo jeho tristní vybavení.

Naprostou většinu vězněných tvořili republikánští vězni, komunisté (rojos) a příslušníci interbrigád. Později byli někteří španělští vězni propuštěni či posláni jako nuceně nasazení na jiná místa. S přílivem zahraničních zajatců se tábor Miranda de Ebro začal vyprazdňovat, tudíž během roku 1941 se zde nenacházel již téměř žádný španělský vězeň.

²⁸⁶ Vláda Burgosu si totiž povšimla vybudované infrastruktury (blízkost železnice, důležité silnice) v okolí Mirandy de Ebro a i její blízkosti ke staré frontě. To vše perfektně vyhovovalo podmínkám vytvoření velkého tábora v jejím okolí, který byl určen pro vojenské důstojníky odvolané ze služby republikánskou vládou. Prvním velitelem koncentračního tábora Miranda de Ebro se stal kapitán pěchoty Emeterio García Juárez. Kromě tábora Miranda de Ebro byly v provincii Burgos založeny ještě nejméně 4 další. Srov. mapa španělských koncentračních táborů D. GUIJARRO RODRIGUEZ: *Trabajo sobre el Campo de Concentración*, s. 16.; k tomu více Jose FERNÁNDEZ LÓPEZ: *Historia del Campo de Concentración de Miranda de Ebro: 1937-1947*, Miranda de Ebro 2003; Ramón OJEDA SAN MIGUEL: *Miranda de Ebro. Campo de concentración. Ayer y hoy. 60 años de su creación – 50 años de su clausura*, Boletín del Instituto Municipal de la Historia 33, 1999, s. 117-120; MOLINERO, C. - SALA, M. - SOBrequés, J.: *Una inmensa prisión. Los campos de concentración y las prisiones durante la guerra civil y el franquismo*, Barcelona 2003; Andreu CASTELLS: *Las Brigadas Internacionales en la guerra de España*, Barcelona 1974; http://es.wikipedia.org/wiki/Campo_de_concentraci3n_de_Miranda_de_Ebro z 25. 02. 2008.

²⁸⁷ Boletín Oficial del Estado z 5. července 1937. Citováno dle D. GUIJARRO RODRIGUEZ: *Trabajo sobre el Campo de Concentración*, s. 5.

²⁸⁸ Vláda generála Franca při zakládání těchto táborů počítala dokonce s pomocí agentů německého gestapa. Ángel VIÑAS: *La Alemania nazi y el 18 de Julio*, Madrid 1977.

Strategická poloha tábora se osvědčila nejvíce ale asi až během druhé světové války, kdy španělské vězně vystřídalí zajatí spojenečtí vojáci, mezi nimi i několik desítek Čechoslováků. Jeden z nich, Augustin Merta,²⁸⁹ po válce vyličil své zážitky z tábora takto: „*Na pouti za naší armádou zavál mne osud na podzim 1942 na hranice Španělska, do pyrenejských hor. Nedělal jsem si po předchozím varování žádných iluzí o svém osudu a opravdu jsem se nezklamal ve svých představách o posledním diktátorovi v Evropě. Byl to poslušný sluha svého pána.*“²⁹⁰ Nepřímo tím vysvětluje příčiny rozšiřování koncentračního tábora v jeho druhé etapě během roku 1941; podle rozkazu z Berlína měl Franco postavit koncentrační tábor v severním Španělsku, jehož úkolem by bylo zadržet příliv cizinců, kteří chtěli proniknout do Portugalska nebo Gibraltaru, aby mohli bojovat po boku spojeneckých armád.

Se vstupem Spojených států do války a s obratem na ruské frontě, na severu Afriky a v Pacifiku, se v letech 1942 - 1943 Francův přístup k zajatým spojeneckým vojákům počal měnit.²⁹¹ Podle toho se zlepšoval i život v Mirandě. Vězni se přestali

²⁸⁹ Plukovník v. v. Ing. Augustin Merta, CSc. se ihned po demobilizaci v březnu 1939 zapojil do činnosti ostravské skupiny odbojové organizace Obrana národa, která prováděla zejména zpravodajskou činnost a převáděla vojenské a politické osobnosti do Polska. Po odhalení skupiny se po určitou dobu ukrýval u příbuzných v Přáslavicích na Hané. S manželkou Ludmilou se ilegálně přes rakouské Alpy a Lichtenštejnsko dostal do Švýcarska, kde byli krátce uvězněni v Buchsu. Po intervenci vedoucího Československé kanceláře při Společnosti národů v Ženevě JUDr. Jaromíra Kopeckého byli oba propuštěni a spolupracovali s kanceláří až do podzimu 1942. Protože se A. Merta hlásil do československé zahraniční armády, byl pověřen ilegálním převodem skupiny osmi vedoucích vojáků československé armády do Marseille. Po německém záboru zbytku Francie ovšem museli pokračovat dále ilegálně přes Pyreneje do Španělska, kde však byla celá skupina zatčena, vězněna v Geroně, Barceloně, a později převezena do koncentračního tábora v Miranda de Ebro v Katalánsku. Na jaře 1943 byl tábor rozpuštěn a A. Merta se spolu se skupinou 60 Čechů a Slováků dostal přes Gibraltar konvojem do Velké Británie, kde vstoupil do československé zahraniční armády. Odsud byl přidělen do zpravodajské sekce československého ministerstva zahraničí, měl několik relací v češtině a angličtině v česko-slovenské sekci BBC. Na jaře 1944 se na vlastní žádost vrátil do československé zahraniční armády. Jako tankista se účastnil invaze do Francie a operace obléhání přístavu Dunkerque. Po válce patřil k zakladatelům informační vědy u nás. K jeho osobě více Josef SCHWARZ: *Augustin Merta - reflexe života a díla při příležitosti jeho 90. narozenin*, Národní knihovna 15, 2004, č. 3, s. 169-193.

²⁹⁰ Augustin MERTA: *Miranda - Obrázek ze Španělska, jak dosud je*, Naše vojsko 11, b. m. 1946, citováno dle Paul SNOW, *Cesta*, s. 129.

²⁹¹ Na jaře 1943 se Hitler dokonce snažil zatáhnout neutrální Španělsko do války po boku Třetí říše, k čemuž chtěl využít i opozice ve Falange, která měla Franka svrhnout a tím umožnit vstup německých vojsk na území neutrálního Španělska. Ústředním bodem Hitlerových plánů na svržení Franca mělo být dokonce nasazení španělské „Division Azul“ (Modrá divize), která se účastnila bojů na Východě. Klaus-Jörg RUHL: *Spanien im Zweiten Weltkrieg*, Kevelaer 1975, s. 11; Raymond PROCTOR: *Aginía de un neutral (Las relaciones hispanoalemanas durante la segunda guerra mundial y la División Azul)*, Madrid 1972; Někteří autoři ovšem, např. Donald S. Detwiler, označují

pokoušet o útěk a španělští strážníci je přestali týrat. „Byl by nás [Franco - pozn. autora] velmi rád vydal zpět Němcům, ale v roce 1942 - 43 dostávala jeho víra ve vítězství už nebezpečné trhliny a «obnovitel hispánské veleříše» počal pošilhávat po západních velmocech, mávaje při tom vlajkou neutrality.“²⁹² Snad Frankovo lavírování a snaha zachovat zdání neutrality zachránila mnohé nepřátele Říše před vydáním, zato však všemožně zdržoval pod nejrůznějšími záminkami jejich odchod ze Španělska. Teprve jedna z největších masových hladovek v lednu 1943 uspíšila odchod vězňů z tábora.

Ke konečnému uzavření koncentračního tábora Miranda de Ebro došlo až v lednu 1947, když poslední vězni byli přestěhováni do nedalekého tábora u města Nanclares de la Oca. Mnohem později (1949 - 1953) bylo místo tábora přeměněno na instruktážní centrum k provádění vojenských náborů.²⁹³ V roce 1954 bylo odstraněno a v průběhu následujících deseti let zde byla postavena továrna na zpracování pryskyřice a polyuretanu. Z bývalých zařízení tábora přežil jen starý vodojem, který se nachází v sousedství řeky Bayas.

4. 5. 2 Kdo byl vězněn

V červenci 1942 tomu bylo již přes tři roky, co skončila občanská válka. Frankistický režim se za tu dobu vrhl se vší chutí na důkladné „očistění“ španělské společnosti od všeho „rudého“ nebo připomínajícího Druhou republiku, odbory a politické strany nevyjímaje. Nepohodlní jedinci byli často uvězněni, nuceni odejít do exilu či zavražděni. Množství obětí je sporné; odhady se obecně pohybují mezi půl milionem a milionem mrtvých. Velká část těchto obětí nebyla výsledkem válečných střetů, ale hromadných poprav prováděných oběma stranami, často čistě na základě ideologické nebo třídní příslušnosti.

Franca jako zkušeného diktátora, který „na vrcholu své moci dokázal «přečůrat» Hitlera a uchránit jeho zemi před světovou válkou.“ Donald S. DETWILER: *Hitler, Franco und Gibraltar. Die Frage des spanischen Eintritts in den Zweiten Weltkrieg*, Wiesbaden 1962, s. 104.

²⁹² A. MERTA: *Miranda*, citováno dle Paul SNOW, *Cesta*, s. 129.

²⁹³ Jiří CHALUPA: *Jak se dělá demokracie. Nástin demokratické transformace postfrankistického Španělska*, Historický obzor 9, 1998, č. 9-10, s. 17-22.

REPUBLIKÁNSTÍ VĚZNI, INTERBRIGADISTÉ A „ROJOS“²⁹⁴

Na konci října 1936, pod hrozbou ofenzivy proti Madridu, došlo k velkým politickým změnám v celém zbývajícím republikánském Španělsku. Kvůli těmto okolnostem posílilo zastoupení Lidové fronty (s převahou socialistů) ve vládě, která vyzvala k zahraniční pomoci a již se ochotně chopil Sovětský svaz. Tyto síly, později známé jako interbrigády,²⁹⁵ představovaly protiváhu k německým a italským intervenčním vojskům, které paralelně podporovaly nacionalisty v čele s Frankem.²⁹⁶

Mnoho vězňů z interbrigád skončilo ještě před Mirandou de Ebro v podobných věznicích, jako byla nechvalně proslulá barcelonská Casela Modelo.²⁹⁷ „*Je třetí rok po válce ve Španělsku. Zde však je cítit nedávnou minulost bezprostředně. «Rojos!» Vysloví se rochos a znamená to rudí, jak zde nazývají republikány z občanské války.*“²⁹⁸ Stejnou cestu si museli projít většinou všichni a bylo jedno, jestli se jednalo o „rojos“ nebo „estranjeros“.²⁹⁹ Popravy těch „rudých“ pokračovaly ovšem v nezmenšené míře i po roce 1939. „*Občanská válka byla oficiálně skončena, v Casela Modelo válka pokračovala jinými prostředky. Mocipáni věznili své protivníky, popravovali je, jedna chodba měla jméno «chodba smrti».*“³⁰⁰ O štěstí mohl hovořit ten, na koho čekalo „jen“ dlouholeté věznění...³⁰¹

²⁹⁴ „Rojos“, v překladu „rudí“ (míněni komunisté).

²⁹⁵ Jádru mezinárodních brigád převážnou měrou tvořili komunisté a snad první otevřený střet ideologií zapříčinil i systematické vyhlazování uvězněných komunistů, španělsky „rojos“. Jako interbrigadisté ale ještě nazývání býti nemohli, protože budoucí Interbrigády byly vytvořeny teprve po vypsání dekretu 18. července 1937, tedy rok poté co začala válka. Někdy používali falešnou španělskou totožnost postavenou na faktu, že jsou děti španělských imigrantů. Marek PEČENKA - Petr LUNÁK: *Encyklopedie moderní historie*, Praha 1998, s. 201.

Andreu CASTELLS: *Las Brigadas Internacionales en la guerra de España*, Barcelona 1974; srov. španělskou účast ve válce proti SSSR, tzv. „Division Azul“ (Blaue Division, Modrá divize) R. PROCTOR: *Aginía de un neutral*; Klaus-Jörg RUHL: *Spanien*; Zajímavá je rovněž skutečnost, že ačkoli Velká Británie s Francií v rámci své politiky Appeasementu do španělského konfliktu nezasáhly, faktem zůstává účast mnoha dobrovolníků (či spíše dobrodruhů) z Anglie, Francie či USA. Je nutno zmínit i prezenci československých dobrovolníků, převážně komunistů.

²⁹⁶ A. UBIETO - J. REGLÁ - J. M. JOVER - C. SECO: *Dějiny*, s. 704-705.

²⁹⁷ Například v Burgosu (sídlo Francovy vlády během celé občanské války) začaly úřady po útoku na Aragón v dubnu 1938 seskupovat všechny cizince rozptýlené po věznicích, pracovních brigádách a koncentračních táborech do věznice v klášteře Svatého Petra z Cardeni (Monasterio de San Pedro de Cardena). Zajímavé je, že i v případě barcelonské věznice Casela Modelo se jednalo o starý klášterní komplex. D. GUIJARRO RODRIGUEZ: *Trabajo sobre el Campo de Concentración*, s. 8.

²⁹⁸ Paul SNOW, *Cesta*, s. 101.

²⁹⁹ „Estranjeros“ („cizinci“).

³⁰⁰ TAMTÉŽ, s. 117-118: „*V chodbě smrti pak osud vězněných republikánů byl zcela nejistý. Prý jednou nebo dvakrát týdně ve čtyři hodiny ráno odváděli vězně na popravu. Jejich osudy nebyly snad napsány. Naproti na téže chodbě však byli dávání cizinci na několik dní před odvozem do Mirandy. Dívali jsme se pootevřenými dveřmi cely, když se odsouzení na smrt vraceli z obvyklé procházky.*“

První republikánští vězni přišli do Mirandy de Ebro už 11. září 1937, a to hlavně z poraženého severu. „*Slyšeli jsme, že půldruhého milionu republikánských Španělů bylo ve vězeních. Na udržování pořádku bylo rovněž půldruhého milionu frankistů, guardia civil.*“³⁰² Franco si usmyslel, že republikánské vězně lze vedle neutěšených hygienických podmínek v táboře zlomit pomocí kombinace represe a převýchovy, k čemuž používal netradiční metody. Takřka každý den měl kapitán tábora spolu s kaplanem naléhavé proslovy na téma zázraků, které ve Španělsku provedl generál Franco, nebo na mír, kterého dosáhl jeho obratnou politikou. Vězni byli nuceni zpívat falangistické a monarchistické chvalozpěvy³⁰³ či zdravit vztyčením pravé paže („a la romana“), zatímco se zvedala národní vlajka.³⁰⁴ V případě nedodržování těchto zásad nebo odmítání je plnit se vystavovali nebezpečí přísných trestů.

S tím jak ze severu neustále přijížděly nové a nové vlakové transporty s lidmi, rostl i počet vězňů v samotném táboře Miranda de Ebro.³⁰⁵ Původní plán z roku 1937 počítající s maximálně 1500 vězni byl velmi brzy překročen. Osídlení tábora se tehdy neustále měnilo podle toho, jak vězni přicházeli do Mirandy a pak znovu v několika málo dnech putovali do jiných táborů nebo byli přiřazováni k pracovním brigádám.

Některým interbrigadistům se dostala příležitost vrátit se zpět na republikánskou půdu prostřednictvím výměn, které se uskutečňovaly mezi

Jeden nás spatřil. Musel vědět, že jsme cizinci, spojenci. Pozdvihl hlavu, ruce pozdvihl nad hlavu, pěsti měl sevřené. Sevřeli jsme též pěsti. Jistě byl přesvědčen, že i když sám nemohl dobojovat se zbraní v ruce a zvítězit, že myšlenka, za kterou bojoval, žije a že zvítězí.“

³⁰¹ TAMTÉŽ, s. 118: „Mezi cizinci žil déle jistý Váňa. Bojoval proti Francovi, pocházel odněkud z Ukrajiny, chyběly mu prsty na levé ruce. (...) Učil se řeči, stále si zapisoval. Od procházejících cizinců vždy pochytil nová slova, která si pak zapsal. Snad tam trouchniví dosud. Věděl o něm někdo?“

³⁰² TAMTÉŽ, s. 117.

³⁰³ A. UBIETO - J. REGLÁ - J. M. JOVER - C. SECO: *Dějiny*, s. 696-697; srov. Stanley G. PAYNE: *Falange. A History of Spanish Fascism*, Stanford 1961; Libuše NECKÁŘOVÁ: *Španělsko a lidová fronta 1931 - 1936*, Praha 1986.

³⁰⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 118: „Hráli španělskou hymnu, nakonec jsme museli zdravit zdviženou pravou rukou a na slovo Franco a Espana (...) křičet «arriba!» V neděli byl nástup na bohoslužby, při kterých se zpívalo.“

³⁰⁵ Jen do roku 1939 prošlo táborem na 65 tisíc republikánských vězňů. V severní části Pyrenejského poloostrova se nacházelo ještě několik táborů, např. Santoña (11 tisíc), Laredo (8 tisíc) a Castro-Urdiales (6 tisíc). Viz http://es.wikipedia.org/wiki/Campo_de_concentraci3n_de_Miranda_de_Ebro z 25. 2. 2008.

„dvěma“ Španělsky.³⁰⁶ Vězni, jako například ti z Anglie, Francie nebo Spojených států amerických, byli zpravidla ke konci roku 1940 okamžitě navraceni do své rodné země.

SPOJENCI

Asi nejmenší útrapy znamenaly španělské koncentrační tábory a vězení pro spojenecké vojáky, kteří se do španělského zajetí dostali během druhé světové války. Z velké části se jednalo o britské a americké letce, kteří byli sestřeleni na jihu Francie a podařilo se jim uprchnout do Španělska. Představitelé Velké Británie, Kanady a USA ve Španělsku se většinou hbitě postarali o příslušníky svých zemí.³⁰⁷

Zbytek zahraničních vězňů, pocházejících ze zemí obsazených Mocnostmi Osy, strávil v Mirandě či jiných pracovních táborech více let, a to ve velice drsných podmínkách.³⁰⁸ Nepřekvapí proto, že spousta osob z nacisty okupované Evropy (včetně Bohumila Snížka a Jana Kocmánka) se za spojenecké vojáky jen vydávala. Nejznámější byly zřejmě případy nepravých Britů či Kanadánů, za které se často vydávali francouzsky mluvící Belgičané.³⁰⁹

Němci nejenže o těchto praktikách věděli, ale pomocí Španělů také připouštěli útěk lidí z okupované Evropy za cenu využívání této cesty pro své vlastní účely; nacističtí agenti se pak jako uprchlíci snadno dostávali přímo do Velké Británie.³¹⁰

³⁰⁶ Někteří z nich mohli znovu odejít do republikánské zóny na sever od Burgosu a odtud se navrátit zpět do vlasti. Za výměnu interbrigadistů dostávali frankisté italské a německé vězně.

³⁰⁷ Srov. F. Z. OSTRÝ, *Přes hory*, s. 41.

³⁰⁸ Do této skupiny zemí patřilo např. Polsko či různé jiné vzdálené země, které neměly žádné diplomatické zastoupení ve Španělsku (Čína, Island). Je třeba zdůraznit přítomnost mnoha Židů, kteří uprchli z nacistického Německa, a také to, že se s nimi v žádném případě nezacházelo jinak než s ostatními vězni. Dá se říci, že v ještě složitější situaci se nacházela i skupina československých vězňů. R. OJEDA SAN MIGUEL: *Miranda*, s. 117-120; Viz Československá skupina v Mirandě.

³⁰⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 115-116: „Postrádal jsem v Casela Modelo a později i v Mirandě pravé Angličany, co s námi přecházeli Pyreneje. Práví Angličané a praví Kanadané byli výjimkou v tomto kanadském obchodu. Do vězení a do Mirandy se dostali jedině tehdy, jestliže nenavázali spojení s britským konsulátem v Barceloně. (...) Velitel Kanadánů v Mirandě, major Weets, sám nebyl Kanadán. Historie o neanglicky mluvících Kanadanech nebyla žádným tajemstvím, byla to skutečná historie. Této historie pak použili Němci pro své cíle, když do Anglie začali posílat svoje lidi, vyzvědače, kanadskou cestou přes Španělsko, což pro ně nebylo nijak nesnadné. Tito lidé však museli procházet s puncem spojenců, aby se tak do Anglie mohli vůbec dostat. Něco za něco.“ ; o majoru Weetsovi i F. FAJTL: *Sestřelen!*, s. 184, 210.

³¹⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 115-116: „Španělé měli od Němců jistě pokyny jak postupovat, proto ten naoko povrchní způsob vyšetřování. Dělal si z toho někdy zábavu, když třeba vyšetřovali Kanadána,

Dá se ovšem říci, že praví Britové či Kanadáné byli ve španělských koncentračních táborech výjimkou a do Mirandy se dostali jedině tehdy, jestliže nenavázali spojení s britským konzulátem v Barceloně. Podobně tomu bylo i v případě Snížka s Kocmánkem.³¹¹

ČESKOSLOVENSKÁ SKUPINA V MIRANDĚ

V koncentračním táboře Miranda de Ebro byla od léta 1941 uvězněna i skupina československých vojáků, kteří byli zadrženi při pokusu přejít Pyreneje. Jednalo se celkem o 19 příslušníků čs. jednotek bojujících ještě v červnu 1940 ve Francii.³¹²

Československá skupina v Mirandě byla po celou dobu pobytu v koncentračním táboře vystavena velkému riziku, neboť na rozdíl od ostatních vězňů s nimi nemuselo být jednáno podle mezinárodního práva jako se zajatci, nýbrž jako s občany Třetí říše, a tudíž mohli být odsouzeni pro velezradu.³¹³ Nadmíru důležité se proto ukázalo navázání kontaktu s Dr. Zdeňkem Formánkem,³¹⁴ čs. diplomatem v Madridu, který je často navštěvoval a „bránil proti našim španělským «hostitelům» i nacistům. Jeho morální opora, finanční pomoc a hlavně balíčky

který uměl jen polsky, jak velká je Kanada, kolik je tam vlastně států, jak se jmenuje hlavní město Kanady a hlavní město jejich státu, když pocházel třeba z Winnipegu. Kanadský Polák se pak potil a jistě by dostal nejhorší známku ze zeměpisných znalostí o své vlasti, kdyby se to mělo známkovat. Závěry však z toho nebyly činěny žádné.“

³¹¹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 116: „Jak nám slíbili Angličané v Ženevě, že nás dostanou přes Španělsko, jakmile dojdeme na britský konzulát v Barceloně, toto jenom potvrzovalo. Měli jsme být podle slibu zapojeni na tuto britskou linku. Jakýmsi omylem či nedorozuměním k tomu nedošlo. Snad jsme to měli na konzulátu urgovat.“

³¹² Mezi 19 čs. vojáky (z celkem asi 600 vězněných cizinců) byli Šenk, Ježek, Cais, Friedman, Mokroš, Dubský, Henzal a Plojhar. O osudech Aloise Šedy, Vladimíra Cihláře a Františka Ostrého více F. Z. OSTRÝ, *Přes*, s. 33-42; Podle Augustina Merty jejich počet narostl do jara 1943 až na 60 mužů. J. SCHWARZ: *Augustin Merta*, s. 170; Srov. tabulku počtu zajatých cizinců v koncentračním táboře Miranda de Ebro http://es.wikipedia.org/wiki/Campo_de_concentraci3n_de_Miranda_de_Ebro z 25. 2. 2008.

³¹³ Viz kap. 4. 3, s. 64.

³¹⁴ Dr. Zdeněk Formánek strávil přes 30 let své dlouhé diplomatické kariéry ve Španělsku. Za občanské války zachraňoval životy prominentních Španělů, především nekomunistů. Vděční Španělé odmítli za druhé světové války výzvy nacistů, aby jim vydali Formánka a jeho choť. Dr. Formánek poskytl pomoc nejen internovaným čs. vojákům, ale i příslušníkům mezinárodních brigád, které za občanské války bojovaly proti armádě gen. Franca. Koncem druhé světové války byl Dr. Formánek oficiálně jmenován čs. vyslancem v Madridu. Po únorovém puči roku 1948 španělská vláda dále uznávala Formánka jako čs. vyslance, ačkoliv Formánek komunistickou vládu v Praze neuznával. Dr. Formánek zemřel v Madridu dne 17. května 1962 ve věku 72 let. Podle článku Jana Rennera v časopise *Newyorské listy*, New York 24. května 1962. Citováno dle F. Z. OSTRÝ, *Přes hory*, s. 42.

s jídlem byly opravdovým požehnáním.“³¹⁵ Propuštění byli teprve v lednu 1943 v souvislosti s invazí spojenců do Severní Afriky.

NĚMEČTÍ AGENTI A KOLABORANTI

Německá prezence ve Španělsku lze vysledovat již během občanské války, kdy se v rámci německé „Legie Condor“ vytvořilo zvláštní oddělení „Geheime Feldpolizei“, jež mělo za úkol monitorovat účast německých dobrovolníků (zejména komunistů) na straně republikánských vojsk. Později, v roce 1938, spolu Německo a Španělsko dokonce uzavřely dohodu, ve které se zavázaly vyměňovat si informace.

Velkou roli měla v tomto „obchodu“ hrát německá tajná policie Gestapo.³¹⁶ Již začátkem března 1939 byla vybudována velmi dobře organizovaná síť německých agentů,³¹⁷ o což se zasloužil hlavně SS-Sturmabführer a kriminální rada Paul Winzer. Důvody byly dva: za prvé identifikovat a zarazit špiony spojeneckých zemí, za druhé navrátit rakouské, české, ruské interbrigadisty a především německé vězně, kteří stáli proti nacismu.³¹⁸

Do Mirandy přišli němečtí agenti 23. října 1941 poprvé a rozhodně to nebylo naposledy. Opakovaně se vraceli vyslýchat trestance a detailně prozkoumávat jejich dokumenty. Pak jim dle uvážení nabízeli návrat do Německa pod příslibem, že proti nim nebudou vedena žádná odvetná opatření. Avšak většina z vězňů upřednostňovala koncentrační tábor v Mirandě de Ebro před terorem, který pro ně představovaly nacistické koncentrační tábory.

Teprve ke konci roku 1942, poté co došlo ke změně v průběhu druhé světové války (spojenci vítězili na ruské frontě, na severu Afriky i v Pacifiku), se generál

³¹⁵ Citováno dle F. Z. OSTRÝ, *Přes hory*, s. 40.

³¹⁶ Akronym pro „GEheime STAatsPOLizei“ („Tajná státní policie“).

³¹⁷ Velké množství německých agentů bylo oficiálně vedeno jako konzulové, zaměstnanci německého vyslanectví či jako pracovníci velkých německých dceřinných společností. Koncem roku 1941 činil stav zaměstnanců německého vyslanectví v Madridu přibližně 700 osob, z čehož 134 pracovalo jako agenti. Srov. např. Klaus-Jörg RUHL: *Spanien*, s. 51, 58.

³¹⁸ Paul SNOW, *Cesta*, s. 111, 123: „Už v Barceloně jsme se doslechli, že pojedeme přes Irún. Nepřímo jsme pak zjistili, že je tam německá kontrola pro případ, že by utíkal někdo z jejich lidí, nebo někdo, na kom by měli zájem, aby neutekl. Kdyby na to přišlo, mohli by nás Němci prostě prohlásit za příslušníky Velkoněmecké říše a změnit tak už dost jistý směr dalšího našeho putování přes Španělsko. Ovšem mohli si to Němci prověřit již v Barceloně. Pravděpodobně však měli se Španěly smluveno, že všichni cizinci budou procházet přes Irún, organizace musí být jednoduchá. (...) ... můj mozek zrychlil tempo přemýšlení. Každou chvíli jistě přijdou pro mě, abych pomohl Kingovi, který se jistě potí pod tíhou otázek. Přijdou na to, že jsme Češi. Předají nás Němcům. Ne, nerad vzpomínám na ty chvíle.“

Franco začal distancovat od Hitlera a Mussoliniho,³¹⁹ návštěvy gestapa se staly méně častými a agenti již nedisponovali takovými pravomocemi jako dříve.

4. 5. 3 Život v táboře

Koncentrační tábor Miranda de Ebro se rozkládal několik kilometrů za stejnojmenným městem na ploše cca 0,5 km², z jedné strany ohraničený řekou Bayas, zbylou částí obehnaný plotem z ostnatého drátu. V průběhu existence se vícekrát přestavoval, neboť plánovaný počet vězňů byl během let několikanásobně překročen,³²⁰ a tak podle Augustina Merty připomínal spíše „malý Babylon“.³²¹

Protože správa tábora žádala o peníze na zlepšení této neutěšené situace, během roku 1938 došlo k postupnému zlepšování vybavení. Byly postaveny nové budovy, opravovaly se staré a rozšiřovaly ty již existující. Tábor tak během roku 1939 disponoval ošetrovnou, holírnou, kanceláři, jídelnou, kuchyněmi, kaplí, kantýnou a v neposlední řadě také novými cihlovými „baráky“ se zvýšenou kapacitou poskytující větší „pohodlí“ vězňům. Díky tomu se podmínky v táboře staly snesitelnějšími. I tak byl ale život v něm tvrdý a vyčerpávající.³²²

Vězni byli „ubytováni“ v dlouhých obdélníkových chatrčích po stovkách,³²³ bez jakéhokoli soukromí, někteří spali na betonové podlaze. Jediná možnost, jak něco zlepšit nebo opravit, byla možnost ukrást to. „Na baráku je velitel tak zvaný

³¹⁹ Španělská vláda 4. září 1939 vyhlásila neutralitu. O devět měsíců později, 12. června 1940, dala prostřednictvím dalšího dekretu světu na vědomí, že „v důsledku rozšíření války na Středomoří a kvůli vstupu Itálie do války proti Francii a Velké Británii se vláda Španělska rozhodla změnit jeho statut na neválčící stát“. Tento stav platil až do října 1943. Citováno dle W. L. BERNECKER: *Franco*, s. 243.

³²⁰ Během první etapy, od založení tábora až do roku 1939, tvořilo lágr osm „baráků“ ve dvou řadách. Maximální kapacita byla původně nastavena na počet 1 500 osob, tento limit byl však záhy překročen, čímž se také velice zhoršily podmínky života těchto lidí. Během roku 1943 dosáhl necelých 4 tisíc vězňů. D. GUIJARRO RODRIGUEZ: *Trabajo sobre el Campo de Concentración*, s. 13.

³²¹ A. MERTA: *Miranda*, citováno dle Paul SNOW, *Cesta*, s. 129.

³²² Spojeneční vězni, kteří prošli koncentračním táborem Miranda de Ebro se shodují, že život v tomto táboře nebyl ve srovnání s ostatními smutně proslulými koncentračními tábory v Německu tak strašný. Velkou měrou se na tom podílely i země jako Velká Británie. I přesto, že byla pohlcena válkou, nikdy nezapomněla na vojáky spojeneckých zemí, kteří se ještě nacházeli v Mirandě a aktivně jim pomáhala zejména co se týče potravin. Augustin Merta napsal: „Nechci tvrdit, že jsme vystáli tolik, jako nešťastníci z německých táborů. Miranda totiž aspoň částečně byla pod kontrolou Mezinárodního červeného kříže. Každou středu přivezlo nám jeho nákladní auto potraviny a četbu, ale až do hladovky v roce 1943 žádná komise nevnikla dovnitř kempu.“ TAMTÉŽ.

³²³ Představu o vzhledu tábora poskytně např. http://es.wikipedia.org/wiki/Campo_de_concentración_de_Miranda_de_Ebro z 25. 2. 2008.

cabo. Rozděluje chléb, zvaný čuško, španělský žold - na 10 dnů pět peset, španělské cigarety se žoldem, určuje službu „imachinaria“, řeší spory, dbá na pořádek, podává hlášení španělskému četaři.“³²⁴

František Ostrý popisoval existenci v koncentračním táboře takto: „*Bydlení v Mirandě bylo spartanské a jídlo mizerné, ale aspoň nás nechali Španělé na pokoji. Nebylo co dělat, jen spát na zemi, jíst vodnatou břečku, povídat si, psát, hrát hry a nebo sedět a civět.*“³²⁵ Kromě nedostatečného počtu latrin, problémů se zásobováním vodou či různých exotických nákaz,³²⁶ spojoval všechny vězně každodenní deprimující život plný beznadějně monotónnosti, nakažlivé nemoci a všudypřítomný hmyz,³²⁷ který byl stejně otravný jako v barcelonské Casela Modelo.

Na rozdíl od morálky (a to jak vězňů, tak i jejich španělských dozorců) byla kázeň přímo ukázková. Pokud se neplnila daná pravidla nebo docházelo k roztržkám

³²⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 111.

³²⁵ F. Z. OSTRÝ, *Přes hory*, s. 40.

³²⁶ Také je třeba připomenout, že zařízení, která měl tábor k dispozici, byla v drtivé většině případů absolutně nedostačující, ba přímo zkázonosná. Nemohlo se mluvit ani o latrínách, chlad a vlhkost baráků podkopávalo zdraví vězňů, dokonce během zimy roku 1937 došlo ke zřícení jednoho z „baráků“, přičemž bylo zraněno na 150 osob. Pro tisíce vězňů existoval pouze jeden zdroj pitné vody (!), u kterého se tvořily fronty, jež v podstatě znemožňovaly využívat ho. Srov. R. OJEDA SAN MIGUEL: *Miranda de Ebro*, s. 117-120; A. MERTA: *Miranda*, citováno dle Paul SNOW, *Cesta*, s. 131-132: „S hygienou to bylo žalostné. Pro 3400 osob jedna studna, z níž voda spíš kapala, než tekla. Od rána do noci stál u kašny dlouhý zástup s plechovkami v rukou, čekající na pitnou vodu“

³²⁷ Paul SNOW, *Cesta*, s. 104: „Kapitolou pro sebe byly štěnice - činčas. Zkoušeli jsme ledacos. Navečer jsme nalili vodu kolem zdí. Nepomáhalo to. Štěnice se spouštěly se stropu. Na noc jsme tedy oblékali, jak jen co bylo možné, na ruce ponožky, omotali košili. Někdy bylo slyšet i větší brouky, kteří se spouštěli z otvoru nad záchodem. První noci to bylo utrpení. Měl jsem ruce v zápěstí celé opuchlé do červena. Svědilo to, škrábání však bylo ještě horší. Ukazoval jsem to „lékařské vizitě“, která obcházela každý den. Je to z masa, jíte moc masa. Po několika dnech to přestalo. Snad jsme se stali imunní, snad se nás štěnice dost nabažily a nacházely si jiné oběti. Boj proti štěnicím byl vyhlášován obyčejně ráno, kdy bylo ještě v čerstvé paměti noční řádění štěnic. Sto, sto dvacet, sto padesát štěnic zničit nebylo těžké. Končilo to většinou omrzením...“; O stejné „problematické“ se zmiňuje i František Fajtl: „Asi za hodinu rozsvítili a pak začala bitva. Některé štěnice už lezly po nás, jiné po stěnách a ty nejvypasenější čekaly v záloze na stropě. Belgičané jim říkali parašutisté a ujišťovali mě, že se skutečně spouští na oběť přímo se stropu. (...) Nejdříve jsme se vrhli na ty na příkrývkách. Poněvadž ale „nástěnné“ štěnice prchaly vzhůru, rozdělili jsme se na šiky a nemilosrdně hubili každou, na kterou jsme dosáhli. Štěnice „stropní“ pádily do rohů do skryší a pod zpuchřelou omítku. Postavili jsme „kozy“ a dosáhli i na ně. Jejich úhlavní a nejuživější nepřitelem byl jeden četař, mechanik, kterého minulé noci tak pokousaly, že celý den neviděl. S otekým obličejem a se zadostiučiněním naslouchal praskotu tučných těl. (...) Kamarádi zabíjeli až do rána, měli smutné zkušenosti. Já jsem šel spát. K ránu mě probudil hurónský řev, končili boj. Užasl jsem při pohledu na stěnu, byla celá krvavá... V místnosti byl nepříjemný zápach.“ F. FAJTL: *Sestřelení*!, s. 169.

mezi vězni, uplatňovaly se velice přísné tresty a omezení,³²⁸ které následovaly zpravidla po každém pokusu o útěk z tábora.³²⁹ Bylo jich mnoho a některé byly i velice důmyslné. Tak například podzemní tunely se hloubily ven z „baráků“ a „zbožní Poláci“³³⁰ dokonce i z táborové kaple, ovšem drtivá většina z nich byla odhalena a patřičně potrestána.

4. 6 Na listině osvobozených a pobyt v Madridu (27. srpen - 6. září 1942)

V úterý 25. srpna 1942, po sedmi týdnech strávených v koncentračním táboře Miranda de Ebro, se jméno Paul Snow konečně ocitlo na listině osvobozených; King ovšem nikoli. Další den Bohumil Snížek absolvoval již jen rutinní kontrolu a poté nadobro opustil brány tábora. Přetížená ambulance dovezla několik čerstvě propuštěných do blízkého Burgosu, kde měli navečer zajištěný nocleh. Ovšem teprve ve čtvrtek 27. srpna se dostali do Madridu na bezpečnou půdu britského velvyslanectví a poprvé měli do připravených tiskopisů vyplnit svoji pravou historii s pravými jmény.³³¹

Ještě ten samý den navštívil Bohumil Snížek Dr. Formánka, který díky svým známostem s frankistickými důstojníky, Serrano Súñerem i samotným Caudillem, mohl ochránit skupinu čs. zajatců v Mirandě před vydáním německým úřadům.³³²

³²⁸ F. Z. OSTRÝ, *Přes hory*, s. 37: „Bylo několik pokusů o útěk, většinou neúspěšných; i kdyby se vězni podařilo přelézt osnatý drát a uniknout střelám, místní obyvatelstvo by ho vrátilo. A pak by byl přísně potrestán - jednoho takového jsme viděli pověšeného na ohradě za ruce; visel tam několik hodin.“

³²⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 110: „Poláci začli uvažovat o útěku už během převozu do tábora. Kreslili mapu Španělska, dohadovali jsme se o názvech pohoří a řek směrem na Portugalsko, o přibližných vzdálenostech, městech. Z různých názorů se dalo usoudit většinou jen to, že pohoří jsou, řeky jsou, cesta pak že je daleká. (...) uniknout stejně nebylo kam, pohroužit se do myšlenek nepomohlo.“

³³⁰ F. FAJTL: *Sestřelen!*, s. 186.

³³¹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 136: „Španělská“ či snad kanadská jména měli napsat do formuláře rovněž, aby věděli, o koho se jedná. Příslušníci bojových jednotek dostali více peněz na drobná vydání. „Gratuloval nám (úředník) k osvobození a informoval nás o pobytu v Madridu. Odveze nás po skupinách do hotelu Mora, kde budeme ubytováni. Normální pobyt bývá asi týden, než se se španělskými úřady zařídí doprovod pro další cestu vlakem do Gibraltaru. Z hotelu nesmíme vycházet, kdyby nás zjistil policista, bez legitimace, nemohli by nám z velvyslanectví pomoci a byla by z toho znovu Miranda. Upozornil nás též, že do hotelu Mora chodí Němci.“

³³² Čs. skupina v Mirandě de Ebro přežila hlavně díky Formánkovi přátelství s mocným mužem, jakým byl Ramón Serrano Súñer, jenž začal svou politickou kariéru již za španělské Druhé republiky, ale naplno se jeho kariéra rozjela až po občanské válce. Celou tu dobu stál po boku Franca (byl navíc

Asi po týdenním Snížkově pobytu ve španělské metropoli dorazila zpráva, podle které v neděli 6. září 1942 večer skupina osvobozených vojáků odjede vlakem v doprovodu španělského agenta z Madridu, který je v La Línea předá Spojencům z Gibraltaru.³³³

Noc v rychlíku uběhla rychle a Bohumil Snížek si teprve nyní mohl vychutnat „*pocit větší svobody. Jedli jsme, spali, kuřáci kouřili anglické cigarety, tak prošla noc v rychlíku, který uháněl na jih Španělska.*“³³⁴ V La Línea již na ně čekal malý autobus, který opatřili z tamějšího britského konzulátu. Následoval poslední výslech na španělském území, který byl ale opravdu už jen formalitou. „*Úředník konzulátu radil sám, když osvobozený «Kanad'an» hned si nemohl vzpomenout, kde se třeba narodil, nebo jaké měl zaměstnání, které udal v dřívějším zápisu u výslechu v Mirandě nebo dříve. „Napište Ottawa, zaměstnání: farmář.» Zřejmě byl zasvěcen do celé věci, Španělové neporovnávali jednotlivé zápisy, určitý záznam pak musel kvůli pořádku být napsán.*“³³⁵

jeho švagr) a během roku 1941 se stal ministrem vnitra, zahraničí a generálním tajemníkem Falangy zároveň. Snažil se o prosazování proněmecké politiky a vstupu Španělska do války na straně mocností Osy, ovšem na přelomu roku 1942/43 byl odvolán, jelikož se karta začala obracet. K tomu více http://de.wikipedia.org/wiki/Ramón_Serrano_Súñer z 13. 3. 2008; srov. jeho autobiografii, ve které se Súñer snaží vylíčit španělskou politiku jako „mistrné taktizování“, jehož výsledkem bylo udržení neutrality Pyrenejského poloostrova. Ramón SERRANO SUÑER: *Zwischen Hendaye und Gibraltar Zwischen Hendaye und Gibraltar. Feststellungen und Betrachtungen, angesichts einer Legende, über unsere Politik während zweier Kriege*, Zürich 1948.

³³³ Pro osoby, prchající před nacistickým Německem představoval Gibraltar záchranu; byl to v průběhu války jediný britský pevný bod na evropském kontinentu, skrze nějž se bylo možno dostat pryč z Evropy. Viz kap. 5, s. 82.

³³⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 142.

³³⁵ TAMTÉŽ.

5. Gibraltar a přesun do Velké Británie (7. září - 27. říjen 1942)

„Když jsme vystoupili v La Línea, zraky všech se upřely ve směru ke Gibu, jak se tam zkráceně říká. Skála vypadala mohutně. Tedy to je, ta pevnost v rukou Angličanů!“³³⁶

Asi takto si uchoval Bohumil Snížek v paměti Gibraltar, opěrný bod britského impéria na jihu Pyrenejského poloostrova a zároveň úžinu na rozhraní Atlantiku a Středozemního moře,³³⁷ když 7. září 1942 dorazil spolu s dalšími uprchlíky konečně na britskou půdu. Jako spojeneckému vojákovi mu byla vyplacena záloha na plat a přidělen byt v jednom z mnoha prázdných domů. *„Jsem nyní veden již jako příslušník armády. Moje putování, kdy jsem byl více méně odkázán na sebe nebo náhodnou příležitost dostat se dále, putování, které trvalo přes rok, dnes končí. Budu nyní čekat na úřední odjezd do Anglie. Usínám s vědomím, že jsem dosáhl svého cíle.“³³⁸*

Odpoledne 8. září 1942 si Bohumil Snížek již začal obstarávat vojenskou uniformu s vyšívaným nápisem „CZECHOSLOVAKIA“, ovšem ještě podle polského vzoru s bílými písmeny na červeném podkladě. Přestože Gibraltar byl vojenský tábor, *„zdravení salutováním není nařízeno, to by se musel každý uzdravit, zejména vyšší šarže, když by měli odpovídat na všechna salutování.“³³⁹*

Již od počátku 8. století se území Gibraltarů na rozhraní Evropy a afrického kontinentu stalo oblastí střetu různých kultur. Tímto místem pronikal islám do Evropy, v průběhu 15. století ho křesťané dobyli nazpět. Po Maurech a Španělech se na počátku 18. století tento úzký pás pevniny dostal shodou šťastných okolností

³³⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 142.

³³⁷ Gibraltarský průliv, Platonem zvaný „Herákovy sloupy“. Pro představu o poloze srov. např. detailní satelitní pohled na Gibraltar Google Earth 4.2.0181.2634 (beta).

³³⁸ Paul SNOW, *Cesta*, s. 145.

³³⁹ TAMTÉŽ.

do rukou Velké Británie,³⁴⁰ která z něho vybudovala vojenskou pevnost, kontrolující až do otevření Suezského kanálu lodní provoz mezi Středozemím a Atlantickým oceánem.³⁴¹ Po celou dobu byl Gibraltar Španělům trnem v oku,³⁴² Britové si ale byli až moc dobře vědomi jeho strategické pozice a nepustili ho.

S tím, jak na počátku 20. století letech rostla síla Německa, Britové hledali další místa pro svoje námořní základny. Gibraltar se jevil jako nejvhodnější místo, a proto tam vystavěli nové loděnice, které po celou válku opravovaly poškozené lodě.³⁴³ Výhodná poloha Gibraltarů a masivní přítomnost vlastního loďstva navíc Velké Británii dovolovala nejenom držet průliv proti nepřátelským plavidlům, ale spolu s malým ostrůvkem Maltou i vstupovat do dění ve Středomoří.³⁴⁴

Na začátku druhé světové války Gibraltar zažil velké změny. V očekávání německého útoku byla většina civilního obyvatelstva z bezpečnostních důvodů evakuována do Velké Británie, a především na severní straně skály se prováděly rozsáhlé stavební úpravy. Nádherné zahrady, fotbalový a kriketový stadion musely

³⁴⁰ Začátkem 18. století se o dalším osudu poloostrova rozhodovalo v tzv. Válgách o španělské dědictví, které proti sobě svedly francouzské Bourbony a rakouské Habsburky, na jejichž stranu se postavila britská Koruna. Její flotila, odvolaná od Toulonu, kde se měla střetnout s francouzským loďstvem, zaútočila alespoň na Gibraltar, jehož posádku snadno přemohla. Náhoda tak přispěla k tomu, že se Británii dostal do rukou jeden z nejdůležitějších bodů na mapě Evropy. Utrechtským mírem z roku 1713 si pak jeho držení oficiálně pojistila. A. UBIETO - J. REGLÁ - J. M. JOVER - C. SECO: *Dějiny*, s. 317-327.

³⁴¹ Suezský průplav byl slavnostně otevřen v listopadu 1869, ale v důsledku britské okupace Egypta se již v roce 1882 dostal opět plně pod kontrolu Velké Británie. http://cs.wikipedia.org/wiki/Suezský_průplav z 13. 3. 2008.

³⁴² Španělsko marně usilovalo o trvalé připojení Gibraltarů zpět ke svému území. Zřejmě největší šanci mělo ale na podzim roku 1940, kdy Adolf Hitler (znechucený neúspěchem plánu „Seelöwe“ na invazi Britských ostrovů) nabídl vojenskou pomoc při obnovení španělské suverenity nad Gibraltarem generálu Francovi („Operace Felix“), ten ji ale odmítl. Španělsko tím tak potvrdilo svůj kurz směřující od neutrality k neválčícímu státu, což vyústilo na konci války až ve snahu sblížení se s demokratickými státy. Klaus-Jörg RUHL: *Spanien*, s. 11-12; W. L. BERNECKER: *Franco*, s. 243, 254; srov. Donald S. DETWILER: *Hitler, Franco und Gibraltar. Die Frage des spanischen Eintritts in den Zweiten Weltkrieg*, Wiesbaden 1962, s. 104; Charles B. BURDICK: *Germany's Military Strategy and Spain in World War II*, New York 1968.

³⁴³ Zajímavá byla skutečnost, že přesto ještě v roce 1942 „denně přichází ze Španělska asi 7000 Španělů na práci do doků.“ Paul SNOW, *Cesta*, s. 143.

³⁴⁴ Gibraltar spolu s Maltou po celou dobu druhé světové války představoval důležitý opěrný bod Spojenců ve Středomoří. Letecké základny na Gibraltarů a hlavně na Maltě byly koncem roku 1942 (kromě letišť v Egyptě) jedinými předsunutými spojeneckými základnami, které mohly účinně ohrožovat zásobovací trasy Osy v centrálním Středomoří. V Gibraltarů navíc kotvil svaz H britského Středomořského loďstva pod velením admirála Andrewa Cunninghama, který chránil životně důležité spoje do Afriky. Jeho úkolem bylo i zásobovat britskou základnu na Maltě, která v té době čelila neustálému bombardování. David JORDAN - Andrew WIEST: *Atlas druhé světové války*, s. 78-79.

ustoupit přistávací dráze.³⁴⁵ Uvnitř vápencové skály byly vykopány tunely, pod kterými se skrývala většina důležitého zařízení, jako např. vlastní telefonní ústředna, rozvod elektřiny, pekárna, nemocnice či hangáry pro letadla.

Válka v Severní Africe a Středomoří během roku 1942 byla v mnoha ohledech bojem o zásoby a přírodní zdroje.³⁴⁶ Španělsko teprve tehdy získávalo na důležitosti, neboť se zde nacházely jedny z největších nalezišť wolframu - kovu, který (před válkou takřka nepoužívaný) nabyl strategické důležitosti pro německou válečnou výrobu zvláště po napadení SSSR a zastavení dodávek z Dálného východu. Protože Španělsko bylo z velké části závislé na dodávkách zásob na USA,³⁴⁷ nechtělo si i s ohledem na svou zranitelnou polohu znepřátelit Velkou Británii, která již od července 1940 byla připravena podniknout příslušná opatření.³⁴⁸ Hitler dokonce ve svých „Tischgespräche“³⁴⁹ uvedl, že „... současný vývoj ve Španělsku je cokoli jiného, jen ne potěšující.“³⁵⁰ K tomu ještě dodal: „Franco zřejmě nemá dostatečný formát na to, aby se vypořádal s politickými problémy ve Španělsku.“³⁵¹

Ale ani situace na straně Spojenců nebyla nikterak optimistická. Problémem byla evidentní zranitelnost Malty,³⁵² která byla na zásobách z Gibraltaru závislá

³⁴⁵ Paul SNOW, *Cesta*, s. 143: „Jedeme dále kolem letiště, které muselo být uměle prodlouženo do moře na obě strany, neboť jediné místo mimo skálu bylo krátké pro přistávání letadel. Severní brána pevnosti, Northern Gate vypadá velice mohutně.“

³⁴⁶ Na obou stranách konfliktu představovalo zásobování jednotek největší problém. Zejména na straně mocností Osy představoval malý ostrov Malta vážné bezpečnostní riziko pro jejich zásobovací lodě plavící se do Severní Afriky. Britská posádka jim způsobovala vážné ztráty, ale stejně tak ona sama musela čelit od prosince 1941 hrozbě invaze a intenzivnímu nepřetržitému bombardování Luftwaffe i italské Regia Aeronautica. Srov. D. JORDAN - As WIEST: *Atlas*, s. 79; J. PIEKALKIEWICZ: *Letecká válka*, s. 175.

³⁴⁷ Jelikož Španělsko bylo zásobováno takřka výlučně z moře, Spojenci zpětně využívali vývozu nerostného bohatství, obilí, kaučuku a samozřejmě paliva jako nástroje na vyvíjení tlaku, aby zachovalo svou neutralitu, a tím i nepodnikalo žádné kroky proti jejich zájmům na Iberském poloostrově. Srov. hospodářské problematiky např. Christian LEITZ: *Economic Relations Between Nazi Germany and Franco's Spain 1936 - 1945*, Oxford 1996.

³⁴⁸ Britské jednotky byly v případě španělského vstupu do války připraveny obsadit Azorské ostrovy, Kapverdy, Madeiru a Gran Canaria. W. L. BERNECKER: *Franco*, s. 253; srov. Denis SMYTH: *Diplomacy and Strategy of Survival. British Policy and Franco's Spain 1940-41*, Cambridge 1986.

³⁴⁹ Jedná se o sbírku stenografických záznamů Hitlerových rozhovorů pořízených z jeho „Wolfschanze“. Uvedené záznamy pochází ze 7.7.1942. Citováno dle Klaus-Jörg RUHL: *Spanien*, s. 11.

³⁵⁰ PICKER, H. (Hg.): *Hitlers Tischgespräche im Führerhauptquartier 1941 - 42*, Bonn 1951, citováno dle Klaus-Jörg RUHL: *Spanien*, s. 11.

³⁵¹ TAMTÉŽ.

³⁵² Problémem byly britské zásobovací trasy, které byly velmi dlouhé a nebezpečné, neboť vedly přímo skrz nepřátelské vody kolem pobřeží Alžíru (ten byl pod správou vlády ve Vichy a měl název Francouzská severní Afrika), Tunisu a Sicílie. Se vstupem Německa do války v Severní Africe byly konvoje navíc napadány německými letadly, operujícími ze základen na Sicílii. Délka trasy

zcela. Navíc musel jistým obtížím čelit i Gibraltar sám, který se stával terčem útoků nepřátel, i když se dá říci, že mocnosti Osy mu v té době již nevěnovaly pod dojmem války na Východě takovou pozornost.³⁵³ Bojištěm číslo jedna se stávalo Rusko a Franco i Hitler proto svým způsobem na ovládnutí Gibraltarů rezignovali.³⁵⁴ Akce nepřátel se koncem roku 1942 omezovaly na lokální nálety spíše již jakousi setrvačností.³⁵⁵ Právě v době Snížkova pobytu se mu tak dostalo jedinečného zážitku pozorovat italský „nálet a jedinečnou baráž gibraltarské pevnosti. Italové zahnaní neproniknutelnou baráží shodili pumy na španělské městečko. Vypráví se, že právě na dům, kde bydlely rozmanité slečny...“.³⁵⁶

Snad až neuvěřitelně může s odstupem času působit líčení života na Gibraltar tak, jak ho zachytil Bohumil Snížek, zvláště pokud si uvědomíme, že válka v Evropě byla v plném proudu.³⁵⁷ Pro něj i další vojáky, kteří uprchli z nacistické Evropy, bylo jediným pravidelným programem dne „čas jídla v hotelu, potom strávit v debatě hodinku s Poláky nebo ostatními známými či pravidelně se dopoledne chodit koupat na východní část do moře.“³⁵⁸ Odpoledne následoval pravidelný nákup ovoce a čokolády, jelikož oblíbená pochoutka byla v té době ve Velké Británii na přídel.

z Gibraltarů na Maltu byla navíc i jednou z příčin, proč konvojem spojenecké letectvo nebylo schopno poskytnout účinnou obranu proti nepřátelským výpadům. Srov. D. JORDAN - A. WIEST: *Atlas*, s. 78-79; Miroslav PAJER: *Křídla pro vítězství a poválečnou obnovu, Českoslovenští letci u dopravních jednotek RAF a ve vojenském poválečném letectvu ČSR (1940 - 1950)*, Cheb 2004, s. 128; Ve snaze ubránit Maltu byl 10. - 13. srpna 1942 z Gibraltarů vyslán konvoj, který dopravil potřebné zásoby, ale utrpěl při tom citelné ztráty. Do historie vešla operace pod názvem „Pedestal“. A. SHAW: *Druhá světová válka*, s. 94.

³⁵³ Ještě po celou „válku o Atlantik“ věnovalo německé velení Gibraltarů velkou pozornost, neboť jeho obsazením (spolu se španělskými přístavy El Ferrol a Cádiz) by získalo velkou výhodu, zejména co se zásobování týče. Toto se ale (i vzhledem k situaci na Východě) stávalo čím dál tím méně reálným, zejména i protože Německo už nebylo schopno zajistit ani adekvátní obranu dobytých území. K tomu např. Hans-Henning ABENDROTH: *Hitler in der spanischen Arena*, Paderborn 1973.

³⁵⁴ Srov. Klaus-Jörg RUHL: *Spanien*, s. 11.

³⁵⁵ Jeden z největších náletů na Gibraltar naproti tomu uskutečnila vláda ve Vichy v září 1940 a měla představovat odpověď na akci „Menace“ admirála Cunninghama proti francouzskému námořnímu vojsku. Akce se zúčastnilo se ve dvou dnech mezi 64 - 83 bombardérů. J. PIEKALKIEWICZ: *Letecká válka*, s. 106-107.

³⁵⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 146.

³⁵⁷ TAMTÉŽ, s. 143: „Obchody vypadají normálně, ve výkladech plno zboží, různé šály, textilie, ovoce, čokoláda, hospody, jako by ani nebyl žádný nedostatek. Všechno volně ke koupi, žádné lístky. (...) Zde v Gibraltarů je zapotřebí ukázat Evropě, že Britská říše je bohatá, je to okno, výkladní skříň Britské říše.“

³⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 150.

Jediným, ale o to složitějším problémem bylo zásobování vodou, jelikož Gibraltar jako takový vlastní zdroje neměl. Španělsko bylo i přes jeho slabost stále nevypočitatelné a i z toho důvodu se na východní straně skály budovala obrovská „střecha“, která celou válku představovala záložní zdroj pitné vody.³⁵⁹

V polovině října 1942 byla situace ve Středomoří a na Východě i nadále vážná. Bohumilu Snížkovi se většina aktuálních zpráv dostávala prostřednictvím biografu a ve svých vzpomínkách uvádí: „Bylo před bitvou u Stalingradu, Angličané si byli vědomi válečné tíže, která na Rusech spočívá. (...) Rommel se tlačil na Alexandrii a Káhiru, Hitler už dávno „vyhrál“ rozhodující bitvu v Rusku, nebyly to nejpříjemnější zprávy.“³⁶⁰ Teprve okolo 23. října se karta začala obracet ve prospěch Spojenců s tím, jak začaly přípravy na odražení německých vojsk u El Alamejnu.³⁶¹ Montgomeryho úspěch znamenal zlom nejen ve válce v severní Africe, ale i o celé Středomoří - Egypt spolu se Suezským průplavem byl zachráněný,³⁶² Spojenci získali vzdušnou převahu a mohli tak aktivně napadat nepřítele. Pro Hitlera se Afrika navíc tvář v tvář katastrofy u Stalingradu stávala druhořadým bojištěm a ani italské námořnictvo tuto situaci nezvrátilo. Navíc se na podzim 1942 změnil i oficiální postoj Španělska, když „proněmecký“ Serrano Súñer³⁶³ byl na postu ministra zahraničí vystřídán „probritským“ hrabětem Jordanou. Posledním krokem

³⁵⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 143-144: „Něčeho není v Gibu dostatek, nebo přebytek a to je pitná voda. Ta se prodává několikrát v týdnu u pump. Na východní straně Skály zřídili Angličané betonovou plochu, kde zachycují dešťovou vodu. Betonová plocha je obrovská a zvedá se do výše po úbočí skály. Je to pro všechny případy, kdyby nemohli dostat vodu ze Španěl. Na normální koupání teče v domech mořská voda. Je ale dosti slaná a lepší se, takže pocit osvěžení v tom vedru není takový. Pro mořskou vodu mají zvláštní mýdlo, normální mýdlo by se nerozpustilo.“

³⁶⁰ TAMTÉŽ, s. 148, 152.

³⁶¹ Po Rommelově poslední velké ofenzívě v Severní Africe padl 21. června 1942 strategický přístav Tobruk, načež se britská 8. armáda stáhla k obranným postavením okolo El Alamejnu. Pro Afrika Korps to znamenalo nadechnutí a zároveň možnost postupu do Egypta, po kterém by se mohli zmocnit i Suezského průplavu. V rámci operace „Lightfoot“ nový britský velitelský tým generálů Alexandera a Montgomeryho provedl 23. října 1942 překvapivý úder, který donutil Rommela „opotrebovat“ své síly. Byla to ale jen příprava na mnohem rozsáhlejší ofenzívu; ve dnech 2. až 4. listopadu 1942 byl Rommelův Afrika Korps poražen a jen s 36 bojeschopnými tanky se dal na ústup. Do dějin vešla tato akce jako operace „Supercharge“. D. JORDAN - A. WIEST: *Atlas*, s. 74-76; Srov. Toman BROD: *Tobrucké krysy*, Praha 1967.

³⁶² Ještě koncem července 1942 mělo německé Seekriegsleitung plány dobýt Gibraltar namísto problémů okolo obsazení Malty. Toto oživilo myšlenky na provedení operace „Felix“ a k tomu i obsazení Suezského průplavu, čímž německé velení chtělo zamezit přísunu spojeneckým jednotkám ve Středomoří. Ovšem všechna energie byla koncentrována na Východě, tudíž z tohoto plánu sešlo. Klaus-Jörg RUHL: *Spanien*, s. 131.

³⁶³ Srov. http://de.wikipedia.org/wiki/Ramón_Serrano_Súñer z 13. 03. 2008; o vztahu k čs. vojákům v Mirandě de Ebro viz kap. 4. 6, s. 80.

ke spojeneckému vítězství v Africe byla invaze pod krycím jménem „Torch“ naplánovaná na 8. listopad 1942.³⁶⁴ Ve svých pamětech Bohumil Snížek zaregistroval přiletý spousty amerických vysokých důstojníků, kteří koncem října 1942 často navštěvovali gibraltarskou pevnost. „Teprve v Anglii jsem si uvědomil, že to byly přípravy na Afriku, proto tolik amerických důstojníků.“³⁶⁵

Po dvou měsících takřka idylického pobytu Snížka s Kocmánkem v pondělí 27. října 1942 vyhledal britský styčný důstojník a informoval je o tom, že ještě týž večer poletí do Anglie. „Na večeri pak přišel Kocmánek s dalším překvapením. Na ulici mu někdo poklepal na rameno a bylo to český letec Prchala,³⁶⁶ toho času Flying Officer, který po vysloužení operačních hodin v boji, sloužil na dopravní lince Anglie - Gibraltar, případně dále na Maltu, Egypt a Indii.³⁶⁷ Byl ochoten vzít Kocmánka s sebou letadlem do Anglie, Kocmánek ho informoval, že jistou náhodou jsme již zařazeni mezi cestující toho večera.“³⁶⁸ Letadla létala zásadně v noci, obvykle ve skupinách³⁶⁹ a Eduard Prchal řídil jedno z nich. Ještě před půlnocí už všichni byli na letišti, většina z nich letěla poprvé³⁷⁰ a hlavou se jim honily myšlenky, zda všechno půjde tak, jak má.³⁷¹

³⁶⁴ Operace „Torch“ byla zahájena již 5. listopadu 1942, kdy do Gibraltaru přiletěl velitel invazních vojsk generál Eisenhower. Přes 600 lodí s více než 70 000 mužů mělo zaútočit na Casablanku, Oran a Alžír v severoafrických koloniích vichystické Francie. Přes počáteční odpor se podařilo přesvědčit vichystického admirála Darlana ke spolupráci, tudíž britská a americká vojska pak mohla rychle postupovat do Tuniska. Německé velení na to reagovalo 11. listopadu obsazením dosud neokupované části jižní (tzn. vichystické) Francie v rámci operace „Anton“. A. ŠNEJDÁREK: *Druhá světová válka*, s. 169-170.

³⁶⁵ Paul SNOW, *Cesta*, s. 152.

³⁶⁶ Bohumil Snížek uvádí „Prchala“, jednalo se ale jistě o českého letce jménem Eduard Prchal.

³⁶⁷ Od září 1940 byl otevřen pravidelný letecký most na trase Velká Británie - Gibraltar - Malta, na kterém se v rámci britské No. 24 Transport Squadron (24. dopravní peruť) podílelo i mnoho čs. letců, mezi nimi i F/O Eduard Prchal. Jejich základnou bylo letiště v Hendonu, kde působili nepřetržitě po celou válku. Od dubna 1942 byla tato jednotka nasazena na zámořské lety do Gibraltaru a především k zásobování ostrova Malta. M. PAJER: *Křídla*, s. 131.

³⁶⁸ Paul SNOW, *Cesta*, s. 155.

³⁶⁹ J. PIEKALKIEWICZ: *Letecká válka*, s. 105-106.

³⁷⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 155: „Nezbytné zatemnění dodávalo všemu nádech, že skutečně žijeme v dobách válečných. Motory letadla hučí, řvou, dostáváme padáky s vysvětlením, jak s nimi zacházet. Připevňuji si ho podle předpisu, alespoň se na něm dobře sedí, neboť vybavení Dakoty jsou jen dřevěné lavice podél trupu letadla, žádné velké pohodlí. (...) Je to poprvé co poletím letadlem a zrovna na velkou dálku a stále nad mořem. Co když bude porucha na motoru? Co kdybychom byli napadeni nepřitelem? Použiji padáku nad mořem? Co potom na moři? Letadlo roluje, cítím, jak jsme se odlepili, zakroužili a letadlo směřuje jedním směrem. Jistě na západ k úžině na Atlantický oceán. Držel jsem se, abych nepocítil mořskou nemoc. Někteří Belgičané zvraceli.“

³⁷¹ O jak nebezpečné akce se skutečně jednalo, svědčí hned první Prchalův operační let na Gibraltar. 27. června 1942 se vydal s posádkou, nákladem a šesti cestujícími z Hendonu do Portreathu. Následující den přilétl do Gibraltaru, odkud se měl týž den vrátit zpět, ale nedošlo k tomu.

6. Dva roky ve Velké Británii (říjen 1942 - srpen 1944)

6. 1 Záchrana s nedůvěrou - příjezd do Velké Británie (28. říjen 1942)

„Když začalo svítat, poodhrnul jsem záclonku. Dole bylo moře, nedohledná spousta vody, vlnky byly jemné, to tím, že jsme byli ve výšce. Vpravo jsem zahlédl pevninu, to je jistě Bretagne. Máme čas proklouznout kolem a skočit k anglickým břehům. Zanedlouho se objevilo vpředu typické Cornwallské pobřeží. Strmé útesy, nahoře pak krásná zeleň trávníku. Přilétáme k západnímu cípu, zvanému Land's End - konec země. Přistáli jsme na letišti v Redruth.“³⁷²

Brzy zrána 28. října 1942, po bezmála rok a půl trvající anabázi, se Bohumil Snížek, alias Paul Snow, konečně dostal na půdu Velké Británie. *„Po přistání jsme se dověděli, že jeden letoun měl poruchu na motoru, s jedním motorem však přistál v těsné blízkosti letiště.“³⁷³ Byl to Prchal.“³⁷⁴* Spolu s Janem Kocmánkem prošli ještě na letišti celní a pasovou kontrolou, a pak už posnídali na anglické půdě v důstojnické jídelně, kde Bohumil Snížek potkal několik mladých žen v uniformě s tajuplným nápisem WAAF.³⁷⁵ Ještě týž den před půlnocí se po trase Plymouth, Exeter, Yeovil, Salisbury dostali do Londýna. *„Bylo skutečně 28. října a kdybych byl věděl, že nedaleko nádraží pořádají krajané oslavu našeho státního svátku, byli*

Na gibraltarskou základnu North Front se vysypaly pumy z nových čtyřmotorových italských bombardérů Piaggio P-108B od 274. Squadriglia, které startovaly ze Sardinie. Jedna z pum naplno zasáhla a rozmetala Prchalův k odletu připravený Hudson, naštěstí beze ztrát na lidských životech. M. PAJER: *Křídla*, s. 135.

³⁷² Paul SNOW, *Cesta*, s. 155-156.

³⁷³ 28. října 1942, na trati Gibraltar - Portreath, vysadil Prchalovi levý motor u jeho Hudsonu Mk. V „Spirit of Wilour“ (AM717). S naloženým strojem se mu podařilo dosáhnout anglického pobřeží a bez větších následků nouzově přistát na nejbližším poli. Do širšího povědomí veřejnosti se ale dostal Eduard Prchal až během léta 1943, v souvislosti se záhadnou smrtí generála Sikorského; gibraltarská katastrofa letounu B-24 Liberator C.Mk.II AL523, při které krátce před půlnocí 4. července 1943 zahynuli ministerský předseda polské exilové vlády a současně vrchní velitel polských vojenských jednotek - generál W. Sikorski, jedenáct osob jeho doprovodu a spolucestujících i všichni členové posádky s výjimkou kapitána letounu F/Lt. Eduarda Prchala, československého pilota RAF, jenž vyvázl s vážnými zraněními a silným nervovým šokem, patří k těm záhadám druhé světové války, o něž se stále vedou spory. M. PAJER: *Křídla*, s. 135, 179-193.

³⁷⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 156.

³⁷⁵ Viz kap. 6. 4, s. 112.

bychom to ještě stihli. Takto jsme vyšli z nádraží s úmyslem najít si nocleh v některé přilehlé ulici.“³⁷⁶

29. října 1942 ráno se oba vydali na MNO a svými atypickými náramenními nápisy CZECHOSLOVAKIA podle polského vzoru³⁷⁷ ještě z Gibraltaru budili patřičně velkou pozornost, což samozřejmě neušlo okolo jdoucímu zpravodajskému důstojníkovi přímo od čs. brigády,³⁷⁸ který jevil velký zájem o dva nové potenciální odvedence.³⁷⁹

Ovšem vyslýchající štábní kapitán očividně nebyl dobře naladěný.³⁸⁰ Chtěl je poslat do tzv. Banbury School, kterou si musel projít každý cizinec, který přišel za války do Anglie, aby byli prošetřeni, což normálně trvalo dva týdny. „Při vyhlídce na čtrnáctidenní výslech se tomu bráním. Já jsem přece byl už prověřován, v Ženevě jsem podepsal prohlášení, že jakmile se dostanu do Anglie, ihned vstoupím do armády!“³⁸¹ Štábní kapitán oponoval, že sice něco o muži jménem Snow zaslechli, že ví i o kapitánu Šedovi, poručíku Cihlářovi a Ostrém,³⁸² ale přesto Snížkovi nevěřil. „Že jste se jmenoval Snow, no něco jsme slyšeli, ... vy si uprostřed války vzpomenete, že byste mohli jet z Čech do Anglie a objevíte se tu jakoby nic. Poslechněte, jestli vás posílá Gestapo, tak to raději řekněte hned.“³⁸³ Kapitán jistě dobře věděl o praktikách agentů nacistického Německa, pro Snížka s Kocmánkem bylo prokázání totožnosti ovšem velmi obtížné: „Byli jsme bezstarostní a rádi, že

³⁷⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 157.

³⁷⁷ Srov. označení pozemních jednotek ve Velké Británii 1940 - 1945 Vilém FENCL - Martin ŘÍHA: *Československá armáda ve Velké Británii*, I., Praha 2003, s. 73-85.

³⁷⁸ Paul SNOW, *Cesta*, s. 158: „Uvedl nás, potom začal výslech. Jmenuji se Snížek, hodnost podporučík, 42. pluk v Terezíně. Kocmánek říká svoje nacionále, přitom poznamenává, že na vojně byl jenom šest neděl v roce 1939, že hodnost poručíka si dal podle doporučení z domova, aby se dostal do Švýcarska. Včera jsme přiletěli z Gibraltar. Ve Španělsku jsme byli zavřeni, jmenovali jsme se King a Snow. Ne, doklady žádné nemáme. Já jsem odešel z domova loni v srpnu, Kocmánek rovněž loni v létě.“

³⁷⁹ Z. KORDINA: *Začátky*, s. 24: „Předpokládali jsme, že mobilizací ve Francii a Velké Británii získáme aspoň 18000 mužů. Věřili jsme také, že proud uprchlíků z vlasti bude pokračovat a že tu bude dostatečný počet k postavení pěší divize na půdě Francie. Neuvědomili jsme si ovšem, na jaké potíže narazí nábor v cizině a s jakými problémy přepravy se setkáme.“

³⁸⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 159: „Náš štábní kapitán, co nás první vyslýchal, byl celý nevrlý, někteří jiní rovněž. Druzí naproti tomu zářili, tiskli si ruce, gratulovali si. Bylo povyšování k 28. říjnu, ti nevrlí nebyli povýšeni.“

³⁸¹ TAMTÉŽ.

³⁸² VÚA-VHA Praha, sb. 24, sign. 2775/42, Snížek Bohumil (Osobní vložka ke kmenovému listu - Zápis londýnského výslechu na MNO z 30. 10. 1942, s. 2-3); Snížek se zmiňuje o „Šedovi a jeho skupině“; o Šedovi, Cihlářovi a Ostrém více např. F. Z. OSTRÝ, *Přes hory*, s. 35-41; Viz Textová příloha DP č. 1.

³⁸³ Paul SNOW, *Cesta*, s. 159.

*jsme konečně u cíle našeho putování a oni nás chtějí dát znovu zavřít, vyšetřovat, obviňují nás ze spolupráce s Němci, ne, nemohl jsem to pochopit. No ovšem, doklady žádné nemám, je to těžké dokazovat, že to jsem skutečně já.*³⁸⁴

6. 2 Zformování čs. armády ve Velké Británii (do října 1942)

V červnu 1940 byla kdysi tak mocná a sebevědomá Francie sražena na kolena a jen s vypětím všech sil se podařilo kromě britských a části francouzských jednotek³⁸⁵ evakuovat i zbytky 1. československé divize do Velké Británie.³⁸⁶ Až do poloviny července 1940 se prořídle řady čs. vojska postupně soustřeďovaly na Britských ostrovech. Situace nevypadala nijak růžově, ale čs. vojáci si mohli alespoň po týdnech fyzických i psychických útrap a zklamání odpočinout a soustředit se na další práci.

Bitva o přežití se odehrávala i na diplomatickém kolbišti. Uznání čs. prozatímní vlády k 21. červenci 1940 britským Foreign Office³⁸⁷ se stalo důležitým předpokladem znovuoobnovení Československa a zformování vlastního vojska. Do čela budoucí čs. vlády ve Velké Británii se postavil Edvard Beneš, který ve svých Pamětech uvedl, že příchod čs. vojáků do Velké Británie dodal politickým jednáním

³⁸⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 159.

³⁸⁵ Poté, co se pod rychlou a agresivní kampaní Blitzkriegu generálů Heinze Guderiana a Gerda von Rundstedta 25. května 1940 zhroutily obranné linie v Belgii, situace Britského expedičního sboru (BEF) se zdála být bezvýchodná. Kvůli Hitlerově „neomylnosti“ a touze po triumfálním postupu na Paříž se postup německých obrněných jednotek zastavil cca 20 km před Dunkerque, přičemž spojenecké jednotky obklíčené v „kapse“ kolem Dunkerque měly být zničeny Göringovou Luftwaffe. To poskytlo veliteli britského expedičního sboru generálu lordu Gortovi tolik potřebný čas stáhnout svoje jednotky směrem k pobřeží. 26. května 1940 začala evakuace spojeneckých vojsk z oblasti Dunkerque nazvaná operace „Dynamo“. Různorodá flotila námořních lodí a obchodních plavidel zachránila do 4. června 1940 celkem 338 tisíc mužů, z toho dvě třetiny Britů. Přestože na evropském kontinentu zůstalo takřka veškeré vybavení pro půlmilionovou armádu, „Dunkerský zázrak“ hrál pro budoucí průběh války a obranu Velké Británie klíčovou roli. K tomu více Patrick WILSON: *Dunkerque 1940. Mezi zkázou a vysvobozením*, Brno 2001.

³⁸⁶ Po kapitulaci francouzské vlády 1. čs. divize ustoupila k francouzskému pobřeží, kde byly útvary zdecimované ústupovými boji odzbrojeny a českoslovenští občané, žijící trvale ve Francii, demobilizováni. Situace zbývajících mužů byla velmi kritická a hrozilo jejich zajetí a pravděpodobná deportace do okupované vlasti. Proto československá exilová vláda urychleně jednala s britskou o možnosti odsunu vojáků lodními transporty do Velké Británie. To se nakonec podařilo a 26. června 1940 byli českoslovenští vojáci na několika spojeneckých lodích přepraveni z přístavu Sete přes Gibraltar do Velké Británie. V. FENCL - M. ŘÍHA: *Československá armáda*, s. 8.

³⁸⁷ Britské Ministerstvo zahraničí.

„novou, pevnější právní a mocenskou základnu“.³⁸⁸ Přesun těžiště exilové zahraniční politiky do Londýna ale vyvolal nevraživost vyslance ve Francii Štefana Osuského a proti Benešově osobě se postavila i KSČ, motivována jednak paktem Ribentropp-Molotov, ale i závislostí její centrály v Moskvě při rozhodování na orgánech Kominterny.³⁸⁹

Britské úřady (na rozdíl od těch v Polsku), které tváří v tvář německé invazi vítaly každého spojence,³⁹⁰ přidělily čs. jednotce stanový tábor v městečku Cholmondeley. Tam byl vojákům konečně dopřán několikaměsíční oddych, nutný k opětovnému vybudování čs. jednotky. Ovšem táborové ovzduší se den ode dne zhoršovalo i v souvislosti s vystoupením části vojáků - komunistů, podporovaných KSČ v Londýně proti „buržoaznímu“ velení armády.³⁹¹

Po odsunu opozičních vojáků přistoupilo MNO k reorganizaci zbytků 1. čs. divize. Z pouhých 3276 vojáků a důstojníků (a to včetně těch, kteří působili na různých funkcích na MNO) byla 12. srpna 1940 zřízena **1. čs. smíšená brigáda**,³⁹² jejímž velením byl pověřen gen. Bedřich Neumann, krycím jménem Miroslav.

³⁸⁸ E. BENEŠ: *Paměti*, s. 182.

³⁸⁹ V postoji KSČ se odrážely názory a stanoviska stalinské zahraniční politiky, která především určovala, jaké direktivy bude dávat Kominternu svým jednotlivým sekcím. Sovětská zahraniční politika dospěla k šokujícímu kroku: 31. srpna 1939 byl ratifikován Nejvyšším sovětem SSSR sovětsko-německý pakt o neútočení. KSČ prohlašovala, že je to projev „nepřemožitelné síly a revolučního sebevědomí národů SSSR a jeho Rudé armády“. Válku prohlašovala za „imperialistickou“ a s tou nechtěla nic mít. Dále uváděla, že „SSSR zmařil intriky západoevropských reakcionářů, kteří chtěli SSSR vmanévrovat do izolované války s Německem, aby se pak snad sami na něj mohli vrhnout.“ Citováno dle J. GEBHART - J. KUKLÍK: *Dramatické i všední dny*, s. 70-71; srov. J. KUKLÍK - J. NĚMEČEK: *Proti Benešovi! Česká a slovenská protibenešovská opozice v Londýně 1939 - 1945*, Praha 2004.

³⁹⁰ Přivítání v liverpoolském přístavu bylo pro naše demoralizované muže překvapením. Naprostou dezorganizací, zmatek, chaos a lhostejnost, se kterými se s čs. vojáky loučila pokořená Francie, vystřídal klid, odhodlání a nadšení anglických obyvatel. Muži byli přivítáni nikoliv jako přítěž, nýbrž jako vycvičená jednotka bojující proti společnému nepříteli. Proto také bylo na ně pohlíženo stejně jako na britské útvary ustupující z Francie. Ihned po příjezdu do Liverpoolu byli naši vojáci bez zbytečných procedur odesláni zvláště vypravenými vlaky do provizorního stanového tábora v Chesteru na panství Cholmondeley. V. FENCL - M. ŘÍHA: *Československá armáda*, s. 7.

³⁹¹ Čs. vojsko se bez ohledu na dobrovolnický statut řídilo i ve Velké Británii československým služebním řádem A-I-1 a branným zákonem. MNO a velení brigády v duchu těchto předpisů nepřipouštělo žádné politické diskuse, sdružování a jakoukoli politickou činnost. Aby se předešlo pochybnostem, gen. Sergej Ingr vydal nařízení, kde se jednoznačně stanovilo: „Požadavkem každé vojenské správy je, aby armáda zůstala stranou různých politických vlivů a politizování...“ Citováno dle Eduard ČEJKA: *Československý odboj na Západě (1939 - 1945)*, II, Praha 1991, s. 14.

³⁹² Pod názvem 1. čs. smíšená brigáda ve Velké Británii existovala od 12. 8. 1940 do 30. 6. 1941.

Politickou krizi, která zachvátila vojsko v červenci 1940, vystřídala v srpnu 1940 a následujících měsících další vlna nespokojenosti, která se rozšířila mezi početnou skupinu důstojníků, rotmistrů a poddůstojníků. Mnoho důstojníků proto bylo přeřazeno do tzv. velitelské zálohy,³⁹³ kde tvořili zvláštní jednotku. Se svolením MNO vstoupil tehdy i určitý počet čs. občanů do britské armády, různých záchranných a pomocných sborů nebo do válečného průmyslu, od pozemních jednotek byli postupně uvolňováni i dobrovolníci k doplnění čs. leteckých perutí u RAF.³⁹⁴

Významným krokem, který upevnil politické postavení vládní reprezentace a dal i pevný rámec výstavbě čs. vojska ve Velké Británii, bylo uzavření dohody mezi čs. vládou a Velkou Británií o branné moci, podepsané 25. října 1940 ministry zahraničních věcí J. Masarykem a lordem Halifaxem.³⁹⁵ Zcela se pak situace exilového vedení Československé republiky změnila s napadením Sovětského svazu³⁹⁶ v červnu 1941. Kominternu,³⁹⁷ a v návaznosti na ní i KSČ,³⁹⁸ přehodnotila

³⁹³ Problémem čs. vojska na Západě se stal velký přebytek rotmistrů a důstojníků. Pro celkem 684 důstojníků bylo systemizováno pouze 155 míst a na 20 míst pro rotmistry připadali 42 uchazeči. Proto byla po dlouhých úvahách ze zbývajících utvořena tzv. „velitelská záloha“, jejíž muži ve většině zastávali funkce systemizované pro nižší hodnosti. Jiným řešením bylo také přeřazení některých důstojníků do britské a francouzské armády, dále též k britskému královskému letectvu (RAF). Další muži byli přiděleni ke zpravodajskému odboru MNO v Londýně a určení po náročném výcviku k paraskupinám, které byly v dalších letech vysazeny v okupované vlasti. Později byli také další důstojníci přemístěni do SSSR, aby doplnili stavy velitelského sboru tamních československých jednotek. Naši vojáci odcházeli také do civilních i armádních škol a procházeli velkým množstvím různých kurzů, čímž byla ovšem brigáda paradoxně oslabována. V. FENCL - M. ŘÍHA: *Československá armáda*, s. 8.

³⁹⁴ Srov. např. Jiří RAJLICH: *Několik poznámek k některým mýtům o československém letectvu 1939 - 1945*, in: *Československá armáda 1939 - 1945 (Plány a skutečnost)*, Příspěvky z mezinárodní konference 22., 23. října 2002, Praha 2003; František FAJTL: *Bitva o Británii*, in: DREBOTA, J. - MOULIS, M. a KOLEKTIV: *Národ*, s. 29-35.

³⁹⁵ Obě smluvní strany se v ní zavázaly „...pokračovat ve válce až do úplného konce“. Československá branná moc organizovaná na půdě Velké Británie z čs. jednotek měla podléhat britskému vrchnímu velení. Avšak zatímco pozemní vojsko jako organický celek mělo spadat pod pravomoc čs. vlády, resp. MNO, „příslušníků československého letectva bude použito v rámci Královského letectva“. Zároveň tato dohoda dala čs. vojsku pevnou právní, organizační a materiální základnu. E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 14-17.

³⁹⁶ SSSR byl německými vojsky napaden 22. 6. 1941 v rámci tzv. operace „Barbarossa“. Viz kap. 1. 4, s. 28.

³⁹⁷ Komunistická internacionála, zvaná též Třetí internacionála, byla mezinárodní komunistická organizace založená v Moskvě roku 1919 a jejím cílem bylo koordinovat postup komunistických stran v jednotlivých zemích.

³⁹⁸ KSČ v souladu s novými směrnicemi Kominterny změnila své negativní stanovisko k Benešově akci a uznala zahraniční vládu jako oficiální reprezentaci Československé republiky. V létě 1941 se čs. exilová vláda obrátila na představitele KSČ v Londýně s návrhem, aby vyslali do Státní rady své zástupce. Vedení komunistické strany nabídku přijalo. I nadále postupovalo v intencích Kominterny,

svou dosavadní politickou linii a výsledkem byla dohoda mezi SSSR a čs. exilovou vládou v Londýně, které se dostalo úplného a definitivního uznání jako představitele Československé republiky v jejích předmnichovských hranicích. Za daných okolností se zlepšila situace i v čs. brigádě.

K 1. červenci 1941 byla jednotka částečně reorganizována a přejmenována na **1. čs. samostatnou brigádu**,³⁹⁹ ovšem početně se její stav příliš nezměnil a ani složení velitelského sboru nedoznalo větších změn.⁴⁰⁰ Velitelem brigády zůstal gen. Bedřich Neumann, ale vnitřní poměry v jednotce se postupně konsolidovaly. Počátkem roku 1942 se k brigádě vrátila převážná část opozičníků, která v červenci 1940 opustila její řady. Bylo mezi nimi několik stovek komunistů a interbrigadistů,⁴⁰¹ kteří se začali znovu sdružovat v tajné komunistické organizaci, ovšem drtivá většina vojáků již smysl války a celé čs. zahraniční akce chápala.

Během října 1941 se brigáda poprvé přemístila do zimních výcvikových prostorů na hrabství Warwick ve střední Anglii, kde setrvala až do května 1942. Velitelství brigády sídlilo v Leamingtonu (asi 15 km od Coventry), kde také vojáci 28. října 1941 vykonali přísahu a převzali zbraně a uniformy opatřené označením „CZECHOSLOVAKIA“ s čs. státním znakem.⁴⁰² Zároveň začal pravidelný výcvik; mezi květnem a srpnem 1942 se 1. čs. samostatná brigáda podílela na obraně pobřeží jižní Anglie,⁴⁰³ odkud se 24. srpna 1942 přesunula na východní pobřeží Anglie. Českoslovenští vojáci zaujali obranné postavení v úseku mezi Great Yarmouth a Southwold, přičemž velitelství brigády bylo zřízeno v Lowestoftu.

která po 22. červnu 1941 změnila svou politickou linii. Neznamenalo to ovšem, že se tím vzdala svých starých mocenských cílů. E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 35.

³⁹⁹ Jako 1. čs. samostatná brigáda existovala od 1. 7. 1941 do 31. 8. 1943.

⁴⁰⁰ Stav brigády činil v červenci 1941 2974 osoby (včetně těch, které byly zařazeny na MNO), z nichž bylo 670 důstojníků, 70 rotmistrů, 1120 poddůstojníků a 1114 příslušníků mužstva. Evidenční kartotéka mužů přicházejících v úvahu pro vojenskou službu v té době obsahovala přes 10 000 jmen. Do konce roku 1941 se ke službě v čs. vojenské jednotce ve Velké Británii přihlásilo 433 osob, čímž se početní stav brigády zvýšil na 3194 osob. TAMTÉŽ, s. 43.

⁴⁰¹ Viz kap. 4. 2, s. 61.

⁴⁰² Jinak zvané také jako tzv. „battle dressy“; srov. Jindřich MAREK: *Příběhy starých battledressů*, Cheb 2001.

⁴⁰³ Od 1. května 1942 byla brigáda přidělena britskému VIII. sboru k obraně jižního pobřeží v prostoru Ilminster-Yeovil-Donnington-Chard, kde část jednotek chránila pobřeží, zatímco zbývající útvary byly pověřeny ochranou okolních letišť a dalších válečných objektů. Orientační představu o rozmístění podává mapa např. T. JAKL: *Boj*, s. 25; V. FENCL - M. ŘÍHA: *Československá armáda*, s. 15.

Na podzim 1942 se situace v čs. samostatné brigádě už zcela uklidnila. Jednotky byly poměrně komfortně ubytovány, strava velmi dobrá, a i výstroj a výzbroj (zejména v porovnání s tím, co vojáci dostali ve Francii) na moderní úrovni. Morálka mužstva se patřičně zvýšila a i díky široké kulturní činnosti, zejména vydávání deníku Naše noviny,⁴⁰⁴ si českoslovenští vojáci záhy získali sympatie britského obyvatelstva. To především oceňovalo jejich vzdělanost, společenské vystupování a zejména upřímnou snahu pomoci Velké Británii v kritické době, kdy nepřítel hrozil invazí.

6. 3 Dva roky v Británii (29. říjen 1942 - 30. červenec 1944)

6. 3. 1 Lowestoft - příchod k brigádě (září 1942 - únor 1943)⁴⁰⁵

30. října 1942 večer Snížek s Kocmánkem přijeli k 1. čs. samostatné brigádě, která byla od počátku září 1942 dislokovaná na východním pobřeží Norfolku. Ještě před půlnocí se stačili ohlásit na velitelství v Lowestoftu, kde dostali prozatímní lůžko u dozorčí služby a pozdní večeři v důstojnické jídelně. *„Přišel tam i velitel brigády, generál Miroslav, byli jsme mu představeni, že jsme právě přijeli. Byl zvědav na poměry ve Španělsku.“*⁴⁰⁶

Druhý den, 31. října 1942 ráno, přišli do jídelny na snídani a jakýsi nadporučík je oslovil polsky.⁴⁰⁷ V té době totiž probíhalo „velké bratříčkování s Poláky. Vláda se snažila dokonce dělat jakousi Unii, cíle této Unie nebyly ale dost jasné. Někdo je také vykládal jako silný spolek, který by mohl vyvážit vliv Sovětského svazu.“⁴⁰⁸ Poláci chodili na několik neděl na stáže k nám, naši zase k nim, abychom se

⁴⁰⁴ K tomu více např. Filip PROCHÁZKA, F.: *Naše noviny. List čs. vojska ve Velké Británii*, Praha 2001. Jedná se o absolventskou práci obhájenou v roce 2001, nyní uložena v knihovně Vyšší odborné školy publicistiky v Praze.

⁴⁰⁵ Orientační představu o rozmístění čs. jednotky ve Velké Británii např. T. JAKL: *Boj*, s. 33; Viz Mapová příloha DP č. 5.

⁴⁰⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 123.

⁴⁰⁷ TAMTÉŽ, s. 160: „«Páni jsou tu na stáži? Jak se jim u nás líbí?» Ne, nerozuměli jsme, co tím myslí, ačkoliv Kocmánek ho mohl svou polštinou snadno porazit. Potom se vše vysvětlilo. Měli jsme náramenní označení Czechoslovakia dosud podle polského vzoru, bílá písmena na červeném poli, kdežto Čechoslováci nosili červená písmena na khaki podkladě. Na dálku si pak nadporučík nevšiml nápisu, jenom barvy.“ Srov. V. FENCL - M. ŘÍHA: *Československá armáda*, s. 73-85.

⁴⁰⁸ Základním rysem zahraniční politiky prezidenta E. Beneše a čs. prozatímní vlády v Londýně byla její prozápadní, probritská orientace. Západ se měl stát rozhodující silou, která přispěje k obnově

prý lépe poznávali.“⁴⁰⁹ Vzhledem k mezinárodní situaci to bylo pochopitelné, ovšem snahy o sblížení neměly dlouhého trvání i s ohledem na poválečné řešení hranic.⁴¹⁰

Po obědě se několikaměsíční společná Snížkova a Kocmánkova cesta rozešla. Přes Lowestoft ještě společně odjeli do Cortonu, kde Bohumil Snížek zůstal jako podporučík u náhradního praporu. Kocmánek pak začal dojíždět do Londýna, aby pracoval se zpravodajskou službou při výrobě protektorátních legitimací a později byl přijat k letectvu.⁴¹¹

Snížkova pozice u brigády byla zprvu velmi obtížná, neboť se nemohl jasně prokázat, kdo vlastně je. Bylo mu doporučeno poohlédnout se po brigádě a sehnat si dva důvěryhodné svědky, kteří by mohli dokázat jeho totožnost a vojenskou hodnost. U telegrafní roty brigády potkal nadporučíka Peřinu, kterého si vybavoval už z Terezína. „*Vyslechl mne. Když jsem mu vylíčil všechny podrobnosti života u 42. pluku v Terezíně, i to, že jsem ho znal jako dobrého pracovníka, zejména když se trochu namazal a pak mohl dělat třeba tři dny za sebou, potom uznal, že se na mne též pamatuje.*“⁴¹² Druhým svědkem mu byl nadporučík Uchytíl, který sloužil u prvního praporu, svým vojenským zařazením rovněž z Terezína. Existovalo ještě

československé republiky, zárukou její existence v poválečném světě. Představitelé KSČ zaujali k londýnské vládě negativní stanovisko. Také na Slovensku byla autorita Beneše a exilových vládních orgánů nízká. Beneš později v Londýně zdůrazňoval, že roli nehrají jen společné ideály a táž demokratická ideologie, ale i praktické názory na výstavbu nového světa po této světové válce. Usiloval zejména o to, aby Československo bylo v budoucnu schopno čelit tlakům mocného německého souseda a zároveň eliminovat i vliv mohutné socialistické velmoci na Východě. Proto přímo navrhoval, aby mezi Německem a Ruskem vznikl větší politický útvar federálního charakteru, který by byl dosti silný vojensky a vyspělý politicky, s dostatečnými možnostmi hospodářskými. Tomuto pojetí nejvíce odpovídala idea středoevropské federace, která byla blízká i strategii Velké Británie. Určité podoby nabyla tehdy jednání o československo-polské konfederaci, která byla zahájena s polskou exilovou vládou gen. W. Sikorského již v druhé polovině roku 1940 v Londýně. 11. listopadu 1940 podepsaly obě strany společnou deklaraci o připravovaném státoprávním svazku ČSR a Polska. V přijatém prohlášení se pravilo, že po ukončení války oba státy, Československo a Polsko, vstoupí jakožto nezávislé suverénní státy do užšího politického a hospodářského sdružení, které by se mohlo stát základnou nového řádu ve střední Evropě a zárukou její stability. Obě zahraniční vlády se rozhodly, již nyní těsně spolupracovat k ochraně svých společných zájmů a k přípravě sdružení obou zemí v budoucnu. K tomu více např. E. BENEŠ: *Paměti*; Jiří FRIEDL: *Edvard Beneš a kontakty mezi československou a polskou armádou za 2. světové války*, b. m. 2004, s. 93-102; srov. VÚA-VHA Praha, sb. 24, sign. 2775/42, Snížek Bohumil (Osobní vložka - Zápis londýnského výsledku na MNO z 30.10.1942, s. 3); Viz Textová příloha DP č. 1.

⁴⁰⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 160.

⁴¹⁰ Polská i československá reprezentace měla rozdílný názor na deklarovaný integrační model. Tyto rozpory se násobily, neboť neexistovala jednota ani v otázce poválečného řešení společných hranic (polský zábor Těšínska v r. 1938), hodnocení mezinárodní situace a zejména v otázce vztahu k Sovětskému svazu. E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 8.

⁴¹¹ VÚA-VHA Praha, sb. 24, sign. 2749/42, Kocmánek Jan; TAMTÉŽ sign. 3567/42, TÝŽ.

⁴¹² Paul SNOW, *Cesta*, s. 161.

několik příslušníků brigády, kteří si ho pamatovali, přesto všechno se na něj ale stále pohlíželo s nedůvěrou.⁴¹³

Běžnou procedurou, kterou musel zpravidla projít každý nováček ve Velké Británii, byly jazykové kurzy angličtiny a Bohumil Snížek je i přes jeho výborné znalosti musel absolvovat rovněž. „*Dvakrát týdně pořádali Mr. Hegerty kurzy angličtiny pro důstojníky. Též jsem tam chodil. To snad bylo jediné zaměstnání u náhradního praporu. Co dělali ostatní důstojníci nevím. Snad mne též nechávali trochu si odpočinout, než si zvyknou*“⁴¹⁴

20. listopadu 1942 byl konečně přidělen k 1. rotě 2. pěšího praporu, jehož velitelství sídlilo v severní části města Corton. První rotě velel kapitán Hynek, jeho zástupcem byl nadporučík Betka a velitelem druhé čety poručík Ludvík Burel, se kterým měl bydlet i na pokoji.

Kromě toho, že brigáda v té době procházela běžným výcvikem, účastnila se rovněž zvláštních protiinvazních cvičení, chránila přilehlá letiště a pomáhala odklízet škody po náletech Luftwaffe. V rámci tzv. strážní služby českoslovenští vojáci zjišťovali pohyb nepřátelských letadel a podíleli se i na zachraňování vlastních sestřelených pilotů.⁴¹⁵

Své první Vánoce 1942 ve Velké Británii strávil Bohumil Snížek ve společnosti WRENs⁴¹⁶ z nedaleké námořní základny. V lednu 1943 odjel na svou

⁴¹³ VÚA-VHA Praha, sb. 24, sign. 2775/42, Snížek Bohumil (Osobní vložka - Zápis londýnského výsledku na MNO z 30.10.1942, s. 2); Mimo to ve výsledku z 30. října 1942 i čs. spojovacího důstojníka u anglického velitelství por. Kesslera, por. Riedela a npor. Filku. Velmi důležitá byla zpráva, ve které „*Mjr. FOŘT v Londýně, MNO, sdělil SNÍŽKOVÍ, že SNÍŽKOVU jmenování důstojníkem jest uvedeno ve VV. MNO r. 1938, čís. 16, str. 144 a aby tuto okolnost uvedl zde při presentaci.*“ TAMTÉŽ, s. 4; Viz Textová příloha DP č. 1; Je možné, že při zápisu byla učiněna chyba, a sice „VV“ (Věstník věcný) byl podle názoru autora zaměněn s „VO“ (Věstník osobní), neboť VV tvořily jen soupisy předpisů, neměly žádný vztah k osobám. Fondy VV i VO jsou dnes uloženy v MZK v Brně.

⁴¹⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 162.

⁴¹⁵ TAMTÉŽ, s. 164: „*Po četách jsme se střídali ve službě na přiděleném úseku pobřeží. V našem prostoru byla zbudována asi tři metry vysoká betonová hráz, která chránila proti velkým vlnám za přílivu. Někdy však příliv byl tak vysoký, že se vlny přelévaly s hukotem přes zeď a často byly příčinou výbuchu min v minových polích. (...) Zajímavé bylo pozorovat rychlé čluny námořní posádky, které konaly službu na moři. Často jely na moře zachraňovat trosečníky nebo letce. Zajímavé bylo též pozorovat lodě, které pluly podél pobřeží směrem na sever a zpět. Bylo zřetelně vidět sloup kouře, potom třeba komín, než se najednou objevila velká loď.*“

⁴¹⁶ Viz kap. 6. 4, s. 112.

první dovolenou ve Velké Británii a při té příležitosti navštívil George Bramera, starého známého z IVS.⁴¹⁷

6. 3. 2 Harwich (únor - září 1943)

Počátkem roku 1943 pokračovala brigáda v plnění svých úkolů na Britských ostrovech, přičemž se českoslovenští vojáci starali o obranu východního pobřeží Anglie v úseku mezi městy Great Yarmouth a Southwold. Již od konce roku 1942 ovšem čs. exilové MNO uvažovalo o úplné motorizaci brigády,⁴¹⁸ a tak v lednu 1943 podalo návrh britskému ministerstvu války k reorganizaci 1. čs. samostatné brigády na obrněnou. V řadách československých vojáků tato zpráva vyvolala nadšení.⁴¹⁹

Již 9. února 1943 se brigáda přemístila do hrabství Essex, ale obdržela staronový úkol - obrana přístavu a střežení přilehlého pobřeží podobně jako v Lowestoftu, tentokrát v prostoru mezi městy Felixtown a Walton on the Naze. „Zde to bylo poměrně blíže k evropským břehům, bylo slyšet i kanonádu na lamanšském kanálu. Někdy světlořady vzaly do křížku ojedinělá letadla, ozvala se i protiletická palba.“⁴²⁰ Velitelství brigády mělo své stanoviště v Harwich, Snízkův 2. prapor byl dislokován v nedalekém Dovercourtu, z velké části evakuovaném. Jeho spolubydlícím se stal opět Ludvík Burel.

Na 7. března 1943 byla připravována slavnost převzetí praporu,⁴²¹ který poslali američtí krajané a jenž brigádě odevzdal předseda vlády monsignore Šrámek za účasti ministra obrany Sergeje Ingra. První větší změnou, kterou předznamenala tato slavnost, byla výměna na postu velitele - hned 8. března 1943 převzal velení

⁴¹⁷ Viz kap. 1. 1, s. 16.

⁴¹⁸ V. FENCL - M. ŘÍHA: *Československá armáda*, s. 10.

⁴¹⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 184: „Budeme se přeškolovat na obrněnou brigádu. Nejprve bude hromadný výcvik řízení kolových vozidel zde. Začaly kurzy a velice jsem se těšil. Když jsem v roce 1938 na šancích u Litoměřic pročítal Dobrovolného knížku o řízení automobilu, musel jsem ledasco domyslet, když nepomohl obrázek. Zde bude opravdová příležitost na všechno si máknout a řídit.“

⁴²⁰ TAMTÉŽ, s. 183.

⁴²¹ Prapor se svatováclavskou tematikou byl původně určen 2. pluku československé armády ve Francii, ale jeho předání se uskutečnilo až ve Velké Británii. TAMTÉŽ, s. 185: „Několikrát jsme cvičili nástupy na velkém hřišti poblíže přístavu. Vypadali jsme přísně v těch vyřízených řadách, hudba hrála do taktu. Angličtí civilisté, kteří měli čas přihlížet, při jedné písni sundávali klobouky a čepice a stáli v pozoru, mysleli, že se hraje naše hymna.“

1. čs. samostatné brigády plk. děl. Alois Liška, dosavadní velitel dělostřeleckého pluku.⁴²²

Českoslovenští příslušníci pozemní jednotky ve Velké Británii mezitím trpělivě vyčkávali, až je britské velení povolá na frontu, kde by mohli zúčtovat s okupanty, avšak tento okamžik byl zatím ještě velmi vzdálený. Vedle čs. letců u RAF, tobrúckých pouštních bojovníků i obránců od Sokolova se přirozeně cítili odsunuti „na druhou kolej“. Spolu s britskými občany volali po brzkém otevření fronty na kontinentě.⁴²³

Vojáci proto nezdířka vyhledávali každou příležitost, jen aby se dostali k letectvu nebo k jednotce v SSSR.⁴²⁴ Jednou z možností, jak se dostat k bojové příležitosti, bylo například vstoupení k de Gaullovým Francouzům, kteří sice měli dostatek mužstva, ale problémy najít schopné velení. Tato možnost byla efektivní ale i z jiného hlediska; čs. brigáda se už od vytvoření v roce 1940 potýkala neustále s nadbytkem důstojníků, který musel být řešen všelijak.⁴²⁵ Naproti tomu Britové zase měli zájem především o dělostřelce, jejichž výbornou pověst podtrhl i gen. Liška při cvičení na anglické střelnici.⁴²⁶ I za takových ztížených podmínek ovšem českoslovenští vojáci a důstojníci vykonávali svou službu odpovědně, ke spokojenosti nadřízených britských orgánů.

Koncem března 1943 Bohumil Snížek jako vášnivý Sokol spadl při cvičení na hrazdě a „v pravé ruce v zápěstí něco křuplo, prasklo. Zprvu jsem tomu nechtěl

⁴²² Odstupující gen. B. Neumann (Miroslav) byl převelen na MNO a jeho původně uvažovaný nástupce, plk. pěch. Karel Přikryl, byl nakonec vybrán pro čs. jednotku v SSSR. V. FENCL - M. ŘÍHA: *Československá armáda*, s. 10; srov. např. Zdeněk VALIŠ: *Armádní generál Alois Liška*, Praha 1991.

⁴²³ K tomu více Jan CHLUBNA: *Churchill a druhá fronta*, Historický Obzor 14, 2003, č. 11-12, s. 242 - 251; srov. Ferdinand O. MIKSCH: *Parašutisté*, Praha 1947, s. 188.

⁴²⁴ E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 65.

⁴²⁵ Paul SNOW, *Cesta*, s. 188: „Každý nový důstojník u brigády nebyl vítán vřele. (...) Proto Braun pomýšlel na to, požádat o přidělení k de Gaullovým Francouzům. (...) Organizace je stará vojenská zásada, která říká, že u pěší roty má být velitel, zástupce, velitelé čet. Žádný jiný důstojník nemá u roty co dělat. Stalo se proto, když jsem odejel na dovolenou na deset dnů, přišel za mne k rotě zástupce, nezařazený důstojník. Zařazený pobíral plný plat, nezařazený pak bez ohledu na hodnost základní plat, poměrně nízký. Z počátku nezařazení důstojníci nesměli ani nosit distinkce. Takový skutečný poručík si udělal známost, děvče za ním přišlo k jednotce a její kapitán měl službu zrovna u vchodu jako voják bez hodnosti.“

⁴²⁶ TAMTĚŽ: „Naši dělostřelci měli výbornou pověst. (...) Angličané chtěli vyzkoušet a snad doběhnout starého kanonýra. Vytáhli proto jakési neznámé dva kanony, které pamatovaly jistě bitvy s Turky, ať z nich plukovník vystřelí. Liška byl skutečně liška. Dělal jakoby nic, první rána šla trochu mimo, druhá rozmetla cíl. Vždyť u těchto kanonů sloužil ještě v rakouské armádě!“

věnovat pozornost, ruka však začala otékat a bolet. Zastavil jsem se proto na naší ošetřovně a náš lékař mne zavedl do nemocnice na rentgen a obvaz. Druhý den mi dali ruku do sádry, je to zlomení v kloubu zápěstním.“⁴²⁷ Kvůli tomu přišel počátkem dubna do ozdravovny v Apley Parku poblíž Shrewsbury, ovšem během června 1943 se jeho zdravotní stav zhoršil natolik, že ošetřující lékař rozhodl o přeložení do vojenské nemocnice v Davyhulm u Manchesteru.⁴²⁸ Po všech nutných prohlídkách byl úspěšně operován a asi po měsíci, v červenci 1943, byl převezen zpátky do Apley Parku. Bylo to zrovna v době, kdy „noviny psaly velkými písmeny o invazi Pantellarie a Sicilie.“⁴²⁹ *Cesta do Evropy se otevírá.*⁴³⁰

Definitivně se s ozdravovnou v Apley Parku rozloučil v polovině srpna 1943. Poté, co mu v Bridgnorth ujel vlak s kufrem a kabátem (a on se jej marně snažil dohnat autobusem), dorazil 20. srpna 1943 zpět k brigádě. „Přestěhovali moje věci do podkrovní světničky. Nebyl jsem domácí člověk. Kursy kolových vozidel již skončily, brigáda se bude brzo stěhovat. Je to ještě tajné, ale bude to Kettering.“⁴³¹

Významnou měrou byla ještě koncem srpna 1943 brigáda posílena příchodem Československého 200. lehkého protiletadlového pluku-Východního z afrického bojiště,⁴³² jehož sloučením s Čs. samostatnou brigádou vznikla k 1. září 1943

⁴²⁷ Paul SNOW, *Cesta*, s. 191; Viz Textová příloha DP č. 3.

⁴²⁸ TAMTÉŽ, s. 200: „Objevila se znovu poranění, která jsem utrpěl doma při pádu z bidla na větrání perin. Lékaři tenkrát prohlásili v Kutné Hoře, že neručí za operaci. Měl jsem dosti značné bolesti, nemohl jsem se pořádně posadit, jíst mi přestalo chutnat. Hlásil jsem to lékařům. Další den přijel na prohlídku nejvyšší zdravotní důstojník západního úseku, generál. Lékař generál rozhodl, že musím do nemocnice znovu na operaci.“

⁴²⁹ 10. července 1943 zahájili Spojenci operaci „Husky“, jejímž cílem byla invaze na Sicílii. Pattonova 7. armáda spolu s Montgomeryho 8. armádou „převálcovaly“ několik italských divizí, což přimělo maršála Kesselringa k přesvědčení, že obrana Sicílie je beznadějná. Tomu se sice 16. srpna 1943 podařilo uniknout z ostrova, ale o den později Patton vyhrál svůj osobní souboj - závod s Montgomerym - a obsadil Messinu. Král Viktor Emanuel III. odvolal Mussoliniho, dal ho uvěznit a maršál Badoglio se snažil vyjednávat se Spojenci. Výsledkem bylo, že 3. září 1943 Itálie opustila tábor Osy a připojila se ke Spojencům. D. JORDAN - A. WIEST: *Atlas*, s. 89; Pantelleria je italský ostrov ležící v Sicilské úžině ve Středozemním moři, patří pod správu Sicílie. Ostrov je vzdálený jen 75 km od pobřeží Afriky, naproti tomu od Sicílie až 100 km. Viz [http://sk.wikipedia.org/wiki/Pantelleria_\(ostrov\)](http://sk.wikipedia.org/wiki/Pantelleria_(ostrov)) z 14. 3. 2008.

⁴³⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 207.

⁴³¹ TAMTÉŽ, s. 228.

⁴³² Československá jednotka na Středním východě vznikla jako 4. československý pěší pluk. Tvořili jej z většiny muži, kteří unikli z protektorátu tzv. jižní cestou (balkánskou) přes Slovensko, Maďarsko, a Jugoslávii, dále uvolnění dobrovolníci z cizinecké legie a později také vlastenci propuštění ze zajateckých táborů v SSSR. Z Francouzi kontrolované Levanty (Sýrie a Libanon) se po porážce Francie naši muži přesunuli 29. června 1940 do Brity kontrolované Palestiny. Zde byla jednotka přeorganizována na Československý pěší prapor 11 - Východní, jehož velitelem byl ustaven pplk. děl. Karel Klapálek. Tento prapor byl po intenzivním výcviku nasazen v červnu 1941 v rámci operace

Československá samostatná obrněná brigáda.⁴³³ V jejím čele zůstal Alois Liška, povýšený mezitím na brigádního generála, jeho zástupcem se stal tehdy již plk. děl. Karel Klapálek,⁴³⁴ do té doby velitel čs. jednotky na Středním východě.

Britské nadřízené orgány teprve nyní daly souhlas k přezbrojení brigády na novou bojovou techniku,⁴³⁵ v níž hlavní údernou sílu měly tvořit tanky.⁴³⁶ „*Náš prapor se připravoval na tankový. Byl jsem přeložen k druhé rotě, přestěhoval jsem se o dvě ulice dále. Velitelství bylo dosti daleko v malé vesničce, kde však nebylo dost místa pro ubytování.*“⁴³⁷ Zároveň bylo ovšem zapotřebí, aby Bohumil Snížek dohnal zpoždění, neboť „*u brigády byl dokončen výcvik řízení kolových vozidel a většina důstojníků odešla do anglických kurzů tankových. U brigády probíhal informativní kurz s jedním tankem.*“⁴³⁸ Byl mu přidělen zkušený instruktor četař Heverle, ovšem hned první jízda dopadla kolizí... „*Domů řídí Heverle, našemu vozu až na rozbité sklo se nestalo nic, škoda na autobuse nějaká bude, to vyřídí vojenská správa.*“⁴³⁹ Zbytek dnů v Dovercourtu už řídit nesměl a to i s ohledem na blížící se přesun do Northamptonu.

„Exporter“ v boji proti vichystickým jednotkám v Sýrii a Libanonu. V říjnu 1941 byl přesunut do obleženého přístavu Tobruk, kde působil při obraně perimetru v rámci polské brigády. Poté byl stažen k Haifě a v květnu 1942 reorganizován na Československý 200. lehký protiletadlový pluk-Východní. Jeho muži byli v květnu roku 1942 přeškoleni na novou výzbroj a určení k obraně vzdušného prostoru nad Alexandrií a opět v Tobruku. Po vítězství spojenců v Africe byl celý pluk na počátku července 1943 přeplaven na lodi Mauretania do Velké Británie, kde byl 26. srpna rozpuštěn, aby tak doplnil Čs. samostatnou brigádu a umožnil její novou reorganizaci. Přínosem pro brigádu byly zejména velké bojové zkušenosti vojáků ze Středního východu. T. JAKL: *Boj*, s. 18; Emil KONOPÁSEK, *Od Tobruku k Dunkerque*, in: DREBOTA, J. - MOULIS, M. a KOLEKTIV: *Národ*, s. 63-74; F. FAJTL (ed.): *Richard Zdráhala: Válčil jsem v poušti*, Praha 1990.

⁴³³ Čs. samostatná obrněná brigáda (dále jen ČSOB), existovala od 1. 9. 1943 do 30. 5. 1945.

⁴³⁴ V této funkci setrval až do dubna 1944, kdy byl odvelen na MNO. Později odjel spolu s plk. B. Bočkem a plk. J. Sázavským k tvořícímu se 1. čs. armádnímu sboru v SSSR. Karel Klapálek: *Ozvěny bojů*, Praha 1966; srov. Karel BORSKÝ: *Československé vojenské jednotky na východní frontě*, in: DREBOTA, J. - MOULIS, M. a KOLEKTIV: *Národ*, s. 54-63.

⁴³⁵ Československá samostatná obrněná brigáda byla stavěna podle tabulek počtů britské brigády, doplněné přiměřeným počtem divizních bojových a týlových jednotek. Vzhledem k nedostatku záloh byly počty zpočátku zmenšeny o třetinu s tím, že chybějící třetina bude postavena dodatečně. Brigáda tak vznikla se dvěma tankovými prapory, třetí tankový prapor vznikl reorganizací Motorizovaného předzvědného oddílu (MPO) na frontě u Dunkerque až na podzim 1944. V. FENCL - M. ŘÍHA: *Československá armáda*, s. 10.

⁴³⁶ K tomu např. J. PIEKALKIEWICZ: *Tanková válka*.

⁴³⁷ Paul SNOW, *Cesta*, s. 237.

⁴³⁸ TAMTÉŽ.

⁴³⁹ TAMTÉŽ, s. 238.

6. 3. 3 Northampton (září 1943 - květen 1944)

ČSOB,⁴⁴⁰ jejímž velitelem zůstal brig. gen. Alois Liška, se 28. září 1943 přesunula do střední Anglie, kde se v hrabství Northamptonshire začala přecvičovat na novou bojovou techniku. První rota se usídlila na malém zámku v Deene poblíž Ketteringu, druhá rota v táboře s plechovými „baráky“ a její důstojníci včetně Bohumila Snížka na místní faře.⁴⁴¹

Na začátku října 1943 Bohumil Snížek využil situace, kdy se „*prakticky nic pořádného u brigády nedělo*“⁴⁴² a zažádal o týden dovolené, kterou strávil po boku své nové přítelkyně Jean Tate ve skotském Aberdeenu. Při příležitosti státního svátku byl 28. října 1943 povýšen do hodnosti poručíka, přesto ale zůstal zařazen jako zástupce velitele čety, ve které velel druhému tanku. Asi týden před Vánocemi odjel na dovolenku, kterou strávil opět společně s Jean ve Skotsku, ale na Nový rok už musel být opět u brigády.

Tankové kurzy byly v plném proudu a ledascos již nasvědčovalo tomu, že Německo musí čelit silnému tlaku Spojenců, připravujících se na otevření druhé fronty. „*Brzo na jaře 1944 jsme jeli konvojem auty na střelnici na východním pobřeží East Suffolku. Vyjeli jsme ještě v noci, časně ráno jsme již pozorovali shromažďování amerických létajících pevností k náletu na Německo.*“⁴⁴³ *Toto shromažďování trvalo dosti dlouho, při tom broukání letadel bylo plné ovzduší. Odpoledne když se vraceli, dávali jsme pozor, zda některé letadlo nestřílí raketu*

⁴⁴⁰ V září 1943 činil stav brigády celkem 4046 mužů, z toho 365 důstojníků. Nadále působilo samostatně s vlastním velením Náhradní těleso, které evidovalo 324 vojáků. E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 65.

⁴⁴¹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 240: „*Náš transport se naložil na vlak, a přes Cambridge a Huntington jsme se dostali do Ketteringu. Náš prapor se vykládal v Grettonu. Přijeli jsme již navečer do našeho příštího sídla Deenu zadní, dosti rozježděnou cestou.*“

⁴⁴² TAMTÉŽ, s. 241.

⁴⁴³ Od jara 1944 bylo Německo vystaveno neúprosnému celodennímu bombardování. Dnem i nocí zasypávaly britské a americké bombardovací svazy továrny, letiště, rafinérie, zbrojovky, elektrárny a vše, co mělo spojitost s německým válečným průmyslem. Tyto letecké útoky v podstatě předebraly ke „Dni D“. Jejich cílem mělo být oslabení Luftwaffe, přerušení komunikačních linií a podlomení morálky nepřítele. Dva měsíce před plánovaným datem invaze začaly těžké nálety na železniční a silniční síť, s plánem izolovat nepřátelské jednotky ve vyloďovacím sektoru. Nová metoda sdružování bombardovacích letadel do leteckých svazů čítajících tisíce letounů (za účelem minimalizace ztrát) a jejich systému tzv. „kobercového bombardování“ tvář v tvář obětem na životech vyvolávala ještě během války rozporuplné reakce. Faktem ale zůstává, že Luftwaffe byla díky tomu natolik oslabena, že v létě 1944 mohla být skutečně invaze uskutečněna. Srov. J. PIEKALKIEWICZ: *Letecká válka*; Arthur HARRIS: *Bombardéry útočí*, Praha 1948.

na znamení k přistání.“⁴⁴⁴ V dubnu 1944 přijely tankové jednotky ČSOB na střelnici do skotského Warcop, kde bojový výcvik pokračoval až do léta 1944. Cvičení probíhala už na úrovni tankových rot a později praporů. Prováděly se denní a noční přesuny, střelba z tankových děl a kulometů, nácvik maskování. Kromě toho bylo nutné nacvičit i součinnost s dělostřelci a příslušníky ostatních zbraní.⁴⁴⁵

6. 3. 4 Galashiels (květen - srpen 1944)

V květnu 1944 se brigáda opět přemístila, tentokrát do jihovýchodního Skotska, kde měla výcvik dokončit.⁴⁴⁶ To už se ale řadu měsíců předtím začaly přesouvat do Anglie tisíce amerických vojáků a přes Atlantik se přeplavilo velké množství konvojů.⁴⁴⁷ Velká Británie se stala jedním velkým táborem i skladištěm, a „*nebyt upoutaných balonů, Anglie by se potopila do moře*“.⁴⁴⁸

V sobotu 3. června 1944 začal Bohumila Snížka najednou bolet zub, rozhodl se na kole vyhledat lékaře, když v tom najednou přišla dlouho očekávaná zpráva o invazi spojeneckých vojsk v Evropě.⁴⁴⁹ S odřeným obličejem byl přeložen od druhé roty k první místo npor. Desse.

⁴⁴⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 254.

⁴⁴⁵ S novou výzbrojí vznikla potřeba urychleného přeškolení mužů. Kromě řidičských a střeleckých kurzů pod britským vedením bylo nutno vycvičit personál pro údržbu a opravy všech druhů nové výzbroje. Motorizovaný oddíl se zdokonaloval v průzkumu, vyhledávání cílů, kladení a odstraňování min, přechodu vodních překážek a v dalších činnostech. Stranou nezůstaly ani specifické požadavky pro výcvik dalších odborností, např. spojařů, ženistů a dělostřelců, kteří si museli při nových cvičeních osvojit spolupráci se zbylými útvary. V. FENCL - M. ŘÍHA: *Československá armáda*, s. 11.

⁴⁴⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 254: „*Koncem května, když zpráva o stěhování již kolovala několik dní, najednou jsme se navagonovali. Velitelství brigády bylo v Galashiels, náš druhý tankový prapor v Duns, na pokraji močálovitých vřesovišť, která se prostírala přes Lammermuir Hill do blízkosti Haddingtonu a Dalkeithu u Edinburghu.*“

⁴⁴⁷ Na začátku války německé ponorky potápěly dopravní lodě mířící do Anglie závratnou rychlostí. Koncem roku 1943 se však situace změnila ve prospěch spojenců. Proti hrozbám německých ponorek se bránili zavedením konvojového systému, kdy se dopravní lodě plavily ve skupinách chráněných doprovodnými bojovými plavidly. Díky akcím leteckých hlídek a protiponorkových útočných skupin se ztráty obchodního loďstva podstatně zmenšily. Konvoje byly plně naloženy válečným materiálem. Spojencům plně nahrávala schopnost USA v krátké době vyprodukovat obrovské množství zbraní v krátké době, které tvořily převážnou část válečného materiálu. John KEEGAN: *Zpravodajské služby ve válce*, Plzeň 2005, s. 102-144.

⁴⁴⁸ Vtip, který koloval po Velké Británii v souvislosti s masivní koncentrací mužů i materiálu.

⁴⁴⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 257: „*Dovolené byly zastaveny, čekala se invaze každý den. V sobotu před invazí [t.j. 3. 6. 1944 - pozn. autora] jsem žádal o propustku do Edinburghu. Snad nebyly na tu neděli vůbec povolovány propustky, nedostal jsem ji. (...) Jezdíl jsem s inženýrem Ševčíkem na kole. Sedli jsme proto na kola a jeli do města. Na rovné silnici se mi to přihodilo. Utrhl se přední blatník,*

7. června 1944, den po zahájení spojenecké invaze do Francie,⁴⁵⁰ byla vyhlášena mobilizace ČSOB.⁴⁵¹ Byl vydán rozkaz doplnit stavy do 25. června podle předepsaných počtů vojáků výzbrojí i ostatním materiálem. Poté se brigáda měla přepravit přes kanál La Manche do Francie, kde se měla zapojit do válečných operací. „*Před odesláním vojsk z Anglie dostávali vojáci tři dny dovolené. Dostali jsme tyto tři dny také ihned po návratu z Kirkcudbright.*“⁴⁵²

6. 3. 5 Bridlington (srpen 1944)

Přesně o měsíc později, 7. srpna 1944, zahájila ČSOB s nadšením přesun ze Skotska na severovýchodní pobřeží Anglie, do prostoru Bridlington.⁴⁵³ Doplňování na válečné stavy bylo v plném proudu, ale s dosažením plné bojové pohotovosti mělo jak velení brigády, tak MNO značné starosti.⁴⁵⁴ Jednotka obdržela

zabrzdl rychle a přepadl jsem dopředu. Odřel jsem si levou stranu obličeje, krev prýštila proudem. Jelo kolem auto ATS, vzali mne na ošetřovnu do tábora, lékař tam nebyl, proto zpět do města. Posadili mne venku na židli a ošetřili. Obočí musel lékař sešít, bylo roztržené. Hlavu jsem měl ovázanu asi čtrnáct dní. Za dva dny byla invaze a dotazy, zda to mám z invaze byly na denním pořádku...“

⁴⁵⁰ K tomu např. Dwight D. EISENHOWER: *Invaze do Evropy*, Praha 1994; TÝŽ: *O invasi a vítězství*, Praha 1947; Will FOWLER: *Operace Overlord. Invaze v Normandii: prvních 24 hodin*, Praha 2004; Gustav SVOBODA: *Československá samostatná obrněná brigáda a operace Overlord*, HaV 45, 1996, č. 4, s. 60-76; Bernard L. MONTGOMERY: *Paměti polního maršála*, Praha 1993; Nogel HAMILTON: *Monty. Polní maršál Bernard Montgomery*, Praha 1998; Robin NEILLANDS: *Pád třetí říše. Ode dne D po Den vítězství*, Ostrava 1997; Gilles PERRAULT: *Tajemství dne D*, Praha 1966; Jiří RAJLICH: *Podíl československých letců na spojenecké invazi do Normandie v červnu 1944*, HaV 45, 1996, č. 3, s. 26-55.

⁴⁵¹ Dne 7. června 1944 nařídilo britské vrchní velení polní mobilizaci brigády. Ta během 17 dní doplnila počty vojáků z Náhradního tělesa na válečné počty a vyměnila veškerý výcvikový materiál za nový. Toman BROD - Eduard ČEJKA: *Na západní frontě. Historie československých vojenských jednotek na západě v letech druhé světové války*, Praha 1965, s. 356.

⁴⁵² Paul SNOW, *Cesta*, s. 259.

⁴⁵³ TAMTÉŽ, s. 263-264: „Uvítal jsem radostně zprávu o přesunu do Yorkshire. Po dlouhém čase se podívám do Yorku. Jeli jsme auty v kolonách. To jsem již měl na starosti kolonu roty s jeepem. Některá auta zůstávala pro poruchu zpět. Vracel jsem se, abych zjistil příčinu a zařídil potřebné. Při projíždění kolem kolony jsem musel jet dosti rychle a přitom dávat pozor na protijedoucí vozidla, abych se včas mohl zařadit do proudu. (...) Tábor byl rozložen v listnatém lese, aby nebyl zpozorován ze vzduchu. Rozhlas po táboře upozorňoval na nařízení, často svolával vojáky. Toto soustředění sloužilo především k doplnění stavu mužstva a materiálu. (...) Hodně našich řidičů bylo předtím přiděleno, aby pomohlo při transportu předcházejícím jednotkám. Bylo potřeba tyto vojáky stáhnout k jednotkám.“

⁴⁵⁴ Velmi důležité se pro brigádní útvary ukázalo být Náhradní těleso, které podléhalo přímo MNO, později Hlavnímu velitelství. Staralo se o evidenci vojenských osob a soustřeďovalo také nové brance, kteří procházeli výcvikem ve výcvikovém středisku. Ovšem ještě ve druhé polovině srpna 1944 chybělo do minimálního počtu 4572 osoby asi 300 mužů. V. FENCL - M. ŘÍHA: *Československá armáda*, s. 11.

ještě některé doplňky, zejména bojová vozidla a výzbroj.⁴⁵⁵ A konečně, co se výcviku týče, pilovaly se poslední detaily, „*dokonce jsme cvičili i v polích s obilím. Je nutné tak cvičit, aby to bylo co nejvíce přirozené. Bylo by větší ztráta ztratit jeden tank nepřipraveností než dva buše pšenice.*“⁴⁵⁶

Pár dní před odjezdem do Evropy se s ČSOB přijel rozloučit i prezident Beneš. „*To po tajnostech, kdy se nesmělo nic říci, nám konečně pověděl, že pojedeme do Francie. Byli jsme nastoupeni na velkém travnatém hřišti. Sbalil jsem věci, půjčil vůz a s ing. Ševčíkem odvezl do Yorku. Kufry poslal k paní Morganové a pytel s věcmi nechal u Bullů.*“⁴⁵⁷

Po necelých třech týdnech pobytu v Bridlingtonu se brigáda ve dnech 25. - 29. srpna 1944 přepravila ve třech sledech do posledních seřazovacích prostorů před naloděním - do přístavu Portsmouth, do táborů v Londýně a na sever od Tilbury při ústí Temže. „*Jsmo v pásmu pod vojenskou správou. Ve vzduchu cítíme slanou vlhkost moře. Utábořili jsme se pod stany v blízkosti dřevěných baráků rozsáhlého tábora.*“⁴⁵⁸ Většina z československých vojáků ve Velké Británii na tuto chvíli čekala celé dlouhé čtyři roky.

6. 4 Vojákem na Britských ostrovech

Situace československých vojáků ve Velké Británii byla diametrálně odlišná od toho, co zažili ve Francii. Plnění bojových úkolů příslušníky brigády příliš nevyčerpávalo, a tak zbyl dostatek času a příležitostí k nejrůznějším kulturním, osvětovým, sportovním i jiným akcím (včetně děvčat).⁴⁵⁹ „*Knížky, které vojáci přinesli z Francie ve svých tornách, daly základ táborové knihovně. Začal se vydávat*

⁴⁵⁵ Paul SNOW, *Cesta*, s. 264: „Angličané to řekli přímo, otevřeně: «Jedete do Evropy, nebudete mít žádná možnost doplnit materiál, řekněte si raději o vše, co předpokládáte, že budete potřebovat, všechno dostanete dnes, za týden ovšem vám to zaručit nebudeme moci.» Naši byli zvyklí z domu podle osvědčeného receptu, že se dostane polovina žádaného, proto nechtěli mnoho, až je Angličané nabádali k rozumu. Zde se projevil smysl pro zodpovědnost. Dali jsme vám výcvik, materiál, splnění úkolu závisí jedině na vás. Nebylo by možné svádět neúspěch na nějaké příčiny mimo, když předem zajistili optimální podmínky úspěchu.“

⁴⁵⁶ TAMTÉŽ, s. 263.

⁴⁵⁷ TAMTÉŽ.

⁴⁵⁸ TAMTÉŽ, s. 264.

⁴⁵⁹ K volnému času více např. Frank VOHRÝZEK-VERNON: *Jak se mnou šermoval osud*, in: V. N. DUBEN - B. L. PODOSKI (edd.): *Na všech frontách*, s. 223.

i armádní deník *Naše noviny*,⁴⁶⁰ který zásoboval jednotky informacemi.“⁴⁶¹ Vybraným příslušníkům armády bylo navíc umožněno studovat na britských vysokých školách,⁴⁶² dokončit střední školu nebo si rozšířit všeobecné vzdělání v různých specializovaných kurzech. A konečně, pro většinu Čechů jedna z nejdůležitějších věcí, ještě v roce 1940 se v táboře ustanovilo sokolské družstvo a začala cvičit dechovka. Vojáci si postupně získávali britské občanství i svou obětavou pomocí při odklizení následků bombardování, což přispívalo k šíření dobrého jména Československa v hostitelské zemi.

VÝCVIK

Ty tam byly dny, kdy československé jednotky v Agde „nacvičovaly povely „Vpravo v bok!“, „Vlevo v bok!“, denně „dobývaly“ nebo „bránily“ opuštěný statek na výšině.“⁴⁶³ Po příchodu do Velké Británie se situace radikálně změnila. „Třebaže znovu organizovali svou armádu ze zbytků, které zachránili na plážích u Dunkerku, poskytl čs. vojákům kompletní vybavení, nové battle-dressy,⁴⁶⁴ žold (...) a další drobnosti, jež voják potřebuje.“⁴⁶⁵

Nejvíce se na tom podílelo uzavření dohody o čs. branné moci z října 1940,⁴⁶⁶ které poskytlo základ čs. vojsku ve Velké Británii. Nově vzniklá brigáda sice musela respektovat britskou organizaci, ale jednotkám mohli i nadále velet čs. důstojníci, zachovávala se rovněž čs. hodnostní označení, a také administrativně podléhali příslušníci pozemního vojska čs. orgánům. Britská strana se navíc zavazovala k zajištění potřebné výzbroje, výstroje a vyčlenění potřebného počtu instruktorů. Ve srovnání se situací ve Francii byla československo-britská vojenská smlouva

⁴⁶⁰ Viz kap. 6. 2, s. 94.

⁴⁶¹ L. SITENSKÝ: *Z válečného deníku*, s. 275.

⁴⁶² Paul SNOW, *Cesta*, s. 189: „Oxfordská universita převzala patronát nad univerzitou Karlovou a byla nápomocna, aby mohli čeští studenti dostudovat. Lékaře v československé armádě však mohl nejvýše čekat osud četaře aspiranta. Britská armáda, která se prakticky ještě tvořila, měla naproti tomu velkou potřebu odborných sil. Naši lékaři proto snadno mohli sloužit u anglických jednotek v hodnostech důstojnických.“

⁴⁶³ L. SITENSKÝ: *Z válečného deníku*, s. 31.

⁴⁶⁴ Viz kap. 6. 2, s. 93.

⁴⁶⁵ L. SITENSKÝ: *Z válečného deníku*, s. 275.

⁴⁶⁶ Signatáři této dohody mezi čs. vládou a Velkou Británií o čs. branné moci, podepsané 25. října 1940, byli ministr zahraničních věcí Jan Masaryk a jeho protějšek lord Halifax. E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 14.

výrazným pokrokem. Dala čs. vojsku včas to, co mu ve Francii tak citelně chybělo a brzdilo jeho rozvoj - pevnou právní, organizační a materiální základnu.

Muži byli postupně vystrojeni britskými stejnokroji, obdrželi nutnou výzbroj a probíhaly rovněž nezbytné intenzivní kurzy angličtiny. Přestože první seznámení s bojovou technikou nastalo už v Cholmodeley během léta 1940,⁴⁶⁷ kde se vojáci cvičili na obrněných transportérech Universal Carrier,⁴⁶⁸ teprve rozhodnutí z ledna 1943 o přeškolení na tankovou brigádu přerušilo stereotypní službu⁴⁶⁹ a stalo se motivací pro všechny čs. vojáky.

Kromě toho, že se výcvik ČSOB od defenzivních úkolů v průběhu roku 1943 stále více orientoval na nácvik vylodování,⁴⁷⁰ bylo zprvu zapotřebí absolvovat kurz řízení kolových vozidel. Bohumil Snížek byl v srpnu 1943 přidělen do jednoho takového, který probíhal v okolí města Douvercourt. Ukázalo se, že výcvik rozhodně jednoduchý nebude, neboť už jedna z jeho prvních jízd skončila kolizí.⁴⁷¹

⁴⁶⁷ Srov. např. T. JAKL: *Boj*, s. 16.

⁴⁶⁸ Universal Carrier (v překladu „Univerzální nosič“) bylo malé pásové vozidlo, které ČSOB ve velkém množství používala u téměř všech útvarů. Některé z nich byly vyzbrojené kulometem BREN (viz „Brenuncarrier“) či 3´ minometem, nebo sloužily u tankových praporů a BTD ke startování tanků a nabíjení tankových akumulátorů. Vyčerpávající přehled všech technických podrobností podá např. *Vojenské dějiny Československa*; G. SVOBODA: *Označení motorových vozidel čs. brigády ve Velké Británii za 2. světové války*, HPM, 1993, č. 7, s. 20-23; TÝŽ: *Československá samostatná obrněná brigáda ve Velké Británii 1943 - 1945*, HaV 43, 1994, č. 6, s. 74-105; J. PIEKALKIEWICZ: *Tanková válka*; <http://www.vojenstvi.cz> z 15. 3. 2008; srov. Ota HOLUB: *Československé tanky a tankisté*, Praha 1980.

⁴⁶⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 181: „Služba pokračovala normálně. Někdy byla zpestřována plynovými poplachy. To jsme museli natáhnout plynovou masku, ať jsme byli třeba mimo službu. Velitel praporu to bral přísně vojensky. Jednou volal telefonem kapitána Hynka. Byla doba poplachu, kapitán si rychle nasadil masku, než začal mluvit, podplukovník by jistě poznal, kdyby masku neměl nasazenou. Bylo by pak zle.“

⁴⁷⁰ K tomu např. G. SVOBODA: *Československá samostatná obrněná brigáda a operace Overlord*, s. 60-76.

⁴⁷¹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 237-238: „Náš prapor se připravoval na tankový. (...) Bylo třeba, abych dohnal zpoždění z kurzu. Technický důstojník mi přidělil 1 1/2 tunku a zkušeného instruktora četaře Heverle. Vyjeli jsme za město, na rovné silnici mi předal řízení. Měl jsem za sebou dosti teorie o motorech a řízení a připadalo mi jednoduché uvést vůz do pohybu a jet. Heverle se divil, že mi to jde docela dobře, jistě jsem už jezdil. Pěkné silnice východního Essexu se často točí po venkově. Koupili jsme si na jedné farmě jablka, mléko a chléb a posvačili. Po dvou hodinách jízdy jsem si připadal, že jezdím odnepaměti. Neuvědomil jsem si, že řízení potřebuje delší praxi z toho důvodu, že určité situace nutno řešit automaticky, jaksi podvědomě, kdy není čas přemýšlet, kde je která páka nebo šlapka. Na to měl ostatně myslet i Heverle a neměl připustit, abych řídil auto tak dlouho. (...) Před křížovatkou mi Heverle dává pokyn odbočit doleva. (...) V tom se však pomalu sunu na chodník, kde děti uskakují. Jako bych nedovedl poručit dříve tak poslušnému vozu. Heverle se vzpamatoval a strhl volant doprava, tam byl autobus. Trochu to se mnou trhlo, noha mi sklouzla na plyn, vůz byl právě před autobusem a skočil na něj. Nu, pocítil jsem trochu bolesti v pravé noze, sklo, na které jsem narazil hlavou, prasklo. (...) Domů řídí Heverle...“

Jelikož 7. července 1943 obdržela ČSOB prvních 25 tanků typu Crusader Mk. I a Mk. III, nic jí již nebránilo v rozběhnutí výcviku řízení pásových vozidel. Od první třetiny října 1943 proto měli vojáci šanci seznámit se se skutečnou pásovou technikou, tzv. Brenguncarrierem⁴⁷² počínaje a těžkým tankem Churchill konče.⁴⁷³ Sledovat, jak si brigáda počíná ve svém úkolu, přijížděly často různé delegace, mezi nimi několikrát i prezident Beneš, dokonce „*přišel i k naší skupince u tanku a zajímal se o průběh kurzu.*“⁴⁷⁴

Jedno z míst, kde se vojáci cvičili na nové technice, byl vojenský prostor okolo bývalého zámku v Corby Hall. Kolem zámekového sídla byl park, který ale během války sloužil jako tankodrom. „*Byl rozdělen korytem potoka, přejezd potoka byl dobrým výcvikem, rovněž různé dolíky a kopečky, tank vyjel na kopeček a svou vahou se přehoupl, při tom řidič dával pozor, aby přehup nebyl tvrdý, i když pérování bylo dobré.*“⁴⁷⁵ Cvičení osádky, cvičení v četě, pořadová cvičení, různé tvary a skupiny jízd tanků, střelecký výcvik i výcvik ve spojení zpestřovaly výuku a službu v blátě. Později přibýly i noční jízdy.

Na jaře 1944 pak už následovaly ostré střelby. Ve Velké Británii existovalo mnoho střelnic pro tanky. Například na východním pobřeží East Suffolku se nacvičovaly střelby směrem na moře. „*Angličané dávali pozor na lodě, v tom případě se zastavovala palba. Přidělovali nás na výpomoc pozorovat. Myslel jsem že jaksí ze zdvořilosti nás tam zvou, že si pozorují sami. Nevím proto, kam jsem to koukal, tu na mne ten Angličan zařval, jestli nevidím tu velkou loď jak přijíždí zleva.*

⁴⁷² Obdoba Universal Carrieru, jen vyzbrojený kulometem BREN („BRno-ENfield“), což byla původně čs. konstrukce převzatá před druhou světovou válkou Brity. Zbraň je charakteristická svým typicky zakřiveným zásobníkem. K tomu více Craig PHILIP: *Nejslavnější pěchotní zbraně*, Praha 1997.

⁴⁷³ První tanky u ČSOB typu Crusader Mk. I - III („Křižák“) s kanónem ráže 40 mm, resp. 57 mm, kulometem zn. Besa ráže 7,92 mm a lehkým minometem ráže 51 mm, byly poměrně rychlé, pohyblivé stroje, ale jejich pancéřování, stejně jako výkon kanónu byly nedostatečné. Podstatně výkonnější byly Cromwelly s kanónem ráže 75 mm, dvěma kulomety zn. Besa, protitankovým kulometem a lehkým minometem. Do výzbroje přišly i americké Shermany s kanónem ráže 75 mm, kulometem zn. Browning ráže 7,92 mm, protiletadlovým kulometem a lehkým minometem. Vojáci cvičili rovněž s těžkými tanky Churchill. Průzkumníci obdrželi 11 lehkých Stuartů, které sice měly kanón ráže 37 mm, dva kulomety zn. Browning a protiletadlový kulomet, ale převážně sloužily k průzkumné činnosti. Srov. V. FENCL: *Vozidla Československé samostatné obrněné brigády 1944 - 1945*, in: Ivan PROCHÁZKA (ed.): *Dunkerque*, s. 163-198; SA Pavla Snížka, *Cromwell III. Service instruction book. First edition 1944*.

⁴⁷⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 237.

⁴⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 248.

*Stočil jsem tam dalekohled a lekl jsem se až té obrovitosti té lodi. Ihned následoval povel palbu zastavit.*⁴⁷⁶ Do května 1944 se pak ČSOB s tanky přesunula na střelnici do Warcop a Kirkcudbright ve Skotsku, aby si tankisté vyzkoušeli součinnost všech složek jejich jednotky a hlavně se zdokonalili ve střelbě.⁴⁷⁷ Kromě toho intenzivním výcvikem procházeli i vojáci ostatních jednotek. O tom, že i prostý výcvik nebyl zcela bez rizika, svědčí smrtelný úraz dvou vojáků.⁴⁷⁸

Po přesunu k Bridlingtonu v srpnu 1944 již byl konečně dokončován výcvik. *„Dostali jsme nové tanky Cromwelly, už válečné - to znamená, s nimi půjdeme do akce. Výcvik pokračoval na močálových vřesovištích. Často jsme tahali jeden tank třeba dvěma druhými na dlouhých lanech, když zapadl až klouzal po břiše. Dokončíme výcvik v rotě a každou chvíli můžeme čekat, že budeme nasazeni.*⁴⁷⁹ *„Zda byl proveden dobře či nikoli, se mělo ukázat až u Dunkerque.*

JÍDLO A PITÍ

O tom, že hladový voják není dobrý voják, není třeba diskutovat. Ti českoslovenští si na stravování rozhodně stěžovat nemohli; např. snídaně byla většinou pravá anglická s porridge, ham and eggs,⁴⁸⁰ k tomu chléb s máslem a marmeláda. Zarážející ovšem bylo, že ve Velké Británii, kde „tea at five“⁴⁸¹ je takřka povinností, se podávala káva - nikdy ovšem čaj!⁴⁸²

⁴⁷⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 254.

⁴⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 254: *„Střílelo se v četě, což bylo zajímavé. Zajeli jsme se třemi tanky do postavení, před námi oživovaly figury. Cvičila se především souhra velení a bystrý postřeh objevení se figur. Měl jsem tu výhodu, že jsem pozoroval předcházející četů a předem si už figuru zkráceně pojmenoval. Na příklad povel: «9 vlevo do lesa prase pálit», pokud jsem neměl čas přesněji udát dálku, druh a dávky střeliva.*“

⁴⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 255: *„Byl jsem se svým tankem poněkud vpředu, takže jsem hned nezpozoroval, co se stalo vzadu. Třetí tank, řízený četařem Švrčkem, starým Španělákem, stál v jednom kouři. Náboj po spuštění vybuchl v hlavni, tuto roztrhl. Střelec byl ihned mrtev, nabíječ zemřel v nemocnici. Velitele tanku náraz vymrštil z tanku a odnesl to menším zraněním.*“; O této tragédii hovoří i oficiální záznam ve Válečném deníku 1. roty Tankového praporu 2 ze soboty 29. července 1944, jejíž příčinou byl granát vybuchlý v ústí hlavně. Bylo všeobecně známo, že střely pro své stáří nebyly bezpečné, a proto používány jen na střelnicích, ovšem to stálo život voj. Alfreda Hilberta a voj. Ladislava Löwyho. VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 277, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Válečný deník č. 1 1. tankové roty, s. 89-92.

⁴⁷⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 257.

⁴⁸⁰ Typická britská ovesná kaše, šunka s vajíčky (česky „hemenex“).

⁴⁸¹ „Čaj o páté“, typicky britské popíjení černého čaje v odpoledních hodinách.

⁴⁸² TAMTÉŽ, s. 249: *„Nebyl jsem na kávu zvyklý, i když byla z pravé kávy. Anglie měla smlouvu s Brasií, kávu musela dovážet, ta byla za války volná, kdežto čaj byl na příděl. Náš učitel Mr. Hegerty, kterému káva rovněž nejela, tomu říkal někdy černá špína, věc, «Black stuff». (...)*

Co na druhou stranu pověsti československé jednotky moc nepřidávalo, byla kultura stolování. Jak sám Bohumil Snížek uznává, ta v porovnání s ostatními spojeneckými národy opravdu nebyla nijak valná. „Uvědomovali jsme si závalu v naší národní povaze. Jsme zvyklí odbývat se třeba s hrnkem kávy a kusem suchého chleba, vše sníme na stoličce u kamen nebo u špinavého stolu. Jistě si toho všimli i Holanďané, kteří právě jako Angličané, považují čas jídla za důležitou ceremonii.“⁴⁸³

Jinou starostí bylo zásobování. Něco se občas uspořilo a zlaté české ručičky si s tím poradit rozhodně uměly. „Odebírali jsme maso z Peterborough. Dostali jsme spoustu vepřových hlav a naši odborníci postavili zvláštní udrnu z plechovek a připravili originál české párky. Další starostí bylo pivo, mělo by být plzeňské.“⁴⁸⁴

A proto jako každý voják, také Bohumil Snížek chodil někdy v Lowestoftu se svým spolubydlícím Ludvíkem Burelem do malé hospůdky, kde pili pravý námořnický rum. Burel byl zkušený pijan, zatímco Bohumilu Snížkovi příliš nezachutnal: „Bylo to odporné chuti, snad to byl nezvyk.“⁴⁸⁵ Někdy se ale i tak stávalo, že si oba dopřáli trochu více alkoholu,⁴⁸⁶ někdy pak přespříliš... „Stoly obložené pochoutkami vábily, na to nějaký ten přípitek na zdraví a stáli jsme sotva na nohou.“⁴⁸⁷ Trapné pak bylo, když velitel Snížkova druhého praporu chtěl být vojenské zábavě v Lowestoft galantní a přivítat objetím snoubenku npor. Betky, „měl však už trochu přebráno a upadl s ní. Byla to pro Betku nepříjemná situace...“⁴⁸⁸ V ozdravovně v Appley Park zase Bohumil Snížek zajížděl spolu s dalšími pacienty po večeri vlakem do vzdálenější hospůdky na jedno či dvě piva. „S řidičem motoráčku jsme měli smluveno, že na nás zapíská, abychom nezmeškali,

Nedovedl jsem pochopit, že v zemi čaje spojenecký voják nemůže úředně dostat čaj! Napsal jsem tedy žádost úřední cestou na brigádu, že žádám přiděl čaje. (...) Z praporu za mnou poslali doktora, aby prošetřil moji žádost... Hospodář praporu škt. Šťastný mi vyhrožoval, že mě dají prohlásit za blázna!“

⁴⁸³ Paul SNOW, *Cesta*, s. 239.

⁴⁸⁴ TAMTÉŽ, s. 252.

⁴⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 166.

⁴⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 168: „Dal jsem přinést lahev ginu. Domů jsem se vrátil dosti brzo. Burel přišel, vlastně se přivrávorat později s lahví v ruce. „«Tys koupil jednu, já též jsem musel koupit jednu, dopijeme to! » Neměl jsem mnoho chuti, stále mne budil a abych ho neurazil, musel si též nahnout.“

⁴⁸⁷ TAMTÉŽ.

⁴⁸⁸ TAMTÉŽ, s. 167.

až pojedeme asi za hodinu zpět.“⁴⁸⁹ Není se potom co divit, že Čechoslováci v okolí prosluli nejenom svou obětavostí, ale i výdrží.⁴⁹⁰

UBYTOVÁNÍ A PŘESUNY

Nemalé starosti dělalo brigádě ubytování. Protože se brigáda neustále přesunovala, nemohla mít žádné stálé příbytky, a tak bylo do jisté míry vždy překvapením, jak budou nové prostory zařízené.⁴⁹¹ Velkým problémem se v zimě často stávalo vytápění: „*Petrolejová kamínka často páchla petrolejem. Zkoušeli jsme přes zákaz dělat si kamínka elektrická, která jsme pak zapínali po celou noc i den.*“⁴⁹² Jako důstojník bydlel Bohumil Snížek zpravidla v komfortnějších prostorách po civilních obyvatelích, ale např. podzim 1942 byli nuceni strávit v Cortonu na pobřeží moře v malých dřevěných „baráčkách“, či spíše chatkách, které normálně sloužily jako výletní místo. Alespoň ono vytápění zde nečinilo takové obtíže, neboť „*mořský příliv nám též dodával spoustu dřev z rozbitých námořních plavidel, se kterým jsme topili.*“⁴⁹³

Jedno z velmi zajímavých míst bylo v Deene u Grettonu. Snížkova druhá rota byla ubytována na faře spolu s farářem, jeho ženou, dvěma dětmi a ještě dalšími dvěma vojáky. Bydlení s civilisty téměř vždy skrývalo nějaké to překvapení: „*Dvakrát jsem se stěhoval, jednou jsem musel vylézt na komín, který byl zacpán ptačím hnízdem, a proto nechtělo v krbu hořet. (...) Farář byl potrhlý člověk. Utrpěl za války na vojně úraz a otřes. Před vánoci jsme ho oknem pozorovali jak vzal husu, kterou paní svěřila k zaříznutí, rozsekal jí sekerou na špalku a kusy poházel do křoví...*“⁴⁹⁴

⁴⁸⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 207.

⁴⁹⁰ TAMTÉŽ, s. 197: „*Námořníci jsou pověstní co snesou alkoholu, obzvlášť když jsou na pevné zemi. Chodívali jsme do malé čisté hospůdky asi dvě míle na hlavní silnici v malé vesničce. Tam ten námořník vyzýval ostatní k soutěži, kdo víc vypije a náš Josef to málem vyhrál.*“

⁴⁹¹ TAMTÉŽ, s. 183, 241: „*Každé místo se zdá pochmurné a nevlídné, jestliže vás nečekají známí s prostřeným stolem a ustlanou postelí. Naproti tomu, zejména ti, kteří nezakotvili svými city k bližním na starém místě, očekávali netrpělivě, jaká překvapení jim přinese místo nové. (...) První dny přesunu se vyznačovaly rovnáním, uskládáváním, smiřováním se s poměry, neboť tady jsme byli trochu dále od městského života, na který jsme byli zvyklí. Potom většina vojáků zanechala na starých místech své známé, i rodiny s dětmi. Velení brigády proto přislíbilo, že na sobotu a neděli se budou pořádat zájezdy na rekreaci do měst.*“

⁴⁹² TAMTÉŽ, s. 161.

⁴⁹³ TAMTÉŽ, s. 164.

⁴⁹⁴ TAMTÉŽ, s. 240.

O tom, že „kdo dřív přijde, ten dřív mele“ nebo že účelnost byla často upřednostněna před komfortem, se přesvědčil i Bohumil Snížek koncem května 1944, když se brigáda přestěhovala do skotského Dunsu. Tábor byl postaven asi tři kilometry od města, důstojnická jídelna ještě dále, poblíž jen tři malé plechové „chatrče“. „*Nestaral jsem se proto s hledáním bytu ve městě a nastěhoval jsem se do toho plechového baráku. Do města na vycházky se stejně nechodí každý den, hlavně že to nebylo daleko do tábora a do jídelny.*“⁴⁹⁵

JAZYKOVÉ PROBLÉMY

Není jistě potřeba zdůrazňovat, že spousta zahraničních vojáků měla ve Velké Británii problémy s cizí řečí. Proto každý nově příchozí musel do jazykové školy, kde se naučil základním komunikačním schopnostem. Hlavně piloti RAF museli před vlastním střetnutím s nepřítelem překonat nejprve „*bariéru jazykovou*“.⁴⁹⁶ U Bohumila Snížka tento problém ale nebyl, neboť ještě jako student strávil ve Velké Británii v roce 1934 určitý čas, a proto mu angličtina žádné problémy nedělala. Byl ovšem spíše ojedinělý případ, dokonce ani vysocí důstojníci často angličtinu příliš neovládali.⁴⁹⁷ Nezřídka potom docházelo k různým omylům: „*Z pozorovatelný volají «clear guns», dole naši se dali do čištění kanonů, ačkoliv palba neskončila. Vše se vysvětlilo, místo clear naši mysleli clean - čistit.*“⁴⁹⁸ Naštěstí komunikace mezi jednotkami uvnitř brigády probíhala v češtině, což ale také ještě automaticky nezaručovalo, že dorozumění bude bezproblémové.⁴⁹⁹ U ČSOB totiž sloužilo poměrně velké procento německy mluvících čs. občanů,

⁴⁹⁵ Paul SNOW, *Cesta*, s. 256-257.

⁴⁹⁶ T. JAKL: *Boj*, s. 17; srov. E. ČEJKA: *Zlomená křídla*; F. LOUCKÝ: *Mnozí nedoletěli*; Jiří RAJLICH - Jiří SEHNAL: *Stíhači nad kanálem*, Praha 1993; Zdeněk ŠMOLDAS: *Českoslovenští letci v boji proti fašismu*, Praha 1987; F. FAJTL: *Bitva o Británii*, Cheb 1991; Stanislav FEJFAR: *Deník stíhače*, Hradec Králové 1970; Jiří OSOLSOBĚ: *Zbylo nás devět*, Praha 1989.

⁴⁹⁷ Paul SNOW, *Cesta*, s. 181: „Dovídal jsem se o veselých historkách vojenského života. Tak třeba velitel praporu dovedl říci anglicky jen několik slov. Jako vyšší hodnostář byl zván do anglické společnosti. Jednou se hostitelka ptá při večeři: «Do you like cream? Máte rád smetanu?» Podplukovník neotálel a ihned anglicky odpověděl: «Very nice music - velice krásná hudba!».“

⁴⁹⁸ TAMTÉŽ, s. 254.

⁴⁹⁹ TAMTÉŽ, s. 182: „U roty sloužil jistý Němec z Karlových Var. U raportu žádal o dovolenou, musel to však říci anglicky, když česky neuměl ani slovo. Němčina do té doby nebyla totiž v armádě oblíbená. Povídám tomu Němci «Dvacet let jste žil v Československu a nenaučil jste se slova česky, tady žijete dva roky a mluvíte anglicky.» Jednou se stalo, že ministr národní obrany přijel nečekaně ráno na návštěvu. Narazil na službu konající stráž a nemohl se s ní česky domluvit.“

kterým český jazyk působil potíže.⁵⁰⁰ Nicméně Bohumil Snížek, který mohl těžit ze svých zkušeností a výborných jazykových znalostí, byl díky tomu u Dunkerque povýšen a přeřazen na místo spojovacího důstojníka roty.

ŽENY - VZTAHY, ZNÁMOSTI A PŘÁTELSTVÍ

Po evakuaci od Dunkerque na přelomu května a června 1940 se Velká Británie dostala do obtížné situace. Její armáda prakticky neexistovala a teprve Churchill se zasadil o její vybudování. Většina mužů musela tehdy nastoupit do armády, což s sebou přineslo fakt, že nastal nedostatek pracovních sil ve válečném průmyslu. Na místa mužů nastoupily ženy.⁵⁰¹ Řídily nákladní auta, autobusy místní dopravy, lokomotivy, pracovaly v továrnách na válečnou výrobu, obsluhovaly v restauracích a jídelnách, hospodařily v zemědělství a vykonávaly službu i jako policistky.

Kromě toho ale velký počet žen působil i v samotné armádě, do té doby vyhrazené jen mužům. U pozemního vojska měly na uniformě označení ATS⁵⁰² a sloužily jako obsluhy protiletadlových děl a světlometů, řidičky vojenských vozidel či zaměstnankyně skladů a kanceláří vyšších velitelství. „*Rose byla řidičkou auta. Obdivoval jsem její řidičské umění. V duchu jsem si přál, abych uměl také tak jezdit. (...) Někteřou chvíli jsem měl sám strach, jak to švihala v zatáčkách, až ji čapka spadla, kterou jsem však zachytil.*“⁵⁰³ Vojenskou službu vykonávaly mladé ženy i u letectva. Měly označení WAAF.⁵⁰⁴ Zabezpečovaly tady signální a komunikační

⁵⁰⁰ Zdenko MARŠÁLEK: Českoslovenští občané německé národnosti v čs. brigádě ve Velké Británii 1940 - 1944, HaV 46, 1997, č. 2, s. 131-155; E. KULKA: Židé; Zdeněk BENEŠ - Drahomír JANČÍK - Jan KUKLÍK ml. - Eduard KUBŮ - Václav KURAL - Robert KVAČEK - Václav PAVLÍČEK - Jiří PEŠEK - René PETRÁŠ - Zdeněk RADVANSKÝ - Radovan SUCHÁNEK: *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 - 1948*, Praha 2002.

⁵⁰¹ Do britské výroby přešlo v průběhu války 3 600 000 nových pracovních sil, což však jen částečně nahradilo zvýšení stavu armády o 4 700 000 mužů. Podíl žen pracujících v britském hospodářství se zvýšil za léta války ze 27% téměř na 41%. A. ŠNEJDÁREK: *Druhá světová válka*, s. 87.

⁵⁰² Auxilliary Territorial Service (Pomocná vojenská služba). K britským pomocným oddílům ATS na Blízkém východě se hlásily dokonce i čs. ženy v Egyptě. K tomu srov. T. JAKL: *Boj*, s. 24, 26.

⁵⁰³ Paul SNOW, *Cesta*, s. 253.

⁵⁰⁴ Women Auxilliary Air Force (Ženské pomocné služby letectva). V rámci britského letectva sloužily i desítky československých žen (česky tzv. „wafky“), zastávajících různé, převážně administrativní funkce. Několik československých žen však patřilo k tzv. „Y service“ - jejich hlavním úkolem bylo odposlouchávat u silných rádiových přijímačů tajné německé letecké stanice, jež vydávaly pokyny k protivzdušné obraně v okamžiku, kdy se spojenecké bombardovací letectvo blížilo k pobřeží. Příslušnice „Y service“ zachycovaly též německé zprávy o pohybech poškozených britských a amerických letadel, která se snažila uniknout z nepřátelského území. Získané informace

služby, pilotovaly nebojová letadla, obsluhovaly radary a poměrně složitá technická zařízení. S jednou takovou se seznámil i Bohumil Snížek. „Mívala službu třeba od 10 hodin večer. Teprve po válce jsem se dozvěděl, že konala službu u radaru, jednoho z divů této války. Bylo to přísně tajné, všichni kdo u radaru sloužili, říkali, že slouží u radia.“⁵⁰⁵ Vedle toho ženy sloužily i ve válečném námořnictvu pod označením WREN.⁵⁰⁶ Navíc existovaly různé dobrovolné práce, které vykonávaly ženy jako čestnou funkci.⁵⁰⁷

Po náročném zaměstnání zbýval československým vojákům u ČSOB vždy čas k oddechu. Celkem rychle se začali sbližovat s místním obyvatelstvem, samozřejmě nejlépe za pozornosti britských dívek a dam... Vše šlo relativně snadno, a tak poznání, že britská děvčata jsou „přirozenější než kterákoli jinde“⁵⁰⁸ jen přispívalo k dobré morálce československého vojska ve Velké Británii. Bylo zvykem, že vojenské jednotky pořádaly svoje zábavy,⁵⁰⁹ na které se zvaly vojenské i civilní dívky. „Ptala se mne, co to je za zábavu. Dostaly k útvaru pozvání pro 30 děvčat, tak se přihlásily. Naši ovšem zapomněli, že měli pozvat na důstojnický večírek důstojnice. Takto to vypadalo jako objednávka pošlete 30 kusů tanečnic.“⁵¹⁰

Tak například v Cortonu na Vánoce 1942 Bohumil Snížek poznal Jean, Betty a Iris, které pokud jako WRENs nemohly o Vánocích ke svým rodinám, alespoň se

pak předávaly na velitelství stíhacího letectva, které zajišťovalo postiženým letounům ochranu, případně nouzové přistání na nejbližším letišti. Srov. T. BROD - E. ČEJKA: *Na západní frontě*, s. 424; M. PAJER: *Křídla*, s. 25.

⁵⁰⁵ Paul SNOW, *Cesta*, s. 181. Bohumil Snížek přesto ve svých pamětech píše, že se jednalo o ATS.

⁵⁰⁶ Women Royal Emergency Service - Královská pomocná služba námořnictva. Josef SOMMR: *Od Tobrúku do Plzně*, Praha 1992, s. 94.

⁵⁰⁷ Paul SNOW, *Cesta*, s. 196: „Jako vrchní kuchařka tam sloužila žena vysokého námořního důstojníka jako příspěvek k válečnému úsilí. Quartermaster, který byl jakýmsi výkonným rotmistrem pak tvrdil, že v kuchyni jsou nejhezčí děvčata a dal jsem mu za pravdu.“

⁵⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 162.

⁵⁰⁹ TAMTÉŽ, s. 166-167: „Na taneční zábavy jsme jezdili přes celé město autobusem do Palais de dance. Tyto palais jsou snad v každém větším městě. Tanec je každý den do půl dvanácté, kdy zazní drobné bubnování a Anglická hymna je znamením konce. Jednou tam měli námořníci zábavu, pozoroval jsem velitele base, který měl těch pásek na rukávě tak do půlky lokte, jak vytácel mladé WRENs, proplétal se, podlézal, jak to bylo potřeba při různých tancích. Jinak však bylo potřeba zachovávat přísnou důstojnost a separovanost tříd, na vojně především důstojníků od mužstva. Proto snad se pořádaly pro důstojníky zvláštní zábavy. Koloval oběžník, na kterém důstojníci měli vyplnit rubriky: zda se zúčastní, zda přivedou si tanečnici nebo ne, a že zaplatili vstupné pět šilinků. V tomto obnosu pak bylo zahrnuto pití piva, zákusky, obložené chlebíčky. Kdo chtěl pít více, mohl si navíc koupit whisky, gin nebo jiné nápoje, které se však prodávaly jen na celé láhve za režijní cenu. Ačkoliv armáda byla v Anglii již dva roky, snad bylo potřeba vydávat i na takové zábavy zvláštní pokyny, jak se chovat. Podplukovník Frajt, zástupce velitele praporu proto vydal důvěrný rozkaz o tom, jak se chovat na zábavě.“

⁵¹⁰ TAMTÉŽ, s. 167.

tak „snažily zpříjemnit tyto svátky míru druhým.“⁵¹¹ V Margaret Hall se v lednu 1943 zase seznámil s Pat, Irkou, která dobrovolně vstoupila na vojnu k ATS. Když počátkem dubna 1943 přišel se zlomenou rukou do ozdravovny v Appley Parku, každé pondělí se tam konaly velmi žádané taneční zábavy. O starou vrchní sestru (říkalo se jí „matrona“) nikdo zájem neměl, „nejhezčí děvčata z kuchyně se účastnit nesměla“,⁵¹² a přitom „tanečnic bylo málo a pozoroval jsem, jak se mladí poručíci honí stále za jednou nebo dvěma nurses.“⁵¹³ Jedna štíhlá byla obzvlášť obletována, byla to ošetřující sestra Beales, se kterou se Bohumil Snížek také později více sblížil. Když pak každou středu přijíždělo pojízdné kino, konaly se pro pacienty-vojáky pravé žně, na kterých se seznámil s nenápadnou dívkou Joan.⁵¹⁴ Poté ji viděl ještě jednou, když jel vlakem ze Shrewsbury do Appley parku z hospody. „Pohled zabloudil do vozu a zavadil o zářící obličej mladé dívky. Byla ve společnosti muže, pravděpodobně otce. V rozhovoru občas otočila hlavu směrem k nám. Jistě jsem byl rovněž pohnut...“⁵¹⁵

Když se mu koncem června 1943 přitížilo, byl poslán do vojenské nemocnice v Davyhulm u Manchesteru. Ještě na cestě vlakem dokázal zaujmout „dobře vypadající dámu středních let“,⁵¹⁶ která ho dokonce později navštívila v nemocnici. Od Spolku čs. žen dostával balíčky, stejně jako od „nějaké paní, která byla ve styku s československou kolonií v Manchesteru.“⁵¹⁷ Předposlední den svého pobytu v Davyhulm obdržel ještě spoustu pamlsků od jedné mladé slečny, původem prý z Československa. Celou tu dobu si psal se sestrou Beales z Appley Parku: „Říkala mi Sunshine, já na oplátku Sunbeam.“⁵¹⁸; přesto cítil silnou náklonnosti i od ošetřovací sestry Morton v Davyhulm. Když jel zpátky do ošetrovny v Appley Parku, „vyprovodila mne ke dveřím a znovu mi sama podala ruku. Stáli jsme těsně

⁵¹¹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 170.

⁵¹² TAMTÉŽ, s. 198.

⁵¹³ TAMTÉŽ; „nurse“ znamená v překladu „ošetřovatelka, zdravotní sestra“.

⁵¹⁴ TAMTÉŽ: „Na tato představení měla přístup i děvčata z kuchyně. (...) Vždy jsem si povšiml menší Joan a její kamarádky. Byla to venkovská děvčata vyživená hlavně mlékem a sýrem a bylo radost na ně pohledět. Chtěly se však přizpůsobovat lepším mravům a kouřily. V Anglii kouří ženy rovnoprávně, těmto však to tolik neslušelo, snad protože bylo vidět, že to neumí dobře předstírat, že jim to chutná.“

⁵¹⁵ TAMTÉŽ, s. 207.

⁵¹⁶ TAMTÉŽ, s. 200.

⁵¹⁷ TAMTÉŽ, s. 203.

⁵¹⁸ TAMTÉŽ; „sunshine“ znamená v překladu „sluneční svit“, „sunbeam“ znamená „sluneční paprsek“.

u sebe, nevím jak, políbil jsem ji a odešel. (...) Když jsem zavíral dveře, pohlédl jsem vzhůru k oknu kanceláře. Viděl jsem, že záclona byla nepatrně poodhrnuta a sestra mávala na cestu.⁵¹⁹ Zbytek dnů v Appley Parku se už o Bohumila Snížka starala jen sestra Beales a spolu také často vyráželi na čaj do Bridgnorth na čaj a do kina. „Byl jsem k ní lhostejný, přesto jsem si vyšlapoval v její společnosti sebevědomě, protože jsem viděl, že hodně ostatních důstojníků by s ní bylo rádo šlo.“⁵²⁰

Že muž v uniformě je něco jiného než pouhý civilista, dokládaly časté pohledy mladých žen,⁵²¹ ovšem se sestrou Morton z Davyhulm zůstával Bohumil Snížek stále v kontaktu, a později, po propuštění z ošetřování, se dokonce dohodli na schůzce ve skotském Edinburku. „Odpověděla mi dopisem, poznal jsem, že svoji službu koná poctivě, zatím co její manžel sloužil v armádě...“⁵²² Na smluvenou sice schůzku nedorazila, zato však na zábavě potkal další osudovou ženu, která na něj bezesporu udělala velký dojem a o které se ve svých zápiscích velmi často zmiňuje.⁵²³ S Jean Tate prožil nádherný týden na dovolené v Edinburku. „Jean přijde ráno na nádraží k vlaku. Již jsem nastoupil do vlaku, neboť měl odjet, když tu vidím bílý kabátek pospíchat rychle kolem vlaku. Opozčila se, ale přišla, vyměnili jsme si adresy, budeme si dopisovat.“⁵²⁴ Na začátku října 1943 se za ní vypravil dokonce až na sever Skotska. „Tři dny Jean přijížděla do Aberdeenu, nemohl bych zajet do Tarves? Matka věděla proč do Aberdeenu jezdí, otec však prý co by

⁵¹⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 206.

⁵²⁰ TAMTÉŽ, s. 208.

⁵²¹ TAMTÉŽ, s. 210: „Zdalo se mi, že jedna z nich mne pozoruje, když jdu kolem a nedává pozor na rozmluvu těch druhých. Naše pohledy se setkaly. Nedovedl bych říci, co bylo v jejich očích. Byla to nenucená hra na ukrácení chvíle čekání na vlak, byl to flirt, zájem o uniformu s podivnými nápisy na ramenou? Přítomnost těch druhých dvou byla nepřekonatelnou překážkou. Hra pokračovala dále...“; TAMTÉŽ, s. 233: „Naproti mě seděla mladá paní, často vytahovala zrcátko a upravovala se, koketovala. Z kabelky vyndávala různé věci, jako legitimaci, z které jsem přečetl, že se jmenuje Rose Davidson. V Edinburghu též vystoupila. Před nádražím se rozhlížela, přistoupil jsem k ní, usmívala se, ptám se, zda ji nemohu pomoci. Sám jsem tam byl poprvé, řekla mi adresu jednoho pensionu. Dobrá, budu dělat kavalíra. Zavolal jsem taxi, udal její adresu. Při vystupování jsem řekl: „A na shledanou kde?“ Ona: „Třeba v Palais de dance večer.“

⁵²² TAMTÉŽ, s. 213.

⁵²³ TAMTÉŽ, s. 234-235: „Zpozoroval jsem dvě slečny se starší paní, jistě si chtějí zatančit. Jean v černých šatech s bílým límečkem bezvadně čistým, a vyžehleným se mi zamlouvala. Představila mě své průvodkyni, je to její teta, u které je na výletě. Tančil jsem potom jenom s Jean. Je z Aberdeenu, zde má dvě tety, jsou bohaté, má sestru v Londýně, jmenuje se Flora. Doma mají menší hotel v Tarves asi 15 mil za Aberdeenem, hraje na klavír, chodila na univerzitu. (...) Měla trochu zvláštní nos, nebyl to pařížský ohrnutý nosík, ale typický skotský nos, poněkud zahnutý. Imponovala mi tím, že se elegantně oblékala a chodila jako pravá dáma. Vůbec se nemalovala a často nosila bílý kožíšek z beránka na černé šaty. Svoji dovolenou jsme většinou strávili v její společnosti.“

⁵²⁴ TAMTÉŽ, s. 236.

říkal...“⁵²⁵ Naposledy s Jean strávil Vánoce 1943, v březnu 1944 se spolu rozešli. Než Bohumil Snížek odjel do Evropy poznal na večírcích ještě recepční Brendu,⁵²⁶ zdravotní pracovníci Betty a řidičku od ATS Rose Arndt, ovšem s nimi už byl ve styku jen převážně písemnou formou.

Snad přes všechny klady i zápory v mezilidských vztazích zůstával nejlepším přítelem jediný čtyřnohý voják u československé brigády - byl jím pes Šmudla, který sloužil u druhé rotě. Jak Bohumil Snížek postřehl, „psi v Anglii, to byl zvláštní národ sám pro sebe. Přejet psa bylo horší než přejet člověka.“⁵²⁷ Staral se o něj kpt. Braun, který ve snaze zjistit, co že je vlastně to vlastně za rasu, tehdy dokonce odebíral časopis s příznačným jménem „Dog“. Šmudlovi to ovšem bylo jedno a bez ohledu na to, konal svou vojenskou povinnost výtečně až do své hrdinné smrti u Dunkerque.⁵²⁸

⁵²⁵ Paul SNOW, *Cesta*, s. 241-242.

⁵²⁶ TAMTÉŽ, s. 246: „Brenda byla vdova a vedla malý hotel. Na oplátku jsem ji pozval druhý den do kina. Mluvila se mnou o životě v cizí zemi a nabízela se, zda pro mne může něco udělat, něco mi poslat. Měla jistě bohaté zkušenosti ze života. (...) Přátelství s Jean mne drželo zpět a odmítal jsem proto další potřebu známostí.“

⁵²⁷ TAMTÉŽ, s. 193.

⁵²⁸ TAMTÉŽ, s. 249: „V zemi, kde všichni psi jsou postaveni na roveň lidské rase a také se tak s nimi skoro zachází, se najednou u vojáků objevil pes. Kde se vzal? Má papíry? Je to čistá rasa? Vypadá jako vlčák. Šmudla sloužil a byl to pravý vojenský pes. Když byl budíček, obíhal baráky, u každého zaštěkl a pomáhal budit. Při nástupu rotě stál rovněž při nástupu, jakmile dozorčí důstojník na ukončení zvolal: druhé rotě nazdar, Šmudla hlasitě zaštěkl. Šmudla si zvykl i na tanky, za jízdy uměl vyskočit na tank, seděl důležitě v tanku, sluchátka na uších a poslouchal. Přišly i stížnosti od civilistů, že je prý pes ohrožuje. Snad tomu tak skutečně bylo, Šmudla pokládal za své přátele především vojáky a ty poznával podle uniformy. Měl snad přijít pryč, ochránci ho však vodili s sebou, takže se objevil i ve Francii. Skončil možno říci hrdinnou smrtí šlápnutím na minu u Dunkirku. Snad tím upozornil svoje vojáky na miny a zachránil i životy.“

7. Evropské bojiště (srpen 1944 - květen 1945)

7. 1 Vylodění na evropském kontinentu (srpen 1944)

Ve středu 30. srpna 1944 nastal pro Československou samostatnou obrněnou brigádu velký, dlouho očekávaný den. Jednotka v počtu 4259 vojáků a důstojníků se nalodila i s výzbrojí na speciální dopravní loď,⁵²⁹ aby se přepravila do Francie, kde měla zasáhnout do frontových bojů.⁵³⁰ Byl to okamžik, na který většina československých vojáků celé ty roky netrpělivě čekala. *„Odpoledne se konvoj seřadil a k večeru jsme vyrazili kolem ostrova Wight. Před dvěma měsíci zde vyrazily první čluny poprvé. Tehdy zde vše, zejména na druhý den ráno, 6. června všechno vřelo,⁵³¹ ve vzduchu především, bylo potřeba zajistit úspěch prvního dne. Dnes již byl normální provoz na této dopravní válečné lince. K ránu jsme sice zaslechli dělostřeleckou palbu vlevo vpředu, to se bojovalo u nedalekého Le Havru.“⁵³²*

Príslušníci brigády se během jednoho týdne spolu s veškerou technikou přeplavili přes Lamanšský průliv do francouzských umělých přístavů Courseuller a Arromanches⁵³³ v Normandii a s napětím vyčkávali dalších rozkazů.⁵³⁴ Po více než čtyřech letech znovu stanuli na evropském kontinentu, na půdě Francie.

⁵²⁹ Výsadková loď LCT-Landing Craft Tanks, která spolu s větší výsadkovou lodí LST-Landing Ship Tanks (kapacita asi 20 tanků, 26 automobilů + 200 vojáků), přepravovala z nákladních lodí typu „Liberty“ čs. jednotky na pobřeží Francie. V. FENCL - M. ŘÍHA: *Československá armáda*, s. 11; VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 277, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Válečný deník č. 1 1. tankové roty, s. 130 (Popis přepravy do Evropy včetně nákresu LST).

⁵³⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 264: *„Nalodování tanků bylo provedeno rychleji, než jsme očekávali. Lodi stavěné zvlášť pro tento účel pro invazi dávno předem, otvíraly své padací mosty a tanky jen polykaly. Upevnění tanků řetězy bylo nutno však věnovat velkou péči, na moři uvolněný tank by způsobil mnoho škody.“*

⁵³¹ Míněný tzv. „Den D“. Viz kap. 6. 3. 4, s. 103.

⁵³² Paul SNOW, *Cesta*, s. 265.

⁵³³ Již zkušenosti z Dieppe během roku 1942 ukázaly, že nejenom vylodění, ale také zásobování obsazených území bude obtížné. Jelikož německé přístavy byly bráněné velmi silně, zrodila se myšlenka vybudování umělého kotviště! Projekt „Mulberry“ (v překladu „plod moruše“) předpokládal dvě taková vylodňovací zařízení, z nichž každé mělo mít kapacitu anglického přístavu Dover. Hlavní část tvořily obrovské železobetonové kesony zvané Phoenix, kterých bylo potřeba celkem 146, což ovšem vzhledem k hmotnosti až 6000 tun představovalo velmi náročný úkol. ČSOB do Francie vkročila právě po jednom takovém u Arromanches na pláži Gold, zvaným Mulberry „B“, po kterém na dlouhých rampách až na pláž přejížděla spojenecká vozidla. Přes toto zařízení proudily jednotkám zásoby až do dobytí Antverp během září 1944. T. BROD - E. ČEJKA: *Na západní frontě*, s. 472; Srov. Tim SAUNDERS: *Dieppe 1942. První spojenecké vylodění na evropské pevnině od útěku*

Pláž byla ještě poseta zbytky zničené invazní techniky a ruin německého tzv. Atlantického valu.⁵³⁵ „*Za živým plotem zahrady v rohu byla jáma, past na tanky. Poblíže byla stopa, kde kulatý otvor v zemi tvořil úkryt pro německého střelce, který chtěl zabránit tankům v invazi. Střílel, až jeden na něj prostě najel, otočil se a pohrbil ho...*“⁵³⁶ Pro československé vojáky bylo obzvláště smutným zjištěním, že spousta bojové techniky pocházela z jejich Hitlerem obsazené vlasti,⁵³⁷ ať už se jednalo např. o tzv. „španělské jezdce“⁵³⁸ či o děla předválečné výroby.⁵³⁹ Příslušníci

z *Dunkerque*, Brno 2006; Frans BEEKMANN - Franz KUROWSKI: *Der Kampf um die Festung Holland*, Herford 1981; David BOYLE, D.: *Druhá světová válka ve fotografiích*, Praha 2005, s. 214-222.

⁵³⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 265: „*Na tento okamžik jsme čekali všichni příslušníci brigády. Byly však úvahy o tom, kudy do Evropy vstoupíme, bude to přes pláně Severního Německa, kde by se naše tanky dobře osvědčily, bude to Středomoří, nebo rovnou do Calais. Nikoho jistě nenapadlo bezvýznamné místo Arromanche v départementu Calvados, poblíže starého města Caen, odkud Vilém Dobyvatel, opačnou cestou, se vydal na dobytí ostrova za kanálem.*“

⁵³⁵ Atlantický val byl systém opevnění budovaný Němci na pobřeží severní Francie a Normandie v letech 1942 - 1944, který měl zabránit invazi Spojeneckých jednotek z Anglie na kontinent. Po svém dokončení se měl Atlantický val táhnout od Norska až po hranice se Španělskem. Byl tvořen širokými minovými poli, zátarasy a opěrnými body a dělostřeleckými hnízdy umístěnými v mohutných betonových bunkrech. Heinz R. ZIMMERMANN: *Der Atlantikwall von Dünkirchen bis Cherbourg. Geschichte und Gegenwart mit Reisebeschreibung*, München 1982; Rudi ROLF: *Der Atlantikwall - Die Bauten der deutschen Küstenbefestigung 1940 - 1945*, Osnabrück 1998; v české historické literatuře prozatím neexistuje publikace, která by se tímto tématem zabývala.

⁵³⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 267.

⁵³⁷ TAMTÉŽ, s. 269: „*Vpravo vidíme samohybné dělo značky ČKD Praha. Ještě v roce 1944 chtěli Němci dobýt světa s českými zbraněmi. Byla to na jedné straně chvála české práce. S českým válečným materiálem jsem se později setkávali častěji. V Calais na příklad to byly naše španělské jezdce jako zátarasy. U Dunkirku pak originální bedny českých min s českými nápisy, které jsme potom sbírali a házeli na Němce.*“

⁵³⁸ V odborné terminologii „rozsocháč“ je účinná statická ocelová protitanková překážka používaná od 30. let 20. století. Pod názvem „český ježek“ (například v němčině „Tschechenigel“) byl během druhé světové války používán armádami většiny států obou bojujících stran a je užíván dodnes. Český ježek je velmi efektivní protitanková překážka a svou funkci si zachovává i při převrácení velmi blízkou explozí. Odolával i dlouhodobému působení pěchotních zbraní. Ve spojení s ostnatým drátem poskytoval i obranu před útočící pěchotou, té však po přiblížení poskytl částečné krytí před palbou obránců. Vznikl zdokonalením a vývojem na základě drátěné překážky nazývané „španělský jezdec“, používané už od dob třicetileté války. Tyto překážky byly ve velkém rozsahu použity v ČSR při budování československého opevnění v oblasti Sudet. Průmyslově vyráběný typ byl armádou vybrán na základě mnoha zkoušek. Po Mnichovské dohodě a obsazení zbytku Československa všechny existující zabral německý Wehrmacht. Ukořistěné rozsocháče byly použity pro německá opevnění a ve velkém počtu byly vyráběny nové. Němci je použili především k zabezpečení Atlantického valu, například na pláži Omaha. J. MACOUN: *Československé pevnosti*, s. 39; Harry LIPPMANN: *Panzersperren und andere Hindernisse*, Köln 1987 (DAWA Sonderband 13); Petr KLUČINA: *Třicetiletá válka. Obraz doby 1618 - 1648*, Litomyšl 2004, s. 152-154.

⁵³⁹ Hitlerovi se na podzim 1938 odstoupením pohraničních území i pásů nově vybudovaných pohraničních opevnění dostaly do rukou hlavně důležitá průmyslová centra druhé republiky, včetně středisek rozsáhlého československého zbrojního průmyslu. Množství a hlavně kvalita československých předválečných zbraní se staly předpokladem úspěchů Hitlerova tažení do Polska 1939 a dokonce ještě jeho ruské tažení 1941 se opíralo o vynikající československé tanky vzor 35 a 38. Srov. *Vojenské dějiny Československa*, s. 517-518; E. KULKA: *Židé*, s. 14.

brigády byli soustředěni v přechodném táboře na pobřeží a přitom byli svědky nekonečných řad německých vojáků proudících do zajetí.⁵⁴⁰

Po dokončení vylodění na francouzském pobřeží⁵⁴¹ se brigáda přesunula do prostoru u města Falaise,⁵⁴² doslova pár hodin poté, co tu spojenci zničili v pověstné „kapse“ několik nepřátelských elitních divizí.⁵⁴³ „Projížděli jsme kolem rozbitých vesnic, Caen město s 80.000 obyvatel leželo v troskách. Letiště, hangary vyhořelé, podél cest hromady pěkně srovnaných střel pro děla různých ráží, kraj opuštěný civilisty, stromy přerážené granáty, svědčily o prudkých bojích.“⁵⁴⁴ Okolí bylo tou dobou ještě poznamenáno čerstvými stopami války, která se tudy před krátkou dobou přehnala. Na polích kolem vyhořelých vesnic se povalovaly mrtvoly „panzergrenadýrů“ a úvozové cesty byly zaplněny množstvím rozbitého a opuštěného válečného materiálu hitlerovských armád,⁵⁴⁵ snažících se v překotném spěchu uniknout obklíčení.⁵⁴⁶

⁵⁴⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 267: „Po písčité cestě jsme vyjeli na pobřežní planinku, kde jsme se utábořili. Zdálo se, že přicházely dlouhé čtyřstupy německých zajatců, které lodě vezmou do zajetí. Výraz tváře typický. Obyčejně ho vítěz fotografuje zarostlého vousy, což zejména v Anglii vzbuzuje představu nekulturních lidí. Většinou je to výraz, toužící po odpočinku, jídle, mnohdy výraz uspokojení, že je to za sebou. Též výraz očekávání, jak přemožitel se zajatcem naloží. To se řídí podle toho, kdo je vítězem, na druhé straně, jak daleko se cítí zajatec zodpověden za nelidské činy proti lidem vítěze. Zde, do britského zajetí odcházeli zajatci bez obavy a strachu. Pýcha předchází pád. Vzpomněl jsem si na pochody snadných vítězů v jiných zemích Evropy. „Hrdinové“ zde cvičili plouživý pochod zajatců.“

⁵⁴¹ Na tomto místě je nutno zmínit, že převážná část mužstva byla vyloděna do 3. září, ovšem poslední jednotky dorazily z Velké Británie až 8. září 1944. Ivan PROCHÁZKA (ed.): *Dunkerque. Válečný deník Československé samostatné obrněné brigády (říjen 1944 - květen 1945)*, Praha 2006, s. 11; Srov. VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 277, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Válečný deník č. 1 1. tankové roty, s. 139.

⁵⁴² ČSOB byla soustředěna ve stanovém táboře Transit Camp 60 a v obcích Epancy, Fontaine a Le Breuill. V. FENCL - M. ŘÍHA: *Československá armáda*, s. 11; Představu o prvních dnech v táboře podá VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 277, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Válečný deník č. 1 1. tankové roty, s. 138; TAMTÉŽ, inv. č. 290, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Příloha k Válečnému deníku č. 1.

⁵⁴³ V takzvané „Falaiské kapse“ se Američanům, Britům, Kanadánům a Polákům v rámci tzv. operace „Cobra“ podařilo sevřít a zničit značné množství německých sil. Generálové Montgomery a Bradley tímto rozhodli o proražení německé obrany a nečekaném postupu spojenců v týlu pobřeží až k belgickým hranicím. Bernard L. MONTGOMERY: *Paměti polního maršála*, Praha 1993, s. 235-255; J. PIEKALKIEWICZ: *Tanková válka*; Stephen HART - Matthew HUGHES: *Německý voják ve 2. světové válce*, Praha 2000, s. 174-175; Jindřich FANTL (ed.): *Generál Marshall: Vítězství v Evropě a v Tichomoří*, Praha 1946; Chris BISHOP: *SS. Peklo na západní frontě*, Praha 2006.

⁵⁴⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 268.

⁵⁴⁵ Srov. D. BOYLE: *Druhá světová válka*, s. 222-225; J. PIEKALKIEWICZ: *Tanková válka*; James LUCAS: *Poslední rok německé armády*, Plzeň 1995.

⁵⁴⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 268: „U Falaise jsme se zarazili. Naše rota se „ubytovala“ na okraji nízkého lesíka vlevo od silnice. První noc jsme nestavěli stany, každý se natáhl na měkkém mechu a přikryl. Našel jsem si hrbolek pod hlavu. Ráno jsem zjistil, že to byl hrob německého vojáka, jen tak

Rozhodujícím faktorem určujícím další činnost ČSOB byla skutečnost, že čs. jednotka byla přidělena do svazku britské 21. skupiny armád. Podle rozhodnutí jejího velitele polního maršála B. L. Montgomeryho se počítalo s tím, že brigáda setrvá asi čtrnáct dní v zápolí u Falaise, kde měla převzít zbývající materiál, a přitom si osvojit nejčerstvější bojové zkušenosti.⁵⁴⁷ Vojáci byli pochopitelně přiděleným „bojovým“ úkolem velmi zklamáni. Namísto očekávaného přesunu na frontu byli znovu nuceni trávit drahocenný čas výcvikem, načež se mezi nimi pochopitelně zvedla vlna nespokojenosti. „*Brigáda byla v záloze. Kdy vyrazíme ke skutečnému boji, to byla otázka, která visela ve vzduchu. Situace nasvědčovala tomu, že to nebude v nejbližších dnech.*“⁵⁴⁸ Velitel brigády gen. Alois Liška neprodleně ještě 5. září 1944 požádal, aby MNO zasáhlo u britských míst a urychlilo tím přesun na frontu. Do celé záležitosti se dokonce vložil až hlavní velitel čs. branné moci gen. Sergej Ingr, který se vypravil koncem září 1944 na inspekční cestu do Francie, aby zjistil situaci, uklidnil rozbouřené vojáky a osobně projednal nasazení brigády do frontových bojů s představiteli 21. skupiny armád.

V této souvislosti pravděpodobně nikdy nebude s jistotou zodpovězená domněnka, zda si Britové opravdu přáli bojové nasazení ČSOB; oprávněně se totiž obávali, že jednotka nebude schopna plynule nahrazovat vlastní ztráty,⁵⁴⁹ což mohlo způsobit zbytečné komplikace. Žádali proto od čs. vojenské správy ujištění, že „*doplňování, hlavně tankovými osádkami, jsou pro brigádu zajištěna*“ a že „*nebudou mít ty potíže,*⁵⁵⁰ *které mají s Poláky*“.⁵⁵¹ Čs. orgány ovšem nemohly takové ujištění

mělkou zahrabaného, trochu jsem se otrásl.(...) Kolem Argentan zbytky po boji ještě číšely. Z příkopu ze země čouhá bílá noha, onde zase kus ruky, jak byli lidé narychlo zahrabáváni. Koně se zakopávali později, do širokých mělkých hrobů se jich naskládala řada. Puch byl nesnesitelný, museli jsme si přes ústa uvázat kapesník. Později bylo toto území uzavřeno a přístup zakázán.“

⁵⁴⁷ TAMTÉŽ, s. 270: „*Utábořili jsme se zřejmě na delší dobu. Postavili jsme stany, byl sestaven program výcviku, přezkušována pohotovost, pořádány přednášky lékaře. Několik delších cvičení jsme uspořádali podle skutečných bojů, jak se odehrály. Postupovali jsme přesně po stopách spojenců a každé místo s rozbitým tankem bylo důvodem rozboru situace.*“; srov. např. VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 280, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Spisy tajné a důvěrné 1944 - Poznatky 1. kanadské armády.

⁵⁴⁸ Paul SNOW, *Cesta*, s. 270.

⁵⁴⁹ Čs. zahraniční armáda se během své celé existence potýkala s nedostatkem mužstva, což dovolovalo postavit brigádu pouze ze dvou třetin. Ještě v polovině září 1944 se ČSOB do předepsaných tabulkových počtů nedostávalo 173 osob, a to i přesto, že k jednotkám bylo zařazeno nemálo vojáků s nedokončeným výcvikem. Citelný byl i nedostatek tanků, kterých chybělo takřka šedesát. E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 77.

⁵⁵⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 271: „*Během září 1944 se uskutečnila kombinovaná operace za podpory letectva, které ovšem nedopatřením začalo bombardovat polskou 1. tankovou divizi. (...) Zajímavou,*

dát. Britské velení se i s ohledem na tento fakt nakonec rozhodlo, že pověří ČSOB bojovým úkolem na méně rizikovém a především statickém úseku.

7. 2 Přesun k Dunkerque - zapomenuté bojiště (říjen 1944)

„Zeptáte-li se kohokoli, co si nejlépe pamatuje z ústupu k Dunkerque, odpoví, že stud a únavu. „Nebojte se, my se vrátíme...“, říkal jsem to zas a znovu.“⁵⁵²

Dunkerque se stal již podruhé dějištěm válečných událostí během války. V roce 1940 tudy prchal britský expediční sbor,⁵⁵³ na začátku října 1944 začali Němci překotně vyklízet Francii a za postupujícími spojeneckými jednotkami zůstávaly jen skupiny, které se dodatečně vzdávaly. V některých přístavech na atlantském pobřeží ovšem odmítly německé posádky kapitulovat. Největším z těchto přístavů byl silně opevněný Dunkerque.⁵⁵⁴ Skotské gardové divize, které

*nicméně smutnou historii jsme se dověděli o skupině polských tanků. Měli za úkol dosáhnout určené čáry. Protože jim to šlo dobře, pustili se dále. V tom však do nich začali bombardovat americká letadla. Přece to nejsou německá letadla, ti už zde žádná nemají! Spojení s letci neměli, utrpěli značné ztráty od vlastních spojenců. Bylo to nedopatření, nebo nedostatek pozornosti a slepé vykonávání rozkazu? Američané totiž měli rozkaz bombardovat další pásmo a připravit ho k dobytí. Spolupráce byla vzorně naplánována, Poláci měli včas dát vědět dozadu a vyžádat si svolení k dalšímu postupu. Na druhé straně však Američané mohli rozpoznat tanky. Proto napříště tanky při objevení se spojeneckých letadel vyhazovaly žluté pruhy látky z věže.“; srov. T. BROD - E. ČEJKA: *Na západní frontě*, s. 477; srov. Kenneth MACKSEY: *Vojenské omyly druhé světové války*, Praha 1995.*

⁵⁵¹ Citováno dle E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 77.

⁵⁵² P. WILSON: *Dunkerque*, s. 26.

⁵⁵³ Hitlerův „stop-rozkaz“ zastavil Guderianovy tanky těsně před Dunkerque, což Britům umožnilo 26. května zahájit námořní operaci „Dynamo“, která zachránila do 4. června 1940 neuvěřitelných 340 000 spojeneckých vojáků. K evakuaci bylo použito pestré flotily civilních rekreačních a sportovních plavidel. Walter LORD: *Dunkerský zázrak*, Litomyšl 2004; P. WILSON: *Dunkerque*; A. ŠNEJDÁREK: *Druhá světová válka*, s. 53-54.

⁵⁵⁴ V obklíčeném Dunkerque přeměněném v pevnost se uzavřela asi 12tisícová posádka, které velel viceadmirál Friedrich Frisius. Kázeň a morálka německých vojáků z bojových útvarů byla, přes všechny těžkosti se zásobováním a vývojem vojenské situace, až do konce války udržována na velmi dobré úrovni. Morálka ostatních vojáků především Rusů a Poláků, kteří byli většinou nasazeni u 2. a 3. obranné linie, byla podstatně nižší. Na vůdcův příkaz udržet za každou cenu přístavy na pobřeží Atlantiku a La Manche kladla tato posádka britským a kanadským vojskům tvrdší odpór. Opírala se nejen o mohutné dělostřelectvo, ale i o důmyslný systém přírodních a umělých překážek. Němci zaplavili široké okolí města a tam, kde voda nedosáhla, nakladli hustá minová pole, na něž bylo zaměřeno dělostřelectvo. Z vnitrozemí obepínaly město tři obranné linie zpevněné betonovými pevnostkami, zemními kryty a různými zátarasy. Určit čáru dotyku bylo velmi obtížné. Tvořily ji jednotlivé, od sebe dosti vzdálené opevněné opuštěné budovy a farmy, které obě strany zároveň využívaly jako své opěrné body. Mezi nimi, v bažinách, v zatopených terénech a minových

k přístavu dospěly už začátkem září 1944, tu stály a nedařilo se jim město dobýt. Britské velení rozhodlo 3. října 1944 o jejich vystřídání ČSOB.

Pět týdnů po vylodění ve Francii, mezi 4. a 6. říjnem 1944, se ČSOB postupně přesunovala k francouzskému přístavu Dunkerque, ležícímu na pobřeží Calaiské úžiny.⁵⁵⁵ Přestože se fronta odtud vzdálila více než 100 km na východ, město spolu s přístavem zůstávaly i nadále pevně v německých rukou.

Úkolem Čs. samostatné obrněné brigády bylo uzavřít nepřítele v dosavadním postavení a nedovolit, aby prolomil kruh obklíčení.⁵⁵⁶ Různými útočnými formami ho naopak měla přinutit, aby zanechal dalšího odporu a vzdal se. Už předem bylo jasné, že brigáda nebude moci využít ke splnění tohoto úkolu svou hlavní údernou sílu - tanky, ale že se bude muset spoléhat především na dělostřelectvo.⁵⁵⁷ Brigádě chyběly síly a prostředky, které mohly německou posádku skutečně vážně ohrozit; např. letectvo, výsadkové jednotky a těžká ženijní technika. Ani spojenecké velení, které si obtížnost situace velmi dobře uvědomovalo, si nedělalo iluze o rychlém dobytí Dunkerque. Zcela postačovalo, že nacistická posádka je v Dunkerque uzavřena a nemá možnost rušit tyl, především postup invazních vojsk. Vrchní velitel spojeneckých expedičních vojsk generál Dwight Eisenhower se k tomu vyjádřil v tom smyslu, že „*Dunkerque byl obklíčen, a protože použití jeho malého přístavu nebylo důležité*“, neviděl potřebu, „*že by se mělo vyvinout velké úsilí k jeho dobytí...*“⁵⁵⁸ Českoslovenští vojáci byli přiděleným bojovým úkolem opět

polích byla „země nikoho“, kudy zejména v noci pronikaly průzkumné hlídky a sváděly mezi sebou potyčky. Srov. L. SITENSKÝ: *Z válečného deníku*, s. 276; E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 78.

⁵⁵⁵ Paul SNOW, *Cesta*, s. 273: „*Několik dní po Václavu přišel rozkaz k odjezdu. (...) Přijíždíme Sein. Druhý den míjíme Crécy, (...) naše cesta se stáčí k severu. Přijíždíme k Montreuil sur Meer. (...) St. Omer, zde jsem jel před deseti lety, snad přesně na den, na kole z Anglie. U této silnice jsem nocoval, bez stanu tenkrát (...) Při dalším ubytování, rovněž pod stany se dovídáme cíl cesty. Byl jsem už na lůžku, když se vrátil velitel roty kapitán Sedláček z praporu. Spolu se svým zástupcem nadporučíkem Sládečkem si nechali růst plnovous, prý do doby, než válka skončí nebo se dostaneme do boje. Naším cílem je Dunkirk, kde se drží značná německá posádka.*“

⁵⁵⁶ Paralyzovat (byť za pomoci spojeneckých vojsk) více než patnáctitisícovou německou posádku představoval pro československou jednotku čítající okolo 4300 mužů téměř nadlidský úkol, který byl ale naší armádě přidělen z několika důvodů. První a zřejmě nejzávažnějším byl fakt, že brigáda vzhledem k malým zálohám nemohla provádět postupové boje, neboť při případných střetech by nebylo možno padlé a zraněné vojáky nahrazovat. Tím druhým důvodem pak byly předpokládané jazykové obtíže. V. FENCL - M. ŘÍHA: *Československá armáda*, s. 12.

⁵⁵⁷ Vzhledem k náročným terénním podmínkám, kdy velká část rovinaté krajiny byla Němci uměle zavodňována, nemohly být ve větším rozsahu nasazeny tanky, hlavní síla brigády. Bojová činnost tak obnášela převážně provádění průzkumných hlídek a palebných přepadů nepřátelských postavení.

⁵⁵⁸ D. D. EISENHOWER: *Invaze*, s. 273.

zklamáni. Místo aktivního boje byli nuceni setrvat na místě a udržovat nepřítele v šachu, zatímco ostatní jednotky směle pokračovaly směrem do nitra Třetí říše.

7. 3 Zaujmutí pozic a kontakt s nepřítelem

Během 7. až 9. října 1944 převzala ČSOB pod velením brig. gen. Aloise Lišky obléhání přístavu Dunkerque od britských a kanadských jednotek.⁵⁵⁹ Ihned byly provedeny některé změny v sestavě a rozmístění spojeneckých jednotek⁵⁶⁰ vypadalo během října následovně; **západní úsek** perimetru obsadil 7. prapor britského královského tankového pluku (7. Rtk) a čs. Tankový prapor 1; **střední úsek**, většinou zaplavený, drželi vojáci Oddílu kanónů proti útočné vozbě,⁵⁶¹ lehké protiletadlové baterie a Motorizovaného předzvědného oddílu;⁵⁶² **ve východním úseku**, kde byl terén stejně jako v západním úseku pro tanky dosud sjízdný, čelili nepříteli muži Motopraporu a Tankového praporu 2, kde sloužil por. Bohumil Snížek. V každém úseku doplňovaly výše uvedené jednotky oddíly britského, kanadského, československého a francouzského dělostřelectva spolu se skupinami FFI⁵⁶³ a belgické domobrany.⁵⁶⁴ Do konce října 1944 dorazilo k brigádě dalších bezmála 300 Čechoslováků.⁵⁶⁵

⁵⁵⁹ Velitel brigády gen. Alois Liška byl ustanoven velitelem samostatného válčiště ve funkci Operational commander, což znamenalo, že byl v oblasti jemu svěřených operací svrchovaným velitelem všech spojeneckých branných sil, přímým představitelem spojeneckého hlavního stanu a zároveň i nejvyšší správní instancí, od jejíhož rozhodnutí nebylo odvolání s odkladným účinkem. Kromě vlastní ČSOB mu ke splnění úkolu bylo postupně přiděleno několik praporů francouzské pěchoty (tzv. FFI - Forces Francaises d'Intérieur, oddíly Francouzské vnitřní fronty), kanadský tankový prapor a protiletadlová brigáda a britský dělostřelecký pluk; srov. T. BROD - E. ČEJKA: *Na západní frontě*, s. 478.

⁵⁶⁰ Viz Mapová příloha DP č. 6.

⁵⁶¹ „Oddíl kanónů proti útočné vozbě“ byl název používaný ve třicátých letech v čs. armádě, jednalo se o jednotky, mající za úkol zneškodňovat nepřátelská obrněná vozidla. J. MACOUN: *Československé pevnosti*, s. 32.

⁵⁶² Motorizovaný předzvědný oddíl (dále jen MPO).

⁵⁶³ Tyto francouzské jednotky (viz výše), které vznikly v únoru 1944 z jednotlivých skupinek partyzánů, poskytovaly Spojencům podporu již při vyloďování v Normandii. Přestože byly nedostatečně vyzbrojené a bez zkušeného velení, při operacích během roku 1944 provedly několik tisíc samostatných akcí, zajaly tisíce příslušníků německé armády, obsadily řadu francouzských měst, osvobodily celé velké oblasti a sehrály rozhodující roli při osvobození Paříže. Za své odhodlání zaplatily tisíce mrtvých a raněných. A. ŠNEJDÁREK: *Druhá světová válka*, s. 236.

⁵⁶⁴ Srov. I. PROCHÁZKA (ed.): *Dunkerque*, s. 15.

⁵⁶⁵ 12. října 1944 přijela do tábora 43. britského doplňovacího praporu u Amiens skupina 6 důstojníků a 239 osob pod velením štábního kapitána Nevřaly. Téměř všichni muži byli bývalí příslušníci Vládního vojska, kteří z Itálie přešli do Francie; dalších 188 bývalých příslušníků dorazilo 25. října

Vojáci sotva stačili zamaskovat tanky, položit telefonní linky, zřídit dělostřeleckou pozorovatelnu a provést první obhlídku okolního terénu, když po půlnoci z 8. na 9. října nepřítel znenadání zahájil minometnou palbu na předsunutá postavení oddílů. Boje, které vojáci svedli bezprostředně po vyčerpávajícím přesunu ve zcela novém, neznámém terénu, si vyžádaly poměrně značné ztráty. Hned první střetnutí skončilo smrtí čtyř vojáků a celou řadou raněných.⁵⁶⁶

Okolí Dunkerque by se jednoduše dalo shrnout takto: „*Vedle jedné široké asfaltové silnice do Dunkerku byly roztroušeny již jen ojedinělé farmy a rovina jako stůl byla snadno přehledná z vysokých staveb ve městě.*“⁵⁶⁷ Postavení spojeneckých jednotek tvořila jedna linie opěrných bodů a soustava minových polí a nástrah. Za touto linií se nacházely podpůrné a záložní jednotky, jejichž hlavním úkolem bylo podporovat oddíly v první linii a v případě potřeby vyčlenit a vyslat posily, které měly utlumit větší nepřátelskou bojovou činnost. Linie byla v prvních měsících pro nedostatek pěchoty a vzhledem k nepředpokládané větší nepřátelské aktivitě velice řídko obsazena.⁵⁶⁸ „*Budování souvislé linie na této rovině nemělo významu, i když se muselo předpokládat, že tyto opěrné body nemohou zabránit pronikání německých hlídek; zajišťovaly však plně proti útoku ve větším měřítku.*“⁵⁶⁹ Němci na rozdíl od Spojenců ale měli jednu výhodu - mohli využít pevnůstek, které tu stály

1944. VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 288, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Válečný deník č. 2 1. tankové roty, s. 209; k okolnostem, proč muži dorazili relativně pozdě J. NĚMEČEK (ed.): *Jaromír Kopecký*, s. 122; Kromě toho se k ČSOB později hlásili i zajatí Němci, bývalí čs. občané. Přestože ani jejich počet nebyl zdaleka bezvýznamný, často na ně bylo a dosud je (podobně jako na „vladaře“ a mnohdy zcela neprávem) pohlíženo s despektem. Stejně tak na jaře 1945 byl stav brigády doplněn i čs. občany z osvobozené Francie. T. BROD - E. ČEJKA: *Na západní frontě*, s. 496-498; srov. Bohuslav ŠULC, *Obléhání přístavu Dunkerque 1944 - 1945*, in: V. N. DUBEN - B. L. PODOSKI (edd.): *Na všech frontách*, s. 158; Otakar BRŮNA - Jindřich MAREK: *Vladaři dračích údolí*, Třebíč 1999; Karel EFFA: *Ve znamení náhody*, Praha 1987; Jaroslav KUDRNÁČ, *Písecký prapor v Itálii v letech 1944 - 1945*, Písek 1997; Vladimír NOVOTNÝ: *Vzpomínky na vládní vojsko 1939 - 1945*, Ostrov nad Ohří 1995; Jindřich MAREK: *Háchovi Melody Boys. Kronika českého vládního vojska v Itálii 1944 - 1945*, Cheb 2003.

⁵⁶⁶ E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 80; srov. VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 288, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Válečný deník č. 2 1. tankové roty, s. 168-171.

⁵⁶⁷ Paul SNOW, *Cesta*, s. 304.

⁵⁶⁸ Nepřítel i spojenci měli obsazeny jednotlivé opěrné body, které tvořily opuštěné farmy, pobořené továrny či prosté kůlny a „baráčky“. Ještě ani na jaře 1945 nebyla linie v žádném případě souvislá, a jen úzký pruh země, tzv. „no man's land“ („země nikoho“) dělil oba nepřátele od sebe, často jen několik set metrů! Naopak spojenci tuto taktiku ještě zdokonalili tím, že tato stanoviště těsně u limitní čáry byla hlídkami obsazována jen na noc a při ranním rozbřesku opět opouštěna.

⁵⁶⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 305.

už od první světové války a po zesílení je začlenili do svého gigantického Atlantického valu.⁵⁷⁰

1. rota 2. tankového praporu, u níž sloužil por. Bohumil Snížek, se soustředila ve východní části obléhaného Dunkerque, u pohraniční vesnice Ghyvelde,⁵⁷¹ kde vzdálenost k nepříteli byla obzvláště malá.⁵⁷² První noc z 8. na 9. října 1944 proběhla celkem klidně, ovšem drtivě většině vojáků chyběly bojové zkušenosti a navíc ani jejich předchozí výcvik nepočítal s takovými bojovými podmínkami, s jakými se setkali v prostoru tohoto přístavu. Během další noci z 9. na 10. října 1944 byla zaznamenána v celém úseku Tankového praporu 2 silná nepřátelská činnost, jež vyvrcholila přepadem stanoviště 3. a 1. čety 1. roty, které velel por. Bohumil Snížek.⁵⁷³ Němci se v počtu asi 30 mužů za podpory minometné a kulometné palby připlížili do blízkosti jejich úkrytu a zaútočili ručními granáty. Při útocích zahynul des. Otakar Gabriel a dalších pět mužů praporu utrpělo zranění.⁵⁷⁴

⁵⁷⁰ Během útoku z 5. listopadu 1944 měl Bohumil Snížek dokonce šanci si v prostoru vesničky La Plaine z bezprostřední blízkosti prohlédnout německá opevnění: „Prohlížím pevnosti, jsou důkladné, spojené hlubokými zákopy, zákop se táhne i k předním liniím. Zkousím zapálit zbytky zařízení a poškodit periskop v jednom bunkru. Pátrám po tajných věcech, nikde nic, všechno vymeteno. Vždyť Němci s tím počítali, tak se na dnešek vystěhovali.“ TAMTÉŽ, s. 289; srov. L. SITENSKÝ: *Z válečného deníku*, s. 276; Viz kap. 7. 1, s. 118.

⁵⁷¹ Představu o geografické poloze poskytne aplikace Google Earth 4.2.0181.2634 (beta).

⁵⁷² Paul SNOW, *Cesta*, s. 275: „V Adinkerke je úsek silnice pod nepřátelským ostřelem, hlásí hlídky. Zahybáme z hlavní silnice doleva po cestě k listnatému lesíku. Tam necháváme tanky, dále jdeme pěšky asi pět kilometrů. Za lesíkem u cesty stojí malá hospůdka, je tu hranice a opět vstupujeme na půdu Francie. Ghyvelde je místo našeho určení.“

⁵⁷³ TAMTÉŽ, s. 276-277: „Druhý den v pondělí (9. října 1944) již během dne silnější palba, i dělostřelecká. Hlavně vlevo to zařachalo každou chvíli. (...) Byli jsme v krytu, po setmění to začlo. Prudká palba min. Dopadají až k nám, Švrček poznamenává, že za chvíli palbu přenesou na okraj vesnice, tedy přímo na nás. Co asi bude dále? Možná, že se pokusí o útok nebo přepad, odhaduje Švrček. Co bude nutno zařídit, jaké rozkazy vydat, vždyť to je situace, o které jsme se vlastně neučili, noční tma, to je docela jiná situace než řešení taktických situací za denního světla a to ještě jen cvičně.“; VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 288, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Válečný deník č. 2 1. tankové roty, s. 200 (Jmenný seznam příslušníků 1. tankové roty ke dni 11. 11. 1944).

⁵⁷⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 277: „Mnohonásobné svištění min a již dopadají, nyní jen vyčkat do okamžiku, kdy přestanou a pak musíme ven, jistě se bude něco dít. Ještě dopadají miny, slyšíme kulomet vpředu. Několik ran, které nejsou miny, jsou to ruční granáty. Palba min ustala, vyrážíme ven, desátník Gabriel je raněn, Němci útočí. Povel jediný je «vpřed», přískoky se dostáváme k zákopu, mezitím ještě před námi od stavení záblesky, ale již z druhé strany. Strílení je všude, v takovém okamžiku i přes velkou tmu se nám zdá, že vidíme někoho se pohybovat.“; srov. I. PROCHÁZKA (ed.): *Dunkerque*, s. 16; VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 288, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Válečný deník č. 2 1. tankové roty, s. 170.

Na začátku října 1944 líčí Bohumil Snížek okolí východního úseku jako krajinu, která dokonce místy „připomínala živými ploty anglický jih“.⁵⁷⁵ Sami důstojníci ze štábu německého LXXXIV. armádního sboru ve své době tvrdili, že jejich „tajnou zbraní jsou jabloňové sady a ploty“.⁵⁷⁶ Němci navíc dovedli velmi dobře využít rovinatého terénu, když zatopili pole na jih od Dunkerque.⁵⁷⁷ Na záplavách jižního a na podzim i východního úseku se tak objevily čluny i s motory,⁵⁷⁸ na nichž hlídky podnikaly průzkum a prohledávaly opuštěné domky. Vyplývala z toho jedna nepříjemná skutečnost - vojáci vycvičení pro pohyblivou válku v tancích se ocitli v úloze obléhatelů v bažinatém terénu, který neznali a kde jim tanky nebyly příliš platné. Z tankistů se stávala pěchota; s nadsázkou je možno říci spíše „námořní pěchota“.⁵⁷⁹ „Byli jsme zvyklí na ochranu silného pancíře tanku a zde jsme se opět vraceli k řemeslu pěšáka. Při tom v pásnu, kde bylo vybudováno tolik pevnůstek z nedobytného betonu jsme měli hlídat jen tak jak se hlídá doma na poli obilí, bez náležitého krytu.“⁵⁸⁰

Nastala vskutku paradoxní situace. Tankové jednotky ČSOB stále více připomínaly obyčejné pěší vojsko, které místo bleskových přepadů hledalo vhodné úkryty v polorozpadlých zděných staveních a kurnících. Opevňovací práce, které měly učinit dosavadní stanoviště odolná proti nepřátelské minometné a kulometné

⁵⁷⁵ Paul SNOW, *Cesta*, s. 271: „Vidíme před sebou řadu domů, některé budovy vyšší, kostel má věž zničenou, vpravo opět malý listnatý lesík s pevnostmi. Jsou to součásti bývalého atlantického valu. (...) Za silnicí, podél živého plotu, se dostáváme k domu, kde je jedno družstvo. Zastřeným oknem pozoruje hlídka předpolí. Dvě družstva vlevo na okraji vesnice. Vpředu 200 metrů je zákop u stavení. Ve dne se pozoruje z otevřených dveří na půdě. V noci pak je hlídka tří mužů v zákopě. Ve dne je možno též pozorovat z malého vikýře z domku, kde jsme ubytováni.“

⁵⁷⁶ Ve skutečnosti tyto „živé ploty“ netvořily jednoduché rady keřů (zimostráz - *buxus sempervirens*), ale vysoké a pevné násypy posázené stromy, často přerušované cestami, které tvořily bariéru neumožňující proniknout dokonce ani těžkým tankům! Citace dle J. PIEKALKIEWICZ: *Letecká válka*, s. 365.

⁵⁷⁷ Němci využili husté sítě vodních kanálů, již bylo toto území protkáno a zaplavili široké předpolí města do výše až pěti metrů. Jediná suchá místa byla na východní a západní straně pobřeží, jinak se krajina změnila v rozsáhlá jezera a bažiny. Umělou zátoku udržovali hitlerovci tím, že vždy při přílivu otevřeli u moře zdymadla a při odlivu je opět uzavřeli. T. BROD - E. ČEJKA: *Na západní frontě*, s. 478.

⁵⁷⁸ Paul SNOW, *Cesta*, s. 293: „Postupně přibývalo vody. Silnice mezi naším stavením a celnicí u kanálu byla již pod vodou asi deset centimetrů. Naše stanoviště vpravo baráku hlídka musela stále vylévat, jak voda stoupala. Němci totiž zvětšovali všeobecně zátopy, při přílivu otevřeli vrata, při odlivu je zavírali. Jezero se zvětšovalo. Vzádu u B sledu postoupilo těsně k prostoru lesíka, z vody čouhaly již jenom střechy domů roztroušených dříve po krajině. Na loďkách jsme občas prohlíželi, zda jsou prázdné. Přirazili jsem a mohli rovnou na půdu.“

⁵⁷⁹ L. SITENSKÝ: *Z válečného deníku*, s. 276.

⁵⁸⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 280.

střelbě, mohly být vykonávány navíc jen v noci. Válčilo se nikoli na širokých pláních severního Německa, ale na zahradách osady Ghyvelde...⁵⁸¹

Většinou se uskutečňovaly místní průzkumné akce, v nichž se vojáci brigády seznamovali se situací a pozvolna přivykali bojovým podmínkám. Nejednalo se o otevřená střetnutí, spíše o lokální přepady, které byly na denním pořádku.⁵⁸² „Noční přestřelky v prvních dnech byly snad přílišné. Jednou naše hlídka vypálila. Vyběhli jsme z domu. (...) V tom šlehájí rány přímo na dvorku mezi námi, zapálilo mě to i na noze. Což se nepřítel dostal až k nám a pálí? Kde, z které strany?“⁵⁸³ Zejména v těchto menších „bojůvkách“ se velmi osvědčili staří ostřílení vojáci, kteří prošli Španělskou občanskou válkou, tzv. „Španěláci“.⁵⁸⁴ Jedním z nich byl i rotný Švrček.⁵⁸⁵

Asi největším nebezpečím u Dunkerque se ale ukázaly být miny, zvláště ty skryté v písečných dunách.⁵⁸⁶ Jejich jemný prach často skrýval ty náslapné, na což dopláceli jak spojenečtí vojáci, tak i jejich němečtí kolegové, snažící se dezertovat.⁵⁸⁷ Minové zátarasy byly navíc budovány velmi důkladně i pro tanky. Byly kladeny tři až čtyři nad sebe a při výbuchu rozbíjely spodky tanků a znehybňovaly je. Poškození

⁵⁸¹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 278-279: „Malými dvorky se zděnými nízkými boudami pro drůbež a dříví jsme se dostávali dopředu ke stanovištím. Upravovali jsme stavení prokopáním zdí, aby se mohlo nepozorovaně procházet ke stanovištím. Pracovali jsem jen v noci a při tom musely být hlídky. Nosit fošny, hloubit, stavět za naprosté tmy. Musel vypomoci i spojka, držel hlídku, stěžoval si jen, že pamatuje už první válku a ležení v noci na vlhkém trávníku mu nesevědí. Za jasných nocí pak hlídka zůstávala na půdě, kde pomocí dalekohledů zvlášť dobře upravených pro noční pozorování jsme viděli dobře k nejbližšímu stavení směrem k nepříteli, asi 300 metrů. Jinak byla [hlídka - pozn. autora] postavena do zahrady...“

⁵⁸² Srov. E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 81.

⁵⁸³ Paul SNOW, *Cesta*, s. 279.

⁵⁸⁴ K tomu např. J. FRIEDL: „Španěláci“, s. 806-827.

⁵⁸⁵ Paul SNOW, *Cesta*, s. 276-277, 289: „Jsem ve stavení, tu to vzduchem sviští. Je to mina, dopadla asi 50 metrů vpravo stavení. Další padá těsně ke stavení, další pak k vesnici. To svištění není nejhorší, horší když to rachne a to blízko. Rotný Švrček je velitelem třetí osádky. Je to starý Španělák, zachovává klid, nic ho nevyrušuje. Jsem rád, že je s námi, dává dobrý příklad ostatním, ještě zelenáčům. (...) Nejprve se vzpamatoval Švrček. «Jdu do krytu, teď to přenesou na vesnici.» Starý Španělák to měl v krvi. Běžím za ním, když už dopadají první střely na okraj vesnice.“

⁵⁸⁶ Srov. T. BROD - E. ČEJKA: *Na západní frontě*, s. 489; Viz kap. 6. 4, s. 116.

⁵⁸⁷ 29. října 1944, v rámci předávání padlých, měl des. Hnilička, „Videňák, který mluvil bezvadnou vídeňskou němčinou“, příležitost mluvit s několika Němci. „Nepřímo poznal, že by hodně jich bylo přešlo, byli však často střídání a neznali silně zaminované předpolí. Jeden kanadský zajatec, který utekl, zahynul v minovém poli. Miny, to byla ta největší překážka!“ Paul SNOW, *Cesta*, s. 287.

tanků bývalo větší a pokud nemohly být vyproštěny, muselo se podle toho jednat; představovaly totiž potenciální nebezpečí, že se jich zmocní Němci.⁵⁸⁸

V dalších říjnových dnech nedocházelo u Dunkerque k otevřeným střetnutím, přesto byly lokální přepady na denním pořádku. 24. října 1944 ráno se k 1. rotě Tankového praporu 2 přiblížili tři vojáci Wehrmachtu s bílými prapory, byli zajati a brigáda od nich získala cenné informace pro plánovaný velký útok.⁵⁸⁹

7. 4 Bojová akce z 28. října 1944

7. 4. 1 Plán a přípravy útoku

Pravděpodobně 20. října 1944 bylo na velitelství brigády rozhodnuto provést ve východním úseku výpad na přední část nepřátelské obranné linie. Útočná akce byla naplánována ku příležitosti státního svátku⁵⁹⁰ na 28. říjen v úsecích Motopraporu a Tankového praporu 2.⁵⁹¹ Jejím cílem bylo provést průzkum bojem,

⁵⁸⁸ Paul SNOW, *Cesta*, s. 291: „Tank je drahá věc, vzpomněl jsem si však na předpis, že velitel roty může dát tank zničit v tom případě, jestliže hrozí nebezpečí, že by se tank dostal do rukou nepřítele. V tom shonu si na to jistě nikdo nevzpomněl, byla ta situace poprvé. Nadporučík Sládeček proto odpoledne zajel se dvěma tanky na silnici a pátil do těchto tanků. Teprve asi osmá rána zapálila tank, i když zásahy byly již dříve. Tank pak mohl sloužit ještě Němcům za bezvadný kryt.“

⁵⁸⁹ TAMTÉŽ, s. 280: „Týden před koncem října se přihlásili první němečtí zajatci, byli tři, dostali se v noci ke stavení na pláni vlevo od nás, před stanoviště třetí čty. Tam vyčkali ranního šera. Naši je viděli a vábili je k nám, aby tak nepřímě měli první zajatce. Tvrdili, že nejsou říšští Němci, aspoň Rakušané, pokud uměli pár slov slovanských, tak byli Poláci, aby prý se s nimi mírně zacházelo. Viděl jsem je pak, jak stáli ve frontě na oběd, nikdo je nehlídal, lišili se jen svými uniformami. Naši zpravodajští od nich získali cenné zkušenosti právě o úseku před naší rotou, kde jsou minová pole, že těsně podél zahrad, u černého domu je kulomet, druhý u křižovatky. Velitelství praporu pak v bunkrech 1500 metrů vzadu.“; srov. VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 288, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Válečný deník č. 2 1. tankové roty, s. 199.

⁵⁹⁰ Zdeněk ŠOLLE: *Naše tradice a 28. říjen 1918*, in: J. DREBOTA - M. MOULIS (edd.): *Národ*, s. 10-18.

⁵⁹¹ Plán útoku předpokládal obsazení nepřátelského postavení do hloubky jednoho až dvou kilometrů, získání zajatců a posunutí postavení předních hlídek v úseku 2. tankového praporu. V první části výpadu měly tři bojové skupiny Motopraporu za podpory tanků Brigádní štábní roty před sedmou hodinou ranní provést útok na opěrné body, držené nepřítelem v síle dvou rot praporu, ležící směrem od moře ke kanálu Dunkerque. Zhruba ve stejnou dobu měla ve středním úseku provést průzkum předpolí také skupina MPO a záložní tankové roty (dále jen ZTR) doplněná částí 125. britského lehkého protiletadlového pluku. Zahájení druhé a zároveň hlavní fáze útoku bylo naplánováno na devátou hodinu ranní. Po dvacetiminutové dělostřelecké přípravě měly ve třech směrech vyrazit do útoku tři zesílené roty Tankového praporu 2 na nepřátelské postavení obsazené praporem Walter jižně od kanálu Dunkerque. Jejich úkolem bylo po dosažení hranice postupu vyčistit obsazený prostor, umístit polní stráž a vrátit se do výchozího postavení. Dělostřelecká podpora byla svěřena 109. pluku těžkého a 150. pluku lehkého britského dělostřelectva, jedné baterii děl ráže 155 mm a jedné baterii lehkého protiletadlového dělostřelectva. I. PROCHÁZKA (ed.): *Dunkerque*, s. 93.

zmocnit se několika ohnisek odporu ve východní části německého perimetru a přivést zajatce.⁵⁹²

Následující dny byly do předpolí vysílány průzkumné hlídky, které pátraly po nepřátelských minových polích a zjišťovaly průjezdnost terénu pro tanky a obrněná vozidla. Ukázalo se, že informace tří zajatých německých vojáků z 24. října 1944 byly k nezaplacení, protože významnou měrou přispěly k úspěšnému naplánování první větší bojové akce, v níž by ČSOB převzala iniciativu u Dunkerque. *„Měli jsme již zprávy o minovém poli podle zahrad vesnice, bylo to protipěchotní pole. Vzhledem k tomu, že jsme měli s sebou desantní družstva na tancích, udělal se plán, že pěšáky dovezeme na tanku až za toto minové pole, tam seskáčí, vyčistí nám úsek vesničky, aby tanky nebyly mezi baráčky zaskočeny.“*⁵⁹³

Po několika dnech hlídkování a pozorování předpolí⁵⁹⁴ byl 27. října na velitelském stanovišti brigády praporu vydán rozkaz k výpadu.⁵⁹⁵ V prostoru 1. roty 2. tankového praporu, kde 1. četě velel por. Bohumil Snížek, vypadal plán následovně: *„Načrtl jsem panoramatický náčrt úseku a seznámil dopodrobna všechny členy čety s úkolem, kde jsou nepřátelské zbraně, o postupu z prvního postupného cíle ve vesničce k dalšímu cíli - pevnůstka s velitelstvím praporu. Určil jsem sestavu čety, první tank vedoucí vlevo [Snížkův - pozn. autora], třetí vpravo a druhý uprostřed vzadu.“*⁵⁹⁶

Začátek plánované akce se rozběhl už odpoledne 27. října, kdy bylo provedeno několik intenzivních dělostřeleckých přepadů na předem zjištěné nepřátelské opěrné body. Jen ve středním úseku, kam měla být vyslána pouze menší průzkumná hlídka, bylo v průběhu odpoledne vypáleno přes čtyři sta ran z děl ráže 40 mm. V noci byly do předpolí vyslány průzkumné a ženijní hlídky, které pátraly po nepříteli a odstraňovaly minové překážky.

⁵⁹² E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 81.

⁵⁹³ Paul SNOW, *Cesta*, s. 282.

⁵⁹⁴ TAMTÉŽ, s. 282: *„Dva dny předem jsme s velitelem roty během dne přískoky dosáhli domku na pláni a škvírami pozorovali podrobnosti nepřátelského úseku. Všude byl klid, jistě nás museli pozorovat, na vzdálenost necelých 400 metrů jsme jim skýтали pěkný cíl, i když byla částečně mlha.“*

⁵⁹⁵ VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 288, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, *Válečný deník č. 2 1. tankové roty*, s. 213.

⁵⁹⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 282.

7. 4. 2 Poprvé v bitvě...

„Byla neděle. Tento den byl vybrán pro první větší akci na východě.“⁵⁹⁷

V rámci první fáze plánovaného útoku bylo 28. října 1944 už brzy zrána v 5:45 podniknuto ve střední části úseku několik klamných akcí, které měly zmást nepřítele.⁵⁹⁸ Na svůj úkol se připravovaly tři vybrané skupiny dobrovolníků z Motopraporu,⁵⁹⁹ které v 6:30 vnikly za podpory čtyř tanků Brigádní štábní roty⁶⁰⁰ do předsunutých pozic nepřítele. Pobily asi 50 vojáků, zmocnily se 14 zajatců a potom se vrátily do výchozího postavení.⁶⁰¹ Před osmou hodinou ranní se v přední německé obranné linii objevily zdravotní hlídky, které prohledávaly trosky bunkrů a jednotlivých domků. Na bojišti se rozhostil relativní klid a nepřítel předpokládal, že touto akcí vše skončilo. Nic nenasvědčovalo tomu, že ta pravá pohroma pro Němce ve východním úseku teprve přijde.

Po ukončení klamných operací vrcholila v prostoru Tankového praporu 2 závěrečná příprava k hlavnímu výpadu. Jednotka přesně podle plánu útoku zaujala pozice na severním křídle, poblíž kanálu Dunkerque, 1. tanková rota (v jejím rámci i 1. četa se třemi tanky por. Bohumila Snížka), četa FFI a průzkumná četa. Nalevo od ní se rozmístily tři čety 2. tankové roty s četou vojáků FFI a na jihu obsadila výchozí postavení 3. tanková rota a dvě pěší čety štábní roty.⁶⁰² Jednotky doplňovala družstva ženijní roty, lehké brigádní ambulance a polního četnictva. V 8:30 dělostřelectvo brigády zahájilo silnou dělostřeleckou přípravu, kterou zajišťovalo

⁵⁹⁷ Paul SNOW, *Cesta*, s. 282.

⁵⁹⁸ Ráno 28. října v 5:45 hodin vyrazila z výchozího postavení ve středním úseku skupina motorizovaného přezvědného oddílu a ZTR pod velením poručíka Kordy doplněná četou 419. oddílu 125. pluku lehkého dělostřelectva, které velel kapitán Mileham. V 6:00 hodin překročila útočná skupina poblíž statku Les Moores odvodňovací kanál a zahájila postup směrem k Dunkerque. V průběhu výpadu měla hlídka v ose svého postupu postupně obsadit tři farmy. V 6:35 hodin obsadila hlídka, aniž by se střetla s nepřítelem, již druhou farmu. Zde se rozdělila a dál v útoku pokračovala jen útočná skupina pod velením poručíka Kordy. V 8:00 hodin zahájila skupina útok na poslední cíl. Když dorazila na vzdálenost asi třiceti metrů od farmy, dostala se pod těžkou palbu minometů a kulometů, která její postup zastavila a posléze i ukončila. Do devíti hodin se celá skupina za silné krycí palby britského dělostřelectva úspěšně a beze ztráty na životech stáhla z dva a půl kilometrového výpadu do nepřátelského území zpět do výchozího postavení. I. PROCHÁZKA (ed.): *Dunkerque*, s. 93-94.

⁵⁹⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 282: „Ráno v osm to rachotilo u motopraporu vpravo za kanálem. Vše asi probíhalo normálně, protože žádné zvláštní zprávy nedocházely. Přesto jsme byli zvědaví na průběh této první větší akce, jak jim to jde, kolik mají ztrát, jakou kořist.“

⁶⁰⁰ Brigádní štábní rota (dále jen BŠT).

⁶⁰¹ E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 81.

⁶⁰² Viz Mapová příloha DP č. 7.

několik britských a jedna francouzská baterie.⁶⁰³ „Připravovali jsme se pečlivě. Okruh radia byl naladěný, podle plánu přesně začala dělostřelecká příprava, přesně v devět vyrážíme z okraje vesnice. Strážný nám otevírá branku na planinu, mohli jsme ji snadno přejet, ale nechtěli jsme ji poškodit“⁶⁰⁴

1. tanková rota pod velením kpt. Antonína Sedláčka měla spolu s podpůrnými jednotkami za úkol prorazit nepřátelskou linii, obsadit vesnici La Plaine a dosáhnout prostoru německých bunkrů. V 8:55 porušily zdánlivý ranní klid desítky dělostřeleckých a minometných granátů, směřujících do nepřátelského postavení. Ve stejnou dobu se řidiči zhruba čtyřiceti Cromwellů, Stuartů a Shermanů rozjeli k minovým polím, krátce po deváté hodině pronikli do německého předpolí a obsadili první cíle.⁶⁰⁵ „Vyjíždíme, velitelé tanků jsou vykloněni z věže tanků. Nikdo vyšší nám nedal povel zavřít tanky a potom ten klid nás k tomu svedl, lépe se pozorovalo než periskopem. Jeli jsme dosti volně když uprostřed planinky jsem ucítil zápach po střelbě a něco píchlo vpravo na kombinéze. Měl jsem na uších sluchátka, tak jsem nic neslyšel. Sletěl jsem však do tanku až si odřel loket.“⁶⁰⁶

To už se ale naplno rozhořela bitva.⁶⁰⁷ Průchod minovým polem byl zhotoven noc před útokem, a tak ženisté průchod pouze vyznačili, aby tanky mohly bez většího zdržení pokračovat v postupu. Tankisté překonali pole i předsunutá obranná postavení nepřítele a pronikli do hloubky jednoho kilometru. V průběhu dalších dvaceti minut se tanky dostaly na úroveň vesnice La Plaine, zahájily palbu na bunkry ležící nedaleko, a přestože se příslušníci německého praporu Walter houževnatě bránili, svá postavení neudrželi. Jejich pozic se oddíly 1. roty zmocnily v 9:30,⁶⁰⁸

⁶⁰³ I. PROCHÁZKA (ed.): *Dunkerque*, s. 97.

⁶⁰⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 283.

⁶⁰⁵ I. PROCHÁZKA (ed.): *Dunkerque*, s. 97.

⁶⁰⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 283.

⁶⁰⁷ TAMTÉŽ: „Pozoruji periskopem a vidím u černého domu německou přílbu jak se pohybuje za kulometem. Mířila ještě na náš tank. Dávám ihned povel k palbě «kanon černý vpravo dole kulomet pálit!». Mezitím zahájil palbu spodní kulomet. Kanonu to chvíli trvalo. První rána šla přes dům, druhá do domu a třetí teprve měla plný zásah. Po tomto zásahu jsem dal povel vpřed a dorazili jsme k živému plotu zahrádek.“

⁶⁰⁸ TAMTÉŽ, s. 284: „Hlásím veliteli roty «kamna», což bylo smluvené heslo pro dosažení prvního postupného cíle. Nařizuji jízdu vpřed. Byli jsme částečně opiti prvním úspěchem, proto se asi stalo, že řidič, když se proplétal mezi křovinami a stromky zahrady, nespátřil velkou hromadu sutin z cihel a kamení, najel na ni, chtěl zatočit doprava a přetrhl pás. Co teď? Vylezli jsme z tanku, prohlédli ještě všechny kryty v okolí. Obvykle na zahradě byl zbudován kryt v zemi, spojený menším zákopem s domem. Hlavní zákop s kulometem u černého domu byl velice solidní. Kulomet měl ohnutou hlaveň, vedle ležel střelec, půl hlavy měl uraženou...“; srov. VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 291, sign.

a o půl hodiny později vesnice La Plaine. Okolo desáté hodiny byl již prostor bunkrů obsazen pěchotou a vzdávající se Němci bráni do zajetí. „*Ještě než jsme dojeli, vidím vylézat z krytů postavy Němců se zdviženými pažemi, někteří se zkrvavenými obličejí. Utíkali směrem zpět, snad aby se mohli prozatím skrýt před palbou, než budou úředně zajati. Dal jsem proto smluvený povel desantnímu družstvu, vedeném četařem. Bylo věcí několika vteřin či minut a úsek byl vyčištěn, zajatci posíláni k našim liniím. Těch šest set metrů jim naši vojáci ukázali směr, neboť nebylo nikoho, kdo by je vodil.*“⁶⁰⁹ Po jedenácté hodině se začala rota postupně stahovat zpět do výchozího postavení. „*Ostatní tanky rotý dosáhly druhého cíle, zajali Němce, sebrali, co se sebrat dalo a dali se zpět, úkol byl splněn. Velitel rotý kapitán Sedláček při tom ztratil přílbu aniž to v zápalu boje pozoroval.*“⁶¹⁰

Zatímco 3. tanková rota v čele s kapitánem Bernardem Šikem po dosažení vesnice Le Meulhouck zaútočila ještě na dodatečný cíl,⁶¹¹ klíčovou pozici ve středu útočné sestavy zaujala 2. tanková rota, jejímž velitelem byl kapitán Emil Dolejšek. Rota složená ze dvou tankových a dvou úderných pěších čet dostala za úkol tuto vesnici obsadit. Po desáté hodině byl zahájen útok pěší čety FFI pod velením nadporučíka Ludvíka Burela, díky kterému se podařilo splnit cíl celé akce - obsazení velitelství německého praporu Walter.⁶¹²

7. 4. 3 Stahování jednotek a ztráty

Ústup druhého tankového praporu z bojiště probíhal celé odpoledne za silné nepřátelské dělostřelecké a minometné palby, která způsobila první rotě dodatečné

Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Příloha k Válečnému deníku č. 2, Průběh akce dne 28. října 1944 u Dunkerque. Vyznačený je jak první postupný cíl, tak i vyřazení Snížkova tanku z boje; Viz Mapová příloha DP č. 8.

⁶⁰⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 283.

⁶¹⁰ TAMTÉŽ, s. 285.

⁶¹¹ 3. tanková rota pod velením kapitána Bernarda Šika operovala na levém křídle. Útok byl veden po jediné silnici a po několika stech metrech se část rotý měla oddělit směrem na sever a ze zadu zaútočit na vesnici Le Meulhouck. Zbytek rotý měl pokračovat ve směru útoku až ke kanálu. Nepřátelské ženíjní překážky, které měly ztěžovat postup, byly daleko slabší než se očekávalo a útok probíhal velmi rychle. Po dosažení posledního cíle bylo rozhodnuto zaútočit ještě na farmu Commbier vzdálenou asi dvě stě metrů od mostu. Spojeným úsilím obou čet se podařilo opevněnou farmu přes silný odpor obsadit. Na tento útok se přijel podívat i velitel brigády brig. gen. Liška, který vzhledem k silnému odporu a narůstajícím ztrátám nařídil ústup. I. PROCHÁZKA (ed.): *Dunkerque*, s. 99.

⁶¹² Viz kap. 7. 4. 4, s. 134.

ztráty.⁶¹³ „Němci zahájili prudší palbu těžkými kusy na naše postavení v Ghyvelde, též ji přenášeli do lesíka, kde bylo velitelství. Pod ochranou této palby znovu zaujímali svůj úsek.“⁶¹⁴ Ovšem do zajetí padlo 119 německých vojáků a několik desítek jich bylo zabito. Celá akce byla ukončena až večer, když se do výchozích pozic vrátily poslední skupiny pěchoty, kryjící práci vyprošťovacích tanků. Nepřítel, který byl touto akcí zcela překvapen, obsadil původní pozice až v pozdních odpoledních hodinách. Nejvíce potěšující byla ovšem asi skutečnost, že nápor byl proveden tak rychle, že admirál Frisius dal rozkaz stáhnout obranu do středu města, načež Němci očekávali dobytí Dunkerque. Jak poznamenal Bohumil Snížek, „bylo by se to při troše štěstí snad podařilo, nebyli jsme však na to tolik připraveni, chybělo letectvo.“⁶¹⁵

Němci toho dne na bojišti zanechali 150 mrtvých; 6 důstojníků a 350 mužů padlo do zajetí. V odpoledních a večerních hodinách pokračovaly dělostřelecké a minometné přestřelky. Dokonce se ještě pokusili zmocnit ztracených pozic, ale bez výsledku. ČSOB utrpěla jen menší ztráty, ale i 11 padlých, 36 raněných a 3 nezvěstní byli znát.⁶¹⁶

V pondělí 29. října 1944 byli ve městečku Adinkerque v Belgii pohřbíváni padlí z předešlého dne a ještě dopoledne se uskutečnilo vyjednávání s Němci o předání mrtvých a nezvěstných.⁶¹⁷

⁶¹³ Celkem v úseku útoku 1. roty zahynulo pět vojáků československé brigády a dalších dvanáct bylo zraněno. Francouzi měli tři padlé a jedenáct raněných. Při útoku bylo poškozeno také pět tanků, které byly s pomocí vyprošťovacího a ostatních tanků dopraveny do dílen a v krátké době opraveny. VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 288, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Válečný deník č. 2 1. tankové roty, s. 214-218.

⁶¹⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 285.

⁶¹⁵ TAMTÉŽ, s. 286.

⁶¹⁶ TAMTÉŽ, s. 285: „Naše ztráty nebyly značné ale bolestné. Znali jsme se jeden druhého jako v rodině. Vyprávěly se pomalu historky z útoku. Němci, kteří již věděli, že jsou před nimi Čechoslováci, netušili, že tito jim na svůj národní svátek připraví takový budíček. U motopraporu se skutečně někteří Němci vzdávali jen ve spodním prádle... Jiné skupinky byly připravené v krytu s nejnutnějšími věcmi dát se zajmout. Předem hlásili, že nestříleli. Byli však i někteří feldvėblové, kteří je nutili střílet, jeden si chtěl nechat v kapse ruční granát!“

⁶¹⁷ TAMTÉŽ, s. 287: „V pondělí ráno vyšla skupina z naší strany v prostoru třetí roty s bílým praporem směrem k pozicím Němců. Šli vyjednat příměří na dobu nutnou k sesbírání a pohřbení mrtvých. Na výzvu přední stráže se zastavili, stráž jim zavázala oči a odvedla dozadu, autem pak odvezli do města. Admirál Frisius měl pro ně přichystaného českého tlumočníka. Ačkoliv náš zpravodajský mluvil velice dobře německy, rozhovor vedli anglicky.“; srov. G. SVOBODA: *Československé válečné hroby v zahraničí*, Praha 1996.

Velitel ČSOB brig. gen. A. Liška po úspěšně svedené bitvě prohlásil, že „velitelé, tanky, pěchota, ženisté, dělostřelci, spojovací personál, zdravotní služba, osádky vyprošťovacích vozidel - všichni spolupracovali velmi dobře a obětavě“⁶¹⁸ a své gratulace připojil i maršál Montgomery. Vyznamenán byl i Bohumil Snížek, který za tuto akci dostal Československý válečný kříž.⁶¹⁹ Teprve později si uvědomil, jak blízko číhala smrt...⁶²⁰

7. 4. 4 Kdo byl npor. Ludvík Burel nebo také „Ludvík Dunkerský“...

Ludvík Burel až do roku 1938 pracoval jako úředník v Tachově, během okupace v březnu 1939 odjel do Jugoslávie, a ještě koncem téhož roku se dostal do Francie k nově se tvořícímu vojsku v Agde. Přes Severní Afriku a Portugalsko se v létě 1940 připojil k čs. jednotkám ve Velké Británii,⁶²¹ kde se jeho úřednická povaha nezapřela; „byl prosáklý touhou úředně dodržovat předpisy. Měl trpký osud, který často zaléval alkoholem, též hodně kouřil. Nosil cvikr, tím vypadal přísně. Mluvil velmi dobře francouzsky ještě ze školy, angličtinu pomalu převaloval se

⁶¹⁸ VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 288, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Válečný deník č. 2 1. tankové roty, s. 220-222, přepis článku brig. gen. Aloise Lišky „Dík vám všem“ uveřejněného 28. října 1944 v Našich novinách; srov. TAMTÉŽ, inv. č. 291, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Příloha k Válečnému deníku č. 2, Přehled zpráv o akci.

⁶¹⁹ Toto tvrzení je převzato ze Snížkových pamětí, bohužel se ale nepodařilo dohledat žádný pramen, který by udělení Čs. válečného kříže potvrdil či zpřesnil. V každém případě se toto vyznamenání v pozůstalosti Bohumila Snízka skutečně nachází. Viz Obrazová příloha DP č. 11.

⁶²⁰ Paul SNOW, Cesta, s. 284: „Vpravo jsem viděl třetí tank, dal jsem mu povel vpřed a čekal na druhý tank. Že by se zatoulal k vedlejší četě? Proč se neozývá na rádiu? Teprve po boji jsme se dozvěděli co se stalo. Když Němec střílel na můj tank a viděl, že jsem zapadl do tanku, přenesl palbu na tank vzadu a velitel rotný Jílek dostal zásah do prsou. Spadl rovněž do tanku a ještě měl sílu říci osádce, vesměs nováčkům, že byl zasažen. Protože to nebylo daleko zpět dozadu na ošetřovnu, odjel tank zpět, kde lékař konstatoval smrt. Vojáci osádky byli zřejmě natolik vyplašeni, že po rozmluvě s velitelem praporu nejeli již vpřed, takže jsem se jich nedočkal a ani přesně nezjistil, zda dostali přímý rozkaz zůstat vzadu.“; srov. VÚA-VHA Praha, f. VKPR-Londýn, inv. č. 80-81, kart. 24, SDVN MNO č. 4 z 26. ledna 1945, s. 14, Udělení Československého válečného kříže „In memoriam“ Josefu Jílkovi.

⁶²¹ Paul SNOW, Cesta, s. 165: „15. března byl na policejním komisařství v Praze, měl pas do Jugoslávie a ještě 15. března do Jugoslávie odejel, neboť jak říkal, byl zapsán za svoji činnost v Tachově. Neměl prostředky, proto cestou nuzoval, než se dostal koncem roku do Francie k tvořícímu se vojsku v Agde. V Severní Africe ho podpořili vedoucí Baťových filiálek. Dojemná byla historie z Lisabonu. V zoufalství viděl nápis na jednom domě Societado de Animaus, domníval se - uměl latinsky - že to je společnost pro podporu duševních pracovníků nebo něco podobného. Vstoupil, domlouval se francouzsky, snad i latinsky. Dlouho trvalo, než se domluvili, že se jedná o spolek na ochranu zvířat.“

*zvláštním přízvukem, při tom vyhledával slova, která byla i francouzská i anglická.*⁶²²

U Dunkerque měl ovšem šanci prokázat své výjimečné schopnosti, a co by velitel pouhé čtyř francouzských pěšáků FFI se neohroženě zmocnil stanoviště německého nepřátelského praporu Walter. Ve svém hlášení npor. Burel uvedl: „... Krátce před desátou hodinou překročila moje četa kanál a křižovatku. Bez radisty, jenž byl zraněn a jeho přístroj porouchán a bez spojení s tankovou četou poručíka Lexy Čierného, jsem pokračoval v postupu vesnicí. Brzy byli zraněni dva francouzští velitelé družstev, kteří s ještě jedním vojákem jako jediní z čtyř FFI prodělali vojenský výcvik. Při přestávce mezi domy jsem zreorganizoval zbytek mužů od FFI a několik opěšalých tankistů od 2. tankové roty. Rozhodl jsem se zaútočit na skupinu domů u poslední křižovatky ve vesnici, kde se mělo nacházet stanoviště velitele německého praporu. Při útoku jsem narazil na větší podzemní opevnění s částečným zákopovým systémem. S pouhými sedmnácti muži jsem si nedovolil zaútočit bez použití malé lsti. Vykřikl jsem několik povelů jako kdybych velel celé rotě. To mělo za výsledek, že z podzemí vylezli tři muži. Dva důstojníci, z nichž jeden měl železný kříž, a jeden štábní šikovatel. Vrhli jsem se vpřed a zatímco jsem s desátníkem Rostislavem Guričou odzbrojoval tyto Němce, ostatní zahájili palbu z kulometů do podzemí a vrhli tam několik ručních granátů. Za několik minut vyběhl z podzemí dav dalších zajatců. V době, kdy část Francouzů likvidovala podzemí, jsem s třemi muži vyrazil k domku, kde se nacházel velitel praporu Walter. U domku jsem zajali dva důstojníky a lékaře. Po umlčení obrany jsem s vojínem Hlavatým vstoupil dovnitř. V levé části domku se nacházela kancelář velitelství praporu a v podzemí jsem našli pět mrtvých německých vojáků. V 10.45 hodin jsem svoji četou opět zreorganizoval a vydal jsem rozkaz k dalšímu postupu. Ve stejnou dobu, nalevo od nás, přijížděly k německému obvazišti tanky od třetí roty. Po jejím obsazení z ní pěchota vyvedla asi třicet zajatců ...“.⁶²³

Velmi zajímavé je srovnat Burelovo hlášení s tím, jak událost líčí Bohumil Snížek: „Zvláštní historii měl poručík Burel. Byl určen velitelem francouzské čety. Dostal se daleko dopředu, aby dodal velikosti útoku větší mohutnost, velel

⁶²² Paul SNOW, *Cesta*, s. 165.

⁶²³ Citováno dle I. PROCHÁZKA (ed.): *Dunkerque*, s. 98.

francouzsky „první rota vlevo vpřed, druhá rota...“ a podobně, prostě se udělal přinejmenším velitelem praporu, aby Němci, kteří jeho hlas museli slyšet, byli zmateni. Byl tak osípaný, že nemohl vůbec mluvit, takže nebylo důvodu mu nevěřit. Ostatně sám se přiznal, že měl co dělat, když se mu zdálo, že je vpředu osamocen a snad Němci obklíčen. Nejdůležitější z jeho činnosti však bylo, že po dosažení zajal štáb německého praporu s lékařem a jako bývalý komisař se pídil po tajných věcech. Donesl proto veškeré plány minových polí, palebných přehrad a celého postavení německého praporu.“⁶²⁴

A do třetice se tento bezpochyby kuriózní příběh stal velmi vděčným námětem válečných vyprávění, blížící se svým žánrem spíše pohádce... zodpovězme si, zda-li postupem času nebyl stále více přikrášlován: „...stala se při něm [bojovém střetnutí u Dunkerque - pozn. autora] i jedna humornější příhoda. Jeden z důstojníků pronikl při útoku daleko kupředu, když pojednou zjistil, že je v boji osamocen - kolem byly jen německé pozice. Neztratil však duchapřítomnost, uchýlil se ke lsti a začal vydávat hlasitě rozkazy: «Premiere compagnie en avant, deuxieme compagnie avec moi - třetí rota zůstane na místě jako záloha...», předstíraje, že velí přinejmenším celému praporu. Němci ukrytí v bunkrech se takové přesily ulekli a hromadně se vzdali. Tak přivedl důstojník, zvaný od té chvíle Ludvík Dunkerský, do zajetí celé jedno německé velitelství i s ambulancí.“⁶²⁵

7. 5 Nezdařený výpad z 5. listopadu 1944

V příštích dnech pokračovalo brigádní dělostřelectvo v ostřelování německých pozic a také britské letectvo podniklo několik náletů na nepřátelské opěrné body. Byla to příprava nové útočné akce,⁶²⁶ která se podle plánu velení

⁶²⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 285-286.

⁶²⁵ Zdeněk VÁCLAVÍK: *Z protektorátu do republiky*, Praha 1946, s. 78.

⁶²⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 288: „Naším se úspěch útoku tolik zalíbil, že někdo přišel na myšlenku útok opakovat hned příští neděli. A to přesně tak jako minule, snad aby se nemuselo mnoho měnit na rozkazech, jen to datum. Naše četa byla na tento týden určena do strážní služby, to znamená, že se útoku přímo nezúčastní. Přesto jsme bedlivě sledovali přípravy. Slyšeli jsme, jak brigádní ambulance jsou přisunovány předem do B sledu. Svobodník Polák přišel na myšlenku, že to není správné útok opakovat přesně jako minule. A potom ty velké přípravy vzadu jistě nezůstanou utajeny, úspěch 28. října spočíval především na utajení.“

brigády měla uskutečnit 5. listopadu. Nový bojový průzkum směřoval opět do východní části perimetru, což ovšem skýtalo mnohá rizika.

Prováděl ho znovu 2. tankový prapor, tentokrát se ovšem v akci měla ukázat 2. rota, jejíž jednotky byly podporovány ženisty, československým a britským dělostřelectvem, a do bitvy zasáhlo dokonce i letectvo.⁶²⁷ Bohumil Snížek byl do útoku zapojený rovněž,⁶²⁸ ovšem vlastní boj však tentokrát nedopadl tak úspěšně jako ten předchozí. *„Tříčlenný roj Typhoonů letěl nízko nad zemí, mířili přesně na pevnosti v našem prostoru. Když přelétaly Ghyvelde, z levé strany najednou celá německá fronta byla v mlze, tak rychle a dokonale zamlžili Němci svá postavení, využili příhodného slabého větru zleva. Je to tak, vše prozrazeno. Co dělat? Jistě to vidí i naši, dají odvolat útok?“*⁶²⁹ Němci kladli nečekaně tuhý odpor. Na několika úsecích se sice podařilo prokřesit průchody v zátarasech a dobýt pevnůstky, ale většina tanků uvízla v minových polích a pěchota nebyla s to bez jejich podpory dokončit úkol.⁶³⁰ Pod neustálým ostřelováním se jednotka nakonec musel stáhnout zpět do výchozího postavení.

Průběh boje především ukázal, že se připravovanou akci nepodařilo utajit. *„Když pak v noci na neděli na nás Němci začali házet zápalné miny, byl jsem zcela přesvědčen o prozrazení útoku. (...) Později jsem se dověděl, že Němci takto maskovali stažení svých vojáků z předních linií, ponechali tam jen nejnutnější stráž. Na druhý den jsem netrpělivě čekal, jak to dopadne, co provedou Němci, když jistě znali i hodinu útoku.“*⁶³¹ Selhal i vlastní průzkum, který nedokázal odhalit, že se

⁶²⁷ S jednotkami BŠT a ZTR se jednalo o celkem 43 tanků podporovaných 12 Typhoony a 36 Spitfiry. Eduard ČEJKA: *Československý odboj na Západě (1939 - 1945)*, II, Praha 1991, s. 82; srov. Václav NĚMEČEK: *Vojenská letadla 3. Letadla druhé světové války*, Praha 1977; Zbyněk VÁLKA: *Stíhací letadla 1939 - 45. Velká Británie - Německo*, Olomouc 1996, s. 76, 92.

⁶²⁸ VÚA-VHA Praha, f. VKPR-Londýn, inv. č. 80-81, kart. 24, SDVN MNO č. 12 z 22. března 1945, s. 144: „Por. pěch. v zál. SNÍŽEK Bohumil, B-908, tank. prapor 2. V boji dne 5. 11. 1944, svým klidem a vlastní iniciativou, přes těžkou min. palbu se přidal k útočnému sledu, vnikl se svou spojkou do prostoru pill-boxů, z nichž několik zapálil, čímž projevil svou statečnost.“ Za tento čin mu byla udělena čs. medaile Za chrabrost. Viz Obrazová příloha DP č. 11; K 6. květnu 1945 byl Bohumil Snížek povýšen na npor. pěch. v zál. VÚA-VHA Praha, Osobní věstník MNO, roč. 1945, s. 85.

⁶²⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 288.

⁶³⁰ TAMTÉŽ, s. 289: „S rotným Švrčkem pozorujeme z vikýře, už naši vyrazili, tanky pomalu vyjely, zastavily se na čáře osamělého stavení na planině, francouzská pěchota zalehla v rojnicích. Mrtvý klid, proč nejedou dále? V tom slyšíme svištění ne jedno, ale sviští to stále. Němci spustili přehradnou palbu právě na čáru, na které se zastavily tanky a zalehly rojnice. Jako na dlani vidíme 200 metrů před námi tu spoušť. Tankům se pravda nestalo nic, ale co pěchota? Je jako přikována, srdce bolí se na to dívat. Jedno družstvo vpravo pod mezí bylo vyraženo celé rázem.“

⁶³¹ TAMTÉŽ, s. 288.

nepříteli podařilo obnovit svůj obranný systém narušený 28. října. V boji vážla součinnost mezi tankisty a pěchotou, dělostřelectvo nedokázalo splnit svůj úkol, což vedlo k poměrně velkým vlastním ztrátám.⁶³²

7. 6 „Udržovací válka“ (listopad 1944 - leden 1945)

Na naléhání francouzské vlády, která (i s ohledem na rozpačité výsledky ČSOB) poukazovala na to, že osud Dunkerque už není pro ukončení války důležitý a že by byl přístav při rozhodném útoku zničen, rozhodlo britské velení o omezení vojenských akcí jen na zadržování Němců v obranných postaveních.⁶³³ Potvrdila se tak domněnka, že za daných okolností je pro Spojence zcela dostačující, znemožní-li ČSOB poměrně početnému a silnému německému uskupení únik z obleženého přístavu. Pro brigádu a její příslušníky to sice nebyl úkol, který by je mohl plně uspokojit, ale oběma útoky se potvrdilo, že útočné formy boje jsou neefektivní.⁶³⁴

Jednoho úkolu ale ČSOB dosáhla bezesporu; a sice „28. října se svět prostřednictvím BBC dověděl, že československá jednotka v rámci BLA⁶³⁵ se vyznamenala u Dunkirku. Už nebylo potřeba tajit, Němci už věděli, kdo před nimi stojí u Dunkirku!“⁶³⁶

Faktem ovšem zůstávalo, že Němci jsou nadále odhodláni klást tvrdý odpor, i když se fronta stále více vzdalovala a jejich zásobování se neustále horšilo. Německá posádka byla zásobována z ponorek pomocí letadel, jejichž zásilky často padaly do spojeneckých linií. Nejhuře na tom byli zajatci, které přivlekli Němci

⁶³² Nepřítel ztratil kolem 320 vojáků, z nichž asi 150 padlo nebo bylo zraněno. ČSOB utrpěla rovněž vysoké ztráty: 26 vojáků padlo, 59 bylo raněno a 9 mužů zůstalo nezvěstných. Citelná byla i ztráta 12 tanků a jednoho vyprošťovacího transportéru. I. PROCHÁZKA (ed.): *Dunkerque*, s. 103.

⁶³³ L. SITENSKÝ: *Z válečného deníku*, s. 277.

⁶³⁴ Obě bojové akce, jak říjnová, tak zejména listopadová, nemohly nepříteli vážněji ohrozit. Své opodstatnění mohly mít jen za předpokladu, že by vytvořily nezbytné podmínky k všeobecnému útoku, jehož cílem bylo nepříteli buď úplně rozdrtit, nebo přinutit ke kapitulaci. K takovému útoku však naše brigáda neměla ani síly, ani prostředky. Spojeneckému velení ostatně nešlo o to zmocnit se Dunkerque okamžitě a za každou cenu. E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 83.

⁶³⁵ „British Liberation Army“ („Britská osvobozená armáda“); k tomu např. Charles WHITING: *British Liberation Army*, b. m. 2008.

⁶³⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 287.

za ústupu Francií. Proto britské velení navrhlo Němcům prostřednictvím švýcarského zástupce Červeného kříže výměnu zajatců.⁶³⁷

Podzim 1944 u Dunkerque se tak odehrával ve znamení oboustranných hlídek a průzkumů. Na frontě panoval relativní klid,⁶³⁸ nicméně mezi liniemi se stále sváděla prudká a krvavá střetnutí. Těžiště soubojů se spíše jen přeneslo do vzduchu. Na žádost velitelství brigády provádělo bombardovací letectvo nálety na nepřátelské opěrné body a stíhači útočili na pozemní cíle. „*Občas přilétlo letadlo a pikovalo pozice Němců. Na velkém domě se objevil velký červený kříž, prý to bylo maskované velitelství, ostatně tak vpředu ošetřovna neměla stejně co dělat.*“⁶³⁹ Akce podporovalo i dělostřelectvo, které umlčovalo německé protiletadlové baterie, přičemž čs. vojáci využili i ukořistěné německé raketomety ráže 28 a 32 cm, z nichž úspěšně ostřelovali nepřátelské pozice.⁶⁴⁰

Po nezdařeném pokusu získat předmostí pomocí výsadkových jednotek u Nijmegen,⁶⁴¹ kde měla být otevřena cesta do severoněmeckých rovin až k Berlínu, se fronta na zimu ustálila. Zvýšenou činnost přinesl až 16. prosinec 1944, kdy Němci podnikli nečekanou ofenzívu v Ardenách,⁶⁴² prorazili na široké frontě americké

⁶³⁷ L. SITENSKÝ: *Z válečného deníku*, s. 277.

⁶³⁸ Paul SNOW, *Cesta*, s. 292: „*Ne že by se nestřílelo, na to jsme si již zvykli, ale nepřipravovaly se velké akce a co by mohli podnikat Němci? Byly mlhy, občas v husté mlze svištěly ojedinělé kulky, jednou četař Bačík počal pálit z kulometu, prý na nás postupuje německá hlídka v husté mlze odpoledne, vyběhl s několika druhy směrem vpřed a pálili. Naši se zaměřili na vodárnu, prý je tam pozorovatelná. Po několika dobře mířených ranách se vršek vodárny na čtyřech betonových sloupech zhroutil.*“

⁶³⁹ TAMTÉŽ.

⁶⁴⁰ TAMTÉŽ, s. 295: „*Naši sehnali po Francii německé rakety menší váhy a tyto pak házeli na Němce. Byly odpalovány z dřevěných podstavců, dálka se řídila sklonem plošiny podsady. Děly porádný rámus, zejména když je odpalovali v salvách, hvízdaly, skučely, a vydaly mocnou detonaci. Jedna raketa spadla na první postavení Němců, detonací se otřásly domy, u nás se ustrhl lustr od stropu a spadl jednomu vojákovu na nos, lehce ho zranil.*“ ; srov. T. BROD - E. ČEJKA: *Na západní frontě*, s. 490.

⁶⁴¹ 17. září 1944 začala realizace plánu generála Bernarda Montgomeryho pod kódovým označením „Market Garden“. Jeho cílem bylo pomocí výsadkových a obrněných úderů prorazit německou obranu v Holandsku. Britská 1. výsadková divize přistála u Arnhemu, americká 101. výsadková divize u Eindhovenu a US 82. výsadková divize blízko Grave a Nijmegen. Jednotky se setkaly se silným odporem hlavně v Nijmegen, ovšem po počátečním úspěchu všechny pokusy prorazit do Arnhemu skončily neúspěchem. Rovněž pokus polské parašutistické brigády 23. září překročit Rýn byl neúspěšný. 25. září proběhla evakuace zbytků britských výsadkářů. A. SHAW: *Druhá světová válka*, s. 155-156.

⁶⁴² 16. prosince 1944 spustil Hitler operaci „Wacht am Rhein“ (Stráž na Rýně), jejímž cílem bylo prorazit přes postavení amerického VIII. sboru na frontě v Ardenách, dosáhnout řeky Másy a dobýt Antverpy, čímž by se podařilo rozdělit spojenecké síly na dvě části. Německý útok polního maršála Gerda von Rundstedta byl pro spojenecké velení opravdu neočekávaný. Slabá obrana 1. americké armády byla prolomena na čtyřicetkilometrovém úseku fronty a špatné povětrnostní podmínky

pozice a dostali se až na jih Belgie. Situace se samozřejmě negativně dotkla i oblehatelů z řad ČSOB, protože se dalo předpokládat, že obležení Němci se pokusí o spojení s jejich útočícími formacemi. Někteří nacističtí vojáci byli dokonce za tím účelem speciálně vyškoleni pro záškodnické akce v týlu spojeneckých jednotek!⁶⁴³ Nicméně Štědrý den 1944 proběhl v poklidu.⁶⁴⁴

7. 7 Jarní beznaděj (únor - duben 1945)

Po Vánocích byl por. Bohumil Snížek jmenován spojovacím důstojníkem první roty,⁶⁴⁵ a tímto povýšením se musel přestěhovat do B sledu, který již nebyl přímo vystaven každodennímu nebezpečí v zákopech. Velitelství první roty druhého praporu bylo na bývalé farmě de Woestyn, kde i podmínky byly poněkud komfortnější nežli přímo v první linii. V lednu 1945 se tak dostal i na první rekreaci do Paříže. Koncem února 1945 přišel rozkaz k přesunu 1. roty na západní úsek do Loon-Plage, kde měla vystřídat britskou jednotku a úkolem Bohumila Snížka bylo zajistit přesun materiálu z Ghyvelde do Bourbourg.

nedovolovaly využít vzdušné převahy Spojenců. 23. prosince dosáhl průlom dokonce stokilometrové šíře, ale přes Vánoce se fronta ustálila a většina operací byla zastavena. Zlikvidovat klín v Ardenách se podařilo teprve až koncem ledna 1945 a Spojenci pod velením polního maršála Montgomeryho a amerického generála Omara Bradleyho teprve nyní mohli zahájit postup na Rýn. TAMTÉŽ, s. 161-166.

⁶⁴³ Paul SNOW, Cesta, s. 307: „Většina jednotek byla rozložena na odpočinku po belgických městech, byly povoleny rekreace do Bruselu a Paříže, dovolené do Anglie. Německý výpad v Ardenách měl ozvěnu i u nás, Němci v Dunkirku zřejmě ožili a očekávali každý den, že je jejich soukmenovci osvobodí. Daly se proto čekat i jejich výpady. Služba byla zostřena. V Ardenách dosáhli Němci hlubokého průlomu zejména překvapením. Využili rozhraní americké a britské zóny a ve velké míře používali pátou kolonu. Zvláště cvičení, většinou kteří studovali v Anglii, nebo Americe, ovládali způsoby chování Angličanů a Američanů. Přesto se jednou prozradili maličkostí. Jeden Angličan si všiml, že jeho spolustolovník nepoužíval vidličku hřbetem vzhůru, jak je u Angličanů zvykem. Sám jezdil do Německa a Evropy a všiml si toho. Špion byl odhalen.“

⁶⁴⁴ TAMTÉŽ, s. 299: „Na štědrý den jsme byli ve stráží. Snad to je nepsaný zákon na frontě, že tuto noc nepadla ani rána. Na obou stranách vojáci stejných věr slaví stejné svátky, svátky míru a pokoje na celé zemi, pokoje mezi lidmi. Snad proto jen symbolicky umlká nepřátelská činnost, neboť dojmy vzpomínek na událost před 2000 lety jsou mocnější. Před půlnocí velitel prvního praporu pplk. Šeda s pobočníkem obcházel stanoviště a přáli všem veselé vánoční svátky. Pro některé vojáky to byly šesté vánoce v cizině.“

⁶⁴⁵ Spojovací důstojník byl třetí důstojník u roty. Jeho povinností bylo starat se o B sled, tedy především o auta na zásobování roty, sklady náhradních součástek pro mechaniky a výstroje. Velitel druhé roty kpt. Dolejšek byl povýšen a jmenován zástupcem velitele praporu. Velitelem druhé roty se tak stal kpt. Chlup, jeho zástupcem npor. Sládeček, který byl dosud spojovacím důstojníkem první roty.

V přiděleném bojovém úseku ČSOB zatím pokračovala ve strážní činnosti, na denním pořádku byly i dělostřelecké přestřelky a místní průzkumné akce. Celkem nepohyblivý charakter operace byl rušen ojedinělými většími výpady, které se soustřeďovaly na boje o jednotlivá předsunutá postavení.⁶⁴⁶ „Hlavní činnost spočívala v pořádání přepadů. Většinou po setmění. Tanky vyjely za Pont á Roseaux a nastala ohlušující palba všech hlavních. Na to byla potřeba spousta střeliva, takže naše auta byla v permanenci. Střelivo jsme pak dováželi až k tankům.“⁶⁴⁷

Koncem března 1945 se první rota opět přesunula na východní stranu perimetru do De Panne na zotavenou.⁶⁴⁸ „Připadalo nám nemožné, abychom usínali v klidu, bez starostí. Byli jsme ubytováni v prázdných hotelích, zaměstnání spočívalo v důkladné údržbě tanků a vozidel.“⁶⁴⁹ Spolu s tím si ale por. Dess, za kterého byl Bohumil Snížek přeložen k první rotě v červnu 1944, usmyslel, že by opět mohl sloužit u první roty. „Nezbylo mi, abych se opět přestěhoval. Neužil jsem mnoho odpočinku, neboť druhá rota byla v linii v Ghyvelde.“⁶⁵⁰ Na začátku dubna tak byl Bohumil Snížek opět u druhé roty v Ghyvelde, na místě, kam před půl rokem přišel poprvé.

S tím, jak spojenecká vojska na evropském bojišti postupovala směrem do centra Německa,⁶⁵¹ začala na jaře 1945 stále více sílit i touha čs. vojáků po možnosti účastnit se osvobozování okupovaného území Československa.⁶⁵² Stereotypní služba tyto myšlenky ještě více posilovala a množily se žádosti po změně úkolu.⁶⁵³

⁶⁴⁶ T. BROD - E. ČEJKA: *Na západní frontě*, s. 495.

⁶⁴⁷ Paul SNOW, *Cesta*, s. 306.

⁶⁴⁸ VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 292, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Příloha k Válečnému deníku č. 3, Vystřídání v úseku a rozkaz pro přesun z 26. 3. 1945.

⁶⁴⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 308.

⁶⁵⁰ TAMTÉŽ, s. 309.

⁶⁵¹ Během dubna 1945 Američané dorazili k Rýnu, prolomili Siegfriedovu linii, obsadili Mainz, Wiesbaden a Frankfurt. Armádní skupina maršála B. Montgomeryho překročila Rýn u Weselu. Také z východní fronty docházely dobré zprávy: Rudá armáda pronikla do Maďarska. Na Slovensku, kde v jejích řadách bojoval 1. čs. armádní sbor, osvobodila Nové Zámky, Nitru a Komárno. Britské a americké letectvo pokračovalo v neúspěšném bombardování německých měst. A. ŠNEJDÁREK: *Druhá světová válka*, s. 225.

⁶⁵² Nejdříve samotný hlavní velitel čs. branné moci, arm. gen. Sergej Ingr, a později i velitel ČSOB, brig. gen. Alois Liška, žádali spojenecká velitelství o to, nač myslela většina Čechoslováků; a sice aby jim bylo umožněno pomoci osvobodit svou vlast. V. FENCL - M. ŘÍHA: *Československá armáda*, s. 12.

⁶⁵³ Paul SNOW, *Cesta*, s. 307: „V březnu se dalo již čekat na velké události. Na východě fronta byla již dávno v pohybu, každému bylo jasné, že spojenci už z prestiže nemohou připustit, aby celé

V posledních týdnech války nastal na západní frontě úplný rozklad nacistických armád a k poslední větší bojové akci u Dunkerque došlo 10. dubna 1945 na západní části pevnostního obvodu, když se Němci pokusili dobýt nazpět některá území. Boje zde trvaly až do 16. dubna a kromě ztrát na obou stranách⁶⁵⁴ nepřinesly žádný výsledek.⁶⁵⁵ Zato spojenecká vojska takřka bez odporu pronikla do nitra Německa a 18. dubna 1945 dosáhla americká 3. armáda u chebského výběžku čs. hranice.⁶⁵⁶

Ještě ten samý den pověřil gen. S. Ingr náčelníka Čs. vojenské mise v Londýně gen. Bosého úkolem zahájit vyjednávání u kompetentních britských činitelů (včetně Hlavního stanu vrchního velení spojeneckých expedičních sil), aby bylo umožněno čs. jednotkám zasáhnout do bojů alespoň v samém závěru války. „Vzhledem k rychlému vývoji válečných událostí, kdy vítězné spojenecké armády se přibližují od západu k hranicím Československa“,⁶⁵⁷ bylo požadováno vyčlenit ČSOB a tři čs. stíhací perutě z dosavadního podřízení 21. skupiny armád a zařadit je k vojskům operujícím na území Československa. S požadavkem byl seznámen i gen. Dwight D. Eisenhower, ovšem Hlavní stan však čs. návrh zamítl. Důvod spočíval i v komplikacích operačního rázu.⁶⁵⁸ Také maršál Montgomery povinnost

Německo bylo dobyto z východní fronty, obě fronty se měly podle plánu sejít v Berlíně. Zatímco sovětské armády již na brány Berlína bušily, zde se ještě čekalo. Po získání předmostí za Rýnem se fronta hnula. I u nás začalo být živo. Což zde musíme zůstat do konce? Bylo nám ale jasné, že Dunkirk nebude vzat.“

⁶⁵⁴ Obranná postavení zůstala na původním místě, zato ztráty na padlých, raněných a nezvěstných byly opět zbytečně vysoké. Brigáda měla přes 50 padlých a přes 100 raněných a nezvěstných. Za zmínku snad ještě stojí, že se při této akci dostalo do německého zajetí několik čs. vojáků, mezi nimi i Bohuslav Šulc, který byl propuštěn při velké výměně zajatců 18. dubna 1945. Bohuslav ŠULC, *Zajatcem zajatých. Vzpomínka čs. zajatce v obleženém Dunkerque*, in: V. N. DUBEN - B. L. PODOSKI (edd.): *Na všech frontách*, s. 162-168.

⁶⁵⁵ Paul SNOW, *Cesta*, s. 310: „Na západním úseku Němci podnikli výpad a zmocnili se farmy, kterou drželi Francouzi. Velení brigády, snad z prestiže, nechtělo připustit, aby Němci dosáhli sebemenšího územního úspěchu, i když to neznamenal zhora nic. Němci prostě využili slabšího místa. Vznikly těžké boje, kdy naši k farmě vrhali pěší jednotky. Narychlo povolali i jednotku anglické pěchoty z našeho úseku. Dověděli jsme se pak o zbytečných ztrátách, kapitán této roty, kterého jsme osobně znali, padl rovněž. Byli přibiti palbou na rovině, museli hledat záchranu potápěním se do kanálu, tam však granáty padaly rovněž. Angličané kritizovali tyto zbytečné ztráty. Jejich kapitán se již těšil na shledání se svou ženou a děckem.“

⁶⁵⁶ Jindřich PECKA: *Na demarkační čáře. Americká armáda v Čechách v roce 1945*, Praha 1995; Jitka CHMELÍKOVÁ: *Osvobození. Liberation. Cheb 1945*, Cheb 2005.

⁶⁵⁷ Citováno dle E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 85.

⁶⁵⁸ Důvody jsou pochopitelné; kromě faktu, že dobytí přístavu Dunkerque nepřipadalo v úvahu pro neslučitelnost potřeby bombardování a poválečného využívání, nebylo možno jen tak snadno přemístit čs. brigádu k americkým vojskům postupujícím na východ. Jelikož byla čs. brigáda vybavena hlavně

a snahu čs. vojáků účastnit se vstupu do Československa chápal, ale mohl souhlasit pouze s tím, že by byla ze sestavy ČSOB vyčleněna symbolická jednotka o síle 150 mužů a odeslána na východ.⁶⁵⁹ Z té byla skutečně 23. dubna 1945 uvolněna protiletadlová baterie doplněná jednotkami motorizované pěchoty o celkovém počtu 144 mužů⁶⁶⁰ a ještě ten samý den takto vzniklý tzv. kombinovaný oddíl pod velením majora A. Sítka odjel k západní hranici republiky, aby se připojil k americké 3. armádě gen. Pattona.⁶⁶¹ 1. května kolem poledne příslušníci jednotky vstoupili nedaleko Chebu na půdu vlasti, kde slavnostně vztyčili státní vlajku.⁶⁶²

7. 8 Oblehatelem u Dunkerque

Českoslovenští vojáci u Dunkerque neměli záviděníhodný úkol. Při obléhání hitlerovské posádky v pevnosti Dunkerque nebylo vidět bezprostředních významnějších výsledků. Stereotypní hlídková činnost v zaplavené krajině, bezútešné bažiny a močály - to byly deprimující činitele působící na morálku příslušníků brigády.

anglickým materiálem, zásobování po delší dobu se jevilo jako logistický problém při postupu s Američany. B. ŠULC, *Obléhání*, s. 159.

⁶⁵⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 308: „Velitel brigády generál Liška se vypravil k veliteli 21. skupiny armád, aby zjistil možnosti zda bychom nemohli být zařazeni k jednotkám, které postupovaly směrem k hranicím Čech. Patřili jsme však do britského pásma, hranice Čech byly v americkém operačním pásmu, přesun by proto nebyl jen tak možný. Dále je nutno Dunkirk stále obléhat, výměna by rovněž nebyla jednoduchá, právě proto, že se jednalo o přesun do amerického pásma. Podařilo se mu dostat svolení jen pro malou jednotku, aby aspoň symbolicky se zúčastnila vstupu na půdu naší vlasti s prvními jednotkami.“

⁶⁶⁰ Když se uvažovalo o tom, která část jednotky by mohla být symbolicky vyčleněna ze svazku ČSOB, jediný kompromis byl učiněn v podobě uvolnění protiletadlové baterie. Panoval nedostatek pěších vojsk a vzhledem k naprosté vzdušné převaze Spojenců byly nyní protiletadlové jednotky jaksí přebytečné. B. ŠULC, *Obléhání*, s. 159.

⁶⁶¹ O Kombinovaném oddílu např. Pavel HUŇÁČEK: *Od Dunkerque přes Cheb a Plzeň do Prahy*, Brno 1997; srov. Petr LINDA: *Patton byl váš nejlepší*, Praha 1991.

⁶⁶² Kombinovaný oddíl dosáhl 1. května 1945 v 10 hodin státní hranice u obce Pomezí nad Ohří. Po malé slavnosti a vztyčení státní vlajky se jednotka vydala dále do Chebu, kde se ujala správy města a podílela na bojích s Němci. Po vypuknutí Českého povstání se oddíl 7. května přesunul do Plzně. Poté, co bylo mezi gen. D. D. Eisenhowerem a náčelníkem štábu Rudé armády gen. A. I. Antonovem dohodnuto setrvání americké 3. armády na demarkační linii ČB - Plzeň - Karlovy Vary, se Kombinovaný oddíl vydal na cestu do Prahy, ale jelikož ta se nacházela v sovětské operační zóně, byl mu americkým velením nařízen návrat do Plzně. Teprve napodruhé 11. května mohl oddíl provést triumfální průjezd Prahou. Krátce poté je zastihl striktní příkaz tentokrát čs. ministra národní obrany Svobody (pochopitelně z podnětu SSSR) okamžitě hlavní město opustit a vrátit se urychleně zpět za demarkační linii. V. FENCL - M. ŘÍHA: *Československá armáda*, s. 12; srov. P. HUŇÁČEK: *Od Dunkerque*; J. PECKA: *Na demarkační čáře*, Praha 1995; J. CHMELÍKOVÁ: *Osvobození*.

KORESPONDENCE

Ve vzdálenosti necelých 200 kilometrů od Londýna a asi 400 kilometrů od Paříže žili vojáci (nejenom ti českoslovenští) dlouhé týdny odloučení od civilního života, a tak jediné pojitko s vnějším světem představovaly dopisy z/do Velké Británie⁶⁶³ a např. Naše noviny.⁶⁶⁴ Ani tato pouta, která čs. vojáci navázali během svého pobytu na Britských ostrovech se nezpřetrhala odjezdem brigády na pevninu - měsíčně doručovala pošta u Dunkerque několik tisíc dopisů z Anglie a Skotska.⁶⁶⁵

PSYCHOLOGICKÁ VÁLKA

Trpěli ale nepřátelé, kteří byli od května 1944 v rámci tzv. „Letákové propagandy“ vystaveni miliónům propagandistických brožur svržených nad Německem.⁶⁶⁶ U Dunkerque se velení brigády snažilo podlomit bojovou morálku obleženého nepřítele i jinými způsoby. Využívalo vlastní radiostanice k vysílání pravidelné relace, v níž se německým vojákům předčítaly komentované výňatky z ukořistěné korespondence od rodin a příbuzných. Do nepřátelských postavení se vystřelovaly granáty s různými letáky a dalším propagandistickým materiálem.⁶⁶⁷ Tento psychologický způsob boje přispěl k tomu, že od 8. října 1944 do 19. ledna 1945 se vzdalo 699 vojáků a 9 důstojníků.⁶⁶⁸

Snad zoufalství, nedostatek materiálního vybavení či poslední zbytek naděje na zlepšení situace přinutilo německou armádu oživit také mnoho starých myšlenek na vedení boje. Zatímco ještě v roce 1940 bylo např. používání poštovních holubů

⁶⁶³ Paul SNOW, *Cesta*, s. 214: „Světová statistika tvrdí, že v Anglii připadá nejvíce dopisů na jednoho obyvatele. Je to dosti pochopitelné, příbuzní jsou po celém světě, poštovné není drahé, navštěvovat se není dost dobře možné jako u nás dříve, když se o pouti či posvícení sjeli příbuzní a na celý rok si řekli svoje strasti a slasti.“

⁶⁶⁴ Viz kap. 6. 2, s. 94.

⁶⁶⁵ Srov. např. T. BROD - E.ČEJKA: *Na západní frontě*, s. 502.

⁶⁶⁶ J. PIEKALKIEWICZ: *Letecká válka*, s. 322.

⁶⁶⁷ VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 291, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Příloha k Válečnému deníku č. 2, Letáky.

⁶⁶⁸ E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 83.

zcela běžné,⁶⁶⁹ u Dunkerque v posledních měsících války Němci posílali se zprávami přes bojiště psy.⁶⁷⁰

UBYTOVÁNÍ

Kapitolu samu pro sebe tvořily ubytovací prostory u vojska, které byly řešeny všelijak. Během přesunů z Velké Británie do Evropy nezbyval občas čas ani na vybudování stanového tábora, a proto např. u Falaise jednotka nocovala venku pod širým nebem, což ale nemuselo být vždy nejpříjemnější.⁶⁷¹ Během podzimu 1944, kdy potyčky s Němci nedovolovaly v první linii jakékoli komfortnější ubytování, bylo bláto a zákopy nerozlučnou dvojicí, která provázela vojáky na každém kroku. Ani ohlušující palba z děl a kulometů nedoprávala vojákům mnoho času ke spánku a odpočinku. Vždy bylo výhodou, když se naskytla nějaká podzemní místnost, která mužstvu sloužila k bezpečnému odpočinku a veliteli například k přípravě nočního průzkumu.⁶⁷² Teprve období chladného prosince 1944 donutilo oblehatele u Dunkerque vybudovat si lepší ubytovací prostory, které sice nebyly přepychové, nicméně skýtaly dostatečnou ochranu před mrazy i nepřítelem.⁶⁷³ Život v poli navíc učiní člověka vynalézavým a i sebemenší maličkost pro zlepšení

⁶⁶⁹ Len DEIGHTON: *Blitzkrieg. Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque*, Praha 1994, s. 145.

⁶⁷⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 288: „Viděli jsem často, zejména k ránu psa, jak běží směrem od Němců, podruhé podobný nebo snad tentýž pes opačným směrem. Zprvu jsme tomu nevěnovali pozornost. Potulovalo se tu ještě několik krav v pásnu nikoho, nuže psi mohou také pobíhat. Později jsme byli na to upozorněni a psy odstřelovali.“

⁶⁷¹ TAMTÉŽ, s. 268: „Naše rota se „ubytovala“ na okraji nízkého lesíka vlevo od silnice. První noc jsme nestavěli stany, každý se natáhl na měkkém mechu a přikryl. Našel jsem si hrbolek pod hlavu. Ráno jsem zjistil, že to byl hrob německého vojáka, jen tak mělko zahrabaného, trochu jsem se otřásl.“

⁶⁷² L. SITENSKÝ: *Z válečného deníku*, s. 278.

⁶⁷³ Paul SNOW, *Cesta*, s. 299: „Před Vánocemi začla zima menšími mrazíky. Bylo nutno topit. Nesmělo se však kouřit z komína, to aby Němci nevěděli, v kterých barácích bydlíme. Pokud jsme topili koksem nebyl kouř vidět. Zařídil jsem se v přístěnku za domem, byla to snad prádelna, neměla strop. Ten jsem si udělal ze silných fošen, domníval jsem se, že bude chránit proti minám. Jedno menší okno jsem rovněž zadělal fošnami. Zdi vytapetoval na tři díly, ložnice, obývací místo a předsíň, vše v prostoru 2 metry krát 4 metry. Postavil jsem litá kamínka na koks. Jedna dávka na celou noc i den. U dveří jsem zřídil plentu aby nepronikalo světlo. Ze sousedství jsem přivezl harmonium, mělo již navlhle klávesnice, když se povalovalo venku na dešti. Ostatní vojáci se zařizovali v daleko přepychovějších místnostech. Nevím, zda na to nepřišli, že menší prostor je výhodnější, než civilní postel s peřinami a nábytkem, za to kamna kouřila, svobodník Polák si musel vést rouru oknem, které pak nemohl řádně utěsnit. Četař Bačík se ubytoval v druhém pokoji s podobnými potížemi.“

úrovně přezívání je vítaná. „Rotný Švrček sehnal malý větrník s dynamem a vyráběl si proud pro malou žárovku. Jinak jsme svítili jak se dalo, petrolejem, svíčkami.“⁶⁷⁴

Po Vánocích 1944 se Bohumil Snížek jako spojovací důstojník dostal na velitelství roty do de Woestyn, kde bydlení bylo v zásadě již komfortně zařízené. „Místnosti B sledu naší roty byly ve vedlejší budově, bývalé kůlně, upravené přepážkami. V další byly příjemné sprchy. Vojáci bydleli zprvu pod stany, později jsme dováželi dřevěné baráky a stavěli.“⁶⁷⁵ Na jaře 1945 se B sled přesunul na západní úsek obléhaného Dunkerque do Loon Plage, kde sice už nelétaly kulky, zato soužití s civilisty v budově místního nádraží taky nebylo nejjednodušší.⁶⁷⁶

DOVOLENKY

Ve snaze ulehčit jak fyzické, tak psychické vypětí, byly již od listopadu 1944 pro čs. vojáky organizovány dovolenky do větších francouzských a belgických měst, které již fungovaly vcelku normálním životem. Vojáci toto přijímali s upřímnou radostí a kromě Paříže, kterou Bohumil Snížek navštívil dokonce dvakrát,⁶⁷⁷ byla nejčastějšími cíli města Oostende, francouzské Lille a hlavně Ypres. K dispozici byly nejlepší hotely, aby tři dny poskytly prvotřídní ubytování a stravování vojákům z fronty, o které se tak jako všude na prvním místě zajímaly děti.⁶⁷⁸ S tím, jak se život vracel pomalu do normálu, vznikala pro vojáky povolna i možnost chodit do větších vesnic na oblíbené tancovačky. V Bayuex na západ od Caen byla zřízena prodejna pro důstojníky a „daly se tam nakoupit potřebné věci, jako trenchcoat,

⁶⁷⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 295.

⁶⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 300.

⁶⁷⁶ TAMTÉŽ, s. 304: „Vlaky zde nejezdily, končily v Bourbourg, ke bylo sídlo prvního praporu. Zde bydlel jen přednosta stanice, kancelář nepotřeboval, tak jsme se tam usadili my. Bydlel jsem v podkrovní světničce s malým okénkem a dobrým výhledem na Dunkirk. Pokládali za moji povinnost, abych všem včetně babičky a patnáctileté dcery nabízel cigarety.“

⁶⁷⁷ TAMTÉŽ, s. 301: „Bydleli jsem v hotelu St. Pancras Honoré v Paříži. Bylo to koncem ledna 1945, zima byla dosti mírná. Podnikli jsme obvyklé turné autobusem po pařížských památkách: Panthéon, Invalidovna, Vítězný oblouk, Notre Dame, Eiffelova věž, Louvre a jiné. Jako zvláštnost nám průvodci ukázali mešitu v Paříži, za kterýžto čin žádali cigarety navíc, prý pro Mohamedány v mešitě. Před chrámem Notre Damme staříčká šeredná baba se k nám přitočí a za 20 cigaret předá knížku pařížských erotických obrázků. Průvodce vám mezitím vysvětluje bohatou výzdobu portálu...“

⁶⁷⁸ TAMTÉŽ, s. 297: „Pomalu jsme se dostávali na rekreační zájezdy do belgických měst. Ypres žijí již klidným životem. Při první návštěvě v listopadu se nám věnovaly děti. Byla tam plošina s malými elektrickými autíčky jako na mateřské pouti, vozili jsme děti. Na oplátku jsem byl mile překvapen, když mne asi sedmileté děvčátko tahá za rukáv a zve na projížďku. Dvě děti mne vzali domů, poznal jsem byt rodiny, možno říci obyčejných lidí. Upřímně nabízeli pohoštění, vycítil jsem, že se musí dost uskovňovat při lístkovém systému.“

*prádlo, boty.*⁶⁷⁹ Od začátku roku 1945 se rekreačními místy pro spojenecká vojska stala Paříž a Brusel. Při těchto „zájezdech“ se vojáci zároveň seznamovali s těžkostmi obyvatelstva, způsobenými okupačním režimem a válkou, na druhou stranu ale bylo zneužíváno válečné nouze, a tak všude ruku v ruce s inflací bujel i černý trh.⁶⁸⁰ „Zajímavé bylo zjištění, že krabice našich léků v tanku byla bohatě vybavena i vzácnými léky, penicilin, streptomycin a jiná jména, prý se s tím dají dělat dobré obchody.“⁶⁸¹ A když nebylo nic na práci, vojáci si mohli přečíst i poslední číslo Našich novin.

CIVILNÍ OBYVATELSTVO

Na osvobozených územích se pro osvobozené domorodce začal rovněž už od poloviny září 1944 vracet život do normálních kolejí. „Okolní vesnice počínaly oživovat. Civilní obyvatelé se vraceli domů, pokud se měli kam vrátit. Většinou začala fungovat nejprve hospoda, kde se dostal koupit mošt, tradiční nápoj v této krajině.“⁶⁸² Pravidelně mezi prvními, kdo vítal vojáky na osvobozovaných územích, byly děti. V malé belgické vesničce Westvleteren to ale pro místní obyvatele nebyl zvláštní důvod k veselí, neboť jejich krajem prošla už několikátá armáda a zanechala po sobě jen spoušť.⁶⁸³ Českoslovenští vojáci měli nařízeno dávat pokud možno vše do pořádku, většinou ale na to nezbýval čas. V městečku Ghyvelde na pomezí Francie a Belgie byli obyvatelé v důsledku pokračujících střetů ještě v prosinci 1944 přinuceni opustit své domovy, často velice rychle a jen se svými nejnnutnějšími

⁶⁷⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 271.

⁶⁸⁰ TAMTÉŽ, s. 303: „Později jsem zjistil, proč nebyla volná místa na rekreaci do Bruselu. Oficiální kurs belgického a francouzského franku byl 1:1, docela «oficiálně» vám ale každý vyměnil 2 francouzské franky za jeden belgický. Byli spekulanti, že si do Bruselu vzali 20.000 Ffrs za které dostali 20.000 Bfrs, ty pak obratem proměnili na Ffrs, a tyto posílali poštovními poukázkami v anglických librách do Anglie. Výměnu peněz ve větším měřítku mohli provádět jen důstojníci. Angličané se při tom divili, že celkový příjem brigády je nižší než úspory posílané do Anglie.“; Srov. T. BROD - E. ČEJKA: *Na západní frontě*, s. 501.

⁶⁸¹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 272.

⁶⁸² TAMTÉŽ, s. 271.

⁶⁸³ TAMTÉŽ, s. 274, 294: „Malá Rosana je dcerou obchodníka. Zkousím svoje znalosti holandštiny, není to snadné, přece se však dorozumíváme. Děti nás vodí domů, vcházím do domu obchodníka. Krajinou se převládalo v poslední době mnoho armád spojenců, co je to za národ, tihle Čechoslováci, visí na rtech otázka otci Rosany a jistě všem domorodcům. Jsou to lidé jako u nás doma, se svými denními starostmi, o živnost, pole, děti. Zažili zde evakuaci Dunkirku před čtyřmi lety, co se to tu chystá nyní? (...) Majetek je ničen. Drůbež, nejprve přišly na řadu slepice, pak kachny a husy, občas pašák skončil pod nožem odborníka řezníka. I krávy došly svého údělu. Vše slouží vojákům.“

věcmi. „Nedá to vojákovi, když vstoupí do domu a nikdo tam, aby neprohlédl aspoň rodinné fotografie, dávat je zpět do zásuvky, nebo dopisy a jiné papíry? Vše zůstává pohozeno po zemi, šlape se po tom. Peřiny? Pokud je nepotřebují vojáci sami, aby nemuseli spát pod vojenskými dekami, docházejí rovněž špatného údělu.“⁶⁸⁴ Skutečností, že všechno bylo podřízené vojákům, nejvíce trpělo domorodé obyvatelstvo, vesměs staří lidé. „Bylo mi líto stařečka, když se objevil u našeho domku, poznal jsem ho podle fotografie. Slzy mu vhrkly do očí, když tu spoušť viděl. Nebylo tomu jinak jinde.“⁶⁸⁵

Příležitost vidět ženy u Dunkerque v podstatě neexistovala,⁶⁸⁶ a tak první možnost vidět něžné pohlaví se naskytla poprvé až během podzimu 1944 na hranicích Belgie poté, co u lesíka začala fungovat malá hospůdka. Obsluhovaly dohola ostříhané ženy - kolaborantky, které byly ve Francii a Belgii ať už právem či nikoli obviňovány ze vztahů s Němci.⁶⁸⁷

ÚSMĚVNÉ SITUACE

Dunkerque nebylo ovšem jen synonymum války, bahna a lidského utrpení. Stávaly se i úsměvné příhody. Večer 21. října 1944 vyrazila desetičlenná hlídka 1. roty Tankového praporu 2 do předpolí s cílem získat informace o nepříteli, sjízdnosti cest a o terénu. V hlášení bylo uvedeno: „Hlídka úkol splnila a při cestě zpět «zajala» prase na zlepšení stravy.“⁶⁸⁸ O dva dny později měla celá rota vepřo, knedlo, zelo. Podobně tomu bylo i po úspěšně provedené akci 28. října 1944: „Čekal nás bohatý oběd, kuchaři připravili chutné salámy z krav, které se ještě potulovaly u vesnice, pečené kachny, dobré koláče.“⁶⁸⁹

⁶⁸⁴ Paul SNOW, *Cesta*, s. 293.

⁶⁸⁵ TAMTÉŽ, s. 294.

⁶⁸⁶ TAMTÉŽ, s. 295: „U Francouzů se objevila žena. Přišla s nimi až do Ghyvelde, vařila a prala jim. Když člověk - voják vidí kolem sebe jenom vojáky, žena, to je něco jiného, něco vzdáleného, co existuje nyní jen na fotografiích a v dopisech. Zde se pak objeví skutečná žena, i když neoblečená podle posledního pařížského vkusu a to působí vzrušivě.“

⁶⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 296: „Stará paní byla další ženou, kterou vojáci viděli. Dále její dcera, která musela snášet více lačných pohledů. Měla krátké vlasy. Viděli jsme již takové. Vlasy jí pomalu dorůstaly, sloužila armádám německým, proč ne tedy spojeneckým.“

⁶⁸⁸ I. PROCHÁZKA (ed.): *Dunkerque*, s. 21; srov. VÚA-VHA Praha, f. TP 2-VB, inv. č. 288, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Válečný deník č. 2 1. tankové roty, s. 194.

⁶⁸⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 285.

7. 9 Poslední výstřel a zpátky do Československa (květen 1945)

ČSOB zůstala až do konce války u Dunkerque,⁶⁹⁰ kde na počátku května byla situace již víceméně poklidná, a rovněž bojové snahy německých obránců prakticky ustaly. Čs. vojáci s napětím sledovali postup jednotek při osvobození Československa,⁶⁹¹ a přestože Dunkerque ještě nepadl, všichni cítili, že je to jen už otázka času.⁶⁹² „V pondělí 7. května jsme vypálili poslední salvy z devíti Shermanů a odpoledne nastal jakýsi oficiální klid zbraní. Hlídky jsme sice drželi až do devátého, byl to však již zvláštní pocit.“⁶⁹³

8. května 1945 podepsalo německé nacistické velení bezpodmínečnou kapitulaci, ale u Dunkerque se viceadmirál Frisius odmítal vzdát. Ráno v 8:30 byli velitelstvím brigády vysláni parlamentáři, kteří mu doručili rozkaz pro kapitulaci. Teprve po důrazné připomínce, že se s ním bude zacházet jako se zločincem bez práv na statut válečného zajatce, se zavázal podřídit se rozkazu gen. Lišky. Tu noc ihned po setmění se na mnoha místech vystřelovaly světelné rakety a za krátký čas se po celé obloze rozprostřela překrásná Benátská noc. „O půlnoci se fronta u Němců rozzářila raketami. Naši též pálili, ač někteří vyšší důstojníci to zakazovali. Byla to však touha vojáků dát najevo ty zvláštní pocity, které se nás zmocňovaly po tolika letech války. Nadešel mír! Je konec války, jistě války poslední, o tom jsme ani nepřemýšleli, proč to nedat najevo, že válku nenávidíme?“⁶⁹⁴

Druhého dne, 9. května 1945 v 9:00, se dostavil německý velitel pevnosti viceadmirál Frisius v doprovodu důstojníků svého štábu na velitelské stanoviště naší

⁶⁹⁰ Paul SNOW, *Cesta*, s. 308: „Francouzi si udělali se spojenci úmluvu, že na francouzském území nebudou již používat bitevní letectvo střední a těžké, zřejmě nechtěli, aby jejich území bylo dále rozbíjeno. Tak Němci vydrželi u Dunkirku do konce války. Rovněž se drželi na západě u La Rochelle, na prostoru ještě větším než u Dunkirku, a na ostrovech Guernesey a Jersey v Lamanšském průlivu. Ztráty při dobývání byly by veliké a nevyvážily by ekonomicky válečný zisk - bylo hospodárnější je hlídat.“

⁶⁹¹ TAMTÉŽ, s. 311: „Stužky připíchnuté špendlíky, označující na mapě postup spojenců se setkaly na Labi, spojovaly se i jinde. Na území Čech, které nás nejvíce zajímalo, se však západní stužka zastavila na čáře silnice Karlovy Vary - Plzeň - České Budějovice 5. května. Američané překročili tuto čáru směrem na Rokycany a Mýto, proč nepostupovali dále na Prahu, odkud se téhož dne začlo ozývat volání o pomoc? Kdybychom tak byli mohli přenést ku Praze tu naši vojenskou mašinerii obrněné brigády, pomyslel si lecký voják, to by bylo.“

⁶⁹² Srov. L. SITENSKÝ: *Z válečného deníku*, s. 278.

⁶⁹³ Paul SNOW, *Cesta*, s. 311.

⁶⁹⁴ TAMTÉŽ.

brigády. I přes zjevnou neochotu a arogantní chování podepsal bezpodmínečnou kapitulaci své posádky a nařídil svým jednotkám složit zbraně.⁶⁹⁵ Generálu A. Liškovi se vzdalo kolem 10 500 vojáků spolu se třemi ponorkami a veškerým válečným materiálem.⁶⁹⁶

Po sedmiměsíčním obléhání tedy skončil bojový úkol i pro ČSOB u Dunkerque.⁶⁹⁷ Boje ustaly a na nejvyšší věži v přístavu zavlály československá a britská vlajka. Vojáci obou stran si začali pomalu zvykat na volný pohyb v postavení, zejména na „*pocit, že jsme ještě na frontě a přesto jdu volně po tom prostoru, kde jindy bych se byl plížil i za nejhustější mlhy a tmy.*“⁶⁹⁸

Brigáda se ale na místě už dlouho nezdržovala a po odevzdání přebytečného množství výzbroje zahájila kolová vozidla 12. května 1945 přesun do Československa, kolona tanků na těžkých transportérech teprve o den později. Trasou kolem hranic Belgie, severní Francií a Luxemburg se 18. května 1945 dostaly první jednotky na území Československa, ale teprve až v Plzni se československým vojákům dostalo vřelého uvítání. Tanková skupina měla cca dva dny zpoždění a tou dobou se pohybovala stále ještě na německém území. Celý transport dorazil do Plzně až 20. května pozdě večer. „*Je neděle odpoledne, kdy přijedeme do Plzně? Již za tmy se blížíme ke Kozolupům. To již proti nám přicházejí první nedočkavci, aby nás vítali. Snad hodně těch, kteří na oslavu pak kouří anglické cigarety. Jedeme volně, krokem, projíždíme již souvislými hustými špalíry. Volání na uvítanou nebere konce. Těmito místy jsem před čtyřmi roky opouštěl tajně Plzeň, tam nad nádražím v Kozolupech jsem spal schoulen pod smrčkem, zde v této ulici jsem naposledy*

⁶⁹⁵ I. PROCHÁZKA (ed.): *Dunkerque*, s. 80.

⁶⁹⁶ Paul SNOW, *Cesta*, s. 312: „U celnice Ghyvelde odevzdávají Němci zbraně. Pochodovali v jednotkách, zbraně házeli na hromadu, někteří bezmyšlenkovitě, jiní rázně, snad s určitou povýšeností. Byla to příležitost pro některé dychtivce po malých zbraních, pistolích, když si k nim nemohli pomoci v normálním boji. V pátek odcházeli Němci do zajetí. Odnášeli s sebou i věci, které pobrali v Dunkirku. V Adinkerke jedna žena se vrhla na německého vojáka, když poznala, že si vede její kolo.“

⁶⁹⁷ K tomuto dni činily bojové stavy ČSOB 324 důstojníků a 5352 poddůstojníků a vojáků. U Náhradního tělesa, které zůstalo na Britských ostrovech, bylo soustředěno dalších 2473 mužů. Naše brigáda vyřadila do května 1945 z boje asi 1000 nepřátelských důstojníků a vojáků a do 18. dubna navíc zajala ještě dalších 890 mužů. Vlastní ztráty činily 167 padlých, 461 raněných a 40 nezvěstných. E. ČEJKA: *Československý odboj*, s. 91.

⁶⁹⁸ Paul SNOW, *Cesta*, s. 312.

*pojeda, tady u mostu za Bory jsem se díval již na tehdejší «Sudety». Nyní zde stojíme s kolonami těžkých tanků.*⁶⁹⁹

Pro Bohumila Snížka tady před čtyřmi roky začala obtížná cesta na západ a zde také skončila; s jedním rozdílem. Odjížděl z území obsazeného cizí mocností, ale přijížděl již do svobodného Československa.

⁶⁹⁹ Paul SNOW, *Cesta*, s. 315.

Závěr

Ústředním tématem mé diplomové práce byla nejenom osoba Bohumila Snížka, ale i osudy všech ostatních, kteří sdíleli jeho příběh. Byly to osudy lidí, kterým nespravedlnost a křivda nedovolila stát nečinně v pozadí a přihlížet bezpráví, přestože by bývalo bylo v hodně případech jednodušší zůstat doma a doufat, že život půjde dál svým vlastním tempem.

Bohumil Snížek projevil svou odvahu odchodem do zahraničí, a to nikoli (jak to bylo obvyklé) do roku 1939, nýbrž až během války v roce 1941. Na své cestě se musel vyrovnat s podezíravými zraky obyvatel Protektorátu, neznalostí místních poměrů po cestě Německem, hladem ve Švýcarsku, stresem z možného odhalení ve Francii, vězněním a výslechy v koncentračních táborech ve Španělsku, přehnaným očekáváním v Anglii nebo smrtí kamarádů u Dunkerque.

Je samozřejmě smutné, jakým způsobem bylo v letech následujících po druhé světové válce pohlíženo na osoby, které s nejlepším vědomím a svědomím byly odhodlány udělat něco pro obnovu Československé republiky, ačkoli si byly vědomy, že domů se také podívat již nikdy nemusí. „*Myšlení vzdálené reality, zakleté do tenat ideologických klišé o západním imperialismu*“⁷⁰⁰ se jeví naprosto absurdním, paradoxně ovšem nový nepřítel se stal daleko nebezpečnějším protihráčem než ten od Dunkerque: „*Dunkerque byl konečně za námi. Zkřížil mnohé předpoklady a tužby. Politické zaměření naší vlády v Londýně a prezidenta na poválečné údobí doma a během posledních dvou let války hledání cest pro spolupráci se Sověty zastínilo zájem o naši jednotku a nakonec i o její upotřebení. Byli jsme odkázáni více na sebe; dělali jsme vše, co bylo v našich chabých silách a možnostech...*“⁷⁰¹

Úspěšnost nebo nezdar ve splnění vytyčeného cíle ať posoudí každý čtenář individuálně, domnívám se však, že minimálně morálního rozměru dosaženo bylo.

⁷⁰⁰ Citováno dle Jan GEBHART - Jan KUKLÍK: *Dramatické i všední dny protektorátu*, Praha 1996, s. 128.

⁷⁰¹ Bohuslav ŠULC, *Obléhání přístavu Dunkerque 1944 - 1945*, in: V. N. DUBEN - B. L. PODOSKI (edd.): *Na všech frontách. Čechoslováci ve II. světové válce*, Praha 2001, s. 160.

Má diplomová práce nechť je opět kapkou v moři poznání, jež by nemělo dovolit zapomenout. Přestože se jedná o téma vážné, chtěl jsem dát i skrze Snížkovy úsměvné zážitky šanci vědecké práci ukázat její emotivní a lidskou tvář, neboť nikdy není nic černo-bílé. Na památku Bohumila Snížka a všech, kteří nepřežili válku reálnou i tu ideologickou.

Seznam pramenů a literatury

1. Nevydané prameny

Archiv ministerstva vnitra Praha

Fond Protektorát, sign. 202, kart. 56.

Vojenský ústřední archiv - Vojenský historický archiv Praha

Osobní věstník MNO, roč. 1945.

Sbírka 24

Sb. 24, sign. 2775/42, Snížek Bohumil.

Sb. 24, sign. 2749/42, Kocmánek Jan.

Sb. 24, sign. 3567/42, Kocmánek Jan.

Fond Vojenská Kancelář Prezidenta Republiky-Londýn

VKPR-L, inv. č. 80-81, kart. 24, SDVN MNO č. 4 z 26. ledna 1945.

VKPR-L, inv. č. 80-81, kart. 24, SDVN MNO č. 12 z 22. března 1945.

Fond Tankový prapor 2-Velká Británie

TP 2-VB, inv. č. 279, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Spisy obyčejné 1940.

TP 2-VB, inv. č. 280, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Spisy tajné a důvěrné 1944.

TP 2-VB, inv. č. 278, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Spisy tajné a důvěrné 1945.

TP 2-VB, inv. č. 277, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Válečný deník č. 1 1. tankové roty.

TP 2-VB, inv. č. 290, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Příloha k Válečnému deníku č. 1.

TP 2-VB, inv. č. 288, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Válečný deník č. 2 1. tankové roty.

TP 2-VB, inv. č. 291, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Příloha k Válečnému deníku č. 2.

TP 2-VB, inv. č. 289, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Válečný deník č. 3
1. tankové roty.

TP 2-VB, inv. č. 292, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Příloha k Válečnému deníku č. 3.

Fond Jaromír Kopecký

J. Kopecký, sign. 6, kart. 1.

J. Kopecký, sign. 18, kart. 1.

J. Kopecký, sign. 52, kart. 4.

J. Kopecký, sign. 89, kart. 9.

Soukromý archiv Pavla Snížka

Paul SNOW, *Cesta naděje*, III, Aš, b. d.

Dokumenty a průkazy, Dopisy, Fotky.

Cromwell III. Service instruction book. First edition 1944.

2. Vydané prameny

DUBEN, V. N. - PODOSKI, B. L. (edd.): *Na všech frontách. Čechoslováci ve II. světové válce*, Praha 2001.

KRÁL, V.: *Acta Occupationis Bohemiae. Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933 - 1947, Dokumentensammlung*, Praha 1964.

LAST, J.: *V zákopech u Madridu*, Praha 1937.

NĚMEČEK, J. (ed.): *Jaromír Kopecký, Ženeva. Politické paměti 1939 - 1945*, Praha 1999.

PICKER, H.(Hg.): *Hitlers Tischgespräche im Führerhauptquartier 1941 - 42*, Bonn 1951.

PROCHÁZKA, I. (ed.): *Dunkerque. Válečný deník Československé samostatné obrněné brigády (říjen 1944 - květen 1945)*, Praha 2006.

TUREČEK, T. (ed.): *The National Geographic Society*, Praha 2007.

3. Literatura

- ABENDROTH, H.: *Hitler in der spanischen Arena*, Paderborn 1973.
- AILSBY, CH.: *Třetí říše den po dni*, Praha 2005.
- BARTOŠ, J.: *Okupované pohraničí a české obyvatelstvo 1938 - 1945*, Praha 1986.
- BENEŠ, E.: *Paměti. Část II. Od Mnichova k nové válce a k novému vítězství*, Praha 1947.
- BERNECKER, W. L.: *Krieg in Spanien 1936 - 1939*, Darmstadt 2005.
- BLÜMLOVÁ, D. (ed.): *Válečný zápisník Rudolfa Hrubce 15. 3. 1939 - 21. 3. 1941*, Pelhřimov 2001.
- BOYLE, D.: *Druhá světová válka ve fotografiích*, Praha 2005.
- BROD, T.: *Tobrucké krysy*, Praha 1967.
- BROD, T. - ČEJKA, E.: *Na západní frontě. Historie československých vojenských jednotek na západě v letech druhé světové války*, Praha 1965.
- ČEJKA, E.: *Československý odboj na Západě (1939 - 1945)*, I - II, Praha 1991.
- ČEJKA, E.: *Zlomená křídla*, Praha 1991.
- DEIGHTON, L.: *Blitzkrieg. Od Hitlerova nástupu po pád Dunkerque*, Praha 1994.
- DETWILER, D. S.: *Hitler, Franco und Gibraltar. Die Frage des spanischen Eintritts in den Zweiten Weltkrieg*, Wiesbaden 1962.
- DOTTERWEICH, V. (Hg.): *Mythen und Legenden in der Geschichte*, München 2004.
- DREBOTA, J - MOULIS, M. (edd.): *Národ žije 1918 - 1998*, Praha 1998.
- DREBOTA, J. - MOULIS, M. a KOLEKTIV: *Národ se ubránil 1939 - 1945 (Sborník prací historiků a pamětníků)*, Praha 1995.
- EISENHOWER, D.D.: *Invaze do Evropy*, Praha 1994.
- FAJTL, F.: *Bitva o Británii*, Cheb 1991.
- FAJTL, F.: *Sestřelen!*, Praha 1969.
- FANTL, J. (ed.): *Generál Marshall: Vítězství v Evropě a v Tichomoří*, Praha 1946.
- FENCL, V. - ŘÍHA, M.: *Československá armáda ve Velké Británii*, I., Praha 2003.
- FOWLER, W.: *Operace Overlord. Invaze v Normandii: prvních 24 hodin*, Praha 2004.

- GEBHART, J.: *Rok zkoušek a zklamání. Československo od jara 1938 do jara 1939*, Praha 1990.
- GEBHART, J. - KUKLÍK, J.: *Dramatické i všední dny protektorátu*, Praha 1996.
- GUIJARRO RODRIGUEZ, D.: *Trabajo sobre el Campo de Concentración de Miranda de Ebro (1937 - 1947)*, Burgos 2004.
- HARRIS, A.: *Bombardéry útočí*, Praha 1948.
- HART, S. - HUGHES, M.: *Německý voják ve 2. světové válce*, Praha 2000.
- HEYDUK, M. - SÝS, K.: *Protektorát ve fotografiích*, Praha 2006.
- HILBERG, R.: *Täter, Opfer, Zuschauer. Die Vernichtung der Juden 1933 - 1945*, Frankfurt am Main 1996.
- HUŇÁČEK, P.: *Od Dunkerque přes Cheb a Plzeň do Prahy*, Brno 1997.
- CHMELÍKOVÁ, J.: *Osvobození. Liberation. Cheb 1945*, Cheb 2005.
- JAKL, T.: *Boj za svobodu 1938 - 1945*, Praha 2005.
- JORDAN, D. - WIEST, A.: *Atlas druhé světové války*, Praha 2006.
- KAPLAN, V. - BROŽ, J.: *Opevnění na Náchodsku. Skutečnost a vzpomínky*, Náchod 1988.
- KEEGAN, J.: *Zpravodajské služby ve válce*, Plzeň 2005.
- KLAPÁLEK, K.: *Ozvěny bojů*, Praha 1966.
- KOLEKTIV: *Atlas československých dějin*, Praha 1965.
- KOLEKTIV: *Die Schweiz, der Nationalsozialismus und der Zweite Weltkrieg*, Zürich 2002.
- KOLEKTIV: *Sborník mezinárodní vědecké konference Fenomén holocaust*, Terezín 1999.
- KOLEKTIV: *Demokratické principy vzniku Československa (Sborník referátů z vědecko-osvětové konference k 80. výročí vzniku ČSR pořádané Českým svazem bojovníků za svobodu dne 22. 10. 1998 v Brně)*, Praha 2001.
- KOPECKÝ, J.: *Paměti diplomata*, Praha 2004.
- KULKA, E.: *Židé v československém vojsku na západě*, Praha 1992.
- LORD, W.: *Dunkerský zázrak*, Litomyšl 2004.
- LOUCKÝ, F.: *Mnozí nedoletěli*, Praha 1989.
- LUCAS, J.: *Poslední rok německé armády*, Plzeň 1995.
- MACOUN, J.: *Československé pevnosti*, Brno 1995.

MERTA, A.: *Miranda - Obrázek ze Španělska, jak dosud je*, Naše vojsko 11, b. m. 1946.

MIKSCHE, F. O.: *Parašutisté*, Praha 1947.

MORAVEC, F.: *Špión, jemuž nevěřili*, Praha 1990.

MÜLLER, B. (Hg.): *Die Schweiz und der Zweite Weltkrieg*, Basel 1997.

NĚMEČEK, V.: *Vojenská letadla 3. Letadla druhé světové války*, Praha 1977.

PAJER, M.: *Křídla pro vítězství a poválečnou obnovu. Českoslovenští letci u dopravních jednotek RAF a ve vojenském poválečném letectvu ČSR (1940 - 1950)*, Cheb 2004.

PEČENKA, M. - LUŇÁK, P.: *Encyklopedie moderní historie*, Praha 1998.

PERRAULT, G.: *Tajemství dne D*, Praha 1966.

PIEKALKIEWICZ, J.: *Letecká válka 1939 - 1945*, Plzeň 1995.

PIEKALKIEWICZ, J.: *Tanková válka 1939 - 1945*, Plzeň 1995.

RAJLICH, J. - SEHNAL, J.: *Stíhači nad kanálem*, Praha 1993.

RUHL, K. J.: *Spanien im Zweiten Weltkrieg*, Kevelaer 1975.

SAUNDERS, T.: *Dieppe 1942. První spojenecké vylodění na evropské pevnině od útěku z Dunkerque*, Brno 2006.

SCHÜTT, CH. - POLLMANN, B.: *Chronik der Schweiz*, Zürich 1987.

SHAW, A.: *Druhá světová válka den po dni*, Praha 2004.

SITENSKÝ, L.: *Z válečného deníku*, Praha 1991.

SOMMER, J.: *Od Tobrúku do Plzně*, Praha 1992.

SVOBODA, L.: *Z Buzuluku do Prahy*, Praha 1985.

SÝKORA J.: *Slavná bojová cesta československé vojenské jednotky v SSSR*, Praha 1955.

ŠMOLDAS, Z.: *Českoslovenští letci v boji proti fašismu*, Praha 1987.

ŠNAJDR, B.: *Tisíc tváří odvahy. Slavní váleční korespondenti*, Praha 1990.

ŠNEJDÁREK, A.: *Druhá světová válka*, Praha 1963.

TĚŠÍNSKÝ, Z.: *Hrdinové mlčí*, Most 2005.

UBIETO, A. - REGLÁ, J. - JOVER, J.M. - SECO, C.: *Dějiny Španělska*, Praha 1995.

VALIŠ, Z.: *Armádní generál Alois Liška*, Praha 1991.

Vojenské dějiny Československa (1918 - 1939), III., Praha 1987.

Vojenské dějiny Československa (1939 - 1945), IV., Praha 1988.

WILSON, P.: *Dunkerque 1940. Mezi zkázou a vysvobozením*, Brno 2001.

4. Články z periodik a sborníků

ČEJKA, E.: *Kapitoly z dějin čs. zahraničního odboje 1939 - 1945. Čs. zahraniční odboj na Západě (březen - červenec 1939)*, HaV 39, 1990, č. 1, s. 17-33.

DUFEK, P.: *Švýcarsko v počátečním období II. světové války*, Historický Obzor 9, 1998, č. 1-2, s. 11-16.

FRIEDL, J.: „Španěláci“ z tábora Gurs. (Ke vstupu čs. interbrigadistů do naší armády ve Francii 1939 - 40), HaV 49, 2000, č. 4, s. 806-827.

CHLUBNA, J.: *Churchill a druhá fronta*, Historický Obzor 14, 2003, č. 11-12, s. 242 - 251.

HRBATA, F.: *Berlín a Burgos v době španělské války (1936 - 1939)*, Historický Obzor 7, 1996, č. 9-10, s. 209 - 215.

KOSINA, M.: „Černé dvouletí“ Španělské republiky (1933 - 1935). *Příspěvek k politickým dějinám Španělska*, Historický Obzor 17, 2006, č. 11-12, s. 259 - 267.

LAINOVÁ, R.: *Mezi „národní revolucí“ a kolaborací. Režim ve Vichy (1940 - 1944)*, Historický Obzor 11, 2000, č. 9-10, s. 211 - 217.

MARŠÁLEK, Zdenko: *Českoslovenští občané německé národnosti v čs. brigádě ve Velké Británii 1940 - 1944*, HaV 46, 1997, č. 2, s. 131-155.

MOULIS, M. (ed.): *Češi v nacistických koncentračních táborech, káznících a věznicích*, Praha 1996.

RAJLICH, J.: *Podíl československých letců na spojenecké invazi do Normandie v červnu 1944*, HaV 45, 1996, č. 3, s. 26-55.

SCHWARZ, J.: *Augustin Merta - reflexe života a díla při příležitosti jeho 90. narozenin*, Národní knihovna 15, 2004, č. 3, s. 169-193.

SVOBODA, G.: *Označení motorových vozidel čs. brigády ve Velké Británii za 2. světové války*, HPM, 1993, č. 7, s. 20-23.

SVOBODA, G.: *Československá samostatná obrněná brigáda ve Velké Británii 1943 - 1945*, HaV 43, 1994, č. 6, s. 74-105.

SVOBODA, G.: *Československá samostatná obrněná brigáda a operace Overlord*, HaV 45, 1996, č. 4, s. 60-76.

5. Internetové zdroje

http://cs.wikipedia.org/wiki/Suezský_průplav	z 13. 03. 2008
http://de.wikipedia.org/wiki/Diepoldsau	z 11. 10. 2007
http://de.wikipedia.org/wiki/Ramón_Serrano_Súñer	z 13. 03. 2008
http://en.wikipedia.org/wiki/Esperanto	z 06. 03. 2008
http://en.wikipedia.org/wiki/YMCA	z 11. 03. 2008
http://es.wikipedia.org/wiki/Campo_de_concentración_de_Miranda_de_Ebro	z 25. 02. 2008
http://fr.wikipedia.org/wiki/Travail,_Famille,_Patrie	z 29. 06. 2007
http://fr.wikipedia.org/wiki/Portail:Résistance_française	z 12. 02. 2008
http://sk.wikipedia.org/wiki/Pantelleria_(ostrov)	z 14. 03. 2008
http://www.bbc.co.uk/czech	z 27. 12. 2007
http://www.czech.cz/ceske-listy/	z 31. 05. 2007
http://www.diepoldsau.ch/de/	z 10. 03. 2008
http://www.geschichte-schweiz.ch/fluchtlingsspolitik	z 11. 03. 2008
http://www.mapy.cz	z 11. 11. 2007
http://www.mzv.cz	z 05. 02. 2008
http://www.reflex.cz/Clanek24258.html	z 27. 10. 2007
http://www.service-civil-international.org	z 06. 03. 2008
http://www.uek.ch/	z 11. 03. 2008
http://www.vojenstvi.cz	z 15. 03. 2008

aplikace Google Earth 4.2.0181.2634 (beta)

Seznam zkratek

AMZV	Archiv Ministerstva zahraničních věcí
apod.	a podobně
arm. gen.	armádní generál
atd.	a tak dále
AÚTGM	Archiv Ústavu T. G. Masaryka
BAR	Bundesarchiv Bern
Bd.	Band
b. d.	bez data
b. m.	bez místa
BŠT	Brigádní štábní rota
BTD	Brigádní tankové dílny
cca	circa
č.	číslo
čet.	četař
čs.	československý
ČSOB	Československá samostatná obrněná brigáda
ČVUT	České vysoké učení technické
DAWA	Deutsches Atlantikwallarchiv
DP	diplomová práce
Dr.	doktor
f.	fond
FFI	Forces Francaises d'Intérieur
gen.	generál
HaV	Historie a vojenství
HPM	Historie a plastické modelářství
inv. č.	inventurní číslo
IVS	International Voluntary Service
JUDr.	Iuris utriusque doctor
kap.	kapitola

kart.	karton
km	kilometr
kpt.	kapitán
KSČ	Komunistická strana Československa
mj.	mimo jiné
mjr.	major
MNO	Ministerstvo národní obrany
MPO	Motorizovaný předzvědný oddíl
MZK	Moravská zemská knihovna
NA	Národní archiv
např.	například
NKVD	Narodnyj komissariat vnutrennych děl
npor.	nadporučík
p. pl.	pěší pluk
pěch.	pěchota
plk. děl.	plukovník dělostřelectva
plk. pěch.	plukovník pěchoty
por.	poručík
pplk.	podplukovník
resp.	respektive
roč.	ročník
s.	strana
sb.	sbírka
SDVN	Sborník důvěrných výnosů a nařízení
sign.	signatura
S/L	Squadron Leader
SN	Společnost národů
Srov.	srovnej
škpt.	štábní kapitán
t. č.	toho času
t.j.	to jest
tzv.	tak zvaný

UK	Univerzita Karlova
VHA	Vojenský historický archiv
viz	podívej se na
VKPR	Vojenská kancelář prezidenta republiky
VO	Věstník osobní
voj.	vojín
VÚA	Vojenský ústřední archiv
VV	Věstník věcný
zál.	záloha
zejm.	zejména
ZTR	Záložní tanková rota

Seznam příloh

Textové přílohy

Příloha č. 1: Zápis londýnského výslechu na MNO z 30. 10. 1942 (VÚA-VHA Praha, sb. 24, sign. 2775/42, Snížek Bohumil, Osobní vložka ke kmenovému listu - Zápis londýnského výslechu na MNO z 30. 10. 1942).

Příloha č. 2: Zápis londýnského výslechu na MNO z 19. 11. 1942 (VÚA-VHA Praha, sb. 24, sign. 2775/42, Snížek Bohumil, Osobní vložka ke kmenovému listu - Zápis londýnského výslechu na MNO z 19. 11. 1942).

Příloha č. 3: Dopis od kpt. Brauna Bohumilu Snížkovi do ozdravovny v Appley Parku z dubna 1943 (SA Pavla Snížka, Dopisy).

Mapové přílohy

Příloha č. 4: Rekonstrukce Snížkova ilegálního přechodu do Švýcarska („Alter Rhein“ - Diepoldsau - Oberriet) (<http://www.diepoldsau.ch/de/> z 10. 03. 2008).

Příloha č. 5: Přesuny čs. brigády ve Velké Británii 1940 - 1944. (E. ČEJKA: *Československý odboj na Západě (1939 - 1945)*, II, Praha 1991, s. 16; převzato s laskavým svolením Eduarda Čejky).

Příloha č. 6: Operační prostor ČSOB u Dunkerque (září 1944 - květen 1945) (I. PROCHÁZKA (ed.): *Dunkerque. Válečný deník Československé samostatné obrněné brigády (říjen 1944 - květen 1945)*, Praha 2006, s. 3; převzato s laskavým svolením Ivana Procházky).

Příloha č. 7: Útok 2. tankového praporu u Dunkerque z 28. října 1944 (TAMTÉŽ, s. 95).

Příloha č. 8: Průběh akce dne 28. října u Dunkerque u 1. roty (Bohumil Snížek 1. četa) (TP 2-VB, inv. č. 291, sign. Tankový prapor 2-1. rota, kart. 45, Příloha k Válečnému deníku č. 2).

Obrazové přílohy

Příloha č. 9: Během přesunu (SA Pavla Snížka, Fotky).

Příloha č. 10: Ve věži tanku (Bohumil Snížek nalevo) (TAMTÉŽ).

Příloha č. 11: Vyznamení (avers / revers) (TAMTÉŽ).

Textové přílohy

Příloha č. 1: Zápis londýnského výsledku na MNO z 30. 10. 1942.

1.

SNÍŽEK Bohumil, ppor. pěch. v záloze, evid. čís. T-909, nar. 28. červen 1914, Chrást, okr. Kutná Hora, přísl. detto, národnost česká, nábož. řím.-kat., zaměstnanec / úředník / fy Baťa ve Zlíně, šk. vzděl. 7 real. a mat. a 4 sem. Vys. Obchodní, mluví dobře německy, anglicky a francouzsky, svobodný, rodiče žijí v Chrástu, okr. Kutná Hora, V ČSR narukoval 1. X. 1936 p.pl. 47. v Ml. Boleslavi, přímo do školy zál. důst. vel. 3. div., před skončením školy jako des. asp. odeslán na opevňovací práce v sever. Čechách, hodnost čet. asp. dosáhl 15.XII. 1937 u p.pl. 2 v Litoměřicích, demob. 15. XII.1938 jako přísl. p.pl. 42 v Terezíně. V mob. 1938 jako přísl. p.pl. 92. byl se svým útvarem v pevnostní linii u Mělníka. Hodnosti podporučíka dosáhl 1.IV. 1938.

Z ČSR odešel 23. srpna 1941 z Plzně z osobního nebezpečí, jelikož již jednou byl Gestapem vězněn a domníval se, že Gestapo ho střeží. Před tím se již jednou pokusil o útěk z ČSR a sice začátkem května ze Zlína odešel na Slovensko, aby přes Maďarsko a Balkán dostal ven do Syrie a aby se připojil k čs. armádě v zahr., ale ven se již nedostal a zdržoval se v okolí Trnavy a Seredu. U Nitry má příbuzného čet. strážmistra Slováka, který mu podal zprávu, že již nelze přes Budapešť že tato cesta je uzavřena a doporučil mu, aby počkal na Slovensku, že se čeká válka s Ruskem a že čekají, že co nejdříve Rusové přijdou na Slovensko, mimo to Slováci připravovali odlet slovenských letců do Ruska a letišť Píšťany, Spiš. N. Ves, Trenčín, Nitra, Vajnory, o čemž rovněž tento čet. strážmistr Slovák věděl a doporučil, aby rovněž SNÍŽEK odletěl. Ku odletu skutečně došlo asi 2 dni po vypuknutí války s Ruskem a sice ze Spišské N. Vsi odletělo přes 20 letadel, avšak Ruska prý dosáhlo jen asi polovička, ostatní spadly cestou, jelikož to byly zastaralé typy, sám měl odletět se skupinou další, k odletu však právě z toho důvodu, že všichni nedoletěli, nedošlo. O této akci se na Slovensku v místech kde pobýval mezi Slováky, oddaných ČSR mnoho mluvilo a bylo jich v tomto místě téměř 90 procent obyvatel Slováků. Takovíto Slováci omlouvali mobilisaci slovenského vojska proti Rusku / zdá se že ze studu / tím, že zmobilisují svojí slovenskou armádu a že tato bude připravena v zemi, až Rusové přijdou a že bude pak hotova pro boj proti Němcům a že přijdou do Čech na pomoc Čechům. Jelikož k mému odletu nedošlo a místo příchodu Rusů postupovali Němci a na Slovensku nastalo rozsáhlé zatýkání Slováků, cítících Československy, rozhodl jsem se k návratu do Čech a vybral jsem si Plzeň, kde jsem měl známé a odkud jsem chtěl přejít přes Německo do Švýcar a pak dále do Francie, což se mi podařilo a Plzeň jsem opustil 23. VIII. 1941. Hranici jsem přešel sám mezi Plzní a Městem Touškovem, které již bylo za okupační čarou, v noci bez jakýchkoliv potíží a bez jakýchkoliv dokumentů. Asi po 3 denním cestování vlakem již. Německem přes Mnichov. Jednou se mi stalo, že jsem se musil vystoupením z vlaku chránit před německou vlakovou kontrolou. Hranici německo-švýcarskou přešel jsem

2.

noci z pondělí na úterý mezi Bregenzem a Lichtenštjnskem a s úmyslem dostat se k známým do Curychu, po celodenním pochodu byl zatčen v Alpách v jedné vesničce mezi Lichtenštajnskem a Curychem švýcarskou policií při hledání noclehu u švýc. Němce, který jej udal, bylo to právě v pásmu, kde Švýcaři stavěli opevnění proti Německu. Po zatčení byl ovezen do St. Gallen, blízko Bodamského jezera a zde byl vězněn až do 18. října 1941 na zákrok Dr. KOPECKÉHO z Ženevy, tento se o zatčení dověděl od švýc. policie, která mu zatčení Čecha SNÍŽKA hlásila. V Ženevě u Dr. KOPECKÉHO /t.č. neoficiální stálý delegát u Společnosti Národů / zůstal až do 15. dubna 1942, čekaje na cestovní papíry a příležitost k odchodu do Anglie do čs. armády, při čemž v kanceláři vypomáhal aby mohl být v Ženevě živ. Jelikož nemohl dostat žádných dokumentů, rozhodl se k odjezdu ze Švýcar za pomoci Dr. KOPECKÉHO, jenž v této věci spolupracoval s angl. Service. Hranici do Francie přešel u Ženevy týž den, bylo vše připraveno, na hranici čekal franc. orgán, aby se mohlo vyhnouti německé pohraniční kontrole a do Marseilles přijel 19. IV. 1942 cestou se mu dostávalo úplné podpory od franc. voj. orgánů, od nichž na několika místech obdržel stravu a v Annecy obdržel cestovní papír do Montpellier s tím, aby vystoupil v Marseilles a hlásil se zde u čs. orgánu. Měl dojem, že takováto přeprava jest již předem připravena a že Francouzi hlavně podporují takovýmto způsobem sestřelené anglické letce a SNÍŽKOVÍ se dostalo této pomoci a podpory jako důstojníku čs. armády, která bojovala ve Francii. / SNÍŽEK prohlašuje, že o této skutečnosti má býti zachováno mlčení a prosí, aby nikde to nebylo uváděno a okolnost byla zachována v tajnosti./ Z Marseilles byl čs. orgánům předán illegalnímu orgánu anglickému a za pomoci Angličanů byl vyvezen do Barcelony spolu asi ještě 8 dalšími, t.j. 2 Češi, 1. Polák, 1 Holanďan a Belgičani a snad i Angličani. Hranici přešel z 2. na 3. V. 1942 a do Barcelony přijel dne 4. V. 1942. Asi za týden, při nastupování další cesty vlakem byl španělskými orgány zatčen, 2 měsíce vězněn v Barceloně a další 2 měsíce v táboře Miranda. Na zákrok angl. voj. attaché v Madridu byl propuštěn z tábora jako Angličan dne 26. srpna 1942 a pak přes Madrid byl odeslán do Gibraltaru angl. orgány, kamž přijel 8. září 1942. V Gibraltaru byl nucen čekat na loď. Ale pak byl odvezen do Anglie letadlem dne 27. října 1942 do Cornwallu, kdež přistál 28. X. ráno, a po výslechu v Londýně u MNO byl presentován dne 30. X. 1942 u NT. V Gibraltaru vešel ve styk s čs. spoj. důst. u angl. velitelství por. KESSLEREM, / snad Brit, přísl. somersetského pluku/ před ním na témže místě byl čs. důst. por. RIEDEL. Z Ženevy celý osud sdílel s ním voj. KOČMÁNEK.

V táboře Miranda se nalézají kpt. gšt. ŠEDA, šéf české skupiny, zde jsou všichni internovaní rozdělení podle národní příslušnosti na skupiny, v Mirandě je 23 přísl. čs. armády ve Francii, později do tábora přišli další Češi a t.zv. Protektorátu, avšak všichni samozřejmě musí se prohlásit za britské příslušníky, většinou udávají, že jsou Kanaďany, jinak jako Češi by musili v táboře setrvat až do konce války, případně mohou býti i Španěly Němcům předány. Podobný osud, t.j. že v Mirandě musí zůstat, hrozí ŠEDOVI a skupině 23 Čechů a snad i jiným Čechům, kteří se za Čechy z neinformovanosti přihlásí, a Španělé to vědí. Slyšel, že asi před rokem přišli do tábora Němci, dali nastoupit všem Čechům, a hrozilo, že budou odvezeni do Německa, jako říšští příslušníci, nestalo se to však na zákrok angl. úřadů.

3.

V táboře Miranda byly přímo hrozné poměry, mnoho zajatých se pokoušelo o útek a několik prchajících bylo Španěly bez milosti zastřeleno, nyní se poměry zlepšily v důsledku podpor, které prostřednictvím Červeného kříže do tábora docházejí. Česká skupina, vedená ŠEDOU jest již na značně nízkém stupni morálky v důsledku dřívějšího utrpení a z toho, že si jsou vědomi, že jako Češi nemohou se dostat ven.

Během přechodu Francií neměl mnoho příležitostí styků s obyvatelstvem, avšak může říci, že panuje celkem značná nálada protiněmecká a hlavně mezi franc. obyvatelstvem okupované Francie, která poznala přímo Němce ve své zemi.

O tom co se děje doma nemůže nic zvláštního a konkrétního významnější důležitosti uvést, jelikož neměl velké příležitosti o takových věcech se dovědět, a uvádí následující :

Byl zaměstnán u Bati ve Zlíně až do února 1941 t.j. až do doby, kdy se rozhodl odejti z ČSR do zahraničí do čs. armády. Zlín jest úplně pod kontrolou vojenskou německou, v důležitějších odděleních, které dnes pracují výhradně na výzbroji pro armádu jsou německé voj. stráže a Baťa mimo výroby obuvi hlavně pro německou armádu a německé letce vyrábí různé výbrojní součástky pro německou armádu a oddělení, pracující pro německou výbroj byla stále rozšiřována až na maximum a v poslední době se rozšířila o výrobu některých součástek pro německé ponorky. Sám z vlastní zkušenosti ovšem nepoznal tyto okolnosti, jelikož neměl přístupu, kterýžto přístup jest naprosto přísně střežen a kontrolován a uvádí tyto okolnosti protože o tom z mnohých úst, tam pracujících slyšel. Výroba tato jest však co možná utajována a jednotlivá oddělení, jakož i výrobky nejsou uváděny pod skutečnými jmény a názvy, nýbrž pod názvy krycími. Jinak nemá žádných konkrétních poznatků.

V ČSR pokud mohl poznati a byl svědkem, panuje jednotná nálada proti Němcům a říká se, že v příštím čs. státě nebude nikdo trpěn s německou řečí, nebo takový, kdo by uměl špatně česky.

Jest naprostý a jednotný odpor proti všemu němectví a mezi lidem se mluví, že chtějí býti pod jakoukoliv a číkoliv vládou, jen ne pod Německem, tedy v jakékoliv jiném soustátí, za to však jsou úžasné sympatie pro Rusko a vyslovuje se mnoha případech touha tvořiti s Ruskem jeden stát, při čemž se poukazuje na federaci polsko-Československou a že to může být federace s Ruskem a dokonce jeden stát s Ruskem, k tomu se dodává, že stejně jako malý stát nemůže ČSR sám existovat a zdá se, že je to i výsledek německé propagandy, která podobně nemožnost existence ČSR odůvodňuje, ovšem ve svůj prospěch. Mnoho se mluví o budoucím stavu ČSR a čs. -polské konfederace se rozšiřuje na Lužici až někam k Berlínu a Štětínu, idealisté chtějí míti republiku tak jak byla, ale očištěnou od všech Němců a Maďarů, většinou vidí budoucnost v Rusku a celkem se doma opírají o prohlášení pana presidenta BENEŠE, který řekl, že o ČSR bude rozhodovat národ doma. Doma téměř všeobecně mizí zájem o politicko-stranické rozvrstvení, jelikož národ má příliš starostí o pouhé živobytí a aby se ubránil všem nástrahám Němců a Gestapu. Doma jest obětavost našich žen bezpříkladná a vzájemná pomoc jest jde do krajností. Doma se čtou dnes a vyhledávají Němci zakázané knihy, jako Masarykovy, Benešovy, Palackého a t.d. Tu a tam se kritizuje pomalost v

rozhodování v ČSR a poukazuje se na to, že teď za německého panování vše jde bez hlesu a s úžasnou rychlostí, tak ku př. jízda v

4.

pravo, o níž se dlouho v ČSR uvažovalo a jednalo a pak to bylo provedeno během půl hodiny, nebo placení daní v ČSR vymáhání daní dlouho trvalo, vynalézaly se všechny možné cesty, jak se placení vyhnouti, kdežto nyní, za Němců, to jde v okamžiku a nikdo si nedovolí to co se stávalo v ČSR a pod.

O zahraničním odboji doma se mnoho nemluví a když, tak se mluví o „naší vládě“ a „naší armádě“, české noviny doma vycházející reagují na události a píší, že původci ztráty naší samostatnosti byli Židé, proti nimž v novinách se hodně brojí, zdá se, že takovéto štvání je Němci nadiktované anebo takovéto psaní provádějí určití lidé a redaktoři, snad koupení, o nichž se doma ví. V době mého pobytu ve Švýcarsku loni ku konci roku dostal do rukou české noviny ve Švýcarsku odebírané / odběratel Dr. KOPECKÝ / kde se reagoval na rozšíření Čs. státní Rady v Londýně tak, že se dostalo umístění dalších plutokratům, židozедnářům a židům.

Na počátku při zatýkání českých důstojníků byli tito vězněni v Teresíně. Někdy v dubnu 1941 byl SNÍŽEK na návštěvě u příbuzných v Teresíně a tam se dověděl, že byl zatčen mjr. STANĚK, II/42. p.pl., že musel zametati tam ulice a že tam byl týrán. 30. IV. 1941 viděl osobně v Praze pplk. DOLEŽALA dosud na svobodě. Podotýká to proto, že oba uvedení důstojníci byli příslušníci SNÍŽKOVA pluku a pplk. DOLEŽAL snad nástupce velitele pluku.

Jinak doma panuje veliká bída a slyšel, že z nedostatku různých živin vznikají kožní nemoce, což se mělo stát ve Zlíně.

Podotýká k celému výsledku, že to co uvedl nelze vzít jako všeobecně se dějící události doma v národě, nýbrž svoji výpověď učinil pouze co poznal a mohl sledovati ve svém úzkém prostředí a okolí, kde nebyl žádným politickým činitelem neb nějakým veřejným funkcionářem nebo pod. byl pouze zaměstnancem Bat'ovým a z tohoto zorného úhlu že se na vše dívá a svoji výpověď činí.

K ověření své hodnosti uvádí npor. tel. FILKU u brig. tel. čty, jenž byl příslušníkem p.pl. 42. v téže době co SNÍŽEK, avšak nemůže s určitostí říci, zda se na něho dobře pamatuje. V téže době byl velitelem pluku 42. plk. pěch. KRATOCHVÍL, t.č. MNO, rovněž však neví, zda se na SNÍŽKA tento důst. pamatuje. Mjr. FOŘT v Londýně, MNO, sdělil SNÍŽKOVÍ, že SNÍŽKOVO jmenování důstojníkem jest uvedeno ve VV. MNO r. 1938, čís. 16, str. 144 a aby tuto okolnost uvedl zde při presentaci.

Zápis skončen, přečten a podepsán

Snížek

Příloha č. 2: Zápis londýnského výslechu na MNO z 19. 11. 1942.

Zápis

*sepsaný ppor. pěch. v zál. Bohumilem Snížkem, nar. 28./6. 1914 v Chrást
okres Kutná Hora, pův. tamtéž, nár. česká, náb. ř. kat., svobodný, zaměstnání:
úředník fy. Baťa.*

Předmět výslechu: Doplněk k zápisu o odchodu z vlasti.

*Přítomní: Npor. pěch. Zdeněk Horký,
Ppor. pěch. Emil Krautmann.*

Jmenovaný byl napomenut, aby na kladené otázky odpovídal dle pravdy.

<i>1. Kde jste byl zatčen gestapem
a kdy?</i>	<i>Byl jsem zatčen v Kolíně začátkem února
1940 v prodejně Baťa.</i>
<i>2. Proč jste byl zatčen gestapem, když
jste nebyl ani politickým činovníkem, ani
veřejným funkcionářem?</i>	<i>Proč jsem byl zatčen nebylo mi sděleno.
Domnívám se však podle otázek, které mi
byly kladeny, při výslechu asi za týden po
mém zatčení, (v Pečkově paláci - Praha),
poněvadž zjistili můj úmysl odejít
z vlasti. Soudím tak z toho, že jsem byl
dotazován kdy jsem byl naposledy
v Jugoslávii, co jsem tam dělal, a tytéž
otázky o Slovensku). (Podrobnosti jsem
udal na MNO v Londýně ve své výpovědi
dne 29. a 30. října 1942).</i>
<i>3. Jaká byla Vaše činnost od února (kdy
jste odešel od fy. Baťa) až do května
1941?</i>	<i>Od fy. Baťa jsem odešel koncem února.
Potom jsem se zdržoval u rodičů a u
mého bratra Oldřicha. Během této doby
jsem si opatřoval legitimaci, poněvadž
mé osobní doklady a legitimace se
ztratily na [nečitelné] V této době jsem</i>

4. Jaké byly české noviny vydávané ve Švýcarsku a kde byly vydávané?

5. Jak jste se dozvěděl o náladě v okupované Francii?

19. listopadu 1942 v Londýně

cestoval z [nečitelné] do Chrástu a stále jsem se zdržoval u uvedených osob až do mého odchodu na Slovensko dne 30./IV.

41 - O mém pohybu v této době jsem učinil též zápis v Londýně.

Národní Politika, Venkov, Polední Praha
vydaná v Praze.

Lidové Noviny - vydávané v Brně
Slovenský „[nečitelné]“, „Pravda“,
vydávaná v Bratislavě.

O náladě ve Francii jsem se dověděl
z rozhlasu a z ústního podání. Po
odchodu z vlasti jsem se zdržoval od
15.IV. do 2./V. 1942, kde jsem se
dozvěděl o náladě ve Francii.

Ppor. Snížek

Příloha č. 3: Dopis od kpt. Brauna Bohumilu Snížkovi do ozdravovny v Appley Parku z dubna 1943.

započato 16. dubna 1943
skončeno 19. dubna 1943

Signore,

Vyřídil jsem Tvé pozdravy - všichni Tě rovněž srdečně zdraví. Výměna bluzy je udělána a dnes Ti Václav posílá balík, který jak doufám, brzo obdržíš. Tvoji nabídku - vynechati tohoto týdne splátku £ 1 sprostě využívám a děkuji Bohu za to, že ti to vnukl, protože pokládám za nemožné abys podobný nápad dostal sám od sebe.

Od Tvého odjezdu - sotvas odejel, vyrazila na záhonech všecka cibule a neuvěřitelně dobře prosperuje, což musím přikládat Tvé záškodnické práci a škodlivému vlivu pro veškerý růst na zahradě. Myslím, žes brzdil také jakýkoliv vývin už od klíčení ve skleníku, takže se dá čekat, že i tam všecko vyrazí co nejdříve. Také prodavačka v pekárně je od Tvého odjezdu veselejší a kvete jako růže.

Když odejel z nádraží Tvůj vlak, dal se obchodník s T.S.F do práce a moje radio počalo samo od sebe hrát, vzkázal mi to, a když jsem radio nechal přepravit domů, hraje jedna radost. Chytám Prahu a různé jiné vzdálené stanice. Je to 5tilampovka a jediná její vada spočívá v tom, že příliš rychle pije články/akumulátor 2Vlt se mi dosud nepodařilo sehnat/. Zaplatil jsem však skoro £ 1 za polosuchý článek - který má stanice vycucne za 1 hodinu a ačkoliv mi není tedy nic platný, dává mi blahé vědomí, že jsem vyhodil peníze oknem.

Akumulátor sháním dál. Radio má nespornou historickou cenu a kuriosní cenu. Je v něm rámová anténa a kysna na čepu, kterým se vše otáčí aby antena měla žádaný úhel. V Museu, kam ji až přestanu hrát prodám, ocení jistě též její astronomickou spotřebu elektřiny, která je tak vysoká, že by se jí dalo osvětlovat menší město.

Čekám netrpělivě, že pošleš dvě slepice nebo králíka, které jsou nevyhnutelné. Drž slovo, když s ho dal. Chovej se též jako muž, až Ti budou dávat ruku znovu do sádry, když špatně srostla.

Srdečné pozdravy.

Braun

Mapové přílohy

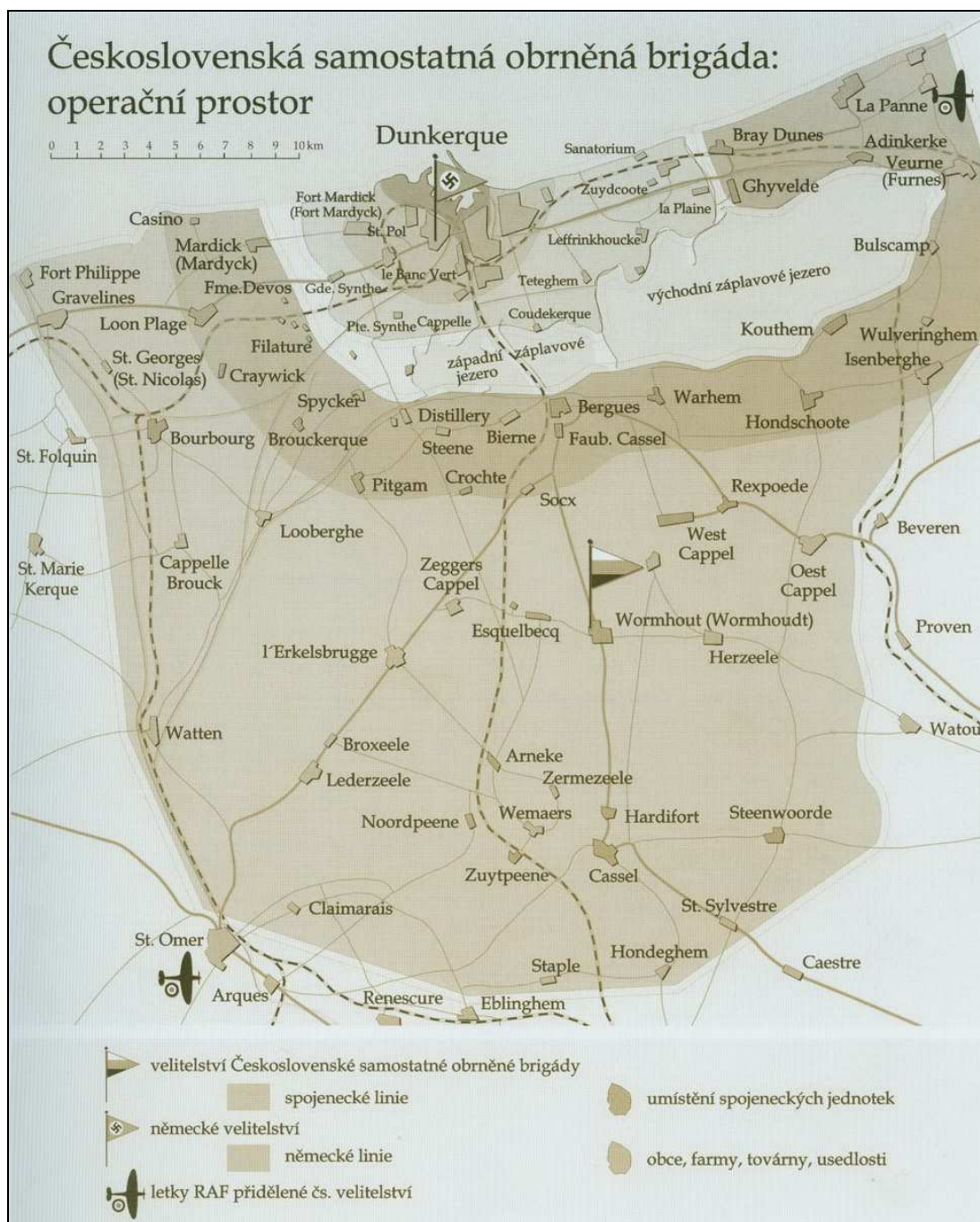
Příloha č. 4: Rekonstrukce Snížkova ilegálního přechodu do Švýcarska („Alter Rhein“ - Diepoldsau - Oberriet).

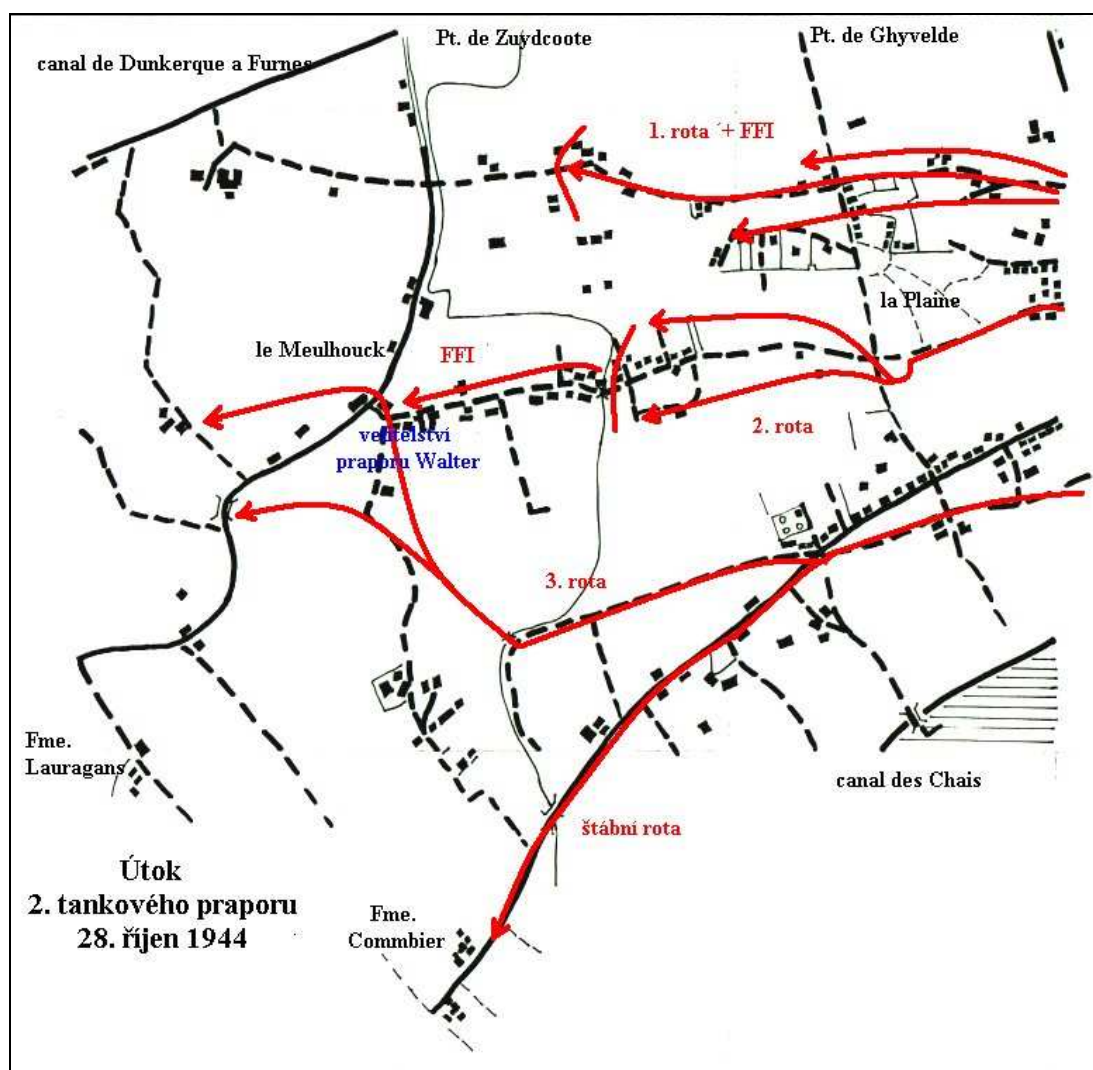
Příloha č. 5: Přesuny čs. brigády ve Velké Británii 1940 - 1944.

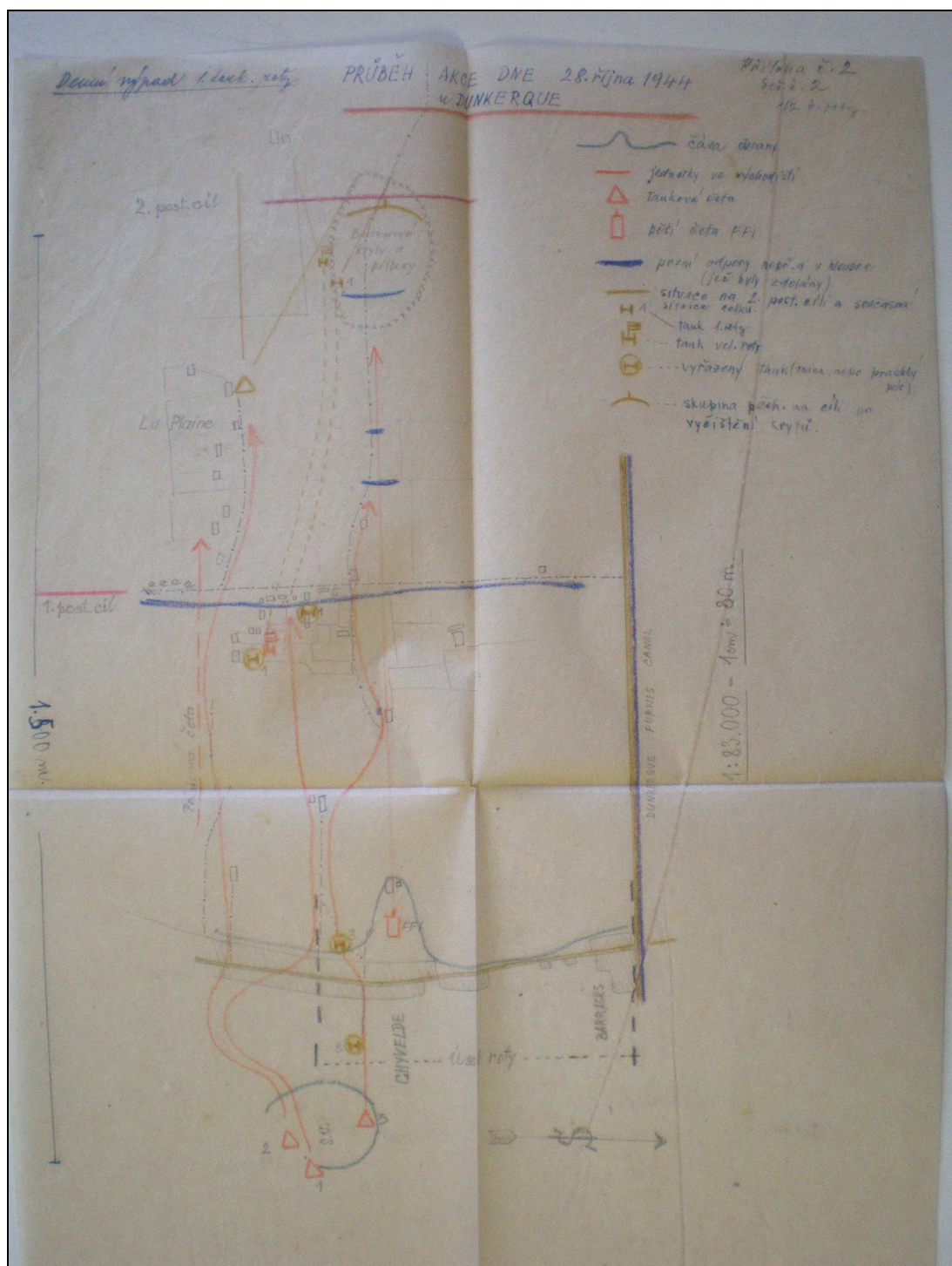
Příloha č. 6: Operační prostor ČSOB u Dunkerque (září 1944 - květen 1945).

Příloha č. 7: Útok 2. tankového praporu u Dunkerque z 28. října 1944.

Příloha č. 8: Průběh akce dne 28. října u Dunkerque u 1. roty (Bohumil Snížek 1. četa).

Obrazové přílohy

Příloha č. 9: Během přesunu.

Příloha č. 10: Ve věži tanku (Bohumil Snížek nalevo).

Příloha č. 11: Vyznamenání (avers / revers).

